

Вступ	3
Методологія дослідження	4
Зовнішня політика у 2021 році	14
Співпраця з країнами «Великої сімки»	28
Велика Британія	30
Італія.....	35
Канада.....	40
Німеччина	47
США.....	51
Франція.....	55
Японія.....	59
Європейська інтеграція	64
Європейський Союз.....	66
<i>Політичний діалог</i>	67
<i>Економічна співпраця</i>	71
Східне партнерство	75
Євроатлантична інтеграція	80
Двосторонні відносини	88
Австрія	90
Азербайджан	94
Білорусь	100
Грузія	105
Ізраїль	111
Іран.....	116
КНР	120
Литва	125
Молдова.....	130
Польща	135
Румунія	140
Словаччина.....	145
Туреччина	149
Угорщина.....	155
Чехія.....	160
Росія	164
<i>Політичні відносини</i>	165
<i>Економічні відносини</i>	168

Регіональна співпраця	172
АТР	174
Близький Схід	181
Західні Балкани.....	187
Країни Балтії	192
Вишеградська четвірка.....	197
Латинська Америка.....	201
Північна Європа.....	211
Південна Азія	216
Субсахарська Африка.....	221
Центральна Азія	228
Чорноморський регіон.....	234
Міжнародні організації	242
ООН	244
ОБСЄ	249
Рада Європи	256
Ініціативи багатостороннього характеру	264
Захист прав людини	266
Зміна клімату.....	272
Нерозповсюдження ядерної зброї	277
Питання міжнародної безпеки.....	284
Формування міжнародної підтримки протидії російській агресії	290
Економічна дипломатія	298
Публічна дипломатія	303
Закордонне українство	309
Зведена таблиця оцінок реалізації напрямів зовнішньої політики у 2021 році	314
Список скорочень	316
Автори	318
Про Раду зовнішньої політики «Українська призма»	324
Про Фонд ім. Фрідріха Еберта	326

Дорогі друзі!

Представляємо Вашій увазі наш традиційний і всеохопний щорічний аналіз зовнішньої політики України. Робота над цьогорічним дослідженням із відомих трагічних причин була для команди «Української призми» особливою. Ми довго вагалися, чи доцільно випускати цю публікацію у світ, оскільки повномасштабна російська агресія докорінно трансформувала інструменти та підходи до дипломатії воєнних часів, а також задачі, які перед нею постають.

Утім, зрештою «Українська призма» спільно з Представництвом Фонду Ф. Еберта в Україні ми прийняли рішення щодо необхідності публікації оцінок зовнішньої політики України за 2021 рік. По-перше, це — циклічний проєкт, який пройшов довгий шлях вдосконалення форми та змісту викладу інформації. Сьомий рік поспіль ми збираємо та укладаємо матеріали відповідно до унікальної методології проведення дослідження. Це дає можливість робити висновки щодо динаміки зрушень у діяльності українських владних інституцій на зовнішньополітичній ниві.

По-друге, 2021 рік сам по собі представляє цінність для дослідження, оскільки репрезентує високий рівень консолідації зусиль України щодо протидії російській агресії як на внутрішньополітичній, так і міжнародній арені. Ймовірно, саме поживалення зовнішньополітичної активності офіційного Києва дала сигнал Кремлю щодо серйозності та невідворотності намірів деокупації територій Донбасу та Криму. Загальна оцінка «В-» демонструє високий рівень активності акторів української дипломатії у досягненні зовнішньополітичних пріоритетів.

Методологія нашого дослідження постійно вдосконалюється, команда експертів переглядає напрями, за якими проводиться аналіз. У 2021 році ми додали до дослідження аналіз відносин України з Австрією та Азербайджаном, водночас залишивши позаду боротьбу з пандемією COVID-19.

Ще однією особливістю цьогорічного видання є відсутність рекомендаційного блоку. Ми готували рекомендації для кожного з географічних та функціональних розділів. Утім, у часи активної фази війни Росії проти України більшість із них втратила актуальність та своєчасність. Воєнні рейки дипломатії потребують зовсім інших рішень і форматів їх вироблення. Віримо, що у повоєнний час ми повернемо на порядок денний експертні рекомендації щодо поліпшення результативності зовнішньої політики за окремими напрямами.

Сподіваємося, ця комплексна робота над оцінкою зовнішньої політики України у 2021 році стане Вам корисною як для задоволення дослідницьких та академічних потреб, так і на інформаційному фронті у боротьбі проти агресора.

Віримо у нашу перемогу над ворогом. Слава Україні!

Геннадій Максак,

виконавчий директор

Ради зовнішньої політики «Українська призма»

Методологія дослідження

A

B-

C+

При розробці методології оцінювання зовнішньої політики України робоча група «Української призми» уважно вивчила досвід і практики подібного аналізу зовнішньої політики окремих країн та міжнародних інституцій, виконаного деякими закордонними аналітичними центрами. Особливу увагу було приділено проектам Європейської ради з міжнародних відносин (European Council on Foreign Relations, ECFR) та Асоціації міжнародних справ, Чехія (Asociace pro mezinárodní otázky, АМО), які фокусувалися відповідно на особливостях функціонування окремих держав-членів у зовнішній політиці ЄС (ECFR) та внутрішніх закономірностях врядування Чеської республіки (АМО). Жодна із застосованих методологій не є універсальною, а принципи аналізу прямо залежать від особливостей досліджуваного об'єкта. Тому після проведення методологічних консультацій з експертами Європейської ради з міжнародних відносин робоча група «Української призми» вирішила розробити власну модель з огляду на українські реалії, залучаючи при цьому окремі елементи вже існуючого методологічного доробку західних колег.

Запропонована методологія дослідження зовнішньої політики України враховує наявні зовнішньополітичні обставини, недоліки та переваги конституційного розподілу повноважень у частині реалізації зовнішньополітичного курсу, ustaleni політичні та інституційні практики у сфері міжнародних відносин, документи стратегічного та операційного характеру у сфері зовнішньої політики та безпеки України, офіційні аналітичні матеріали, які лягають в основу зовнішньополітичної позиції вищих посадових осіб, офіційні звіти, а також відображення зовнішньополітичних пріоритетів у релевантних матеріалах ЗМІ.

Представлене дослідження охоплює період 2021 року у розділах щодо політичного інтересу, міжінституційного співробітництва, діяльності та результатів по кожному з обраних напрямів. Оцінка стратегічного бачення базується на всьому загалі відповідних документів, які є дійсними на момент її виставлення. Цього разу були додані дві нові країни для оцінювання — Австрія та Азербайджан, але виключений зовнішньополітичним вимір боротьби з пандемією COVID-19 та питання енергетичної безпеки.

Напрями зовнішньої політики України

Для оцінювання зовнішньої політики України у 2021 році було обрано 50 напрямів, які були розділені на тематичні блоки:

- співпраця з країнами Групи семи (Велика Британія, Італія, Канада, Німеччина, США, Франція, Японія);
- європейська інтеграція (співпраця з ЄС в економічній та політичній сферах, Східне партнерство);
- євроатлантична інтеграція;
- двосторонні відносини (Австрія, Азербайджан, Білорусь, Грузія, Ізраїль, Іран, КНР, Литва, Молдова, Польща, Російська Федерація (політика, економіка), Румунія, Словаччина, Туреччина, Угорщина, Чехія);
- регіональна співпраця (АТР, Близький Схід, Західні Балкани, країни Балтії, Вишеградська четвірка, Північна Європа, Південна Азія, Латинська Америка, Субсахарська Африка, Центральна Азія, Чорноморський регіон);
- міжнародні організації (ОБСЄ, ООН, Рада Європи);
- ініціативи багатостороннього характеру (міжнародна безпека, нерозповсюдження ядерної зброї, захист прав людини, зміна клімату);
- формування міжнародної підтримки протидії російській агресії.
- економічна дипломатія;
- публічна дипломатія;
- закордонне українство

Індикатори оцінки зовнішньої політики України за окремими напрямками:

Враховуючи вищенаведене, були розроблені п'ять індикаторів оцінювання стану реалізації зовнішньої політики за кожним із вказаних напрямів:

- (1) політичний інтерес або залученість акторів до певного напрямку зовнішньої політики України;
- (2) ефективність взаємодії та координації між українськими інституціями у сфері зовнішньої політики;

- (3) стратегічне бачення реалізації окремо взятого напрямку;
- (4) конкретна діяльність за вказаним напрямом протягом року, який оцінюється;
- (5) результати та досягнення за напрямом протягом року, який оцінюється.

Кожен із п'яти основних індикаторів оцінюється за п'ятибальною шкалою, де 1 бал — мінімальна, а 5 балів — максимально можлива оцінка. Кожен бал в оцінюванні напрямку за конкретним індикатором прив'язано до наявності чи відсутності певного стану, який можна зафіксувати. Для кожного індикатора визначено необхідну для формування оцінки нормативну та фактологічну базу.

1. Політичний інтерес

База для аналізу: програми політичних партій, представлених у Верховній Раді України, передвиборні програми парламентських партій у разі, якщо вибори проходять у досліджуваний період, заяви фракцій, заяви лідерів політичних партій, Коаліційна угода, Аналітична доповідь до щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України, заяви Глави уряду, інтерв'ю голів фракцій, Голови ВРУ, Президента України, передвиборні програми кандидатів у президенти у разі, якщо вибори проходять у рік оцінювання, Порядок денний Комітету у зовнішніх справах ВРУ та наявні парламентські слухання за тематикою, слухання відповідних комітетів ВРУ.

Бали:

- 1 бал** — відсутність згадування відповідного напрямку зовнішньої політики в офіційних або неофіційних заявах, політичних документах та маніфестах головних політичних суб'єктів;
- 2 бали** — згадування у неофіційній формі зовнішньополітичного напрямку, яке не набуло форми політичної позиції, інтерв'ю, блоги чи статті у ЗМІ на відповідні теми;
- 3 бали** — наявність офіційних заяв щодо подій чи окремих аспектів діяльності у досліджуваному напрямі у деяких політичних партій, згадування в щорічному Посланні Президента;

- 4 бали** — наявність офіційних позицій різних політичних суб'єктів, представлених у вищих органах влади, але не узгоджених між собою, включення до порядку денного Комітету у зовнішніх справах ВРУ або інших відповідних комітетів за напрямом, проведення комітетських слухань та круглих столів;
- 5 балів** — наявність політичного консенсусу щодо діяльності України в обраному зовнішньополітичному напрямі, спільні офіційні заяви (зокрема, заяви більшості, міжфракційні заяви, заяви парламентських делегацій при парламентських асамблеях міжнародних організацій, постанови та звернення ВРУ), проведення парламентських слухань.

2. Інституційна співпраця

База для аналізу: заяви та рішення голови Верховної Ради України, керівників парламентських комітетів, керівників фракцій, рішення Президента України, РНБО України, Кабінету Міністрів України, МЗС України та інших міністерств у разі залучення до виконання певного напрямку, прес-релізи за результатами розробки чи проведення спільних ініціатив.

Бали:

- 1 бал** — зафіксовані факти протидії одних інституцій іншим під час вироблення політики чи конфлікти між українськими органами влади або різними гілками влади під час здійснення політики у певному зовнішньополітичному напрямі, зрив роботи координаційних органів;
- 2 бали** — відсутність співробітництва, координації між окремими органами влади, які залучені до реалізації зовнішньої політики у певному напрямі, але без проявів конкуренції чи конфліктів;
- 3 бали** — поодинокі факти несистемної співпраці, яка не базується на наявності узгоджених позицій, координаційних документів та відбувається поза межами координаційних структур;

- 4 бали — наявність задекларованих узгоджених позицій суб'єктів реалізації зовнішньої політики щодо дій у визначеному напрямі, створення спеціальних координаційних органів, прийняття відповідних документів з метою координації роботи;
- 5 балів — повне узгодження діяльності профільних інституцій, створення та функціонування спеціальних координаційних органів з метою реалізації зовнішньої політики у певному напрямі.

3. Стратегічне бачення

База для аналізу: Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», Стратегія національної безпеки України, Стратегія зовнішньополітичної діяльності України, Военна доктрина України, Стратегія сталого розвитку «Україна-2020», Енергетична стратегія України на період до 2035 року, інші національні стратегії та концепції, двосторонні угоди стратегічного характеру, плани дій, операційні плани на виконання вказаних стратегій, інші документи, які потенційно можуть бути прийняті.

Бали:

- 1 бал — повна відсутність згадок зовнішньополітичного напрямку у стратегічних документах, чинних на момент проведення дослідження, та двосторонніх програм співробітництва;
- 2 бали — згадки наявні, але вже не відповідають зовнішньополітичному курсу країни або не враховують нові умови міжнародного середовища;
- 3 бали — згадки відповідають поточним інтересам та завданням, які стоять перед суб'єктами реалізації зовнішньої політики України, але сформульовані в загальних рисах у переліку з іншими пріоритетами, що не дозволяє виділити відповідний напрям як пріоритетний;
- 4 бали — наявність деталізованих незастарілих або оновлених під час періоду дослідження двосторонніх (багатосторонніх) документів середньострокового характеру;

5 балів — наявність згадок у загальних стратегічних документах поряд з наявністю актуальних двосторонніх (багатосторонніх) документів середньострокового характеру, які мають між собою узгоджений характер та відповідають поточним інтересам.

4. Діяльність

База для аналізу: звіти МЗС України та інших міністерств, залучених до виконання завдань за напрямом, заяви та прес-релізи Офісу Президента України, Кабінету Міністрів України, Прем'єр-міністра України, Верховної Ради України, двосторонніх комітетів та робочих груп, інформація про діяльність дипломатичних установ України за кордоном.

Бали:

- 1 бал** — фактична відсутність роботи, пов'язаної з реалізацією відповідного напрямку зовнішньої політики, відсутність інших форм співпраці чи офіційних контактів;
- 2 бали** — поодинокі несистемні види активності, які не базуються на наявних стратегічних чи операційних документах у сфері реалізації відповідного напрямку зовнішньої політики, підтримання діалогу виключно через наявні ЗДУ, відсутність посла України у відповідній країні протягом більше ніж півроку;
- 3 бали** — поряд з підтриманням дипломатичних, торгово-економічних відносин відбувались зустрічі в рамках багатосторонніх форматів або «на полях», реакційність у реалізації відповідного напрямку зовнішньої політики;
- 4 бали** — візити рівня керівництва МЗС, Голови парламенту, Прем'єр-міністра України у відповідну країну або візити іноземних представників в Україну, робота міжвідомчих та інших комісій і робочих груп відповідно до планів дій, дорожніх карт двостороннього (багатостороннього) характеру на середньострокову перспективу, спільні військові навчання, співробітництво на міжвідомчому рівні;
- 5 балів** — спільні міжнародні ініціативи, візити на рівні президентів та голів міжнародних організацій, укладення міжнародних

угод, головування в міжнародних організаціях чи ініціативах, проведення спільних двосторонніх або багатосторонніх форумів.

5. Результати

База для аналізу: міжнародні угоди та меморандуми, укладені за відповідним напрямом зовнішньої політики, інформація щодо діяльності Кабінету Міністрів України, Офісу Президента України, МЗС України та інших відповідних міністерств і відомств, Верховної Ради України, статистика торговельно-економічних відносин, інформаційні та аналітичні матеріали за результатами зустрічей, засідань тощо.

Бали:

- 1 бал** — розрив дипломатичних відносин, вихід з міжнародної організації, припинення співпраці в рамках ініціативи, відкрита військова агресія чи офіційна підтримка агресора, торгові, енергетичні війни;
- 2 бали** — зниження рівня дипломатичного представництва чи наявність дискримінаційної політики в торговельній сфері, відсутність значних спільних проєктів економічного, енергетичного характеру, відсутність динаміки в політичному діалозі;
- 3 бали** — незначна позитивна динаміка на рівні політичного діалогу, економічних контактів, наявність співпраці на міжвідомчому, недержавному та транскордонному рівні, підписання планів дій щодо співробітництва на міжвідомчому рівні;
- 4 бали** — активний політичний діалог, часткова підтримка позиції України, підписання двосторонніх та багатосторонніх угод, імплементація рішень, прийнятих під час попередніх візитів на вищому рівні;
- 5 балів** — повна підтримка позиції України, збільшення товарообороту, відповідність результатів наявним стратегічним та операційним, програмним документам щодо реалізації відповідного напрямку зовнішньої політики, державні та офіційні візити Президента України, наявність масштабних проєктів в економічній, енергетичній, військовій сферах.

Загальна оцінка за окремим зовнішньополітичним напрямом (рейтинг напрямку)

Після виставлення балів за усіма індикаторами вираховується загальна оцінка напрямку шляхом визначення середньоарифметичного показника. Загальна оцінка (рейтинг) потім зазначається у формі латинських літер (A, B, C, D, E) з арифметичними знаками дії (+/-) залежно від значення отриманого показника.

РЕЙТИНГОВА ОЦІНКА:

A

A-

Значення показника:

5

4,6-4,9

B+

B

B-

4,1-4,5

4

3,6-3,9

C+

C

C-

3,1-3,5

3

2,6-2,9

РЕЙТИНГ НАПРЯМУ

D+ **D** **D-**

2,1-2,5

2

1,6-1,9

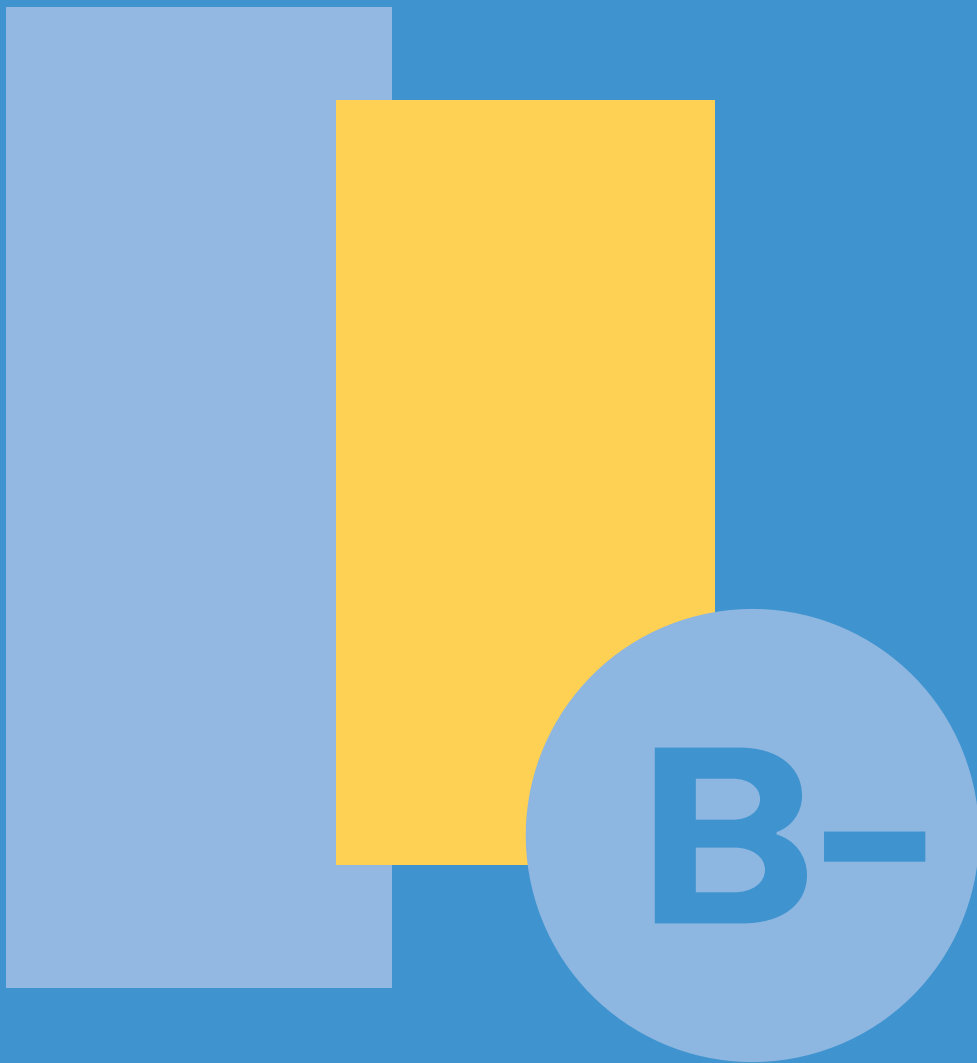
E+ **E**

1,1-1,5

1

Загальна оцінка (рейтинг) успішності реалізації зовнішньої політики України упродовж досліджуваного року

Загальна оцінка успішності реалізації зовнішньої політики України визначається шляхом отримання середньоарифметичного показника від загальних оцінок за всіма напрямками зовнішньої політики, які аналізувались. Загальний рейтинг виставляється шляхом підрахунку аналогічно до оцінки окремих напрямів зовнішньої політики.

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА УКРАЇНИ У 2021

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	4-	4-
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	3+	4-
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	3+	4+
ДІЯЛЬНІСТЬ	4-	4+
РЕЗУЛЬТАТИ	3+	4-
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B-	B-

З початку 2021р. Україна була змушена активізувати свою зовнішньополітичну діяльність, зважаючи на високий рівень воєнної загрози, а також повне ігнорування Кремлем переговорного процесу як на рівні Нормандського формату, так і в рамках Тристоронньої контактної групи. Така ситуація зумовила новий рівень безпекових викликів, які необхідно було долати, зокрема, і шляхом дипломатичних зусиль. Водночас було втрачено ілюзії щодо договороздатності російської сторони. Відтак було ініційовано та наповнено змістом нові міжнародні ініціативи, спрямовані на посилення тиску на керівництво Росії та реалізацію політики деокупації українських територій. Побудова коаліції з протидії російській агресії, європейська та євроатлантична інтеграція, а також вихід на нові ринки Азії стали топ темами у зовнішній політиці України у 2021р.

Найвищі загальні оцінки у 2021р. отримали зовнішньополітичні зусилля України щодо Великої Британії, Литви, Німеччини, Польщі, Туреччини, США, європейської та євроатлантичної інтеграції, побудови міжнародної коаліції з протидії російській агресії. Найнижчі загальні оцінки у 2021р. — у зовнішньої політики щодо Ірану, Вишеградської групи, регіону Західних Балкан, нерозповсюдження ядерної зброї та міжнародної безпеки.

Політичний інтерес

Щорічне Послання Президента України до ВРУ, а також Аналітична доповідь до нього залишилися основними індикаторами, які демонстрували інтерес до окремих тем зовнішньої політики України. Втім, у 2021 р. було зроблено вагомий крок вперед у формулюванні міжнародного образу України — за підписом Президента була введена в дію Стратегія зовнішньополітичної діяльності України. Цей документ претендує на чільне місце у проєкції зовнішньополітичних інтересів як самого В. Зеленського, так і його дипломатичних стратегів з ОПУ та МЗС України. Про окремі вектори позиції Глави держави можна було також почути у виступах на Форумі «Україна 30. Міжнародна політика» (липень) та на щорічній нараді голів закордонних дипломатичних установ України (грудень). Основними виразниками державної позиції, крім Президента, виступали Прем'єр-міністр України Д. Шмигаль, Міністр закордонних справ України Д. Кулеба, Віцепрем'єр-міністерка О. Стефанішина, Міністр оборони О. Резніков, голова Офісу Президента України А. Єрмак, заступники голови ОПУ І. Жовква та А. Сибіга, секретар РНБО України О. Данілов.

Тема консолідації міжнародних зусиль щодо протидії російській агресії була домінантною у виступах та заявах посадових осіб, а також впливових політиків, представлених у Верховній Раді України. Оскільки ця тематика є радше горизонтальною, то вона перебувала незмінно на порядку денному зустрічей найвищого рівня у двосторонніх відносинах, а також у форматах співпраці з міжнародними організаціями. Окремою горизонтальною темою, яка отримала найвищий політичний пріоритет, стало створення міжнародного майданчика з деокупації Криму — Кримська платформа.

Іншими горизонтальними питаннями, які мали вагоме значення для міждержавних відносин, були утримання санкційного режиму проти Росії, допомога Україні зброєю оборонного характеру, забезпечення енергетичної безпеки України, посилення торгових контактів із різними регіонами та державами світу, подолання наслідків пандемії коронавірусу.

У географічному розрізі особлива увага традиційно приділялась відносинам із державами Групи семи, які представляють для України стратегічний інтерес. Двопартійна підтримка США для України протягом

року дозволяла інтенсифікувати стратегічне партнерство та надання допомоги. Останні місяці 2021 р. супроводжувались високою динамікою згадок про співпрацю у сфері безпеки та оборони. Безпековий порядок денний домінував і у співпраці з Великою Британією, Канадою. Німеччина була присутня у дискурсі топ політиків України у контексті енергетичної безпеки (припинення Північного потоку 2), економічної співпраці та безпеки (можливість постачання зброї до України). Велика зацікавленість спостерігалась на італійському напрямі у контексті торгових взаємин. Трохи менше уваги в офіційних позиціях українських можновладців було приділено Франції на тлі майже замороженого Нормандського формату. Японія має свою нішу в гуманітарно-технічній кооперації.

Значна увага традиційно приділялась питанням європейської та євроатлантичної інтеграції. У той час як інтеграція з ЄС інтерпретувалась крізь призму створення умов для перегляду Угоди про асоціацію, запуску нового горизонту Східного партнерства, в євроатлантичному напрямі увага зосереджувалась на необхідності чітко визначити терміни для вступу України до Альянсу. Питання реалізації курсу на членство в ЄС та НАТО були одними з найбільш контроверсійних на рівні політичних сил, присутніх у ВРУ.

Високий рівень політичної уваги на рівні двосторонніх відносин отримали Польща, Туреччина, Литва, Румунія. Серед тем домінували питання безпеки та оборони, європейська інтеграція та торгово-економічна кооперація.

Попри заявлений високий інтерес до економічного потенціалу регіонів ЛАКБ, Близького Сходу та Африки, політична зацікавленість у цих напрямках залишалась доволі невисокою при певному поживленні уваги до держав Затоки.

Загальна оцінка за розділом —

4 —

Інституційна співпраця

У 2021 р. було продемонстровано декілька вдалих прикладів внутрішньодержавної координації зусиль України на міжнародній арені. Першочергово тут варто зазначити високу інтенсивність співпраці та координації між владними інституціями під час організації та проведення Установчого саміту Кримської платформи у серпні. Створений навесні організаційний комітет, до якого входили представники ОПУ, МЗС, Представництва Президента України в АРК, ВРУ та низки інших органів, дозволив провести захід на високому організаційному рівні та сформувати представницький міжнародний майданчик за участі 45 іноземних та міжнародних делегацій. Окремо заслуговує на увагу високий рівень співпраці влади з експертною спільнотою в Україні щодо організації Кримської платформи, що підвищує міжнародну легітимацію КП як інструмента деокупації АРК та м. Севастополь. Сама ж структура КП передбачає наявність не тільки урядового, а також парламентського й експертного виміру діяльності.

Широкою міжінституційною співпрацею було позначено організацію візиту Президента України до США (вересень). Насичений порядок денний та комплексність угод, підписаних під час візиту, засвідчують значну скоординовану діяльність КМУ, ОПУ, спеціальних служб, координацію зусиль спеціалістів та органів державної влади різних тематичних спрямувань.

Протягом всього року відбувалась тісна співпраця представників РНБО, ОПУ, ВРУ, МЗС, МО, ГШ та спецслужб за напрямом протидії російській агресії. Зріс потенціал міжміністерської співпраці в уряді. На жаль, скоординований український внутрішній трек не завжди призводив до активного двостороннього діалогу на міжнародному рівні.

Позитивно можна оцінити й обрання керівника Урядового офісу координації європейської та євроатлантичної інтеграції (вересень). Тривалий час посада була вакантна. Діяльність вказаного офісу має вагоме значення для організації роботи уряду за темами співпраці з ЄС та НАТО. Водночас не завжди спостерігається координація між Урядом та ВРУ щодо прийняття необхідного законодавства та відповідності законодавчих ініціатив українським зобов'язанням перед ЄС та НАТО.

Загалом рівень координації зусиль у президентській команді є задовільним. Наприклад, під час проведення щорічної наради послів задля посилення робочої синергії до участі також залучили і представників уряду, депутатів ВРУ від партії «Слуга народу».

Традиційно високий рівень співпраці між державними інституціями спостерігається за напрямом економічної дипломатії та просування інвестиційного потенціалу України. Тут важелі керування процесом належать МЗС та Мінекономіки. До позитиву можна віднести призначення у МЗС посла з особливих доручень з просування експорту та залучення інвестицій. До негативу — уже кількарічне затягування процесу запуску Експортно-кредитного агентства.

У царині публічної дипломатії, де вже створена низка державних інституцій на підтримку українських ініціатив, також було продемонстровано високий рівень співпраці. Однак процес був трохи затьмарений конфліктами під час обрання керівника УКФ. Складнощі спостерігались і на канадському напрямі, зокрема щодо визначення складу делегації на переговори про розширення ЗВТ.

Проблемою залишається і повільне призначення очільників дипломатичних закордонних установ України, частина з яких досі не має послів.

Загальна оцінка за розділом —

4 —

Стратегічне бачення

У звітному періоді вдалося зробити значний прорив у стратегічному баченні зовнішньої політики України.

Головне досягнення — підготовка та ухвалення Стратегії зовнішньополітичної діяльності України у вересні 2022 р. Документ такого рівня вперше сформував чітке і системне бачення пріоритетів, цілей та задач зовнішньої політики. Стратегія, яка містить 254 пункти, дає відповіді щодо середньострокових пріоритетів України та підкреслює

орієнтири, визначені дипломатичною командою В. Зеленського під час його повноважень на посту Президента України.

Важливими стратегічними документами була посилена і безпекова сфера, де зовнішньополітичний вимір має значне місце. Так, у березні була затверджена Стратегія деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополя. У документі наголошується на необхідності залучення міжнародної підтримки та використання інструментів міжнародних організацій.

Також у березні була оновлена Воєнна стратегія України, яка передбачає використання для відсічі російській агресії всього потенціалу держави, зокрема і міжнародно-правового (дипломатичного). Значну увагу у Стратегії приділено і питанню євроатлантичної інтеграції. У травні було затверджено Річну національну програму під егідою Комісії Україна — НАТО на 2021 р. Важливо, що крім опису реформ та стратегічних цілей, документ також фокусується на питаннях посилення співпраці з НАТО у рамках статусу партнера розширених можливостей, отриманого Україною у 2020 р. У серпні до цих документів додалась Стратегія комунікації з питань євроатлантичної інтеграції України на період до 2025 р.

Пріоритети економічної дипломатії теж отримали нові стратегічні рамки. КМУ затвердив нову Національну економічну стратегію України до 2030 р., а також Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 р. Експортна стратегія, окремі секторальні стратегії з розвитку перспективних секторів економіки перебували на етапі переформатування у звітний період.

Зважаючи на той факт, що МЗС був розробником Стратегії зовнішньополітичної діяльності України, додаткова робота велась над створенням тематичних стратегій за окремими географічними та тематичними напрямками. Так, Міністерством затверджено публічної дипломатії, Комунікаційну стратегію МЗС, а також т.зв. Африканську стратегію.

Крім того, МЗС спільно з Міністерством культури та інформаційної політики та Державним агентством розвитку туризму представили нову Комунікаційну стратегію популяризації туристичного бренду України.

Попри таку позитивну динаміку формування стратегічних рамок, наріжним залишається питання їх належного виконання відповідальними

відомствами, а також забезпечення відповідними бюджетними ресурсами.

Всупереч пріоритетності для України питання роботи із закордонним українством відчувається певне затягування процесу підготовки нової тематичної державної програми. Так, у 2020 р. завершилась дія Державної програми співпраці із закордонними українцями. І хоча ще на початку 2021 р. проєкт Концепції Державної цільової програми співпраці із закордонними українцями на період до 2023 р. був винесений на публічне обговорення, до кінця року завершити цю роботу так і не вдалося.

У двосторонніх відносинах окремо варто наголосити на взаєминах зі США. Була посилена стратегічна рамка у відносинах зі США під час візиту Президента України до Сполучених Штатів (серпень-вересень). Оновлена Хартія про стратегічне партнерство та нова Рамкова оборонна угода вказують на визначені напрями та цілі двосторонніх відносин.

Після значної затримки з 1 січня 2021 р. набула чинності Угода про зону вільної торгівлі з Ізраїлем (підписана у 2019 р.). На жаль, так і не вдалося укласти довгоочікувану угоду про ЗВТ з Туреччиною у 2021 р., попри динамічний дипломатичний процес.

Загалом на рівні двосторонніх угод стратегічного характеру з іноземними державами часто рамковий характер двосторонніх угод не доповнюється середньостроковими чи короткостроковими планами дій чи дорожніми картами.

Загальна оцінка за розділом —

4 +

Діяльність та результати

Нові безпекові загрози з боку Росії, які актуалізувались у 2021 р., змусили активізувати динаміку дипломатичних контактів з метою консолідації підтримки протидії російській агресії. Окремою темою, яка центрувала на собі увагу українських дипломатів, була підготовка установчого саміту Кримської платформи. З осені 2021 р. додатковою точкою міжнародної комунікації стала

загроза повномасштабної війни Росії з Україною, інформація про яку була постійно на порядку денному завдяки роботі партнерських розвідувальних служб. На цьому тлі Київ у дипломатичній роботі змушений був вдатись до створення механізмів стримування у вигляді політичного тиску на Росію та участі у проектуванні санкційних кроків ЄС та західних партнерів. Окремим напрямом стали переговори щодо можливого надання Україні зброї.

Як зазначалося вище, важливим для України було підтримання стабільного контакту на найвищому та високому рівнях з державами Групи семи. Знаковими у цій дипломатичній роботі стали візити Президента В. Зеленського до Франції (квітень), Німеччини (червень), участь у Генеральній асамблеї ООН (вересень), кліматичного саміту у Глазго (листопад), саміті Східного партнерства (грудень).

Важливим став візит до Києва державного секретаря США Е. Блінкена (квітень). Утім, апогеєм українсько-американських стосунків став вересневий візит Президента України до США та підписання низки стратегічних угод — про стратегічні засади оборонного партнерства, а також оновленої Хартії стратегічного партнерства.

Динамічною була і робота МЗС України як на рівні керівництва, так і закордонних дипломатичних установ. За умови продовження пандемічних обмежень саме ЗДУ стали форпостом просування українських інтересів за кордоном, на повну силу використовуючи інструменти онлайн комунікації. Робота з іноземними делегаціями на чолі з міністрами закордонних справ, очільниками парламентів і т. д. набула системності, особливо у контексті підготовки до саміту Кримської платформи. Більшість іноземних представників високого рівня отримали змогу особисто побувати на адміністративній межі з тимчасово окупованою територією АРК та м. Севастополя чи на лінії розмежування на Донбасі.

Представники Верховної Ради України активно працювали у рамках міжпарламентських асамблей міжнародних організацій. Водночас робота міжпарламентських груп дружби переважно провисала.

Крім взаємин з Групою семи стратегічно важливими також були відносини з Туреччиною та Польщею, державами Балтії, де спостерігалось поживавлення контактів на найвищому рівні, а також широка міждержавна та міжвідомча співпраця. Важливим моментом стало наповнення політичним,

економічним та безпековим змістом ініціативи Люблінського трикутника (Україна, Польща, Литва). Вагомою віхою для українсько-польських відносин стало налагодження контакту на рівні голів урядів двох держав.

Україна продовжувала використання майданчиків міжнародних організацій для формування проукраїнських рішень. Так, вчергове робота українських дипломатів мала результатом прийняття двох резолюцій на засіданні ГА ООН: оновленої резолюції «Ситуація з правами людини в тимчасово окупованій Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, Україна» (17.12) та резолюції «Проблема мілітаризації АР Крим та м. Севастополя (Україна), а також частин Чорного й Азовського морів» (9.12).

Формування сильної позиції щодо консолідації міжнародних зусиль на протидію агресії опирається і на співпрацю з НАТО. У 2021 р., крім традиційних спільних військових навчань з країнами НАТО та виконання пріоритетів та цілей у рамках РНП, ситуація в Україні постійно перебувала на порядку денному політичного та військового керівництва Північноатлантичного Альянсу. Попри блокування Угорщиною політичної співпраці Україна–НАТО на найвищому рівні, Україна отримала консолідовану підтримку у питаннях необхідності відновлення територіальної цілісності та суверенітету.

Відносини з Європейським Союзом продовжили мати для України пріоритетний характер. Йшлося не лише про імплементацію Угоди про асоціацію. Європейські інституції у 2021 р. переглянули свою політику у напрямі посилення політичної та економічної підтримки України в контексті дедалі більших загроз зі сторони Росії. Особливо позитивно можна відмітити візити Президента Європейської ради Ш. Мішеля до України. В економічній царині Київ розпочав амбітну роботу над оновленням торговельних параметрів Угоди про асоціацію України з ЄС, а також підготовку до підписання «промислового безвізу» (АСАА). Значним проривом у взаєминах України з ЄС стало підписання Угоди про Спільний авіаційний простір.

На саміті Східного партнерства був запропонований новий горизонт політики СхП, який передбачає значне збільшення фінансових та інвестиційних програм допомоги країнам-партнерам, а також низку цільових ініціатив. Доцільно тут згадати й про активне заангажування

офіційного Києва у формат «Асоційованого тріо». Уряди трьох держав намагались адвокатувати своє бачення розвитку регіону Східної Європи та Південного Кавказу. Попри наявність окремих сенситивних моментів в українсько-молдовських та українсько-грузинських відносинах, формат «Асоційованого тріо» позитивно проявив себе як дипломатична регіональна ініціатива.

Посилення української економічної присутності в усіх регіонах світу та поліпшення інвестиційної привабливості займали чільне місце на порядку денному української влади. Окрему увагу зовнішньополітичне відомство приділяло питанням посилення своїх спроможностей сприяти торгово-економічним справам держави та українського бізнесу. Окремим викликом, над яким доводилось працювати, було відновлення торгової кооперації після пандемії COVID-19.

Операціоналізація інструментів публічної дипломатії також набрала активних обертів у звітний період. Розуміння необхідності диференціації підходів до закордонних аудиторій з метою донесення інформації про культурну самобутність України, спонукання у такий спосіб до прийняття рішень на користь України дедалі частіше з'являється на порядку денному не лише МЗС, а й інших інституцій. Цікавою є поширення практики залучення перших осіб та їх подружжів до проектів публічної дипломатії. У серпні відбувся перший саміт перших леді та джентльменів за ініціативи дружини Президента О. Зеленської. У вересні було проведено другий Міжнародний форум культурної дипломатії, який зібрав багатотисячну аудиторію за кордоном. Український інститут як спеціальна державна інституція у сфері культурної дипломатії продовжував активну розбудову своєї мережі та імплементацію програмної діяльності. Обмеження пандемії COVID-19 змусили шукати нові форми донесення інформації, обміну культурними практиками.

Однак амбітна і динамічна дипломатична активність не змогла вирішити всі поставлені завдання або запобігти негативним результатам за деякими напрямками. Так і не вдалося розблокувати переговорний процес ані в форматі Нормандської четвірки, ані на рівні ТКГ у Мінську. Неконструктивна позиція Росії призвела до повного замороження процесу перемовин щодо врегулювання російсько-українського конфлікту. Вже

в кінці року стало зрозуміло, що питання блокування переговорів було свідомою позицією керівництва Росії щодо ескалації ситуації.

Невиразною та неоднозначною була політика побудови відносин з Китаєм. Певна еkleктичність прослідковувалась як на рівні позиції щодо КНР у Стратегії зовнішньополітичної діяльності України, так і в окремих практичних кроках двостороннього порядку денного.

Посилювалась ворожість в українсько-білоруських відносинах, що, зокрема, пояснюється контролем дій режиму А. Лукашенка з боку Кремля. Однак і українська позиція щодо РБ не була послідовною, враховуючи спроби продовжити двосторонню економічну співпрацю попри протилежні ідеологічні погляди та цінності.

Збереглися негативні тенденції і в українсько-угорських відносинах, що дозволило офіційному Будапешту продовжити деструктивні дії з перенесення проблем у двосторонніх стосунках на рівень відносин України з ЄС та НАТО. На жаль, такий підхід завдає вагомої шкоди реалізації планів України в контексті інтенсифікації відносин з цими міжнародними організаціями.

Попри значну політичну волю керівництва держави щодо розвитку економічної присутності України у світі, а також формування сприятливого інвестиційного клімату, перепонами на шляху залишаються нереформоване судочинство в Україні, низький рівень захисту прав іноземних інвесторів та представників бізнесу.

На тлі активних перемовин та ініціатив щодо лібералізації торговельних відносин, 2021 р. не відзначився укладенням нових угод про зони вільної торгівлі. Водночас торгові показники у 2021 р. покращувались. У порівнянні з 2020 р. рівень товарообігу зріс майже на третину. Посилення експортних обсягів пояснювалось сприятливими умовами та високим попитом на українську сировинну та аграрну продукцію у світі. Додаткова активність із посилення економічної присутності спостерігалась на ринках держав Затоки, Близького Сходу та Субсахарської Африки. Крім того, у звітному періоді більш виразно на мапі українських зовнішньополітичних інтересів з'явилися Індія і Пакистан.

Топ 10 торговельних партнерів України у 2021 р. були Китай (18,9 млрд дол. США), Польща (10,2 млрд), РФ (9,5 млрд), Німеччина (9,1 млрд),

Туреччина (7,4 млрд), Білорусь (6,3 млрд), Італія (6,1 млрд), США (4,9 млрд), Індія (3,5 млрд), Нідерланди (3,3 млрд).

Найбільше зростання українського експорту у порівнянні з минулим роком відбулось до Болівії, Бурунді, Мадагаскару, Еритреї та Колумбії. Щодо 30 країн спостерігалось переважно незначне падіння експорту у порівнянні з 2020 р. Серед важливих для України торговельних партнерів спостерігалось значне зростання торгових показників. При цьому до топ 10 країн українського експорту увійшли Китай, Польща, Туреччина, Італія, РФ, Німеччина, Індія, Нідерланди, Єгипет, Іспанія.

Найбільшими партнерами за показником торгівлі послугами у 2021 р. були США (2,7 млрд дол. США), РФ (2,1 млрд), Швейцарія (1,43 млрд), Велика Британія (1,4 млрд), Туреччина (1,3 млрд). При цьому найбільший експорт послуг відбувався до РФ, США, Швейцарії, Великої Британії та Німеччини.

Найвищу оцінку отримали результати зовнішньополітичної діяльності за такими напрямками: Велика Британія, Литва, Польща, Румунія, США, Японія, країни Балтії, ООН.

Найнижчі показники за цим індикатором зафіксовано за такими напрямками: Іран, Російська Федерація, Вишеградська група.

Загальні оцінки за розділами —

СПІВПРАЦЯ З КРАЇНАМИ ГРУПИ СЕМИ

Велика Британія	A
Італія	B+
Канада	B
Німеччина	A-
США	A-
Франція	B+
Японія	B+

Велика Британія

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	5	5
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	4	5
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	5	5
ДІЯЛЬНІСТЬ	5	5
РЕЗУЛЬТАТИ	5	5
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	A-	A

2021 р. був насиченим для двосторонніх відносин України та Великої Британії. У них переважала безпекова компонента як реактивного, так і стратегічного характеру. Також розвивалися економічний та соціально-гуманітарний напрями.

Політичний інтерес

Протягом 2021 р. підвищився інтерес до співробітництва з Великою Британією, що було обумовлено як підписаною Угодою про стратегічне партнерство та вільну торгівлю, так і збільшенням безпекової допомоги, яку Лондон передавав Україні. Президент України окремо згадав потенціал безпекової співпраці з Великою Британією у щорічному Посланні до ВРУ. У промові на нараді послів 21 грудня В. Зеленський повторно відзначив важливість стратегічного партнерства із Великою Британією. Регулярно згадували про ВБ очільники МЗС, МО, ОПУ тощо. Зі сторони ВРУ також спостерігалася висока активність. На онлайн-зустрічі зі Спікером Палати громад Парламенту Великої Британії сером Л. Гойлом Голова ВРУ Д. Разумков заявив, що ВРУ готова до поглиблення українсько-британського міжпарламентського діалогу (10.02). Це все, а також значна кількість робочих контактів як на рівні МЗС, так і на рівні ВРУ свідчать про значну зацікавленість України у розвитку двосторонніх відносин.

Інституційна співпраця

Загальні прописані наративи двосторонньої співпраці, укладені у Стратегічній рамковій угоді, достатньо чітко розподіляють сфери роботи окремих ЦОВВ за відповідними сферами. За відсутності необхідності постійної міжвідомчої синхронізації робота ведеться паралельно у постійному контакті з британськими партнерами.

Прикладом ефективної міжвідомчої кооперації за 2021 р. можна вважати організацію візитів до України Міністра оборони Великої Британії Б. Воллеса (16.11), що охоплював широкий спектр політичних та безпекових питань, та Міністра закордонних справ Великої Британії у справах європейського сусідства В. Мортон (23–25.08).

Стратегічне бачення

Ключові стратегічні зовнішньополітичні документи приділяють значну увагу розвитку відносин із Великою Британією. Зокрема, Стратегія національної безпеки (2020) декларує відносини зі Сполученим Королівством як такі, що мають пріоритетний стратегічний характер для України. Стратегія зовнішньополітичної діяльності (2021) наголошує на стратегічній ролі Британії у зміцненні обороноздатності та посиленні міжнародної солідарності з підтримки України, а також характеризує ключові напрями розвитку відносин.

Угода про політичне співробітництво, вільну торгівлю і стратегічне партнерство між Україною та Великою Британією (2020 р.) є ключовим документом розвитку британо-українських відносин, який повністю корелюється із прописаними цілями у стратегічних документах України. Наразі завершується формування рамок функціонування зони вільної торгівлі. Проекти ж військового характеру перебувають на етапі активного втілення.

Діяльність

На політичному рівні визначальними у 2021 році стали зустрічі найвищого рівня, зокрема, Президента України та Прем'єр-міністра Великої Британії на полях ГА ООН (23.09) та кліматичного саміту у Глазго (1.11). У Києві пройшло перше засідання Україно-британського стратегічного діалогу на рівні міністрів закордонних справ (8.12), яке визначило пріоритети розвитку відносин у торгівлі, сфері реформ, енергетичній та екологічній безпеці, безпекових питаннях. Започаткування такого формату дозволяє говорити про існування перманентного дієвого інструменту з відслідковування прогресу у відносинах та постійному їх підлаштуванні під існуючі реалії.

У сфері оборони відзначаємо, зокрема, серію телефонних дзвінків та листопадовий візит Міністра оборони Б. Воллеса до Києва, а також серію спільних військових навчань протягом літа.

Україна в односторонньому порядку ще на рік продовжила існуючий безвізовий режим із Великою Британією, що було позитивно сприйнято британськими партнерами. Також візове питання обговорювалося восени на рівні першого заступника Міністра внутрішніх справ України Є. Єніна та голови Державної міграційної служби М. Соколюка у їх роботі з представниками МЗС Сполученого Королівства та служби безпеки МІ5.

Крім того, було започатковано проекти на перспективу у культурно-гуманітарній сфері. Український інститут провів дослідження сприйняття України та української культури у Великій Британії.

Відбулась онлайн-зустріч Спікера Палати общин та Спікера ВРУ, яка активізувала міжпарламентську співпрацю (10.02). Британський парламент силами українських депутатів залучався до роботи парламентського виміру Кримської платформи (вересень). Обидві сторони також відзначали активну роботу груп дружби з обох сторін. Також народні обранці України активно співпрацювали на рівні Посольства Сполученого Королівства у Києві (як приклад — ініціатива з об'єднання жінок-професіоналів у політиці та поширення інформації стосовно просування прав жінок). Керівники групи дружби активно долучалися до різноманітних заходів та залучали британських парламентарів до обговорення та розв'язання українських питань.

Результати

2021 р. став важливим у контексті формування інструментів для розвитку двосторонніх відносин. Запуск Стратегічного діалогу (8.12), тісний контакт та співпраця відомств (насамперед міністерств закордонних справ та міністерств оборони), політична тяглість створених раніше рамок співпраці (наприклад, робота в межах Стратегічної рамкової угоди жовтня 2020 р.), — все це продемонструвало неспадний інтерес до розвитку відносин як з боку Києва, так і Лондона.

У сфері економічної співпраці віхою стало ініціювання в межах Спільної заяви розширеного плану стосовно розвитку торгівлі протягом засідання Україно-британського стратегічного діалогу (8.12).

Суттєво зріс взаємний товарообіг, що стало результатом початку роботи зони вільної торгівлі. Протягом 2021 р. на 62.4% зріс експорт та на 51.8% — імпорт у порівнянні із показниками 2020 р. Загальний товарообіг склав 2,2 млрд дол. США, а торгівля послугами досягла 1,4 млрд дол., збільшившись на 15%. Україні вдалося не лише наростити експорт послуг, але і вийти у позитивне сальдо. Британія надала 3,5 млрд фунтів кредитних гарантій для торгівлі з Україною.

21 червня в Одесі був підписаний Меморандум про реалізацію проектів морського партнерства між консорціумом промисловості Сполученого Королівства та ВМС України, а також українсько-британської рамкової оборонної угоди (12.11), яка передбачає виділення британською стороною коштів (1,7 млрд фунтів) на будівництво восьми ракетних катерів, придбання у Сполученого Королівства двох тральщиків і створення в Україні двох військово-морських баз.

Питання безвізового режиму, яке часто зазначалося протягом року як одна з важливих тем політичного порядку денного, залишилось на рівні первинних обговорень відповідних міністерств та відомств і поки не мало результатів.

9 грудня прийнято рішення про проведення Сезону культури Британія — Україна 2022, який запланований на травень-листопад 2022 р.

Італія

B+

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	5	5
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	4	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	4	3
ДІЯЛЬНІСТЬ	5	5
РЕЗУЛЬТАТИ	4	4
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B+	B+

У 2021 р. зберігалася італійська підтримка євроінтеграційних та євроатлантичних прагнень України і територіальної цілісності. Італія підтримує подальше поглиблення відносин України з ЄС, але орієнтується на прагматичну економічну складову та зможе посилити економічну співпрацю за умов стратегічного бачення українських партнерів.

Політичний інтерес

Український політичний інтерес визначався взаємодією з Італійською Республікою у контексті пандемії, гібридних загроз та спільних взаємовигідних ініціатив, насамперед у торговельно-економічній та інвестиційній сферах. Протягом 2021 р. Президент України В. Зеленський, Міністр закордонних справ України Д. Кулеба та його заступник М. Точицький давали низку інтерв'ю італійським виданням щодо зовнішньої політики України, створення Кримської платформи, безпекової ситуації на Донбасі та в Криму через російську агресію. Доля українського нацгвардійця В. Марківа була на порядку денному у 2021 р., що викликало увагу і на політичному рівні.

Під час проведення Українсько-італійського бізнес-форуму заступник міністра енергетики Я. Демченков окреслив напрями, в яких італійський бізнес може плідно працювати спільно з українськими партнерами: розвідка, транспортування й зберігання природного газу, нафтопереробка, високоманеврова генерація та системи накопичення, воднева енергетика (10.06).

Про шляхи поживлення парламентської дипломатії говорилося під час зустрічі між послом Італії в Україні П. Ф. Дзадзо та спікером ВРУ Д. Разумковим (30.04). Серед українського політикуму виявляли свій інтерес до Італії представники БПП та СН.

Інституційна співпраця

Протягом року не спостерігалось складнощів у міжінституційній співпраці, зокрема це стосувалося продовження діяльності Українсько-італійської міжурядової ради з економічного, фінансового та промислового співробітництва. Відбувалася взаємодія МЗС та МВС у «справі Марківа».

КМУ затвердив Угоду з Урядом Італії про взаємне визнання та обмін посвідчень водія (17.11), що дозволило завершити для Італії та України процедуру взаємного визнання.

Стратегічне бачення

Італія окремо не згадується у прийнятій у 2021 р. Стратегії зовнішньополітичної діяльності України. Водночас на Італію розповсюджуються статті, що стосуються співпраці України з ЄС та НАТО, а також з країнами G7.

Діяльність

У 2021 р. відбувся офіційний візит міністра закордонних справ та міжнародного співробітництва Італії Л. Ді Майо до Києва (9–10.06). Було проведено зустрічі із Президентом України, Міністром закордонних справ України, Прем'єр-міністром тощо.

Заступник міністра закордонних справ Італії Б. Делла Ведова взяв участь в інавгураційному саміті Кримської платформи у серпні у Києві. А восени відбувся робочий візит заступника міністра закордонних справ М. Точицького до Риму (17–20.10). Разом зі своїм візаві, заступником міністра закордонних справ Італії Б. Делла Ведова, він обговорював не тільки питання політико-економічного співробітництва, але й російської агресії на території України. Тематика Криму продовжила бути актуальною і під час проведення міжнародної конференції «Кримська платформа: стратегічний шлях до завершення окупації» (18.10).

У межах діяльності Українсько-італійської міжурядової ради з економічного, фінансового та промислового співробітництва Україна придбала спеціалізоване рятувальне обладнання італійської компанії «Cela Industry» (8.07) та працює з італійськими візаві для створення системи швидкого пасажирського сполучення за фінансового кредитування з боку експортно-кредитного агентства Італії SACE під державні гарантії українського уряду. Ведеться підготовка до підписання низки двосторонніх документів у сферах дослідження космосу, сприяння торгівлі, захисту інвестицій та взаємодії правоохоронних органів. Обговорювалися перспективи укладення Угоди про спільне виробництво аудіовізуальних творів між обома країнами, а також співпраця у галузі агротехніки.

Посольство України в Італії надавало роз'яснення італійським виданням щодо ситуації на Донбасі або щодо збереження євроатлантичних прагнень України. Важливою у цьому контексті була пресконференція для представників італійських ЗМІ «Ризик нової хвилі агресії РФ проти України, Кримське питання та роль ЄС», що відбулася у Палаті депутатів Італійського Парламенту (16.12).

Крім того, у режимі онлайн проходила зустріч голови Комітету ВРУ з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва О. Мережко з головою Комітету закордонних справ та ЄС Палати депутатів П. Фассіно (2.03), після чого була проведена онлайн-зустріч делегацій цих комітетів за участю послів України в Італії та Італії в Україні.

Особливої активізації зазнала культурна складова: мер Києва В. Кличко разом з мером Флоренції Д. Нарделлою відкрили пам'ятник Т. Шевченку (9.03). Крім того, у м. Болонья відкрито перший український етнографічний музей (8.12); проведено дні українського кіно в Римі, де представлено 6 кінострічок (4–5.12); у м. Кастель-Гандольфо відкрито школу українського писанкарства (14.10); проведено артистичний пленер «Рим–Київ: Дві ріки, дві столиці», присвячений зближенню української та італійської культур через роботи сучасних митців (2.10); володар Греммі А. Боччеллі був спеціальним запрошеним гостем до 30-річчя незалежності України.

Активно залучалася українська громада, експерти та дипломатичні представники для підтримки українських футболістів у Євро-2020, що проводився у Римі (1.07), та під час вшанування пам'яті жертв голодомору в італійських містах Рим та Тоді (28.11).

Результати

Італійська сторона продовжувала декларувати прихильність загальноєвропейському та євроатлантичному курсу України на підтримку суверенітету і територіальної цілісності, а також продовження санкційної політики ЄС щодо РФ. Суттєвого зрушення у політичний та економічний взаємодії надали проведення Українсько-італійського бізнес-форуму та візит міністра закордонних справ та міжнародного співробітництва Італії Л. ді Майо.

Був підписаний Меморандум про взаєморозуміння між Військами Карабінерів Міністерства Оборони Італійської Республіки та Нацгвардією України (30.03), у межах якого відбуваються спільні заходи професійної підготовки з питань охорони громадського правопорядку. Підписано Меморандум між АТ «Укрзалізниця» та Національною залізничною компанією Італії щодо реалізації проекту швидкісного залізничного сполучення (9.02).

Набула практичного виміру затверджена наприкінці 2020 р. Програма культурного співробітництва між Урядом України та Урядом Італійської Республіки на 2021–2025 рр.

Чотири стратегічні угоди було підписано в межах проведення Італо-Українського бізнес-форуму «Україна–Італія — партнерство та можливості» у червні: Меморандум про взаєморозуміння між Радою експортерів та інвесторів України та Конфіндустрією, між Італійською торговельною агенцією (ІТА) та ДП «Офіс з розвитку підприємництва та експорту», угода між компанією Метінвест та Даніелі груп, ТОВ «Оператор ГТС України» та ТОВ «Вальвомекканіка».

2021 р. відзначився збільшенням товарообігу між двома державами та склав 6,14 млрд дол. США (на 2,09 млрд більше, ніж у 2020 р.). Експорт товарів з України до Італії становив майже 3,5 млрд дол. США. При цьому 58.8% цього експорту припадало на чорні метали, 9.5% — жири та олії, 6.8% — зернові культури. Імпорт Україною товарів з Італії склав 2,7 млрд дол. США. В його основі були товари машинно-будівної галузі (28.5%), фармацевтичної продукції (8.4%), тютюнні вироби (7.9%). Таким чином, можемо відмітити вищий рівень диверсифікованості поставок товарів з Італії до України ніж з України до Італії.

Канада

B

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	4	3
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	3	3
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	5	5
ДІЯЛЬНІСТЬ	5	5
РЕЗУЛЬТАТИ	5	4
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B+	B

Динаміка відносин з Канадою у 2021р. була стриманішою, ніж у попередньому. Пандемія коронавірусу далі обмежувала політичну та торгово-економічну активність. Також дострокові вибори в Канаді на початку осені дещо стримували контакти української влади, навіть попри прогнозованість результатів. Відповідно, основними точками комунікації стали вже традиційні питання економічного та безпекового співробітництва, підтримка санкційного режиму щодо Росії, підтримка реформ в Україні та незавершене розслідування авіакатастрофи в Ірані. Новим напрямом стало узгодження позицій щодо збільшення російських військ на кордонах України та загрози ескалації. Почала роботу українсько-канадська робоча група з мобільності. Втім, питання щодо впровадження безвізового режиму та оновлення Угоди про вільну торгівлю так і залишилися не вирішеними. Проте це не відбилося на обсягах торгівлі та інвестиціях.

Політичний інтерес

Президент України у цьогорічному Посланні до ВРУ вчергове наголосив на пріоритетності співробітництва із членами НАТО та G7 щодо підтримки безпеки та розвитку України, протидії російській агресії та сприяння діяльності Кримської платформи. Однак окремої згадки про Канаду не було, на відміну від деяких інших країн. Водночас Канада була названа серед країн, де проживає значна кількість закордонних українців, до кого Президент зреферував з ініціативою щодо множинного громадянства. Аналітична доповідь до Послання дещо активніше згадує Канаду, зокрема про військову тренувальну місію UNIFIER, співпрацю у рамках міжнародного космічного проєкту «Maritime Launch» з використанням української ракети Циклон 4М, а також про інтерес у «поглибленні не лише безпекової, але й економічної співпраці», втім, не деталізуючи його. Канада також не була названа у промові Президента під час Підсумкової конференції послів.

Проте вже не вперше Президент України відзначав «особливе партнерство» із Канадою в особистих розмовах із канадською владою, цього разу прохаючи про лідерство Канади в питанні можливості надання Україні ПДЧ в НАТО (6.04). В інтерв'ю Financial Times (26.04) Президент також згадував про бажання включити Канаду, США і Велику Британію у Нормандський формат задля його перезавантаження.

Необхідність посилення співпраці із ключовими партнерами України як одне із найважливіших завдань дипломатичного порядку денного було зазначено Д. Кулебою на Підсумковій конференції українських послів, однак без виокремлення Канади (22.12). Натомість І. Жовква, заступник керівника Офісу Президента в інтерв'ю газеті «LB.ua» згадує Канаду в контексті розмови Президента із лідерами країн щодо збільшення Росією військ на кордоні (9.04).

Про Канаду згадується у проєкті програми Уряду Д. Шмигала (жовтень), яка, проте, так і не була офіційно прийнята парламентом. Питання розширення Угоди про вільну торгівлю на сферу інвестицій та послуг і формування відповідної робочої групи обговорювалося під час телефонної розмови між Прем'єром України Д. Шмигалем та Віцепрем'єркою Канади Х. Фрїланд (22.01).

Співпраця із Канадою не була предметом обговорень та планів засідання Комітету з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва, окрім заслуховування плану зустрічей членів парламентської групи дружби Україна–Канада у 2021 р. (17.02, 3.03, 28.04) та про перенесення запланованого візиту членів депутатської групи ВРУ з міжпарламентських зв'язків з Канадою на 2022 р. (15.12).

Інституційна співпраця

Основні питання міжінституційного співробітництва у 2021 р. стосувалися початку роботи українсько-канадської робочої групи з мобільності (МЗС, МВС, ДМС), установче засідання якої відбулося 21 квітня. Робоча група повинна була напрацювати нову Угоду про молодіжну мобільність з метою спрощення візового режиму для українських громадян. Налагоджена міжвідомча співпраця з українського та канадського боків.

Іншим напрямом була робота з приводу продовження розслідування збиття українського літака PS752 над Іраном та виплат компенсацій родичам загиблих (МЗС, МО, Офіс Генерального Прокурора). Водночас не налагоджена робота між ГП та канадськими інституціями.

Також планувався початок роботи міжвідомчої робочої групи під керівництвом з українського боку Міністра з розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства І. Петрашка щодо оновлення та розширення Угоди про вільну торгівлю, про що ведуться перемовини ще з 2018 р. Хоча технічні консультації вже були завершені, і пріоритетність оновлення неодноразово згадувалося на вищому рівні, роботу не вдалося розпочати, оскільки вже 2 роки не сформована українська офіційна делегація на переговори і не визначені її директиви через відсутність координації на українському рівні.

З серпня Канада залишається без українського посла.

Стратегічне бачення

Стратегія зовнішньополітичної діяльності України (2021 р.), покликаючись на Стратегію національної безпеки України (2020 р.), визначає стратегічний характер відносин з Канадою. Більше того, у ст. 103 вказується на «особливе партнерство» та пріоритетність ефективного впровадження та розширення Угоди про вільну торгівлю від 2017 р. на сфері інвестицій та послуг, що відповідає сучасним торговельно-економічним реаліям. Окремо згадується також необхідність лібералізації візового режиму для поїздок українських громадян та розвитку публічної дипломатії, а також розвиток зв'язків з українською діаспорою в Канаді. Позитивною характеристикою стратегічного планування стало чітке визначення сфер спільних інтересів, а саме: підтримка євроатлантичної інтеграції та проведення реформ в Україні, видобуток корисних копалин на території України, розвиток інформаційних технологій, альтернативної енергетики, сільського господарства та аерокосмічна галузь. Певним недоліком є відсутність визначення освітньо-наукової і культурної взаємодії серед пріоритетів.

Діяльність

За минулий рік Президент України мав одну зустріч із Прем'єром Канади Дж. Трюдо (1.11) під час участі в Конференції ООН з питань зміни клімату у Глазго, де обговорив безпекові питання, загрози введення в експлуатацію Північного Потoku-2, євроатлантичну інтеграцію України, а також торговельні відносини і подальші кроки з лібералізації візового режиму для українських громадян. Усі телефонні розмови із Дж. Трюдо (6.04, 9.06 та 2.12) стосувалися безпекової ситуації на Донбасі, необхідності міжнародного тиску на Росію та розслідування аварії літака PS752 в Ірані. Окремо Президент лобював залучення Канади до діяльності Кримської платформи.

Також до безпекових питань та активізації Кримської платформи зверталися й очільник ОПУ А. Єрмак у телефонній розмові із Віцепрем'єркою та Міністеркою фінансів Х. Фріланд (12.11), і заступник голови ОПУ І. Жовква

в онлайн-зустрічі із радником Прем'єра Канади з питань зовнішньої та оборонної політики Д. Моріссоном (21.05). Заступник керівника ОПУ Р.Машовець провадив окремі консультації із Посольством Канади в контексті безпекової підтримки через загрозу ескалації на кордоні з Росією та втілення нової Стратегії воєнної безпеки (2.04, 17.09, 3.11), а також у форматі зустрічей із Групою радників з оборонної реформи в Україні, куди входить Канада (15.04) і під час зустрічі із заступницею МЗС Канади С. Маккарделл (9.12).

Керівник МЗС України Д. Кулеба провів низку телефонних розмов із новопризначеним у січні очільником МЗС Канади М. Гарно (16.02, 1.04, 22.04) щодо запуску українсько-канадської робочої групи з питань мобільності, укладення угоди про молодіжні обміни, діяльності Кримської платформи, протидії поширенню коронавірусу, економічної та безпекової співпраці, особливо після загострення Росією ситуації на кордонах. Під час Конференції з питань реформ в Україні у Вільнюсі відбулася очна зустріч між міністрами закордонних справ (7.07), під час якої було обговорено синхронізацію дій стосовно розслідування аварії літака PS752 в Ірані та виплат компенсацій родичам загиблих. Ті ж питання були порушені в телефонній розмові із новою керівницею МЗС Канади М. Жолі напередодні саміту країн-членів НАТО в Ризі (26.11).

Уже традиційною стала участь української делегації у Безпековому Форумі в канадському Галіфаксі (19–21.11), яка цьогогоріч була представлена секретарем РНБО О. Даніловим, заступником керівника ОПУ р. Машковцем, головою Державного космічного агентства В. Тафтаєм та заступником МО А. Петренком. З важливих питань із канадською стороною було обговорено співпрацю щодо протидії російської ескалації на кордонах, перебіг та продовження тренувальної місії військових UNIFIER, а також старт будівництва на узбережжі провінції Нова Шотландія комерційного космодрому для ракети носія «Циклон-4М», розробки і виробництва ДП «КБ Південне» та ДП ВО «Південний машинобудівний завод».

Українське посольство в Канаді традиційно здійснювало проактивну політику щодо представлення українських інтересів, захисту українських громадян та зв'язків із діаспорою.

Водночас планований візит членів депутатської групи ВРУ з міжпарламентських зв'язків з Канадою був відкладений на 2022 р. через жорсткі пандемічні обмеження. Також недоліком стало припинення ініціативи міжпарламентських онлайн-дискусій, що була започаткована 2020 р. Водночас під час весняного загострення на українсько-російському кордоні було скликано спільне засідання комітетів Канадського парламенту, присвячене Україні (за ініціативи ПУ), де виступив Посол України.

Результати

Найвагоміші результати співробітництва країн загалом стосуються безпекової, торгово-економічної сфер та публічної і культурної дипломатії. Завдяки лобюванню української сторони та численних порушень міжнародного права і прав людини з боку Росії Канада зберегла і навіть розширила санкції щодо близько 440 російських компаній та приватних осіб відповідно до закону Special Economic Measures (Russia) Regulations.

Базуючись на рішенні 2020 р. про продовження місії військового навчання UNIFIER на постійній основі до 2022 р., відбулося дві чергові ротації канадських військових у березні та вересні цього року. Також у рамках місії було надано медичне тренувальне обладнання на суму 210 тис. канадських доларів. Важливим для розвитку військового та безпекового співробітництва стало залучення Канади до проведення навчань Sea Breeze в Чорному морі, організовані ВМС України та США (28.06–10.07), а також участь Канади в саміті Кримської платформи в Києві (23.08).

Загалом станом на 2021 р. в Україні Канада реалізує близько 35 проектів під егідою Міністерства міжнародного розвитку Канади. А під час серпневого онлайн-візиту очільниці цього міністерства К. Гулд було прийнято рішення про виділення Україні близько 25 млн дол. США впродовж наступних п'яти років на проекти покращення демократичного, інклюзивного та гендерно рівного врядування, а також покращення первинної ланки медичної допомоги. При цьому близько 1,5 млн дол. США буде виділено на програми підтримки соціально-економічного благополуччя жінок-ветеранів ЗСУ.

За підсумками 2021 р. торгівля товарами між країнами склала 420,6 млн дол. США: експорт товарів збільшився на 97%, а імпорт — на 29% у порівнянні з минулим роком, хоча переважило негативне сальдо. Торгівля послугами за підсумками 2021 р. склала 132 млн дол. США, при цьому експорт послуг виріс на 4%, але імпорт скоротився на 60% у порівнянні з 2020 р.

Однією з обставин, що гальмує економічну та інвестиційну діяльність в Україні, є неконкурентна поведінка деяких суб'єктів на українському ринку та непрозоре судочинство. Зокрема, канадська енергетична компанія ТПУ, яка збудувала у Нікополі сонячну електростанцію, вклавши з 2017 р. понад 60 млн дол. США, стикнулася з рейдерською атакою та зволіканням судових інстанцій, у результаті чого компанія вирішила припинити свою діяльність в Україні наприкінці 2021 р. Попри заяви про пріоритетність сфери зеленої енергетики у відносинах України з Канадою (ст. 103 Стратегії зовнішньополітичної діяльності), призначення «бізнес-нянь» та звернень компанії до ОПУ, ситуацію так і не вдалося вирішити.

Загалом Канада продовжувала надавати підтримку Україні на міжнародному рівні, зокрема в контексті Комісії Україна–НАТО, виділення МФВ кредитів тощо. Цьому сприяє вже сталий консенсус щодо підтримки України ключовими канадськими партіями та активний лобізм української діаспори в Канаді.

Німеччина

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	5	5
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	4	5
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	5	5
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	5
РЕЗУЛЬТАТИ	4	4
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B+	A-

У 2021 р. стратегія зовнішньополітичної діяльності України закріпила статус ФРН як стратегічного партнера України. Рік характеризувався особливо великою кількістю зустрічей високопосадовців та активним політичним діалогом на урядовому рівні. Важливим фокусом взаємодії продовжила бути протидія російській агресії та намагання досягти політико-дипломатичного врегулювання конфлікту на сході України у рамках Нормандської четвірки. Продовжилась реалізація домовленостей у рамках Енергетичного партнерства. ФРН як і раніше відмовляється постачати оборонне озброєння Україні.

Політичний інтерес

У 2021 р. політичний інтерес до ФРН серед представників влади був дуже високим. Усі високопосадовці у своїх заявах висловлювали подяку Німеччині за підтримку, яку Україна отримувала вже протягом семи років російської агресії. У фокусі інтересів України перебувала й енергетична співпраця з ФРН. Українська влада була зацікавлена у недопущенні сертифікації газогону Північний потік-2. Президент України В. Зеленський у своєму виступі із щорічним Посланням до ВРУ (1.12) назвав цей проєкт енергетичною зброєю. Водночас Україна розраховує на підтримку німецької сторони у питанні збереження транзиту газу територією України після 2024 р., а також на інтенсифікацію енергетичного партнерства з ФРН.

Ключовий інтерес України полягає у продовженні посередницьких зусиль ФРН, як члена Нормандської четвірки, спрямованих на відновлення територіальної цілісності України. У ході робочого візиту Федерального Президента Німеччини Ф.-В. Штайнмаєра до України Д. Шмигаль також висловив сподівання на підтримку ФРН у питанні надання Україні Плану дій щодо членства в НАТО. Чутливими питаннями для України залишається відмова ФРН надати оборонну зброю Україні, а в кінці року особлива увага українського політикуму була прикута до перешкоджання зі сторони ФРН постачанням зброї через Агентство із закупівель НАТО.

Інституційна співпраця

Оскільки ФРН є стратегічним партнером України, відповідно прослідковується міжінституційна співпраця щодо взаємодії з ФРН для досягнення українських зовнішньополітичних цілей. Представники ОПУ та МЗС брали участь у засіданнях Комітету ВРУ з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва, де обговорювались перспективи переговорів у Нормандському форматі, поточний стан та перспективи будівництва газопроводу Північний потік-2, визнання ФРН Голодомору геноцидом українського народу. Варто відзначити і спільну роботу міністерств під час підготовки ІV Німецько-українського економічного

форуму. У реалізації енергетичного партнерства з ФРН активно беруть участь Міненерго, Мінрегіон, Міндовкілля, Держенергоефективності.

Стратегічне бачення

Затверджена у 2021 р. Стратегія зовнішньополітичної діяльності визначає ФРН одним із ключових партнерів України у питаннях набуття повноправного членства держави в ЄС та в НАТО, протидії агресії РФ, деокупації та безпечної реінтеграції тимчасово окупованих територій. Відносини з ФРН мають для України пріоритетний стратегічний характер. Відповідно до стратегії планується також відновити формат двосторонніх українсько-німецьких міждержавних консультацій на чолі з Президентом України та Федеральним канцлером ФРН.

Діяльність

2021 р. характеризувався високим рівнем дипломатичної активності в українсько-німецьких відносинах. Робочий візит до ФРН здійснили Прем'єр-Міністр України Д. Шмигаль (березень), Президент України В. Зеленський та Міністр закордонних справ Д. Кулеба (червень). Головними темами перемовин стали питання деокупації АР Крим та участь ФРН у роботі Кримської платформи, енергетична безпека та Північний потік-2, відновлення територіальної цілісності України, а також економічне співробітництво. Напередодні саміту Кримської платформи (22.08) Київ відвідала канцлер А. Меркель для обговорення проблематичних аспектів у сфері енергетики. Сторони також обговорили безпекову ситуацію на сході України та в Криму, торговельно-економічну співпрацю. Україну також відвідав Президент ФРН Ф.-В. Штайнмаєр (6.11) для участі у заходах, присвячених трагедії Бабиного Яру. Окремим треком українсько-німецької співпраці є узгодження позицій у рамках роботи Нормандської четвірки.

У березні відбувся українсько-німецький бізнес-форум, фокусом якого стала співпраця у сфері промислового розвитку, енергетики, сільського

господарства, а також інфраструктури. Протягом року відбувався активний діалог за лінією Мінрегіону, Міненерго, Держенергоефективності, Мінекономіки та МО.

Упродовж року у німецьких ЗМІ вийшло багато інтерв'ю з Президентом України, Прем'єр-Міністром та Міністром закордонних справ України. Значну роль у донесенні української позиції до німецької влади та суспільства відіграло ПУ в ФРН. ПУ також активно використовувало і засоби публічної дипломатії.

Результати

2021 р. був для України відносно успішним. Перш за все, як і попередній, так і діючий німецький уряди надають підтримку територіальній цілісності та суверенітету України. У коаліційній угоді міститься позиція про те, що Росія має зупинити дестабілізаційні активності в Україні, які суперечать міжнародному праву. Відповідно до документа ФРН прагне поглибити енергетичне партнерство з Україною, зокрема у сферах відновлювальної енергетики, виробництва «зеленого» водню та декарбонізації економіки.

ФРН стала підписантом декларації Кримської платформи, хоча була представлена на ньому лише Міністром економіки та енергетики П. Альтмаером. Попри значні дипломатичні зусилля, Україні не вдалося повністю зупинити реалізацію проекту Північний потік-2, але сертифікацію оператора призупинено Федеральним агентством з питань мереж. НАК «Нафтогаз України» візьме участь у процедурі сертифікації оператора цього газогону.

Товарообіг між Україною та Німеччиною у 2021 р. зріс і досяг 9,1 млрд дол. США. Український експорт збільшився на 38%, а імпорт — на 17%.

Німеччина не підтримує постачання озброєння до України (як напряму, так і через механізми НАТО). Україні поки не вдалося довести необхідність зведення меморіалу українським жертвам націонал-соціалістичного режиму.

США

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	4	5
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	3	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	5	5
ДІЯЛЬНІСТЬ	5	5
РЕЗУЛЬТАТИ	5	5
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B+	A-

У 2021 р. спостерігалася значна актуалізація як двосторонніх відносин зі США, так і активізація спільних проєктів у багатосторонніх форматах. Стратегічним досягненням стало підписання нової Хартії стратегічного партнерства та серії міжвідомчих договорів у сфері оборони та енергетики. Спостерігалася значне зростання військової допомоги та збільшення кількості спільних військових проєктів. Обмежені досягнення України на шляху економічних, політичних та соціальних реформ стали на заваді більш розширеному порядку денному, хоча і не стали визначальними у їх оцінці.

Політичний інтерес

Протягом року США згадувались на всіх рівнях майже у всіх виступах, промовах та інтерв'ю керівництва України. Президент України у щорічному Посланні до ВРУ акцентував увагу на збереженні двопартійної підтримки України у США та оновленні Хартії стратегічного партнерства як на важливих віхах розвитку відносин між Україною та Сполученими Штатами, яких було досягнуто у 2021 р. У промові на нараді послів (21.12) Президент повторно відзначив важливість стратегічного партнерства із США (проте обмежився лише цією короткою ремаркою). Питання стратегічного партнерства та надання допомоги Україні були топ темами. В Аналітичній доповіді до щорічного Послання значна увага приділяється питанням стратегічного партнерства та військової допомоги Україні.

З огляду на загострення безпекової ситуації через скупчення російських військ на українських кордонах протягом останнього кварталу спостерігалось посилення запиту на розширення надання Україні летальної зброї як зі сторони профільних ЦОВВ, так і за парламентським треком. У цьому питанні спостерігалася узгодженість позицій усіх політичних сил з української сторони.

Інституційна співпраця

Прикладом ефективної інституційної співпраці стала організація візиту Президента України до США в кінці серпня — на початку вересня. Наявність широкого порядку денного, який включав, зокрема, політичну, безпекову, енергетичну та економічну співпрацю, дозволяє говорити про якісну координацію зусиль спеціалістів та органів державної влади різних тематичних спрямувань.

Стратегічне бачення

Відповідно до ключових стратегічних документів зовнішньої та безпекової політики України США є її центральним безпековим партнером. Окремий акцент робиться на ролі двосторонніх відносин

між двома державами для євроатлантичної інтеграції України. Згідно із Стратегією зовнішньополітичної діяльності України (2021 р.) та Стратегією національної безпеки України (2020 р.), відносини із США мають пріоритетний стратегічний характер. Статті 99–102 Стратегії зовнішньополітичної діяльності дають достатньо широкий набір ключових напрямів та інструментів співпраці, проте не акцентують на конкретних та вимірювальних цілях двосторонніх відносин. Хартія про стратегічне партнерство (оновлена у серпні 2021 р.) разом із Рамковою оборонною угодою (підписаною у серпні 2021 р.) дозволила це компенсувати.

Діяльність

2021 р. відзначився активізацією контактів високого та найвищого рівня, що в свою чергу сприяло активнішим робочим зв'язкам між Україною та США. Визначальним став візит до Вашингтону Президента України у серпні, під час якого було підписано декілька стратегічних документів та відбулась зустріч двох президентів.

На політичному рівні всього за рік було здійснено вісім взаємних візитів на рівні міністрів та заступників міністрів і здійснено стільки ж дзвінків, що свідчить про постійний контакт та обмін актуальною інформацією між профільними міністерствами. Тематично діяльність протягом року знаходилася здебільшого у рамках безпекової тематики та протидії російській агресії, а також подекуди містила економічну компоненту.

Державний секретар США Е. Блінкен відвідав Київ, де зустрівся з Президентом України, Прем'єр-міністром, народними депутатами та іншими високопосадовцями (6.05). Під час інавгураційного саміту Кримської платформи (23.08) США були представлені на рівні Міністра енергетики Дж. Гренгольм, яка провела окрему зустріч з Президентом України.

Варто відзначити активні контакти на рівні Міністерства оборони та командування ЗСУ з американськими колегами, наприклад, візит Міністра оборони США Л. Остіна (19.10) до України, під час якого офіційно було введено в дію Рамкову оборонну угоду. Крім того, відбулись телефонні розмови міністрів оборони США та України (19.02 та 1.04), а також телефонна розмова Голови Об'єднаного комітету начальників штабів США генерала

Міллі з Головнокомандувачем ЗСУ генерал-полковником Хомчаком (31.03). Попри наявність великої кількості контактів різного рівня протягом року та наявність спільних міжнародних ініціатив (наприклад, проведення низки багатосторонніх міжнародних військових навчань), переважна їх частина була ініціативою американської сторони.

У липні делегація з 11 народних депутатів від партій «Слуга народу» та «Голос» здійснила поїздку до США у рамках програми професійних обмінів Open World для налагодження професійних українсько-американських зв'язків, де, зокрема, мала зустрічі з питань Північного потоку та енергетичної безпеки України, військової підтримки та євроатлантичної інтеграції України. Перший заступник Голови ВРУ Р. Стефанчук обговорив хід реформ в економічній та фінансовій сферах з виконувачем обов'язків заступника Міністра фінансів США з міжнародних питань Е. Бауколом (17.09). У грудні Київ також відвідала делегація американських конгресменів.

Посол України у США О. Маркарова протягом року проводила різноманітні зустрічі з представниками Конгресу та бізнесу. Посольство активно просувало публічну дипломатію. Відбулося відкриття Українського дому у Вашингтоні під час візиту Президента до США (1.09). Активно на американському треку працювали українські експертне та правозахисне кола.

Результати

Під час візиту Президента України до Вашингтону у серпні були підписані оновлена Хартія про стратегічне партнерство, Рамкова оборонна угода та Заява щодо посилення двосторонньої співпраці у сферах енергетики й клімату. На даному етапі можна говорити про позитивну динаміку розвитку політичних та безпекових відносин України та США зі створеними рамками для їх подальшого розвитку. Крім того, протягом року відбувалось збільшення військової та фінансової підтримки Україні.

Позитивні тенденції спостерігаються і в економічній площині. За результатами 2021 р. обсяг торгівлі послугами склав 4,9 млрд дол. США, при цьому експорт виріс на 65%, а імпорт — на 9% при негативному сальдо для України. Водночас зросла торгівля послугами (експорт — на 34%, імпорт — на 13.6%), загальні обсяги якої досягли 2,7 млрд дол. США при позитивному для України сальдо.

Франція

B+

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	4	4
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	3	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	3	5
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	4
РЕЗУЛЬТАТИ	4	4
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B-	B+

У 2021р. на додачу до традиційно центральних безпекових питань в українсько-французьких відносинах спостерігалися цілеспрямовані зусилля з економізації двосторонніх відносин та роботи з експертною/громадською думкою.

Політичний інтерес

У 2021 р. політичний інтерес залишався високим, проявляється у заявах та ініціативах різного рівня, але здебільшого був зосереджений на намаганнях заохотити Францію до лідерства в Нормандському форматі та активізувати двостороннє співробітництво в економіці та розвитку інфраструктури. Президент В. Зеленський окремо згадував про Францію у своєму щорічному Посланні до ВРУ. Але більшість згадок протягом року на всіх рівнях стосувалися безпекової ситуації та ролі у врегулюванні конфлікту з РФ.

Варто відзначити роботу з інтелектуальними колами та громадською думкою Франції (інтерв'ю та колонки міністра ЗС у французькій пресі, візити лідерів думок).

Інституційна співпраця

У контексті міжінституційної співпраці у 2021 р. варто відзначити багатомірність двосторонніх відносин. Протягом року Францію відвідували представники багатьох міністерств і відомств, аналогічно і візити французьких посадовців в Україну не обмежувалися контактами з МЗС (див. «Діяльність»), продовжувалася співпраця у спільних форматах (наприклад, Змішана комісія).

Стратегічне бачення

Стратегія зовнішньої політики України від 2021 р. в деталях визначає пріоритетний стратегічний характер відносин з Французькою Республікою, визначає її як стратегічного партнера в питаннях набуття членства в ЄС і НАТО, протидії агресії РФ, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій. На рівні двосторонніх відносин стратегія пріоритетизує підтримання політичного діалогу, запровадження нових форматів співпраці (ради з торгівлі та інвестицій, розширення співробітництва у кібернетичній та енергетичній сферах), а також реалізацію спільних

економічних проєктів з високим ступенем локалізації в Україні у сферах енергетики, машинобудування, інфраструктури, високих технологій та аграрній. Стратегія радше підсумовує короткострокові пріоритети поточних двосторонніх відносин, ніж є дороговказом майбутнього стосунків.

Діяльність

Діяльність була доволі активна. Президент здійснив робочий візит до Франції у квітні, а Міністр закордонних справ — у лютому. Відбувалися контакти на полях міжнародних заходів, телефонні контакти. Візити до Франції здійснили також Віцепрем'єрка О. Стефанішина (12–13.07, обговорення питань кліматичної політики та безпекової співпраці), Міністр внутрішніх справ Д. Монастирський (27–28.10, зустріч із міністром внутрішніх справ Франції, співголовування у Змішаній комісії з питань економічного співробітництва), Міністр інфраструктури О. Кубраков (4–5.10), Міністр цифрової трансформації М. Федоров (16.10, організація перепису населення, цифровізація), Міністр культури О. Ткаченко, заступники міністра оборони, ряд депутатів.

До України приїжджали міністр закордонних справ Франції Ж.-І. Ле Дріан (24.08), міністр економіки Б. Ле Мер (12–13.05), депутатські делегації з обох палат французького парламенту (9–11.06, 08.07).

Чільним питанням були безпекові виклики та відновлення роботи Нормандського формату, економічне співробітництво та співпраця щодо великих інфраструктурних проєктів, часом з особистим залученням глави держави. Цю логіку відображала зустріч Міністра закордонних справ з представниками французького бізнесу (26–27.02), підписання 4 інвестиційних угод під час візиту міністра економіки та фінансів Франції Б. Ле Мера, візит делегації керівництва об'єднання французьких підприємств MEDEF (24–25.06), участь міністра О. Кубракова у форумі Міністерства економіки Франції ParisInfraWeek (4–5.10), чергове засідання змішаної Українсько-французької міждержавної комісії з економічного співробітництва (27.10).

Продовжується виконання проєктів з постачання вертольотів Airbus, патрульних катерів ОСЕА для Держприкордонслужби. Анонсовано проєкти

створення українського національного перевізника та проекти вантажного літака ЄС/конверсії пасажирських літаків у вантажні за співпраці компаній Airbus та заводу ім. Антонова.

У рамках культурної співпраці проводилися окремі виставкові та комеморативні заходи. Протягом року посольство активно проводило візні консульські засідання.

Результати

У 2021 р., попри інтенсивну підготовку, так і не відбувся запланований ще торік візит президента Макрона до України. Стратегічне французьке налаштування на діалог з РФ залишалося фактором ризику у двосторонніх стосунках, як і стримане ставлення Франції до перспектив європейської/євроатлантичної інтеграції України. Франція взяла участь в установчому саміті Кримської платформи (на рівні міністра торгівлі) та приєдналася до Кримської декларації, підтримувала важливі рішення з кримських питань у міжнародних організаціях, продовження дії санкцій ЄС проти РФ.

У 2021 р. зафіксовано перші результати попередніх домовленостей — зокрема, був спущений на воду перший (9.12) з 20 патрульних катерів, що будуються для ДПСУ.

Почав працювати україномовний аудіогід у Версальському палаці (Меморандум про співпрацю 2020 р.).

Українці з біометричними паспортами тепер можуть подорожувати без віз до закордонних департаментів Франції.

1 липня ВРУ ратифіковано 4 інвестиційні угоди на загальну суму 1 млрд 300 млн євро, підписані у травні під час візиту міністра Б. Ле Мера. У зовнішній торгівлі після падіння у 2020 р. зріс і український експорт до Франції (на 51%), і французький до України (на 20%). Загальний товарообіг склав 2,6 млрд дол. США. Попри стрімкіше зростання українського експорту, в абсолютних цифрах зберігається асиметрія на користь Франції майже вдвічі. На 36% збільшився як експорт, так і імпорт послуг, досягши 428,3 млн дол. США.

Невирішеною проблемою залишається визнання у Франції українських воїнських посвідчень, контакти між мерами деяких французьких міст з окупованим Кримом, присутності окремих французьких компаній на півострові.

Японія

B+

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	3	4
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	4	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	3	4
ДІЯЛЬНІСТЬ	3	5
РЕЗУЛЬТАТИ	3	5
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	C+	B+

Україна розглядає Японію як «глобального» та надійного партнера в Азії, цьому напряму зовнішньої політики України, як і раніше, бракує конкретики та інституційної узгодженості. Незважаючи на це, Україні успішно вдалося інтенсифікувати відносини з Японією у пріоритетних військово-політичній, гуманітарно-технічній та інфраструктурній сферах. Водночас спостерігається поживлення зв'язків і в менш традиційно розвинених галузях, таких як кібербезпека, енергетика та космічне співробітництво. Попри позитивні тенденції, ситуація навколо COVID-19 продовжує негативно впливати на реалізацію зовнішньополітичних ініціатив між Києвом і Токіо. На цьому тлі особливо помітна активізація Посольства України в Японії як зв'язної ланки для просування японсько-українських відносин.

Політичний інтерес

У заявах українських політиків Японія згадується як держава G7, яка послідовно підтримує Україну на міжнародній арені у протистоянні російській агресії.

Український політичний дискурс підкреслив значущість двосторонньої співпраці Києва з Токіо. Зокрема, Президент України під час виступу на конференції послів (грудень) наголосив на необхідності подальшої лібералізації торгівлі з Японією. Важливість економічного співробітництва з Японією як з представником Індо-Тихоокеанського мегарегіону згадана мимохідь і в аналітичній доповіді до щорічного Послання Президента до ВРУ. Документ також привертає увагу до військових аспектів двосторонніх відносин. Іншими пріоритетними сферами, відповідно до заяв українських високопосадовців (наприклад, Прем'єр-міністра Д. Шмигала, секретаря РНБО О. Данілова, колишнього заступника Міністра закордонних справ Є. Єніна), є співробітництво з питань кібербезпеки, втілення інфраструктурних проєктів та гуманітарно-технічна співпраця.

У розвитку українсько-японського діалогу зацікавлені і народні депутати. Хоча японський напрямок відсутній серед партійних пріоритетів, активна діяльність депутатської групи дружби з Японією доводить його суттєвість.

Інституційна співпраця

Співпраця між українськими органами влади з розвитку японського вектора зовнішньої політики є несистемною. Попри це взаємодія українських профільних установ з японськими партнерами є успішною та загалом позбавлена протиріч. Варто зауважити дедалі помітну роль МЗС і Посольства України в Японії, при якому у 2021 р. було відкрито апарат військового аташе. Активна діяльність Посольства перетворює його на зв'язну ланку не лише між державами, а й між українськими інституціями. Візит делегації у складі міністра оборони та очільника «Укроборонпрома» (березень) продемонстрував узгодженість позицій.

Стратегічне бачення

Стратегія зовнішньополітичної діяльності України (2021 р.) визнала Японію глобальним партнером та «стабільним політичним союзником в Азійському регіоні». Японія також згадана у Стратегії кібербезпеки у якості іноземного партнера з кібербезпеки. Роль Токіо в цій сфері була підтверджена підписанням відповідного меморандуму про співробітництво.

Діяльність

Пандемія коронавірусу не перешкодила інтенсифікації японсько-українського співробітництва. Ключовими традиційно стали військово-політичний та гуманітарно-технічний напрями.

У військово-політичній сфері знаковими були телефонна розмова Президента України з Прем'єр-міністром Японії Й. Суґою (14.04) та перший в історії візит Міністра оборони України до Японії (17.03). Як Президент В. Зеленський, так і Міністр оборони А. Таран у своїх заявах зосередили увагу на міжнародній підтримці України з боку Японії як держави G-7 та запросили японський уряд відвідати інавгураційний саміт Кримської платформи. У березневому візиті Міністра оборони до Токіо також взяв участь очільник «Укоборонпрома» Ю. Гусев. Відбулися зустрічі з державним міністром закордонних справ Японії Т. Уто та міністром оборони Японії Н. Кіші.

На міжвідомчому рівні військово-оборонне співробітництво відбувалося за активної участі профільних установ, міністерств, ПУ в Японії та РНБО. Знаковою подією стала участь Японії вперше у військових навчаннях «Сі Бриз-2021» (червень-липень). Також були закладені основи для співробітництва з кібербезпеки.

Активно розвивалася співпраця у гуманітарно-технічній сфері. На додаток до надання Японією 4,5 млн дол. США у рамках проєктів ООН та МКЧХ на двосторонньому рівні Японія сприяла підтримці ЗСУ та боротьбі з COVID-19. Україна також висловила зацікавленість у співпраці з реабілітації ветеранів.

В економічній сфері знаковою стала онлайн-зустріч між представниками Міністерства економіки та Японської федерації бізнесу «Кейданрен» (9.12), під час якої українська сторона запросила японську делегацію відвідати Київ на початку 2022 р.

Інфраструктурні проекти лишились невід'ємною складовою співробітництва. У 2021 р. Київ і Токіо почали перемовини про співпрацю з упровадження національної інфраструктури геопросторових даних (НІГД), необхідної для української євроінтеграції.

Важливим дипломатичним кроком стала ініціатива ПУ в Токіо розпочати перемовини з японським МЗС про оновлення Конвенції уникнення подвійного оподаткування 1986 р.

ПУ в Японії протягом року активно проводило перемовини з представниками великих японських корпорацій, а також просувало культурну дипломатію України. Співробітництво у сферах спорту, культури та туризму проходило також на рівні міських адміністрацій, зокрема між містами-побратимами Одесою і Йокогамою та Києвом і Кіото. Київ та Кіото відсвяткували 50-ту річницю побратимства та запланували проведення Днів Києва в Кіото у 2022 р.

Результати

COVID-19 вплинув на динаміку двосторонніх відносин — ряд зустрічей та візитів були відкладені на 2022 р., зокрема візит парламентської делегації України до Токіо.

Японія долучилась до відкриття Кримської платформи, однак, зважаючи на пандемію, була представлена лише на рівні посла.

Хоча розпочати переговори про ЗВТ не вдалося, економічно-торгові зв'язки покращились. Зокрема, українські виробники молочної продукції, м'яса птиці та яєць отримали доступ до японських ринків. Товарообіг між Україною та Японією зріс на 25% у порівнянні з 2020 р. і склав 1,57 млрд дол. США. Хоча сальдо торгівлі залишилось негативним, український експорт до Японії збільшився майже вдвічі.

У сфері публічної дипломатії ряд заходів, організованих Посольством у Токіо, сприяв ширшому висвітленню української тематики в японських медіа. Що стосується науково-дослідницької співпраці, Україна та Японія підписали меморандум про співробітництво у сфері космічної діяльності в мирних цілях (23.10).

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ

.....
Співпраця з Європейським Союзом

.....
A-

.....
Східне партнерство

.....
B+

ПОЛІТИЧНИЙ ДІАЛОГ

Україна надалі зміцнила політику на євроінтеграційному напрямку, продовживши впровадження внутрішніх реформ, передбачених УА. Найбільш динамічно євроінтеграція відбувалася у секторах фінансових послуг, оподаткування, громадського здоров'я, енергетики, транспорту. Слабкими ланками залишилась судова реформа та державне управління. Водночас акценти у відносинах з ЄС було зміщено в безпековому напрямі через наростання російської військової загрози. Також було розпочато активніший двосторонній діалог з державами-членами ЄС щодо письмової підтримки набуття Україною повноправного членства в Євросоюзі.

Політичний інтерес

2021 р. ознаменувався подальшим гуртуванням усіх гілок української влади навколо євроінтеграційного порядку денного та збільшенням рівня підтримки вступу до ЄС не лише серед експертних кіл, але і громадян. Президент, Голова ВРУ та її профільного комітету, Прем'єр-міністр, профільна Віцепрем'єр-міністерка і Міністр закордонних справ протягом року неодноразово публічно апелювали до українського поступу в ЄС. Наріжними для двосторонніх відносин залишились питання верховенства права, демократії, прав людини та безпеки. Щодо юстиції, свобод та безпеки Україна надалі вела конструктивний діалог про залучення до ініціатив ЄС з подолання нелегальної міграції, тероризму, кіберзлочинності, відмивання грошей, торгівлі людьми, контрабанди. У порівнянні з попередніми роками, у зв'язку з нарощенням небезпеки нової хвилі російського вторгнення на авансцену вийшли безпекові питання.

Про ЄС, європейську інтеграцію як кінцеву мету, підписання меморандумів про підтримку євроінтеграційних прагнень України регулярно згадували зокрема, Президент В. Зеленський під час щорічної наради послів у грудні та у щорічному Посланні до ВРУ, керівники МЗС, ОПУ, Віцепрем'єр-міністерка з питань європейської інтеграції, народні депутати.

Інституційна співпраця

Головним органом, який восьмий рік поспіль відповідає за реалізацію європейської інтеграції на виконання УА, залишається Урядовий офіс з питань координації європейської та євроатлантичної інтеграції. Завдяки грантовій підтримці ЄС вебресурсів та комунікаційних кампаній (зокрема ЕУКраїна) протягом року не тільки покращилось змістове та кількісне наповнення інформацією сайту Офісу Віцепрем'єра та Урядового офісу «Євроінтеграційний портал», але і назагал координація євроінтеграції між державними органами влади стала більш прозорою, системною та зрозумілою широкими верствами громадян.

Іншим кроком, спрямованим на «забезпечення єдності зовнішньополітичного курсу держави, посилення координації діяльності державних органів у сфері зовнішніх зносин, належного виконання міжнародних договорів України», стало підписання наприкінці року Указу Президента № 671/2021, згідно з яким з офіційними заявами та коментарями з питань зовнішньої політики України та з ініціативами міжнародного характеру можуть виступати лише Президент, Прем'єр-міністр і Міністр закордонних справ України. Таким чином, за Віцепрем'єр-міністром з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України було надалі закріплено координацію внутрішнього виміру євроінтеграції та посередництво між різними гілками влади всередині держави.

Стратегічне бачення

Згідно з конституційними змінами 2019 р. та Стратегією зовнішньополітичної діяльності України 2021 р., «набуття повноправного членства України в ЄС є стратегічним курсом держави». Даний курс реалізується насамперед через імплементацію УА та впровадження системних внутрішніх реформ — децентралізації, банківської та земельної реформ, гармонізації законодавства України із європейським і створення єдиного нормативного простору у більшості секторів економіки та суспільного життя. Водночас проблемними сферами як внутрішніх

трансформацій, так і перепорою у поглибленні співпраці з ЄС залишається комплексна реформа судової гілки влади та державного управління, а також ратифікація та імплементація Україною Римського статуту Міжнародного кримінального суду та Стамбульської конвенції.

Діяльність

Відбулася низка плідних зустрічей у форматах, передбачених УА: Саміт Україна–ЄС (12.10), Рада асоціації (11.02), Комітет асоціації (29–30.11), Комітет асоціації у торговельному складі (22–23.11), Парламентський Комітет асоціації Україна–ЄС (16.11), Платформа громадянського суспільства Україна–ЄС (27.09) тощо. Предметом більшості засідань стало питання оновлення УА з метою подальшої лібералізації взаємної торгівлі (зокрема, у частині інтеграції України до Єдиного цифрового ринку ЄС, енергетичного ринку), взаємодії у реалізації Європейського зеленого курсу, укладенні важливої для України угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислової продукції тощо.

У цьому контексті Урядом протягом року було схвалено 61 нормативно-правовий акт у сфері євроінтеграції, зокрема Стратегія управління кордонами, Концепція Державної цільової програми справедливої трансформації вугільних регіонів України до 2030 р., Національний план дій з енергоефективності на період до 2030 р. тощо. ВРУ, в свою чергу, ухвалила 37 законопроектів, серед яких 20 — в цілому.

Водночас на тлі можливої ескалації російської агресії було інтенсифіковано контакти на найвищому, високому та робочому рівні у безпековій площині. Зокрема, з відвідин Донбасу свій перший візит до України розпочав Президент Європейської Ради (2–3.03) Ш. Мішель. Міністр закордонних справ України виступив на віртуальній Раді глав МЗС держав-членів ЄС (19.04), а Міністр оборони України доповів на засіданні підкомітету Європейського Парламенту з питань безпеки та оборони (15.04). Користуючись пошвавленням безпекового діалогу, Україна почала активніше наполягати на участі у військових та цивільних операціях/місіях ЄС, задіянні української транспортної авіації,

участі у реалізації ініціативи з формування бойових тактичних груп ЄС, взаємодії між правоохоронними органами з питань належного реагування на сучасні безпекові виклики, співробітництві з прикордонних питань, зокрема у рамках роботи місії EUBAM.

Розпочалась підготовка до консультацій щодо можливого приєднання до пріоритетних проєктів Постійного структурованого співробітництва у сфері безпеки і оборони ЄС. Дещо посилилась співпраця з Європейським оборонним агентством, Інститутом ЄС з досліджень безпеки, Супутниковим центром ЄС та Європейським безпековим та оборонним коледжем.

Результати

Згідно з Пульсом Угоди, за 2021 р. загальний прогрес виконання УА збільшився з 54% до 63%. Найбільшого прогресу було досягнуто у сфері фінансових послуг (+26% виконаних завдань у порівнянні з 2020 р.), оподаткування (+24%), громадського здоров'я (+17%), енергетики (+13%), транспорту (+12%), екології та сільського господарства (+11% та +10% відповідно). Також 12.10.2021 р. під час Саміту між Україною та ЄС підписано Угоду про спільний авіаційний простір (САП). Таким чином, за весь час імплементації УА найбільшого поступу в низхідному порядку було досягнуто в таких сферах: «Політичний діалог, національна безпека і оборона»; «Юстиція, свобода, безпека, права людини»; «Гуманітарна політика»; «Технічні бар'єри у торгівлі»; та «Державні закупівлі».

Україна втримала консенсус всередині ЄС щодо непрямих інструментів підтримки, зокрема консультативної, дорадчої та матеріально-технічної допомоги, навчання військовослужбовців, підготовки фахівців з СПБО, лікування та реабілітації поранених тощо. Україна також отримала сім письмових декларацій підтримки щодо набуття членства в ЄС (від країн Балтії, Польщі, Словаччини, Словенії, Хорватії).

Прийнято рішення про виділення 31 млн євро на підтримку ЗСУ у рамках новітнього інструменту ЄС з підтримки миру. У 2021 р. на щорічній основі започатковано Діалог з кібербезпеки.

ЕКОНОМІЧНА СПІВПРАЦЯ

Прийняті цього року Стратегія зовнішньополітичної діяльності та Стратегія економічної безпеки України визнають економічну інтеграцію з ЄС беззаперечним пріоритетом. Ефективною є налагоджена міжінституційна співпраця, яку було посилено заповненням вакансії керівника Урядового офісу координації європейської та євроатлантичної інтеграції. 2021 р. ознаменувався поступовим відновленням офлайнових двосторонніх активностей, а 23-й Саміт Україна–ЄС повторив проривний тогорічний успіх.

Політичний інтерес

ЄС у продовження попередніх тенденцій лишається актором, до якого не зменшується політичний інтерес з боку українських стейкхолдерів (Президента, керівництва парламенту, уряду, міністерств економіки, закордонних справ, інших секторальних міністерств). У 2021 р. після певної втрати динаміки, обумовленої впливом пандемії COVID-19, політичні гравці демонстрували підвищений інтерес та залученість до процесів європейської економічної інтеграції. Економічне зближення з ЄС розширюється за межі ГВЗВТ та охоплює широкий секторальний спектр (цифровізація, зелена економіка, мале та середнє підприємництво, захист прав споживачів, енергоефективність, транспорт, транскордонне співробітництво тощо). Українська дипломатія докладє зусилля для збереження економічного тиску на РФ з боку ЄС, забезпечення підтримки реформ та макрофінансової допомоги Україні.

Інституційна співпраця

Рівень міжінституційної співпраці залишався високим. Додатковим позитивним чинником стало заповнення у вересні вакантної посади

керівника Урядового офісу координації європейської та євроатлантичної інтеграції. Активним елементом міжінституційної співпраці є Урядовий комітет з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, міжнародного співробітництва, культури, молоді, спорту та інформаційної політики. Продовжує свою діяльність Комісія з питань координації виконання УА, чергове засідання якої 21 жовтня було присвячене результатам виконання Угоди та визначенню основних напрямів роботи міністерств у цій сфері.

Стратегічне бачення

Стратегія зовнішньополітичної діяльності визначає ЄС ключовим партнером та передбачає використання потенціалу політичної асоціації та економічної інтеграції на основі УА з акцентами на залучення підтримки для реалізації внутрішніх реформ, подолання наслідків пандемії COVID-19, відновлення економіки східних областей, розвиток секторальної інтеграції, забезпечення поступової інтеграції до внутрішнього ринку ЄС та досягнення відповідності Копенгагенським критеріям. Стратегічними економічними завданнями визначено такі: покращення умов торгівлі, перегляд положень ГВЗВТ, укладення Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислової продукції, лібералізація сфери транспортних перевезень, поглиблення співробітництва у митній сфері.

Стратегія економічної безпеки містить положення щодо інтеграції в європейський економічний простір, якнайшвидший перегляд УА, приведення у відповідність до регуляцій ЄС Митного кодексу та публічних закупівель, підвищення ресурсоефективності економіки шляхом гармонізації енергетичних та екологічних стандартів, інтеграції до європейського дослідницького та інноваційного простору.

Орієнтири поглиблення торговельно-економічних відносин з країнами ЄС визначив у своїх рекомендаціях Комітет ВРУ з питань економічного розвитку за підсумками слухань 3 листопада 2021 р.: перегляд економічної частини УА, врегулювання торговельно-економічних питань, що виходять за межі УА, формування політики розвитку внутрішнього виробництва в Україні несировинної продукції.

Діяльність

2021 р. став роком відновлення офлайнної діяльності двосторонніх майданчиків співробітництва, ключове місце серед яких належить Саміту Україна–ЄС. Цьогорічний 23-й саміт відбувся 12 жовтня у Києві, а 15 грудня відбувся шостий саміт СхП. Економічні двосторонні відносини, як і в попередні роки, значною мірою обертаються навколо УА. На сьомому засіданні 11 лютого Рада асоціації погодилась продовжувати посилення економічної інтеграції та регуляторного зближення у таких сферах як цифрова економіка, спрощення торгівлі, митне співробітництво. Шосте засідання комітету асоціації Україна–ЄС у торговельному складі 22–23 листопада було присвячене питанням двосторонніх торговельних відносин, а саме: імплементації Плану пріоритетних дій щодо посилення імплементації ГВЗВТ у 2021–2022 рр.; ринку телекомунікаційних, поштових та кур'єрських послуг, міжнародного морського транспорту; наближення митного законодавства; Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів; санітарних та фітосанітарних заходів, географічних зазначень, торгівлі і сталого розвитку. У 2021 р. почала відновлюватись практика проведення різнопланових офіційних та експертних двосторонніх та багатосторонніх заходів економічного спрямування.

Результати

До основних результатів року відносяться рішення 23-го Саміту Україна–ЄС щодо прискорення та розширення сфери скасування ввізного мита; оновлення додатків з фінансового співробітництва, телекомунікаційних послуг, поштових та кур'єрських послуг, міжнародного морського транспорту; оцінки готовності України до Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислової продукції; приєднання до Єдиного цифрового ринку ЄС; підписання Угоди про Спільний авіаційний простір; фінансової допомоги в рамках Інструменту сусідства, розвитку та міжнародного співробітництва для підтримки ключових реформ та імплементації УА. У жовтні ЄК виділила Україні другий транш

макрофінансової допомоги у розмірі 600 млн євро, спрямований на полегшення економічних наслідків пандемії COVID-19. Рада ЄС продовжила цільові санкції проти окремих економічних секторів РФ до 31 січня 2022 р. ЄС укріплює свої позиції головного торговельного партнера України: за 2021 р. торговельний оборот зріс і склав 55,7 млрд дол. США. Вирівнюються обсяги експорту (26,7 млрд дол. США, зріс на 49%) та імпорту (28,9 млрд дол. США, зріс на 25%). Обсяги торгівлі послугами також збільшились при позитивному сальдо для України — загальний обсяг 7,7 млрд дол. США, причому експорт зріс на 17%, а імпорт на 34%.

Східне партнерство

B+

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	3	4
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	3	5
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	3	4
ДІЯЛЬНІСТЬ	3	4
РЕЗУЛЬТАТИ	3	4
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	C	B+

СхП знаходиться на початку нового циклу, основне тло для якого склали війна між Азербайджаном та Вірменією, відмова Білорусі від подальшої участі в ініціативі, формалізація прагнення вступу до ЄС України, Грузії та Молдови у форматі Асоційованого тріо. Протягом року Україна надала нового стратегічного імпульсу СхП та значно посилила дипломатичну активність. Новий спільний робочий документ «Відновлення, стійкість та реформи: пріоритети СхП після 2020 року на користь всім» наповнений ініціативами, що наблизять Україну до ЄС, проте не відповідає рівню заявлених Асоційованим тріо євроінтеграційних амбіцій.

Політичний інтерес

У 2021 р. суттєво зріс політичний інтерес до СхП у порівнянні з попередніми роками. З одного боку, вища залученість вітчизняних стейкхолдерів обумовлювалась закінченням поточного циклу 2020 та публікацією нового Спільного робочого документу «Відновлення, стійкість та реформи: пріоритети Східного партнерства після 2020 року на користь всім». З іншого боку — надзвичайним негативним впливом на формат СхП через війну між Азербайджаном і Вірменією та події в Білорусі, які завершилися оголошенням про її вихід з СхП. З боку України політичний інтерес та залученість у СхП знайшли своє відображення у просуванні формату Асоційованого тріо спільно з іншими підписантами УА — Грузією та Молдовою. Як наслідок СхП починає набувати віддалених перспектив перетворитись для України та партнерів на інструмент інтеграції до ЄС де-факто та де-юре. На офіційному рівні (Президент, очільники парламенту та уряду) проголошувались рішучі заяви щодо необхідності підвищити СхП до рівня амбіцій країн Асоційованого тріо. При цьому як Президент, так і Міністр закордонних справ України переважно згадували саме формат АЗ, а не СхП.

Інституційна співпраця

Міжінституційну співпрацю продовжує забезпечувати Урядовий офіс з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, підпорядкований Віцепрем'єру з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. Урядовий офіс опікується питаннями внутрішньої координації та взаємодіє із заступниками міністрів з питань європейської інтеграції, зокрема щодо завершення ініціатив Спільного робочого документу «Східне Партнерство — 20 очікуваних досягнень до 2020 р.: фокусуючись на головних пріоритетах та реальних результатах». У вересні Урядовий офіс посилив власну спроможність до координації заповненням вакантної тривалий час посади керівника. У поточному році яскраво вираженою стала роль МЗС у координації зовнішніх зусиль з партнерами по СхП, які є підписантами УА.

Протягом року за лідерства вітчизняного МЗС було здійснено низку кроків щодо формалізації формату Асоційованого тріо.

Стратегічне бачення

Українська сторона відзначилась наданням нового стратегічного імпульсу СхП, що знайшло відображення у Стратегії зовнішньополітичної діяльності. Йдеться про посилення стратегічного значення СхП з урахуванням інтеграційних прагнень держав-учасниць, зокрема шляхом розвитку Асоційованого тріо; розвиток безпекового виміру співробітництва; посилення взаємодії у сфері стратегічних комунікацій, зокрема щодо протидії дезінформації та пропаганді РФ у державах-учасниках, розвиток співробітництва у сфері кібербезпеки.

Стратегічні позиції України щодо розвитку СхП підсилені спільними документами Асоційованого тріо, зокрема Меморандумом про взаєморозуміння між МЗС України, Грузії та Молдови щодо започаткування посиленого співробітництва з питань європейської інтеграції — Асоційованого тріо тощо. Позиція України обмежено врахована ЄС, який зосередився на продовженні попереднього підходу «20 ключових досягнень до 2020 року» та представив свою стратегію у Спільному робочому документі «Відновлення, стійкість та реформи: пріоритети Східного партнерства після 2020 року на користь всім», який має менш амбітне бачення подальшого розвитку СхП.

Діяльність

У міжнародному вимірі відновлюються традиційні формати співробітництва у рамках СхП: формальні та неформальні міністерські зустрічі, засідання тематичних платформ та їх панелей, майданчиків EURONEST, CORLEAP, Форум громадянського суспільства тощо. Повертаються офлайнві заходи, ключове місце серед яких належить Саміту, який вшосте відбувся 15 грудня у Брюсселі. Час до Саміту ознаменувався проведенням

грунтовної підготовки до визнання євроінтеграційних амбіцій України та партнерів-підписантів УА. На початку лютого глави МЗС України, Грузії та Молдови надіслали спільний лист високому представнику ЄС — Віцепрезиденту Європейської Комісії Ж. Боррелю, комісару ЄС з питань сусідства та розширення О. Варгеї та главам МЗС країн-членів ЄС, у якому зазначалося, що СхП має належним чином враховувати європейські прагнення України, Грузії та Молдови і впровадити амбітний підхід для поглиблення їх інтеграції з ЄС.

У липні у Батумі (Грузія) відбувся Саміт Асоційованого тріо, в якому взяв участь Президент В. Зеленський, та було підписано відповідні домовленості.

Результати

17 травня міністри закордонних справ трьох країн підписали Меморандум про взаєморозуміння між МЗС України, Грузії та Молдови щодо започаткування посиленого співробітництва з питань європейської інтеграції — Асоційованого Тріо. Учасники домовилися розбудувати Асоційоване тріо як платформу посиленого співробітництва і діалогу між міністерствами закордонних справ трьох асоційованих партнерів ЄС, а також з ЄС з питань, що становлять спільний інтерес і стосуються європейської інтеграції їхніх країн. У меморандумі наголошується на прагненні країн Асоційованого тріо набути членства в ЄС.

19 липня глави держав Асоційованого тріо схвалили Декларацію Батумського саміту, яка окреслила ключові інтереси його учасників. Основні здобутки вітчизняної дипломатії (формальної та неформальної) щодо СхП знайшли своє відображення у підсумковій декларації шостого Саміту СхП. Держави ЄС заявили у документі, що «визнають європейські прагнення та європейський вибір відповідних партнерів, як зазначено в УА. Ми підтверджуємо суверенне право кожного партнера обирати рівень амбіцій і цілей, до яких він прагне у своїх відносинах з ЄС». Також документ містить офіційне визнання Асоційованого тріо, але без згадки про координацію дій для визнання перспективи членства. За підсумками Саміту Асоційоване тріо

виступило зі спільною заявою, в якій закликала ЄС визнати європейську перспективу Грузії, Молдови та України.

В іншому рік не відзначився проривними результатами. Як і раніше, йдеться про окремі досягнення у низці секторів, пролонгацію існуючих проєктів, отримання експертної та технічної підтримки. У рамках нового інвестиційного плану ЄС підтверджує виділення 2,3 млрд євро країнам СхП, з яких Україна претендує на 1,9 млрд євро.

ЄВРОАТЛАНТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ (НАТО)

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	4	5
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	4	5
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	5	5
ДІЯЛЬНІСТЬ	5	5
РЕЗУЛЬТАТИ	5	4
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	A-	A-

2021р. характеризувався високим політичним інтересом та значним рівнем політичної взаємодії між Україною та Альянсом, зокрема на фоні збільшення російських військ на українському кордоні. Зустрічі та телефонні переговори на рівні Президента, Прем'єр-міністра, міністрів та народних депутатів демонстрували злагожену позицію. Нарешті отримали керівників Місія України при НАТО та Урядовий офіс. Водночас, попри проактивну позицію та постійний діалог, протягом року не вдалося досягти значних результатів та змінити позицію партнерів у питанні надання ПДЧ чи збільшення присутності в Чорному морі.

Політичний інтерес

Як і у попередні роки, протягом 2021 р. питання євроатлантичної інтеграції та співробітництва України з НАТО постійно перебували на порядку денному і регулярно підіймались на рівні представників виконавчої та законодавчої влади, Президента та його офісу. Набуття змістом статусу партнера з розширеними можливостями, долучення до підготовки нової Стратегії НАТО 2030 та реформи сектору безпеки відповідно до стандартів НАТО залишались пріоритетними темами.

Президент В. Зеленський у своєму щорічному Посланні до ВРУ побіжно згадав НАТО. Водночас в Аналітичній доповіді до Послання євроатлантичні наміри України та досягнення стандартів НАТО описуються регулярно. Під час виступу на щорічній нараді послів у грудні Президент говорив про бажання чіткого визначення перспектив євроатлантичної інтеграції України. Саме ідея чітко визначених термінів для вступу України до Альянсу була лейтмотивом усіх виступів Президента протягом року.

Водночас можна відзначити опосередкований інтерес МЗС, оскільки серед семи пріоритетів на 2021 р. очільник МЗС не назвав тематику НАТО, а лише коротко визначив отримання ПДЧ як одне з поточних завдань, фактично підкресливши тенденцію переходу тематики НАТО у фокус профільного Віцепрем'єр-міністра та МО. Профільна віцепрем'єр-міністерка була найбільш активною щодо залучення у відносини Україна–НАТО та просування євроатлантичної тематики в Україні.

Політичні партії, представлені у ВРУ IX скликання, продовжують мати розбіжності у підходах до партнерства з НАТО (представники ОПЗЖ регулярно висловлювались проти членства). Найбільш активно щодо питань членства України в Альянсі виступали представники Європейської солідарності, Слуги народу та Голосу.

Інституційна співпраця

Участь у реалізації державної політики щодо євроатлантичної інтеграції та співробітництва з НАТО брали Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції, МЗС, МО, ВРУ. Крім того, понад 80 державних органів влади брали участь у процесі виконання РНП на 2021 р.

У питаннях інформування населення щодо євроатлантичної інтеграції України активно відбувалась взаємодія між МКІП, МО, Урядовим Офісом, Держкомтелерадіо, незалежними експертами та міжнародними радниками з метою підготовки Стратегії комунікації євроатлантичної інтеграції України.

У 2021 р. нарешті отримали своїх керівників Місія України при НАТО та Урядовий Офіс з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. РНП 2021, яка була схвалена Урядом у лютому, отримала підпис Президента України тільки у травні.

Стратегічне бачення

НАТО та процес євроатлантичної інтеграції України займають провідне місце у всіх документах стратегічного характеру, насамперед Конституції України (зміни від 2019 р.) та Стратегії національної безпеки України (2020 р.), де «взаємодія — розвиток стратегічних відносин із ключовими іноземними партнерами, насамперед з ЄС і НАТО» названа серед основних засад, на яких ґрунтується Стратегія.

У 2021 р. важливим стало прийняття Стратегії зовнішньополітичної діяльності України, де набуття повноправного членства в НАТО визначено однією з основних цілей зовнішньополітичної діяльності, а також представлено бачення співпраці щодо спільних безпекових викликів, зокрема у Чорному морі, та форматів співробітництва, боротьби з дезінформацією та участі у спільних операціях.

Ключове місце займає євроатлантична інтеграція і в оновленій Стратегії воєнної безпеки України (2021 р.). У серпні 2021 р. була прийнята Стратегія комунікації з питань євроатлантичної інтеграції України на період до 2025 року.

Діяльність

Протягом року спостерігався високий темп діяльності за євроатлантичним напрямом, до якого були залучені Президент, Віцепрем'єр-міністри, відповідні міністри та народні депутати. Двічі протягом року під час загострення на українсько-російському кордоні (квітень та листопад) спостерігалось значне збільшення оперативних контактів на високому політичному рівні.

Президент України В. Зеленський протягом року декілька разів зустрічався з Генеральним секретарем НАТО Є. Столтенбергом як у рамках двосторонніх засідань (грудень, Брюссель), так і на полях міжнародних заходів (під час ГА ООН у вересні та Кліматичного саміту у Глазго у листопаді) та мав телефонні розмови (25.02, 6.04, 10.06). Також у квітні В. Зеленський провів зустріч з головою Військового комітету НАТО С. Пічем під час його візиту до Києва. Основні теми всіх розмов — євроінтеграційні прагнення та запровадження відповідних реформ в Україні, безпека Чорноморського регіону, протидія російській агресії, участь України у місіях НАТО тощо.

У лютому відбувся візит урядової делегації на чолі з Прем'єр-міністром до Брюсселю. Під час візиту, зокрема, Прем'єр-міністр Д. Шмигаль провів зустріч із Генеральним секретарем НАТО Є. Столтенбергом, де обговорив подальші кроки України на шляху євроатлантичної інтеграції та проведення реформ, а також питання оборонних закупівель, а Міністр інфраструктури України В. Криклій зустрівся із заступником Генерального секретаря з питань оборонної політики та планування П. Тернером, де обговорили питання моніторингу повітряної ситуації вздовж кордону з Росією та побудову системи стійкості в Україні.

Віцепрем'єр-міністерка з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України О. Стефанішина здійснила візит до штаб-квартири НАТО у травні, у рамках якого зустрілась з помічницею Генсекретаря НАТО з політичних та безпекових питань Б. Каденбах, де обговорювались перспективи практичного наповнення статусу партнера розширених

можливостей. У травні штаб-квартиру відвідав з офіційним візитом і Віцепрем'єр-міністр України — Міністр з питань реінтеграції ТoТ України О. Резніков.

У 2021 р. активізувалась діяльність щодо євроатлантичної інтеграції України на рівні МЗС. Міністр Д. Кулеба 13 квітня взяв участь у позачерговому засіданні Комісії Україна–НАТО, скликаному на запит України відповідно до статті 15 Хартії про особливе партнерство України та НАТО через нарощування сил РФ на кордонах. У листопаді Міністр провів у штаб-квартирі НАТО в Брюсселі переговори з Генеральним секретарем Є. Столтенбергом щодо безпекової ситуації та спільної протидії гібридним загрозам з боку РФ. У грудні Д. Кулеба взяв участь у засіданні ПАР на рівні міністрів закордонних справ у Ризі. Заступниця міністра Е. Джапарова у лютому під час візиту до штаб-квартири зустрілась із заступником помічника Генерального секретаря НАТО з політичних питань Дж. Аппатураєм та помічником Генерального секретаря НАТО з операцій Дж. Манзою.

Практичне співробітництво здебільшого зосередилось на рівні Генштабу у форматі консультацій, спільних заходів, роботи іноземних радників в Україні, адаптації відповідних стандартів і процедур, спільних навчань. У січні у рамках підтримання військового діалогу на стратегічному рівні делегація ЗСУ на чолі з Головнокомандувачем ЗСУ взяла участь у засіданнях Військового комітету НАТО у форматі держав-контрибуторів Місії НАТО в Афганістані та операції НАТО в Косово. У травні генерал-полковник Р. Хомчак взяв участь у засіданні Військового комітету НАТО у форматі з Україною з метою нейтралізації негативних дій РФ та провів зустріч із Верховним головнокомандувачем Об'єднаних Збройних Сил НАТО в Європі генералом Т. Уолтерсом. 29 червня відбулось 30-те засідання Спільної робочої групи Україна–НАТО з оборонно-технічного співробітництва (онлайн) під спільним головуванням заступника Секретаря РНБО С. Демедюка та помічника Генерального секретаря НАТО з оборонних інвестицій К. Гранда. Сторони обговорили результати співпраці у сфері озброєнь, програми і плани реформування національного оборонно-промислового комплексу тощо.

У серпні делегація ПА НАТО та заступник Генерального секретаря НАТО М. Джоане взяли участь в інаугураційному саміті Кримської платформи.

Протягом року попри пандемію відбувались спільні навчання як у рамках НАТО, так і з окремими країнами-членами (детально див. розділ Міжнародна безпека), зокрема перші спільні командно-штабні навчання із захисту критичної інфраструктури в Чорноморському регіоні «Непорушна стійкість» (вересень, Одеса).

Через пандемію коронавірусу проведення Парламентської Асамблеї НАТО у Києві було перенесено на 2022 р. Однак Постійна делегація при ПА НАТО активно працювала протягом року. Зокрема, 8 лютого відбулося засідання Міжпарламентської ради Україна–НАТО (онлайн), на якій між іншим було запропоновано створити неформальну групу підтримки Кримської платформи в рамках ПА НАТО. У травні українська делегація взяла участь у весняній сесії ПА НАТО (онлайн). У березні спікер ВРУ Д. Разумков зустрівся із заступником Генерального секретаря НАТО М. Джоане у Брюсселі, а в серпні — в Києві. У жовтні відбулось засідання Міжпарламентської ради Україна–НАТО в Одесі.

У 2021 р. український національний контингент продовжував виконувати завдання у складі місії НАТО «Рішуча підтримка» в Афганістані та багатонаціональних сил КФОР у Косово. Анонсованого збільшення участі не відбулось. Крім того, на оперативному чергуванні у складі Сил реагування НАТО знаходився відповідний український підрозділ.

Велась робота з приєднання України до Центру НАТО з передового досвіду у сфері колективної кібероборони (Таллінн, Естонія). На кінець року остаточного рішення щодо підтримки ініціативи України щодо приєднання досягнуто не було, зокрема через позицію Угорщини.

Результати

Головним досягненням 2021 р. можна вважати консолідовану підтримку Альянсу та його членів щодо територіальної цілісності України, політики відкритих дверей та єдиної позиції під час загострення на російсько-українському кордоні у квітні та у листопаді-грудні.

Продовжилась реалізація Програми НАТО– Україна з перепідготовки військовослужбовців та Програми НАТО «Удосконалення військової освіти». Значна увага з боку МО була спрямована на реформу ЗСУ, відповідність стандартам НАТО та досягнення взаємосумісності.

Нарешті була підписана Технічна угода про приєднання України до Центру НАТО передового досвіду з енергетичної безпеки (18.03).

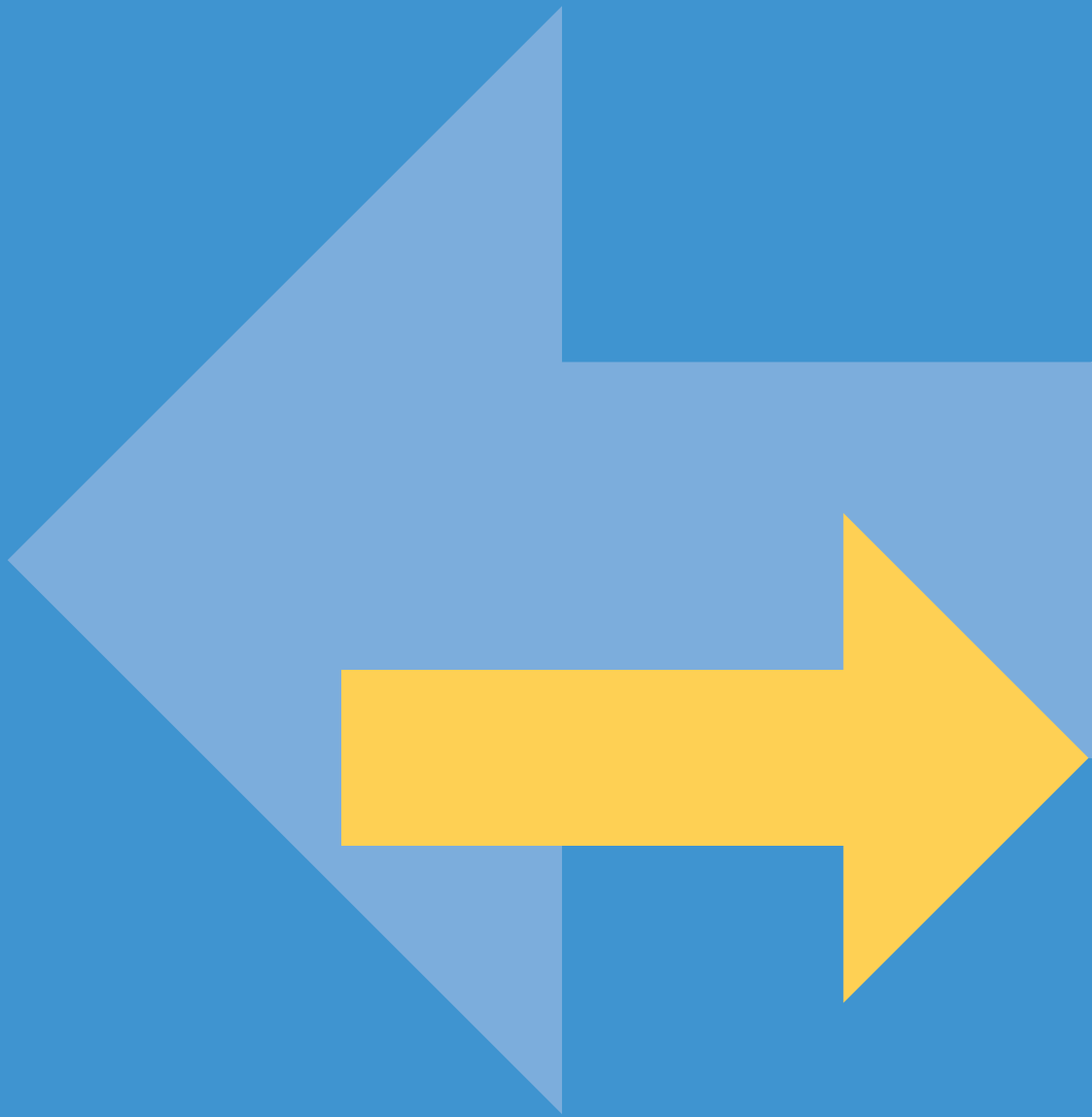
ПА НАТО першою створила неформальну групу підтримки Кримської платформи, про що було повідомлено у серпні.

Попри заяви, так і не відбулось практичного залучення українських військових до Місії НАТО в Іраку та операції «Морський охоронець», про що було оголошено ще в середині 2019 р. Стороною НАТО схвалено офіційний запит України щодо участі в Місії НАТО в Іраку, а також операції НАТО «Морський охоронець» та надано статус потенційного операційного партнера в зазначених місіях (операціях).

Хоча жодна країна-партнер не була запрошена на червневий саміт НАТО у Брюсселі, питання України було включено до графіка обговорень глав держав та урядів Альянсу, а фінальне комюніке Саміту НАТО чітко відобразило євроатлантичні прагнення України.

Навесні Наглядовою радою NSPA було відмовлено у проведенні закупівель снайперських гвинтівок Barrett через політичну позицію Німеччини.

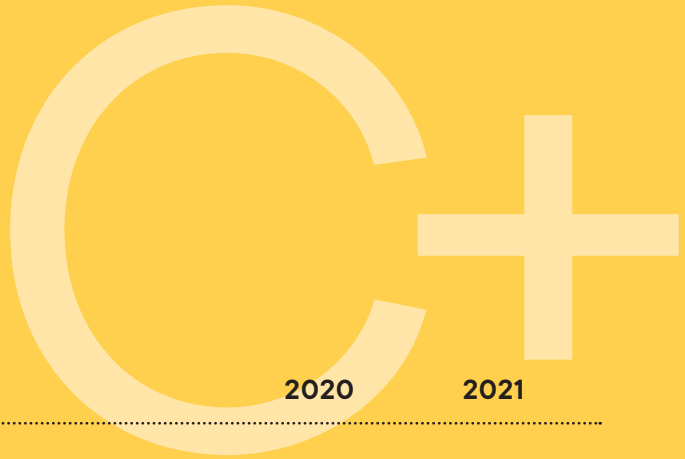
Угорщина продовжила блокувати заходи політичного діалогу Україна–НАТО високого рівня.

ДВОСТОРОННІ ВІДНОСИНИ

Австрія	C+
Азербайджан	B+
Білорусь	B-
Грузія	B
Ізраїль	C+
Іран	C
КНР	C+
Литва	A-
Молдова	B-
Польща	A-
Румунія	B+
Словаччина	B-
Туреччина	A-
Угорщина	B-
Чехія	C+
Росія	C+

Австрія

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	н/д	3
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	н/д	2
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	н/д	4
ДІЯЛЬНІСТЬ	н/д	4
РЕЗУЛЬТАТИ	н/д	3
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	н/д	C+

У 2021 р. відносини Україна–Австрія відзначалися політичною та економічною активністю. Відбулося 15-те засідання Українсько-австрійської змішаної комісії з питань торговельно-економічних зв'язків. Стратегічне бачення України щодо Австрії обмежується сприйняттям Австрії як політично важливої держави Центральної Європи та як держави-члена ЄС. За результатами 2021 р. Австрія входить у топ-6 найбільших інвесторів в Україну.

Політичний інтерес

Попри наявність позиції різних політичних суб'єктів щодо відносин з Австрією, ця держава не перебуває у центрі уваги українських політичних гравців. Президент В. Зеленський під час зустрічі із Федеральним канцлером Австрії К. Негаммером у межах саміту Східного партнерства висловив вдячність за незмінну підтримку суверенітету й територіальної цілісності України, гуманітарну допомогу, допомогу з вакцинами та високо оцінив участь австрійської сторони в установчому саміті Кримської платформи. Він також закликав Австрію приєднатися до кола країн, що підписали декларації про визнання європейської перспективи України. Водночас Австрія не згадувалась в основних промовах Президента протягом року.

Д. Шмигаль під час українсько-австрійського бізнес-форуму у квітні зазначив, що уряд зацікавлений в інвестиціях австрійського бізнесу. Діюча програма діяльності КМУ не містить згадок про Австрію.

Інституційна співпраця

Міністерство розвитку громад та територій, Міністерство цифрової трансформації, Державна служба геології та надр, ТПП України координували підготовку проведення в Україні українсько-австрійського бізнес-форуму (27.04). Протягом року відбувалась координація між центральними органами влади та Луганською ОДА, пов'язана із гуманітарною допомогою Австрії, виділеної у 2021 р. через Австрійський червоний хрест. 13 жовтня до роботи приступив новий Посол України в Республіці Австрія В. Химинець.

Стратегічне бачення

У документах стратегічного характеру безпосередня згадка про Австрію відсутня, але існують побіжні згадки про регіон Центральної Європи.

Відповідно до Стратегії національної безпеки потенціал України як річкової держави планується реалізувати шляхом використання ресурсів р. Дунай, що актуально в контексті головування України в Дунайській комісії та у Дунайській стратегії ЄС. Відповідно до Стратегії зовнішньополітичної діяльності однією з цілей України визначено участь у реалізації Стратегії ЄС для Дунайського регіону. Участь у цій стратегії є також важливим напрямом транскордонного співробітництва (згідно з Державною програмою розвитку транскордонного співробітництва на 2021–2027 рр.).

Діяльність

Протягом року відбувався достатньо активний політичний діалог. Відбулись зустрічі Міністра закордонних справ України Д. Кулеби з Федеральним міністром з європейських та міжнародних справ Австрії А. Шалленбергом у рамках засідання Центральноєвропейської п'ятірки у Братиславі (13.05) та зустрічі Прем'єр-міністра України Д. Шмигала з А. Шалленбергом (23.08). У центрі уваги перебували питання двостороннього співробітництва, зокрема спільні інвестиційні проекти та європейська інтеграція України. Після відставки канцлера С. Курца політичний діалог було продовжено — відбулось обговорення двосторонньої співпраці між Україною та Австрією Д. Шмигалем та А. Шалленбергом уже в ролі канцлера (22.11).

Відбулося 15 засідання Українсько-австрійської змішаної комісії з питань торговельно-економічних зв'язків (27.04). Україна зацікавлена у двосторонньому співробітництві у сфері сільського та лісового господарства, енергетики, інфраструктури, транскордонного співробітництва. У рамках засідання Комісії відбувся Українсько-австрійський бізнес-форум. У кінці року Україна запросила Австрію до участі у регіональній енергетичній ініціативі (використання українських сховищ як хабу для зберігання газу).

Активною була робота посольства України як і в плані посилення політичного діалогу із представниками центральної та регіональної влад Австрії, так і щодо використання інструментів публічної дипломатії

(обговорення і читання з українськими авторами та показ фільмів). В австрійських ЗМІ були опубліковані інтерв'ю посла України в Австрії О. Щерби.

Результати

Нинішня австрійська влада підтримує Україну, її територіальну цілісність та суверенітет, санкції проти РФ, попри сильні торговельно-економічні зв'язки з Росією. У грудні за ініціативою голови парламентської групи «Австрія–Україна, Молдова, Білорусь» Г. Брандштеттера на розгляд комітету із зовнішньополітичних питань Національної ради Австрії було подано резолюцію щодо повної відданості територіальній цілісності України, включаючи потенційні санкції щодо Північного потоку-2. Федеральний міністр з європейських та міжнародних справ Австрії А. Шалленберг взяв участь у саміті Кримської платформи.

30 грудня рішенням РНБО були накладені санкції на засновника та співробітників австрійського архітектурного бюро Соор Himmelb(l)au, що будує оперний театр в окупованому Росією Криму. Україні поки що не вдалося перешкодити участі австрійської компанії у цьому проекті.

За результатами 2021 р. Австрія входить у топ-6 найбільших інвесторів в Україну. Зовнішня торгівля товарами у 2021 р. склала 1,8 млрд дол. США, що майже 50% вище за попередній рік. Значний ріст спостерігається і в торгівлі послугами.

У липні український аудіогід з'явився у Музеї Хундертвассера.

Азербайджан

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	н/д	4
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	н/д	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	н/д	5
ДІЯЛЬНІСТЬ	н/д	4
РЕЗУЛЬТАТИ	н/д	4
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	н/д	B+

Україна продовжувала зміцнювати основи стратегічного партнерства з Азербайджаном і у 2021 р. на принципах підтримки суверенітету й територіальної цілісності один одного. Відсутність суттєвих розбіжностей у відносинах двох країн зумовила подальшу співпрацю в політичній та економічній сферах з урахуванням національних інтересів України.

Політичний інтерес

2021 р. відзначився активізацією діяльності ОПУ на азербайджанському напрямі. Попри те, що у щорічному Посланні про внутрішнє та зовнішнє становище України (1.12) Президент окремо не згадував кавказькі країни, в Аналітичній доповіді НІСД до Послання важливість Азербайджану підкреслювалась у контексті проблем безпеки в Чорноморському регіоні з огляду на більш ефективну діяльність ОДЕР-ГУАМ. 15 грудня Президент України В. Зеленський під час зустрічі з Президентом Азербайджанської Республіки І. Алієвим у Брюсселі поєднав певну спадкоємність досягнутого прогресу у відносинах з Баку за два попередніх роки з перспективою наступного року, відзначив активізацію двосторонньої співпраці між країнами завдяки домовленостям, досягнутим у межах його візиту до Азербайджану у 2019 р., та запропонував провести в лютому 2022 р. у Києві саміт за участю лідерів України, Азербайджану і Туреччини з нагоди 30-річчя встановлення дипломатичних відносин. Президент України подякував своєму колезі за підтримку суверенітету й територіальної цілісності України та звернувся щодо можливості долучення Азербайджану до процесу звільнення незаконно утримуваних осіб. З боку Президента України було акцентовано увагу на транспортно-логістичному потенціалі співпраці між країнами, зокрема на необхідності активізації роботи для реалізації транзиту вантажів за маршрутом Європа–Кавказ–Азія з використанням залізничного та морського транспорту. Неодноразово згадувався Азербайджан на рівні заступника керівника ОПУ І. Жовкви.

Водночас Азербайджан не згадувався в Плані пріоритетних дій КМУ на 2021 р.

ВРУ була залучена до розвитку зв'язків з азербайджанськими колегами здебільшого на рівні депутатської групи ВРУ з українсько-азербайджанських міжпарламентських зв'язків. Так, 25 лютого представниця групи, депутат ВР Л. Марченко, звернулася до очільників Ради та МЗС із пропозицією розглянути питання визнання Ходжалинської трагедії актом геноциду азербайджанського народу. Заступник співголови групи в червні під час міжнародного круглого столу в Києві «Україна–Азербайджан: перспективи співпраці» наголосив на зацікавленості в участі Азербайджану в розвитку мереж 4G в Україні. Група народних депутатів України, до якої увійшли

представники політичної партії «Слуга народу» на чолі зі співголовами депутатської групи ВРУ з українсько-азербайджанських міжпарламентських зв'язків В. Колюхом та В. Крейденко, після офіційного візиту до Азербайджану у жовтні зробили спільну заяву з приводу відновлення стратегічним партнером України територіальної цілісності в окремих районах Нагорного Карабаху та привітали українську діаспору на азербайджанській землі.

Інституційна співпраця

Взаємодія відповідних міністерств та відомств в цілому задовольнила подальше просування зовнішньої політики України щодо Азербайджану. З боку ОПУ, КМУ, ВРУ були підготовлені умови для двостороннього діалогу керівництва держав, зокрема й у багатосторонньому форматі у рамках РЕ та ОБСЄ.

Стратегічне бачення

Основу стратегічного партнерства України з Азербайджанською Республікою заклала Декларація про дружбу та стратегічне партнерство від 22 травня 2008 р. Безпосередньо формальний статус стратегічного партнера Азербайджану для України був підкріплений Стратегією національної безпеки України у 2020 р. У 2021 р. рівень стратегічного партнерства з Азербайджаном набув подальшого розвитку в Стратегії зовнішньополітичної діяльності України. Зазначається, що у відносинах з Азербайджаном особлива увага приділятиметься енергетичній співпраці та створенню умов для розширення діяльності українського бізнесу в цій державі, зокрема залучення юридичних осіб України до реалізації інфраструктурних та інших проектів. Документ розглядає відносини стратегічного партнерства з Азербайджанською Республікою як вагомий чинник стабільності в Центральній і Східній Європі, у регіоні Азовського, Чорного, Балтійського і Середземного морів та важливий елемент архітектури загальноєвропейської безпеки. Стратегія закріплює

зацікавленість України в поживленні діяльності ОДЕР–ГУАМ та безпосередньо в контексті підтримки міжнародних зусиль з урегулювання затяжних конфліктів на території Азербайджанської Республіки, Грузії, Республіки Молдова.

Діяльність

Основні зовнішньополітичні кроки України здійснювались на рівні Президента, КМУ, ВРУ та в безпосередньому виконанні МЗС відповідних доручень щодо цілої низки політичних, економічних та безпекових питань двостороннього порядку денного. Президент України В. Зеленський зустрівся з Президентом Азербайджанської Республіки І. Алієвим під час робочого візиту до Брюсселя (15.12). Під час телефонної розмови (24.12) обидва президенти обговорили організацію Шостого засідання Ради президентів України та Азербайджану у контексті розвитку українсько-азербайджанського стратегічного партнерства в перспективі 2022 р. Заступник керівника ОПУ І. Жовква провів онлайн-консультації з помічником Президента Азербайджану — завідувачем відділу з питань зовнішньої політики Адміністрації Президента Азербайджанської Республіки Х. Гаджієвим (22.04) і обговорив питання протидії пандемії та ситуацію з безпекою на сході України.

На урядовому рівні контакти відбувалися як під час візитів, так і телефонних розмов. Зокрема, відбулась телефонна розмова між Прем'єр-міністром України Д. Шмигалем та Прем'єр-міністром Азербайджану А. Асадовим (17.06) щодо перспектив економічного розвитку між двома країнами. Віцепрем'єр-міністр — Міністр з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України О. Резніков, перебуваючи в Азербайджані з робочим візитом на чолі урядової делегації (13.04), наголосив на актуальності обміну практичним досвідом у питанні реінтеграції звільнених територій та важливості проблематики внутрішньо переміщених осіб як для України, так і для Азербайджану.

Очільник МЗС Д. Кулеба неодноразово протягом року обговорював актуальні питання двосторонньої співпраці зі своїм азербайджанським колегою Д. Байрамовим, зокрема в контексті організації офіційного візиту

до України Президента Азербайджану у 2022 р. та втілення масштабних проєктів у галузях енергетики та інфраструктури. Відбулась телефонна розмова міністрів закордонних справ України та Азербайджану (27.05), де безпосередньо йшлося про підготовку до саміту Кримської платформи. 23–24 лютого до Азербайджану був здійснений робочий візит заступника Міністра закордонних справ України В. Боднара, під час якого з азербайджанською стороною обговорювалися заходи підвищення рівня товарообороту між двома країнами.

Міністр інфраструктури України В. Криклій у рамках офіційного візиту української урядової делегації до Азербайджану (13.04) провів переговори з Міністром енергетики Азербайджану П. Шахбазовим, під час чого український міністр наголосив, що попри пандемію та кризу Азербайджан продовжує залишатися ключовим торговельним партнером України на Південному Кавказі, і зі свого боку українська сторона готова до подальшого поглиблення двосторонніх відносин. Сторони також висловили готовність до активізації співпраці у контексті відновлення інфраструктури звільнених районів Нагірного Карабаху та обговорили дати проведення першого засідання Робочої групи з приватизації для розгляду конкретних проєктів.

Розвивалися бізнес та економічні контакти між представниками двох країн. Так, 24–25 червня був здійснений візит українських підприємців на чолі з президентом ТПП України Г. Чижиковим. 22 жовтня до Азербайджану прибув заступник голови Державної митної служби України р. Черкаський для обговорення питань митних взаємовідносин. 22 грудня на базі Державної митної служби України відбулася зустріч в.о. голови Держмитслужби України В. Демченко із заступником голови Державного митного комітету Азербайджану І. Бабаєвим. У межах зустрічі сторони обговорили актуальні питання цифровізації української митниці та шляхи обміну інформацією з метою впровадження кращих практик роботи митних органів.

Результати

Протягом року основні результати були досягнуті здебільшого в економічній та гуманітарній сферах. У 2021 р. товарообіг між Україною та

Азербайджаном виріс в порівнянні до 2020 р. та вперше за сім років досяг рекордних показників — 1,1 млрд дол. США. При цьому експорт виріс на 14%, а імпорт на 115% за рахунок енергоносіїв.

24 червня була створена азербайджансько-українська Ділова Рада (відповідно до угоди між Агентством з розвитку малого та середнього бізнесу Азербайджанської Республіки та Торгово-Промислової Палати України). Під час засідання українсько-азербайджанської Змішаної Комісії з питань міжнародних автомобільних перевезень (16–17.09) вперше за 10 років була досягнута домовленість про збільшення квоти дозволів на перевезення українськими перевізниками товарів з та до Азербайджану на період 2021–2022 рр.

У результаті ефективної співпраці Держпродспоживслужби України з Агентством з безпеки харчових продуктів Азербайджану обидві країни забезпечили плавний перехід на нові правила експорту та імпорту, які почали діяти між двома країнами з 13 квітня. 24 червня відбулася урочиста церемонія підписання Меморандуму про взаєморозуміння між Радою експортерів та інвесторів при МЗС України й азербайджанським Фондом заохочення експорту та інвестицій.

У жовтні в Баку відкрилася нова українська установа — Український центр, який має на меті розвиток співробітництва в туристичній і туристично-курортній сферах, посилення культурної співпраці між Україною та Азербайджаном, створення належних умов розвитку української діаспори, пришвидшення співпраці за лінією українських та азербайджанських вищих навчальних закладів, а також реалізацію програм, зокрема, у сфері інформаційних технологій, орієнтованих на студентський обмін та наукові дослідження.

Утім, політичне наповнення стратегічного партнерства у 2021 р. не було підкріплене відповідними діям з боку Азербайджану, делегація якого у грудні не взяла участь у голосуванні за українські резолюції в ГА ООН щодо мілітаризації Криму та прав людини. Також Азербайджан не був представлений на саміті Кримської платформи у Києві в серпні, відповідно, не приєднався до Декларації Кримської платформи.

Білорусь

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	5	4
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	4	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	3	3
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	4
РЕЗУЛЬТАТИ	3	3
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B-	B-

У 2021р. в українсько-білоруських взаєминах тривало погіршення політичних відносин при нарощуванні двосторонньої торгівлі. Недружні заяви Мінська щодо України набули системного характеру. Посилилися безпекові загрози Україні, спричинені зростанням співпраці силових відомств Білорусі та Росії, штучною «міграційною кризою», навчаннями «Захід-2021».

Політичний інтерес

У 2021 р. Київ тісно координував позицію щодо Білорусі зі своїми партнерами з ЄС та США. Зокрема, Президент В. Зеленський обговорював навчання «Захід-2021» і ситуацію на кордонах Білорусі з Прем'єр-міністром Швеції (23.08), президентами Молдови, Румунії та Польщі (27.08), Литви (11.11), Єврокомісії (18.11), Литви та Польщі (20.12), а також делегацією Конгресу США (6.09); Віцепрем'єрка О. Стефанішина — з комісаром ЄС з кризового менеджменту (18.11); керівник ОПУ А. Єрмак — із заступником держсекретаря США В. Нуланд (9.07); секретар РНБО О. Данілов — із радниками з питань зовнішньої політики та безпеки президентів Литви, Латвії, Естонії та Польщі (31.05–1.06); голова ВРР Стефанчук — зі спікеркою Сейму Литви (6.12).

Водночас Президент не згадував про Білорусь ані в щорічному Посланні до ВРУ, ані під час виступу на нараді керівників ЗДУ. У Доповіді до щорічного Послання зазначено, що Україна «зацікавлена розвивати добросусідські відносини з Республікою Білорусь як незалежною, суверенною та процвітаючою країною, у якій відстоюють демократичні цінності та поважають основні свободи».

Голови МЗС та Мінкульту у спільній заяві (травень) висловили обурення щодо репресій проти журналістів у Білорусі. Перша заступниця голови МЗС Е. Джапарова під час діалогу з Верховним комісаром ООН з прав людини щодо ситуації у Білорусі висловилася на підтримку прагнень білоруського народу до демократичних змін (лютий). У заяві до річниці президентських виборів у Білорусі (9.08) МЗС України закликала Мінськ звільнити політв'язнів і припинити репресії, застерегло РФ від наступу на суверенітет РБ.

Верховна Рада у заяві засудила примусову посадку літака Ryanair і закликала Мінськ звільнити політв'язнів (червень). У ВРУ зареєстровано законопроекти щодо припинення дипломатичних відносин з Білоруссю, а також ембарго на імпорт товарів із Білорусі. Нардепа Є. Шевченка (СН), який публічно підтримує режим О. Лукашенка, виключено з фракції «Слуга народу» (травень). Відбулися міжкомітетські слухання щодо захисту прав громадян Білорусі, які шукають захисту в Україні (листопад).

Інституційна співпраця

Суб'єкти державної політики України на білоруському напрямі діяли переважно скоординовано, заяви високопосадовців демонстрували спільну позицію. У зв'язку із «міграційною кризою» та необхідністю посилення безпеки українсько-білоруського кордону відбувалась співпраця та координація дій між ОПУ, РНБО, МВС, МЗС, ВРУ та прикордонними ОДА.

Недостатня скоординованість мала місце щодо імпорту електроенергії з Білорусі, який НКРЕКП забороняла лише у теплі пори року, а низка нардепів пропонували заборонити повністю. Окрім того, запроваджене у квітні Міжвідомчою комісією з міжнародної торгівлі 35% спецмита на білоруські автобуси, вантажні та спецавтомобілі було у червні призупинене Окружним адмінсудом Києва, у листопаді Мінекономіки програло справу у Верховному суді, а у грудні Міжвідомча комісія скасувала власне рішення.

Стратегічне бачення

У Стратегії зовнішньополітичної діяльності України (2021 р.) наголошено на солідарності із білоруським народом, необхідності не допустити обмеження суверенітету РБ з боку РФ, завершити демаркацію державного кордону з РБ. Водночас відзначено зацікавленість України розвивати прагматичне торговельно-економічне співробітництво з Білоруссю.

У Стратегії воєнної безпеки України (2021 р.) намагання РФ зберегти РБ у сфері свого політичного впливу віднесено до загрозливих чинників на регіональному рівні.

Попри ризики, пов'язані із залежністю України від постачань з Білорусі окремих груп товарів, необхідність їх диверсифікації не вказана ні у Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 р., ні у Національній економічній стратегії на період до 2030 р. (хоча остання зазначає, що низький рівень диверсифікації нафтопродуктів формує ризик перебоїв у їх постачанні).

Діяльність

Діяльність України щодо Білорусі протягом року була обумовлена кардинальною зміною позиції керівництва Білорусі щодо України та посилення відносин з РФ. Київ був змушений реагувати на недружні заяви Мінська протягом року. Зокрема, у червні Д. Кулеба публічно застеріг А. Лукашенка від неповаги до територіальної цілісності України; Е. Джапарова попередила Мінськ про санкції у разі встановлення авіасполучення з окупованим Кримом. У серпні до МЗС був викликаний тимчасово повірений у справах РБ в Україні, щоб висловити протест через заяви А. Лукашенка про готовність визнати суверенітет РФ над окупованим Кримом. У грудні Д. Кулеба попередив Мінськ, що потенційне визнання Криму російським буде «точкою неповернення» у відносинах.

У серпні В. Зеленський доручив СБУ та МВС забезпечити захист громадян Білорусі в Україні, яким може загрозувати небезпека через політичну або громадську діяльність. У жовтні радник-уповноважений Президента з питань прав захисників України А. Вербицька вислухала пропозиції представників ГО «Білоруський дім в Україні» і домовилися про системну співпрацю. У грудні Кабмін продовжив дію постанови, яка дозволяє громадянам Білорусі перебувати в Україні 180 днів на рік.

У зв'язку із «міграційною кризою» у серпні В. Зеленський доручив уряду надати Литві допомогу для облаштування кордону з Білоруссю. У листопаді РНБО під головуванням В. Зеленського прийняло рішення посилити захист кордону України з Білоруссю; О. Данілов провів у Луцьку відповідну нараду з керівниками міністерств і відомств, головами ОДА. Міністр внутрішніх справ Д. Монастирський проінспектував кордон і визначив заходи з його посилення, поінформував ВР про ситуацію. Уряд виділив 175 млн грн на захист кордону з Білоруссю, й у грудні Прем'єр-міністр Д. Шмигаль розповів у ВР про хід відповідних робіт. Нардепи ВРУ взяли участь в обговоренні ситуації на кордонах Білорусі під час онлайн-засідання Бюро ПА ОБСЄ (грудень).

При цьому двостороння співпраця на практичному рівні тривала, нарощувалася двостороння торгівля. У липні в Гомелі відбулося засідання Спільної демаркаційної комісії, на якій підсумували завершення виноску на

місцевість лінії держкордону на всій протяжності, окрім річкових ділянок на Дніпрі та Сожі. У вересні за ініціативи промислово-підприємницьких кіл обох країн була створена Українсько-білоруська ділова рада. Посол України до Білорусі І. Кизим активно працював над збереженням взаємовигідних відносин в економіці, науці, культурі.

Результати

Політична напруга між Києвом і Мінськом продовжувала зростати внаслідок недружніх заяв білоруських високопосадовців, втягування РБ до гібридної війни РФ проти України і ЄС, проведення навчань «Захід-2021», продовження політичних репресій у Білорусі. Після інциденту з літаком «Ryanair» у травні Кабміном було заборонено авіаційні перевезення між Україною та Білоруссю. У липні було внесено пропозиції щодо санкцій до 52 фізичних осіб, причетних до фальсифікацій виборів і порушень прав людини у РБ. Україна була змушена реагувати посиленням північного кордону на зростання безпекових загроз внаслідок поглиблення інтеграції РБ із РФ у військовій сфері.

У листопаді ВР підтримала законопроект, що лібералізував автомобільні перевезення між Україною та Білоруссю.

Попри подальше погіршення політичних відносин між Україною та Білоруссю і запровадження обома сторонами торговельних обмежень за окремими групами товарів, у цілому економічна співпраця мала позитивну динаміку. У 2021 р. товарообіг із РБ склав 6,3 млрд дол. США, експорт виріс на 10%, а імпорт — на 68%. Торговельне сальдо мало негативну для України динаміку, переважно за рахунок зростання імпорту нафтопродуктів і добрив, і склало — 3,3 млрд дол. США.

Грузія

В

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	3	4
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	3	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	5	5
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	4
РЕЗУЛЬТАТИ	3	3
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B-	B

Протистояння російській агресії, деокупація територій та відстоювання спільних інтересів щодо пришвидшення темпів європейської та євроатлантичної інтеграції залишилися пріоритетами стратегічного партнерства з Грузією. Нормалізація відносин та зміцнена інституційна співпраця частково були зіпсовані новим загостренням відносин навколо справи М. Саакашвілі. Втім, політика України щодо Грузії у 2021 р. отримала новий поштовх завдяки зовнішньополітичним ініціативам Президента В. Зеленського та відповідних державних структур, що мінімізувало втрати від негативних ефектів впливу внутрішньополітичної боротьби.

Політичний інтерес

У щорічному Посланні до ВРУ Президент України не згадав Грузію безпосередньо в контексті зовнішньополітичної діяльності держави. Втім, в Аналітичній доповіді до Послання важливість Грузії підкреслювалась у контексті проблем безпеки в Чорноморському регіоні з огляду на більш ефективну діяльність ОДЕР-ГУАМ. Стратегічні партнерські кроки України щодо Грузії у 2021 р. значною мірою визначалися активізацією діяльності ОПУ та РНБО в умовах активного забезпечення зовнішньополітичної діяльності України на «грузинському» напрямі з боку МЗС. Під час переговорів з Президенткою Грузії С. Зурабішвілі у Києві (23.06) Президент України підтвердив спільні цілі щодо деокупації територій обох держав та набуття повноправного членства в ЄС та НАТО, окреслив спільне бачення подальшого розвитку СхП, а також окреслив спільне завдання щодо наповнення реальним змістом і конкретними проектами стратегічне партнерство України та Грузії.

Водночас Грузія не згадувалась у Плані пріоритетних дій КМУ на 2021 р.

9 квітня члени Комітету з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва на чолі з головою Комітету О. Мережком висловили подяку Комітету із закордонних відносин Парламенту Грузії у зв'язку із прийнятою ним Заявою щодо ситуації в Україні в контексті безпрецедентного зростання присутності російських збройних сил в українському Криму, а також уздовж східних кордонів України. Представники всіх парламентських сил долучились до обговорення резонансних подій навколо затримання М. Саакашвілі в Грузії. Зокрема, представники партій «Слуга народу», «Батьківщина» та «Голос» виступили з офіційною заявою від міжфракційного об'єднання «Прості рішення та результати» на підтримку М. Саакашвілі, «Батьківщина» звернулася з вимогою повернути громадянина України М. Саакашвілі на територію України. Водночас народний депутат від партії «Європейська Солідарність» О. Гончаренко відзначив, що після повернення М. Саакашвілі до Грузії криза в цій країні лише посилилась, а співголова партії «ОПЗЖ» В. Рабинович розкритикував реформаторську діяльність експрезидента Грузії в Україні, наслідком чого, на думки нардепа, стала втеча М. Саакашвілі до Грузії.

Інституційна співпраця

Відповідні міністерства та відомства продовжували робочу координацію діяльності тих державних органів влади, які відповідали за подальше просування україно-грузинських відносин, включаючи ОПУ, КМУ, ВРУ, РНБО. Були підготовлені умови для двостороннього діалогу керівництва держав (насамперед у формі дистанційного онлайн спілкування), зокрема й у багатосторонньому форматі у рамках РЄ, ОБСЄ, ОДЕР-ГУАМ та під егідою НАТО і ЄС. Про координацію дій Президента України, МЗС та ВРУ щодо підготовки спільного тексту звернення до Грузії з вимогою передати експрезидента М. Саакашвілі Україні 29 жовтня заявив депутат ВРУ О. Ковальчук. Утім, факт практичної реалізації такого звернення грузинська сторона не підтвердила.

Стратегічне бачення

Формальний статус Грузії як стратегічного партнера для України був закріплений у Стратегії національної безпеки України (2020 р.). У 2021 р. рівень стратегічного партнерства з Грузією набув подальшого закріплення в тексті Стратегії зовнішньополітичної діяльності України. Стратегічне значення Грузії безпосередньо згадується у семи контекстах, зокрема зацікавленості у координації з НАТО, її державами-членами та Грузією ініціатив з посилення присутності сил Альянсу в Чорноморському регіоні; посилення стратегічного значення ініціативи ЄС «Східне партнерство» у рамках Асоційованого тріо; зацікавленості в поживавленні діяльності ОДЕР-ГУАМ та безпосередньо в напрямі підтримки міжнародних зусиль з урегулювання затяжних конфліктів на території Азербайджану, Грузії, Молдови. Документ розглядає відносини стратегічного партнерства, зокрема з Грузією, як вагомий чинник стабільності в Центральній і Східній Європі, у регіоні Азовського, Чорного, Балтійського і Середземного морів та важливий елемент архітектури загальноєвропейської безпеки. Стратегія визначила пріоритетні завдання у відносинах із Грузією: об'єднання зусиль щодо пошуку ефективних шляхів протидії агресії РФ, деокупації та

забезпечення державного суверенітету на тимчасово окупованих територіях держав, а також взаємодію щодо просування на шляху європейської та євроатлантичної інтеграції.

Ще один документ, також введений у дію у 2021 р., — Стратегія воєнної безпеки України — визначає тимчасову окупацію Російською Федерацією частини території Грузії та України серед найбільш загрозливих аспектів дестабілізації ситуації у Чорноморському регіоні.

Діяльність

Протягом року діяльність відбувалась на всіх рівнях, зокрема і з активним залученням Президента. 23 червня Президент України В. Зеленський провів переговори з Президентом Грузії С. Зурабішвілі в Києві під час її офіційного візиту до України, а 19 липня зустрівся з С. Зурабішвілі під час свого робочого візиту до Грузії для участі в Батумській міжнародній конференції та підписання Декларації Асоційованого тріо на рівні Президентів. Крім того, телефонна розмова президентів України та Грузії була проведена 15 квітня, а 11 листопада Президент України спілкувався телефоном з Прем'єр-міністром Грузії І. Гарібашвілі. 17 травня Президент України зустрівся з Віцепрем'єр-міністром Грузії, Міністром закордонних справ Грузії Д. Залкаліані під час його офіційного візиту до України. Під час спілкування зі своїми грузинськими колегами Президент України обговорював поточний стан двосторонніх відносин та перспективи їх розвитку з урахуванням спільних політичних викликів, можливостей та інтересів.

Президент України В. Зеленський та очільник МЗС Д. Кулеба безпосередньо долучились до розв'язання питання щодо дотримання прав українського громадянина М. Саакашвілі під час ув'язнення останнього в Грузії восени 2021 р. МЗС на рівні Міністра та його заступників перманентно підтримувало контакти з М. Саакашвілі та представниками грузинської влади, а В. Зеленський 11 листопада у телефонній розмові з Прем'єр-міністром Грузії І. Гарібашвілі закликав владу Грузії допустити до ув'язненого М. Саакашвілі родичів та українських лікарів. 27 жовтня

Уповноважена ВРУ з прав людини Л. Денісова відвідала колишнього президента у в'язниці в м. Руставі з приводу дотримання його прав.

На урядовому рівні відбулась низка візитів, присвячених питанням двостороннього політичного та соціально-економічного розвитку. 2–4 червня Прем'єр-міністр України Д. Шмигаль здійснив офіційний візит до Грузії, під час якого відбулась зустріч Міністра культури та інформаційної політики України О. Ткаченка з Міністром культури, спорту та молоді Грузії Т. Цулукіані. 7 травня Прем'єр-міністр України Д. Шмигаль провів телефонну розмову з Прем'єр-міністром Грузії І. Гарібашвілі та обговорив питання розвитку співробітництва двох країн, нові напрями співпраці, протидію поширенню COVID-19 та зміцнення обороноздатності. 20–22 липня Міністр освіти і науки України С. Шкарлет на чолі делегації ректорів українських закладів вищої освіти здійснив робочий візит до м. Тбілісі.

23 червня голова ВРУ Д. Разумков під час зустрічі з Президентом Грузії С. Зурабішвілі в Києві висловив вдячність за підтримку, яку Грузія надає Україні протягом війни. 22 серпня Д. Разумков під час зустрічі із Прем'єр-міністром Грузії І. Гарібашвілі в Києві зазначив, що Київ та Тбілісі можуть розширювати спільний вплив на рівні ПАРЄ, ПА НАТО, ПА ГУАМ, ООН та на інших майданчиках для досягнення миру на своїх територіях, а також підкреслив, що Україна та Грузія мають спільну мету — членство в НАТО, та висловив сподівання, що країни зможуть одночасно її досягнути. 11 листопада Голова ВРУ Р. Стефанчук провів телефонну розмову з Головою Парламенту Грузії К. Кучавою, зокрема, запропонував відновити співпрацю в рамках Міжпарламентської асамблеї Парламентів Грузії, Республіки Молдова та України. Крім цього, Голова ВРУ Р. Стефанчук закликав грузинську сторону до об'єктивного та неупередженого розслідування справи Саакашвілі.

25 березня під час зустрічі членів Комітету з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва та членів Комітету у закордонних справах Парламенту Грузії сторони обговорили подальші кроки інтеграції обох країн до ЄС та НАТО, безпекову ситуацію в Чорному морі, а також поточну ситуацію на окупованих територіях України та Грузії. Окрему увагу було приділено важливості продовження зустрічей у рамках Міжпарламентської асамблеї Україна–Грузія–Молдова тощо. Відбувались

зустрічі на рівні депутатів ВРУ та посла Грузії в Україні. Також ВРУ була залучена до розвитку зв'язків із грузинськими парламентаріями на рівні депутатської групи ВРУ з міжпарламентських зв'язків з Грузією та у рамках Міжпарламентської асамблеї Парламентів Грузії, Республіки Молдова і ВРУ.

Результати

Протягом року більшість результатів стосувалася досягнень у багатосторонніх форматах. У 2021 р. Україна реалізувала проект створення Асоційованого тріо, в рамках якого планується посилити багатостороннє співробітництво, зокрема з Грузією, на шляху європейської інтеграції. 17 травня у Києві міністри закордонних справ України, Грузії та Молдови підписали Меморандум про створення нової регіональної структури. Спільний стратегічний інтерес трьох країн щодо успішної євроінтеграції був закріплений у Батумській декларації на саміті Асоційованого тріо. Завдяки активним контактам на президентському рівні на початку року вдалося нормалізувати відносини обох країн, свідченням чого стало повернення 22 квітня до Києва Посла Грузії Т. Шарашенідзе після тривалої перерви.

Завдяки активним зусиллям МЗС України та особистому втручання Президента України В. Зеленського в липні грузинська сторона помилювала та звільнила двох українських громадян-яхтсменів, які були засуджені на чотири роки за незаконне перетинання кордону.

За 2021 р. експорт українських товарів до Грузії зріс на 19% в порівнянні з відповідним періодом 2020 р. й склав 436 млн дол. США, а імпорт зріс на 51% й склав 204,9 млн дол. США.

Ізраїль

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	3	4
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	3	3
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	2	3
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	4
РЕЗУЛЬТАТИ	2	3
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	C-	C+

Зміна уряду та президента в Ізраїлі не позначились на динаміці співробітництва між країнами. У порівнянні з минулим роком спостерігалася певна активізація діяльності, що знайшло відображення у проведенні чергового засідання Спільної міжурядової комісії з питань торгівлі та економічного співробітництва і низці інших заходів. Традиційно пріоритетними для співробітництва залишаються торгівля, інвестиції та інновації. Початок роботи ЗВТ позитивно позначився на обсягах торгівлі. Проте, зважаючи на інтереси української сторони відносно співробітництва з Ізраїлем, наявний рівень співпраці не відповідає її потенціалу.

Політичний інтерес

У 2021 р. був наявний політичний інтерес до Ізраїлю, проте він не набув системного характеру. Ізраїль згадувався як один із головних партнерів у близькосхідному регіоні. Так, Президент України В. Зеленський під час візиту Президента Ізраїлю в Україну (5.10), сказав, що «Ізраїль є нашим великим другом і партнером у регіоні Близького Сходу — як з політичної й безпекової, так і з торговельно-економічної та гуманітарної точок зору» та має значний потенціал для подальшої співпраці. На щорічній конференції послів (21.12) В. Зеленський заявив про зацікавленість розширення угоди про ЗВТ з Ізраїлем. Водночас Ізраїль не згадано ані у щорічному Посланні Президента до ВРУ, ані в Аналітичній доповіді до Послання.

Фокус уваги українських політиків було зосереджено на розвитку співробітництва в торгово-економічній сфері та залученні ізраїльських інвестицій, особливо в галузь новітніх технологій, будівництво, с/г, охорону здоров'я. Про це, зокрема, сказав Президент України під час візиту в Київ Президента Ізраїлю в жовтні. Розширення ЗВТ, що почала працювати у 2021 р., викликало інтерес українських посадовців. Так, Міністр закордонних справ України Д. Кулеба під час святкування 30-річчя встановлення дипломатичних відносин між Ізраїлем та Україною зазначив, що «наступним логічним кроком будуть переговори про поширення дії Угоди зони вільної торгівлі на сферу послуг» (7.12). Зацікавленість у співробітництві лунала й відносно інших сфер. Під час чергового засідання спільної міжурядової комісії цікавими визначили розвиток взаємодії у сферах с/г, продовольчої безпеки, туризму, енергетики. Прем'єр-міністр України Д. Шмигаль акцентував увагу на інформаційні та новітні технології та ізраїльський досвід державної підтримки науки та технологій (під час зустрічі з Президентом 5.10).

Інтерес до розвитку політичного діалогу та парламентського співробітництва знаходив відображення у заявах народних депутатів України. Голова групи з міжпарламентських зв'язків з Ізраїлем О. Куницький («СН») висловив сподівання на подальший розвиток міжпарламентського діалогу, а інші члени групи — зацікавленість у перейнятті досвіду

в організації парламентської роботи, реформуванні, інформаційній безпеці та ін. Спікер ВРУР. Стефанчук згадав про міжпарламентську взаємодію з Ізраїлем під час конференції послів (21–22.12), а парламентарі-члени групи з міжпарламентських зв'язків зробили заяву (14.05) стосовно загострення Палестинсько-Ізраїльського конфлікту. Проте, ні у порядках денних, ні на засіданнях ВРУ та профільного комітету згадок про Ізраїль не було.

Інституційна співпраця

Після виконання завдання зі створення ЗВТ координація інститутів української влади відносно діяльності щодо Ізраїлю знаходиться на незначному рівні. Гілки влади залучені до взаємодії з країною, проте відсутні спільні проекти та візії, що потребували б координації дій. Наявна ефективна взаємодія за лінією ОП–Уряд–МЗС–Посольство.

Стратегічне бачення

Основним документом, що регулює двосторонні відносини, залишається Меморандум про взаєморозуміння та основні принципи співробітництва між Україною та Державою Ізраїль від 12 січня 1993 р., що не відповідає наявному рівню та потенціалу співпраці. Країна не згадується у більшості стратегічних документів. Згадки наявні лише в економічному контексті, що знаходить відображення у Стратегії зовнішньополітичної діяльності (2021 р.), де Ізраїль зазначено серед інших важливих партнерів у сфері торговельно-економічного співробітництва. Згадки наявні і в Експортній стратегії України (2017 р.), де Ізраїль включено до ТОП-20 перспективних ринків для експорту. ЗВТ, що запрацювала у поточному році, відповідає такому баченню. Згідно зі Стратегією публічної дипломатії Ізраїль є серед пріоритетних країн для культурної дипломатії, просування освітніх можливостей, туристичного потенціалу та цифрової дипломатії.

Діяльність

У порівнянні з минулим роком спостерігалася активізація діяльності, яка була зосереджена на інтенсифікації міжпарламентського діалогу, поживленні темпів торгівлі та розширенні взаємодії у пріоритетних сферах співпраці, серед яких залучення інвестицій, високі технології, охорона здоров'я. На найвищому рівні відбулися телефонні розмови Президента України В. Зеленського з Прем'єр-міністрами Ізраїлю (12.05, 16.06 та 21.10). Також відбулась зустріч Президента України з Президентом Ізраїлю в Києві (5.10) та телефонні розмови з ним (16.06, 13.07).

Найбільш активна діяльність велася на міжурядовому рівні задля практичної реалізації інтересів у вищезазначених сферах. Відбулося чергове засідання Спільної міжурядової комісії (30.11), під час якої у рамках початку роботи ЗВТ сторони серед іншого обговорили збільшення обсягів експорту яловичини та відкриття ізраїльського ринку для українських фруктів. У рамках заходу голова української делегації, Міністр оборони О. Резніков зустрівся зі Спікером Кнесету та з головою Ради Національної Безпеки Ізраїлю, де обговорив політичні питання. Окрему увагу було приділено поглибленню співпраці у сфері ІТ. Велася діяльність щодо залучення Ізраїлю до створення та модернізації зрошувальних систем на півдні України, що обговорювали на засіданні Міжурядової комісії (30.11). Також Міністр аграрної політики України провів у Києві зустріч з представниками провідних іригаційних компаній Ізраїлю: NaanDanJain Irrigation Ltd, Нетафім та Rivulis (22.11). Зустрічі проходила за участі Посла України в Ізраїлі, керівництва Державного водного агентства України, Ділової Ради «Україна–Ізраїль», «Української аграрної ради», представників Мінагрополітики, Посольства Ізраїлю в Україні, представників бізнесу та міжнародних фінансових організацій.

1 червня було проведено перші в історії консультації з питань кібербезпеки за участі заступника Міністра закордонних справ України Д. Сеніка, представників відповідних міністерств та відомств та МЗС Ізраїлю і компетентних органів Ізраїлю у сфері кібербезпеки. З ініціативи українсько-ізраїльської технологічної платформи Global Israeli Initiative відбулась перша онлайн-зустріч робочої групи проекту Міжнародного

акселератору для стартапів з України та Ізраїлю (11.11). У грудні відбувся четвертий українсько-ізраїльський інноваційно-інвестиційний саміт.

На парламентському рівні, зокрема для активізації політичної співпраці, відбулась телефонна розмова голови ВРУР Стефанчука зі Спікером Кнесету (31.12), під час якої спікер, окрім необхідності більш активної парламентської співпраці, закликав Ізраїль визнати Голодомор геноцидом проти українського народу. У жовтні в Києві відбулася зустріч груп з міжпарламентських зв'язків України та Ізраїлю.

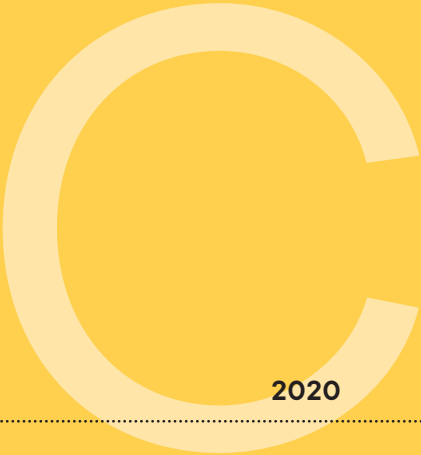
Результати

Результати діяльності у 2021 р. не відповідають рівню активності. Не було укладено важливих угод чи домовленостей. За результатами чергового засідання Спільної міжурядової комісії було підписано підсумкові протоколи. Для активізації співробітництва у галузі медицини сторони домовилися про програми стажування для українських лікарів.

Представники Ізраїлю не були присутні на Установчому саміті Кримської платформи. Проте Ізраїль підтримав резолюції ГА ООН щодо проблеми мілітаризації АР Крим та ситуації з правами людини (грудень).

Результатом тогорічних зусиль став запуск ЗВТ, що позитивно позначилось на показниках торгівлі. Товарообіг з Ізраїлем за 2021 р. склав 956,2 млн дол. США, з яких експорт — 731,1 млн дол. США, що на 29.7% більше ніж минулого року. Обсяг торгівлі послугами склав 411,5 млн дол. США, з яких експорт — 371 млн дол. США, що на 72% більше, ніж за відповідний період минулого року.

Іран

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	3	3
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	4	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	2	3
ДІЯЛЬНІСТЬ	3	3
РЕЗУЛЬТАТИ	3	2
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	C	C

У 2021 р. політика України щодо Ісламської Республіки Іран зазнала впливу здебільшого негативних тенденцій. Вони викликані, з одного боку, затяжними та невдалими переговорами щодо врегулювання питань, пов'язаних із катастрофою літака МАУ у січні 2020 р., а з іншого — відсутністю прогресу у розв'язанні проблеми іранської ядерної програми, унаслідок чого США не зняли санкції з Ірану. Попри ці негативні тренди, відбулося поживлення двосторонньої торгівлі, хоча її обсяг продовжує залишатися порівняно невеликим.

Політичний інтерес

У 2021 р. Україна продовжила демонструвати доволі високий рівень зацікавленості у відносинах з Іраном. Насамперед це пов'язано із сумнозвісною подією — збиттям українського літака іранськими силами ППО Корпусу стражів ісламської революції (8 січня 2020 р.), у результаті чого загинуло 176 осіб. Заяви українських посадових осіб та відомств головним чином стосувалися обставин катастрофи. Зокрема, МЗС України закликала Іран «виконати свої зобов'язання за міжнародним правом» щодо збиття літака, а секретар РНБО О. Данілов заявив, що Іран збив український літак «навмисно». Президент В. Зеленський на своїй сторінці у фейсбуці написав, що винні у катастрофі будуть покарані.

Інституційна співпраця

Українсько-іранськими відносинами у 2021 р. опікувались МЗС, МЕРТ, Мінінфраструктури, Міністерство юстиції. Діяльність, зокрема, координувалася Міжурядовою українсько-іранською спільною комісією з економічного та торговельного співробітництва, яка працює не дуже ефективно як через санкції, так і через нинішню ситуацію з пандемією COVID-19. Крім того, у 2021 р. в Україні продовжила свою роботу створена у 2020 р. спеціальна комісія щодо розслідування катастрофи літака. Загалом до складу комісії увійшло 16 представників різних відомств України, зокрема Мін'юсту, МО, СБУ, Мінінфраструктури, Департаменту авіаперевезень та Державного слідчого комітету.

Стратегічне бачення

Стратегічне бачення співробітництва з Іраном, сформоване на рівні заяв у 2016 р., ґрунтувалося на трьох принципах: дружній характер стосунків обох держав; недопущення втручання та перешкоджання співробітництву з боку третіх держав; взаємна зацікавленість: Ірану як гаранта енергетичної безпеки України, а України як гаранта продовольчої безпеки Ірану. Однак на даний момент останній принцип залишається нереалізованим, оскільки Україна не імпортує енергоресурси з Ірану, а Іран імпортує лише невелику кількість продовольчих товарів з України. Реалізація принципу дружніх стосунків також під питанням у зв'язку з непростими переговорами з приводу авіакатастрофи.

Стратегія зовнішньополітичної діяльності України, затверджена у 2021 р., визначає, що Україна готова розбудовувати взаємовигідне співробітництво з Іраном за умови врегулювання питання авіакатастрофи.

Діяльність

У 2021 р. продовжився розпочатий у попередньому році інтенсивний двосторонній діалог, який стосувався головним чином розслідування обставин катастрофи літака авіаліній МАУ та врегулювання питань, пов'язаних із нею. Зіткнувшись з тим, що Тегеран затягував переговори щодо розслідування катастрофи та виплати репарацій родичам загиблих, Україна намагалася тиснути на Іран через Міжнародну групу з координації допомоги жертвам катастрофи, до якої увійшли Україна, Канада, Швеція, Велика Британія та Афганістан, громадяни яких загинули внаслідок катастрофи. Упродовж 2021 р. Україна приєднувалася до спільних заяв цієї Міжнародної групи, які засуджували зволікання Ірану у розв'язанні питань репарацій та закликали діяти відповідно до міжнародного права. У 2021 р. заяви української сторони щодо дій Ірану, пов'язаних з розслідуванням авіакатастрофи, часто мали негативну тональність, унаслідок чого Іран у свою чергу звинувачував Україну у спробі політизувати питання цієї аварії. У червні Україна та Іран провели у Києві третій тур переговорів

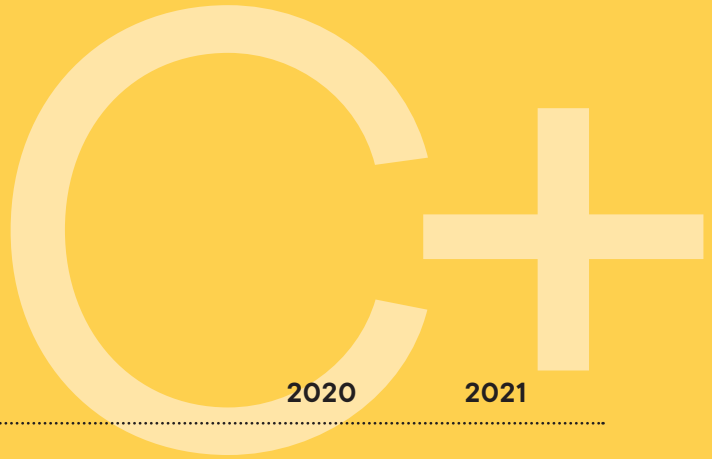
з питань авіакатастрофи на рівні заступників міністрів закордонних справ Є. Сніна (Україна) та М. Бахарванда (Іран), який став останнім цього року, і переговори щодо отримання компенсацій жертвам аварії фактично зайшли в глухий кут. З інших питань, окрім авіакатастрофи, Україна та Іран контактів не здійснювали.

Результати

У 2021 р. у відносинах України з Іраном спостерігалися здебільшого негативні тенденції, пов'язані з відмовою іранської сторони передати Україні усі матеріали про збиття українського літака та оперативно вирішити питання компенсації родичам загиблих. Переговори щодо врегулювання цих питань не принесли вагомих результатів, попри інтенсифікацію політичних контактів між Києвом та Тегераном. Водночас діяльність України на іранському напрямі не була повністю провальною, оскільки принаймні вдалося домогтися від Ірану згоди виплатити 150 тис. дол. родичам кожної жертви аварії, а також передачі Іраном Україні проекту технічного звіту про причини аварії.

Торговельно-економічні показники співробітництва залишаються невисокими, хоча вони удвічі виросли у порівнянні з 2020 р. Експорт України в Іран протягом 2021 р. становив 624 млн дол. США (241% у порівнянні з 2020 р.), а імпорт — 98,8 млн дол. США (205% у порівнянні з 2020 р.). Торговельне сальдо є позитивним для України. Пожвавлення двосторонньої торгівлі можна пояснити послабленням пандемічних обмежень, а також позитивними очікуваннями бізнесу у зв'язку з міжнародними переговорами щодо врегулювання проблеми ядерної програми Ірану у першій половині 2021 р., які ще залишали надії на зняття економічних санкцій США з Ірану. Однак оскільки зняття санкцій з Ірану у 2021 р. так і не відбулося, то це негативно позначилося і на результатах діяльності України щодо розвитку відносин з Іраном, оскільки Україна солідарна із західними державами, які негативно ставляться до відсутності прогресу у врегулюванні проблеми іранської ядерної програми.

Китай

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	4	3
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	4	3
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	4	3
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	4
РЕЗУЛЬТАТИ	4	4
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B	C+

У 2021 р. суттєво збільшилась увага до КНР, на належному рівні зберігалась інституційна співпраця та продовжили зростання економічні показники. Водночас у двосторонніх відносинах зберігаються суперечливі моменти, а прояви політичного інтересу відрізнялися неузгодженістю та суперечностями в оцінці двосторонніх відносин.

Політичний інтерес

Президент України не звертався до китайської тематики у своєму щорічному Посланні до ВРУ. Водночас в Аналітичній доповіді до щорічного Послання за 2021 р. КНР згадується у контексті свого економічного і військового потенціалу, який невпинно зростає. Згідно з документом, дві вищезгадані складові ведуть до зростання напруження у відносинах насамперед із Західним світом — ЄС і США. КНР була також згадана під час виступу Президента на Щорічній нараді послів у грудні як країна потенціалу можливостей, який треба більше використовувати. Про перспективи співробітництва з Китаєм згадували у своїх інтерв'ю заступники керівників ОПУ та МЗС.

Увагу привертає інтерес до Китаю з боку лідерів окремих політичних сил. Зокрема, у липні голова фракції «Слуга народу» Д. Арахамія заявив, що їхня партія має намір переймати досвід Комуністичної партії Китаю в управлінні економікою та побудові держави. Також у липні лідери політичних сил «Батьківщина» та «ОПЗЖ» Ю. Тимошенко та Ю. Бойко взяли участь в організованому Пекіном у режимі відеоконференції форумі до 100-річчя Комуністичної партії Китаю.

Окремим тригером інтересу до відносин з КНР стало те, що у січні було введено у дію рішення РНБО від 28 січня 2021 р., яке передбачало застосування спеціальних економічних санкцій проти китайських інвесторів «Мотор Січі». З критикою такого рішення виступили Ю. Тимошенко та Голова ВО «Свобода» О. Тягнибок.

Інституційна співпраця

Взаємини між Україною і Китаєм не такі жваві, як із західними партнерами, проте робота вітчизняного МЗС, членів українського Уряду, особливо на економічному напрямі, спостерігається. Про це свідчить ряд зустрічей і телефонних розмов на високому рівні, які відбулися протягом 2021 р. Певна неузгодженість позицій спостерігається між офіційною позицією МЗС та РНБО й народними депутатами.

Стратегічне бачення

У Стратегії національної безпеки України (2020 р.) КНР згадується лише як конкурент США у змаганні за світове лідерство. У Стратегії зовнішньополітичної діяльності України (2021 р.) згадок про Китай більше. Відзначається, що США намагатимуться зберегти роль глобального лідера, яким прагне стати КНР, що створює нові лінії напруги у системі міжнародних відносин, і наголошується, що це може призвести до посилення конфліктогенності та ще більшої дисфункції міжнародного правопорядку. Водночас Стратегія вказує, що розбудова відносин із КНР здійснюватиметься на основі принципів міжнародного права щодо поваги до державного суверенітету та територіальної цілісності держав шляхом реалізації базових міждержавних документів, зокрема Спільної декларації про встановлення і розвиток відносин стратегічного партнерства між Україною і КНР від 20 червня 2011 р. Україна декларує інтерес до участі у глобальних азійських проєктах, зокрема у рамках ініціативи «Один пояс, один шлях», в обсязі, що не перешкоджає реалізації європейської та євроатлантичної інтеграції України.

Діяльність

Відносини між Україною і Китаєм у 2021 р. відбувались по синусоїді: були як висхідні, так і низхідні періоди. Лівова частка роботи і взаємин припадала на КМУ. Попри гучний скандал з українським заводом «Мотор Січ» та китайським інвестором Skyrizon, до якого Україною було застосовано санкції, взаємини з китайською стороною тривали.

Зокрема, відбулася телефонна розмова Президента України В. Зеленського з Головою КНР Сі Цзіньпіном (13.07). Під час діалогу лідери держав обговорили широке коло питань: боротьба з викликами, пов'язаними з пандемією COVID-19, економіка та сфера торгівлі, великі інфраструктурні проєкти. Лідер КНР висловив готовність співпрацювати в українському проєкті «Велике будівництво». Серед інших тем українсько-китайських відносин було порушено питання безвізових подорожей. Глави

держав домовились укласти Угоду про безвіз між Україною й Китаєм. На додачу Сі Цзіньпін підкреслив, що Китай поважає шлях незалежності, обраний українським народом, та підтримує суверенітет і територіальну цілісність України.

За лінією КМУ також відбувся ряд українсько-китайських зустрічей та форумів. На початку червня у Києві пройшов міжнародний форум високого рівня під назвою «Ідеї Сі Цзіньпіна про державне управління». У форумі взяли участь Надзвичайний та Повноважний Посол КНР в Україні Ф. Сяньчжун, Міністр КМУ О. Немцінов, державний секретар КМУ О. Ярема, урядовці, представники громадськості та науковці. Посол КНР наголосив, що його країна є найбільшим торговельним партнером України, а відносини між державами мають широкі перспективи. Українська сторона в особі Міністра КМУ О. Немцінова, за дорученням Прем'єр-міністра України Д. Шмигала, зазначила, що Китай є одним зі світових лідерів, і його досвід важливий для вивчення в Україні.

У першій декаді червня відбулася зустріч Першого віцеПрем'єр-міністра України — Міністра економіки України О. Любченка з Надзвичайним і Повноважним Послом КНР в Україні Ф. Саньжунем. Метою зустрічі було обговорення ключових питань у сфері торговельно-економічної співпраці, а також реалізації спільних інвестиційних проєктів. Зокрема, було наголошено на продовженні розвитку вантажних перевезень у напрямку Китай–Західна Європа, і як результат — транзитні перспективи та потенціал України. Не минули увагою високопосадовці й ініціативу КНР «Один пояс — один шлях» та питання постачання української аграрної продукції на китайський ринок.

Контакти з китайськими партнерами відбуваються не тільки на ґрунті торгово-економічної співпраці. У другій половині червня, зокрема, відбулось у форматі відеоконференції четверте засідання Підкомісії з питань співробітництва в галузі освіти Комісії зі співробітництва між Урядом України і Урядом КНР. Українську делегацію очолив голова Підкомісії, заступник Міністра освіти і науки України з питань європейської інтеграції А. Вітренко. Китайську делегацію очолив голова Підкомісії, заступник Міністра освіти КНР Тянь Сюецзюнь. У межах засідання Підкомісії відбулася церемонія відкриття Альянсу українських та китайських університетів,

що об'єднує 49 українських та 92 китайських закладів вищої освіти. Альянс створено з метою покращення якості освіти та посилення міжнародної складової в освітньому просторі.

Водночас не сприяє поглибленню контактів та особистим зустрічам на високому рівні чинне жорстке протиепідемічне законодавство КНР, яке значно ускладнює прибуття до країни іноземців та китайців, у т. ч. членів офіційних делегацій, урядовців та працівників дипломатичних установ іноземних держав.

Результати

30 червня Міністр інфраструктури України О. Кубраков та Міністр комерції КНР Ван Веньтао підписали міжурядову угоду, яка має на меті розширення співробітництва у реалізації спільних проектів у галузі будівництва інфраструктури. Пріоритетами визначено залізничний транзит, аеропорти, порти, комунікації та муніципальне інженерне будівництво. Угода дасть змогу залучати пільгові кредити від китайського Ексімбанку — до 2% річних терміном на 15 років.

У листопаді було ухвалено Меморандум щодо створення Китайсько-української Ради з міжнародного сільськогосподарського співробітництва.

За результатами засідання Підкомісії з питань співробітництва в галузі освіти Комісії зі співробітництва між Урядом України і Урядом КНР було підписано низку угод про співпрацю між університетами України та ВНЗ Китаю. Слід відзначити, що переважна більшість угод — це угоди між університетами технічного та аерокосмічного напрямів.

Україна посідає перше місце серед імпортерів до Китаю пшениці, соняшникової олії та соняшникового шроту. Обсяг двосторонньої торгівлі між Китаєм та Україною у 2021 р. сягнув рекордних 18,9 млрд дол. США (експорт виріс на 12%, а імпорт на 32%). Експорт послуг 387 млн дол. США.

Литва

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	4	4
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	5	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	5	5
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	5
РЕЗУЛЬТАТИ	4	5
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B+	A-

Основним лейтмотивом у зовнішній політиці України щодо Литовської Республіки була координація дій з огляду на спільні безпекові виклики, зумовлені триваючою агресією РФ проти України, а також актуалізацією загроз для Литви. Розуміння спільних геополітичних викликів та загроз найбільше сприяло посиленню двосторонніх відносин у сфері безпеки і оборони, надавши практичного наповнення регіональним політичним та безпековим партнерствам — форматам Люблінського трикутника та ЛИТПОЛУКРБРИГ.

Політичний інтерес

Протягом року політичний інтерес до Литви здебільшого було зосереджено навколо двох ключових утворень: Люблінського трикутника як політичної платформи та Литовсько-польсько-української бригади як регіонального оборонно-безпекового союзу.

У Доповіді до щорічного Послання Президента до ВРУ Литва зазначається як одна з важливих країн-партнерок, яка розширила свої навчально-тренувальні місії в Україні і регулярно долучається до участі у командно-штабних навчаннях «Об'єднані зусилля». Фокусування на питаннях безпеки й оборони в литовсько-українських відносинах зумовлено актуалізацією конкретних загроз з боку режиму Лукашенка і сталої агресії РФ проти України. Водночас ані в Посланні, ані у виступі Президента на нараді послів у грудні про Литву згадано не було, окрім як у форматі Люблінського трикутника.

В офіційній риторичі Литва займає місце важливого стратегічного партнера насамперед у стримуванні агресії РФ і необхідній для цього міжнародній підтримці України. Зокрема, у цьому контексті Литва згадується головною ВРУ Р. Стефанчуком.

На значущості Литви як торговельного партнера та надавача фінансування цільових проєктів на Сході акцентував голова уряду Д. Шмигаль.

З боку МЗС зацікавленість в активізації двосторонніх відносин проявлялась у рамках роботи Люблінського трикутника. Про необхідність координації дій на міжпарламентському і урядовому рівнях зазначали у рамках двосторонніх зустрічей голова ВРУ, Секретар РНБО, заступник керівника ОПУ. Питання спільних для Литви та України безпекових викликів було включено до порядку денного Комітету з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва і винесено на обговорення (квітень).

Інституційна співпраця

Наочним свідченням інституційної співпраці в напрямі просування відносин з ЛР є багатовекторність домовленостей, підписаних у рамках XIII Ради Президентів (березень). Зокрема, до підготовки і укладення двосторонніх угод долучилися представники ОПУ, МЗС, МКІП, Міністерства молоді та спорту, Міністерства енергетики, Міністерства інфраструктури, Міністерства соціальної політики.

Іншим прикладом міжінституційної кооперації стала IV Міжнародна конференція з питань реформ в Україні, яка цьогогоріч відбулась у Вільнюсі. Зокрема, над заходом працювали Офіс Реформ КМУ, Секретаріат КМУ, МЗС та низка інших державних інституцій.

Стратегічне бачення

Беззмінним лишається статус ЛР як стратегічного партнера України, який закріплено Спільною декларацією про розвиток стратегічного партнерства між Україною та ЛР на період 2020–2024 рр. (2019), Стратегією національної безпеки (2020) та Стратегією зовнішньополітичної діяльності України (2021). Останній документ визнає ключову роль ЛР в ініціюванні та просуванні стратегічно важливих рішень щодо імплементації «[...] європейського та євроатлантичного інтеграційного порядку денного України», а також у сприянні протидії російській агресії. Стратегія фіксує певні механізми, які задіяно для координації зусиль, включно з Радою Президентів України та ЛР, інструментами міжпарламентської взаємодії і тристоронніми форматами (Люблінський трикутник та ЛИТПОЛУКРБРИГ). Окрім цього, про високий стратегічний інтерес до Литви свідчить наявність цілої низки актуальних двосторонніх угод, що відповідають поточним зовнішньополітичним викликам.

Діяльність

Однією з ключових подій в українсько-литовських відносинах став перший офіційний візит Президента ЛР Г. Науседи до Києва (березень), у рамках якого відбулась низка зустрічей між українськими високопосадовцями та їхніми литовськими колегами. Зокрема, засідання Ради Президентів стало можливістю сторонам затвердити свої наміри щодо посилення двосторонньої співпраці у сферах регіональної безпеки і оборони, енергетики, інфраструктури, культури тощо.

За сприяння Посольства України в ЛР було організовано ряд двосторонніх зустрічей за участю Секретаря РНБО О. Данілова в рамках його візиту до Вільнюса (травень-червень). Основною метою візиту стала участь у засіданні радників з питань національної безпеки та радників з питань зовнішньої політики президентів країн Балтії та Польщі. Серед ключових питань обговорено необхідність координації дій у зв'язку із загостренням небезпеки на українсько-білоруському кордоні й актуалізація загроз у регіоні, активізація співпраці у сфері кібербезпеки.

У рамках IV Міжнародної конференції з питань реформ в Україні, що відбулась у Вільнюсі (липень), голова уряду Д. Шмигаль провів спільну пресконференцію з Прем'єр-міністеркою І. Шимоніте, а також зустрівся зі Спікеркою Сейму В. Чміліте-Нільсен. Він відзначив роль Литви у впровадженні реформ в Україні та розбудові інфраструктури у постраждалих від російської агресії областях.

Саміт Кримської платформи став приводом для другого візиту Президента ЛР (серпень) і проведення низки двосторонніх зустрічей на найвищому рівні, зокрема, між міністрами оборони України та Литви. Сторони обговорили питання поглиблення співробітництва у бойовій підготовці, консультативно-дорадчої допомоги, військової освіти, кібербезпеки. На тактичному рівні Україна має потенціал поглиблення кооперації з Литвою у сфері кібер- та енергетичної безпеки, зокрема, за рахунок більш активного залучення до діяльності Центру передового досвіду НАТО з питань енергетичної безпеки у Вільнюсі.

Проблему ескалації безпекового стану в регіоні обговорено головами ВРУ та Сейму Литви під час робочого візиту Р. Стефанчука до Польщі (грудень)

з метою координації дій на міжпарламентському рівні. Тема актуальних викликів безпеці як України, так і Литви також була в центрі уваги першої особистої зустрічі лідерів держав Люблінського трикутника, що відбулась у державній резиденції в Гуті (грудень). Відбувся візит міністра оборони А. Анушаускаса до Києва (грудень), під час якого було передано першу частину пакету військової допомоги Литви.

Результати

Стратегічним досягненням стало підписання у рамках XIII засідання Ради Президентів (березень) низки двосторонніх угод і програм у сферах оборони і безпеки, енергетики, транспорту і логістики, освіти та науки, культури і туризму. Протокол засідання наголошує на ролі Литви в реалізації євроатлантичної інтеграції України. Тоді ж лідерами двох країн було підписано Спільну декларацію щодо європейської перспективи України. Литва стала першою з семи країн, які наразі затвердили свою подальшу підтримку вступу України до ЄС.

До визначних результатів варто віднести першу особисту зустріч лідерів країн Люблінського формату і підписання ними Спільної заяви, а також доєднання Литви до ініціативи Кримської платформи. Литва на офіційному рівні продовжує вказувати повну підтримку суверенітету України, засуджує агресію РФ та активно адвокатує українські інтереси на міжнародних майданчиках.

ЛР лишається активним торговельним партнером України. За даними Державної служби статистики, за 2021 р. показники і експорту, і імпорту товарів вирости в порівнянні з минулим роком. Експорт товарів склав 577 млн дол. США (+34%), а імпорт — 1,3 млрд дол. США, що вказує на приріст у 58%. Загальний товарообіг з Литвою в 2021 р. склав 1,87 млрд дол. США. Загальний обсяг торгівлі послугами зріс майже вдвічі до 141,1 млн дол. США.

Протягом року Литва продовжила надавати Україні матеріальну і гуманітарну допомогу — у жовтні уряд ЛР ухвалив постанову про передачу 490 бронежилетів і такої ж кількості балістичних поясів сумарною вартістю 676 тис. євро.

Молдова

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	2	3
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	3	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	3	5
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	4
РЕЗУЛЬТАТИ	4	3
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	C+	B-

2021 р. характеризується високою динамікою відносин між Україною та Молдовою, що проявилось у чотирьох зустрічах президентів двох країн, активізації співробітництва у рамках Асоційованого тріо, двох зустрічах глав урядів, а також низці контактів на рівні міністрів закордонних справ. Цьому сприяв прихід до влади та зміцнення в Молдові проєвропейських сил. Сформульовано стратегічне бачення співробітництва з РМ, розпочато реалізацію важливого спільного інфраструктурного проєкту, укладено важливі угоди у сфері вільної торгівлі та ін. Повернуто у легітимне русло міжнародний рух придністровських транспортних засобів. Водночас основні проблемні питання, які стоять на заваді укладенню угоди про функціонування Дністровського комплексного гідровузла (демаркація кордону, визнання прав власності та ін.), залишились невирішеними.

Політичний інтерес

У 2021 р. Молдова безпосередньо не згадувалась у щорічному Посланні Президента до ВРУ та у його виступі на щорічній нараді послів, хоча в останньому згадується Асоційоване тріо, в якому бере участь Молдова. В Аналітичній доповіді до Послання Президента до ВРУ відзначається, що для України важливі як політичні аспекти співпраці з Молдовою в межах Асоційованого тріо, так і спільні проекти економічної інтеграції з ЄС, а також те, що започаткування тісної взаємодії у форматі трикутника Україна–Румунія–Молдова сприятиме формуванню спільного порядку денного з актуальних питань у сферах зовнішньої політики, безпеки, оборони, економіки, регіонального співробітництва.

Молдова насамперед у контексті Асоційованого тріо згадується в інтерв'ю Міністра закордонних справ Д. Кулеби, Віцепрем'єр-міністра України — міністра з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України О. Резнікова, а також у контексті перспектив співпраці після обрання нового президента та уряду — в інтерв'ю заступника керівника ОПУ І. Жовкви.

Молдова також опинилася в центрі уваги народних депутатів України у зв'язку зі справою про викрадення колишнього українського екссудді М. Чауса, у якому молдовські ЗМІ та деякі політики звинувачували українські спецслужби. Найбільшу активність у цьому напрямі виявили депутати від фракції «Європейська солідарність», які використали цей випадок для критики влади.

Інституційна співпраця

Загалом можна говорити про високий рівень координації між МЗС та ОПУ, що виявилася у результатах зустрічей президентів і глав урядів двох країн у двосторонньому та багатосторонньому форматах (Асоційоване тріо, зустріч президентів України, Молдови, Румунії та Польщі в Кишиневі у серпні тощо). Проте так і не відбулося засідання Міжурядової українсько-молдовської змішаної комісії з питань торговельно-економічного співробітництва у Кишиневі, хоча Д. Кулеба під час жовтневого візиту до Кишинева заявив про наміри провести його у листопаді.

Стратегічне бачення

Республіці Молдова приділяється окрема увага у прийнятій у 2021 р. Стратегії зовнішньополітичної діяльності, де вперше були чітко сформульовані основні напрями українсько-молдовського співробітництва. Пріоритетом у відносинах з Республікою Молдова визначено виведення їх на рівень стратегічного партнерства. До ключових завдань віднесене врегулювання проблемних питань — завершення процесу демаркації українсько-молдовського кордону, забезпечення функціонування Дністровського комплексного гідровузла, а також започаткування діяльності Президентської ради. Передбачається також посилення взаємодії у рамках Асоційованого тріо та об'єднання ГУАМ, запровадження взаємодії у трикутнику Україна–Румунія–Республіка Молдова, продовження участі України як держави-гаранта у придністровському врегулюванні.

У Стратегії воєнної безпеки України (2021) згадано намагання РФ використати у власних інтересах конфлікт у Придністров'ї та інших «заморожених» конфліктів на пострадянському просторі.

Водночас у Стратегії національної безпеки, яка була ухвалена у 2020 р., говориться лише про розвиток прагматичних відносин з Республікою Молдова. Втім, таке формулювання було обумовлено внутрішньополітичною ситуацією в РМ, де на той час при владі перебували проросійські сили.

Діяльність

2021 р. характеризується інтенсивністю контактів високого рівня як на двосторонній, так і на багатосторонній основі, як у форматі візитів, так і телефонних розмов. Протягом року Президентка Республіки Молдови М. Санду двічі відвідала Україну: 12 січня з офіційним візитом та 23 серпня для участі в інавгураційному саміті Кримської платформи.

В. Зеленський ще двічі зустрічався особисто з М. Санду: 19 липня під час робочого візиту до Грузії та зустрічі у рамках Асоційованого тріо та 27 серпня у м. Кишиневі, де Президент України брав участь в урочистостях з нагоди Дня незалежності Молдови. Під час останнього візиту відбулася

також чотиристороння зустріч з президентами Румунії, Польщі та Молдови. 17 травня Україну відвідав з робочим візитом в.о. Прем'єр-міністра РМ А. Чокій, його український колега Д. Шмигаль здійснив візит до Молдови 28 серпня.

У рамках Асоційованого тріо президенти та глави урядів України, Молдови і Грузії зустрічалися у липні (Батумі), жовтні (онлайн), листопаді (Брюссель), грудні (Брюссель).

З 1 вересня Україна заборонила в'їзд на свою територію автомобілів із номерами, що містять придністровську символіку, хоча РМ в останній момент зверталася із проханням відтермінувати цей крок.

Під час енергетичної кризи в РМ у жовтні на прохання Кишинєва Україна надала допомогу у вигляді певного обсягу газу, що дещо покращило становище Молдови на переговорах із «Газпромом».

Відбулося засідання міжурядової Комісії зі сталого використання і охорони басейну ріки Дністер — головного механізму двосторонньої співпраці у галузі екології Дністра. Міністр закордонних справ та європейської інтеграції РМ Н. Попеску заявляв, що обговорюється питання щодо спільного звернення до ЄС про проведення експертизи впливу на довкілля подальшого розвитку Україною Дністровського комплексного гідровузла.

Результати

Зовнішня торгівля у 2021 р. досягла 976 млн дол. США і характеризується зростанням на майже 30% у порівнянні з 2020 р. зі збереженням позитивного сальдо.

За підсумками січневого візиту М. Санду президенти України та Молдови підписали спільну заяву, в якій декларується створення Президентської Ради, а також Меморандум щодо розвитку транспортно-транзитного потенціалу України та РМ. Безпосереднім результатом візиту став також початок будівництва мосту через Дністер між Ямполем (Україна) та Косеуць (Республіка Молдова), який має стати ключовою ланкою автотраси Київ–Кишинів.

У травні Д. Кулеба та в.о. прем'єр-міністра, міністра закордонних справ та європейської інтеграції Молдови А. Чокой домовилися про взаємне визнання свідоцтв про вакцинацію від COVID-19.

За результатами візиту до Молдови Прем'єр-міністра України Д. Шмигала у серпні підписано Протокол між КМУ і Урядом Молдови про внесення змін до Угоди про вільну торгівлю і домовлено про започаткування роботи в межах Асоційованого тріо на рівні прем'єр-міністрів.

Попри негативний резонанс справи про можливе викрадення з Молдови колишнього українського судді М. Чауса, загалом цей інцидент суттєво не вплинув на відносини між країнами.

Заборона Україною в'їзду автомобілів з номерами, виданими в Придністровському регіоні (з невизнаною придністровською символікою), повернула цей процес у легітимне русло та суттєво активізувала отримання місцевими автовласниками молдовських «нейтральних» номерів.

Водночас плани України і надалі розвивати Дністровський комплексний гідровузол залишаються предметом критики з боку як офіційних осіб Молдови, так і представників неурядового сектору. Залишається невирішеним питання демаркації кордону у цьому районі.

Польща

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	5	5
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	4	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	4	5
ДІЯЛЬНІСТЬ	5	5
РЕЗУЛЬТАТИ	5	5
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	A-	A-

Протягом 2021р. Україна та Польща продовжили розвивати двосторонні відносини, поглиблюючи старі та шукаючи нових форматів співпраці. Країни уклали декілька рамкових документів, які можуть бути основою для конкретних проєктів у різних секторах. Також Польща підтвердила свій статус стратегічного партнера України, послідовно підтримуючи Київ у питаннях безпеки.

Політичний інтерес

Основні українські актори протягом 2021 р. неодноразово виявляли інтерес до українсько-польських відносин. Рівень зацікавленості напрямом залишився не менш високим, ніж попереднього року. Точками фокусування уваги були розвиток політичної, безпекової та економічної співпраці між Києвом і Варшавою у рамках дво- та багатосторонніх механізмів, підтримка польськими партнерами територіальної цілісності України та перспективи членства в Європейському Союзі, спільне минуле.

Президент України В. Зеленський у щорічному Посланні до ВРУ окремо не відзначив Польщі, проте згадав про безпекову співпрацю у рамках Литовсько-польсько-української бригади. В Аналітичній доповіді до щорічного Послання розвиток відносин із Польщею названо пріоритетним напрямом української зовнішньої політики.

Протягом року у заявах та інтерв'ю В. Зеленський неодноразово згадував Польщу як державу, яка добре розуміє Україну та послідовно підтримує українські перспективи членства в ЄС. Крім цього, він дякував польським партнерам за принциповість у питаннях суверенітету та територіальної цілісності України й стримуванні агресії Росії. Міністр закордонних справ України Д. Кулеба також стабільно згадував про Польщу як про одного з головних союзників принаймні в Європі, в контексті розвитку Люблінського трикутника та підтримки Варшавою співпраці Києва з НАТО. Під час останньої у 2021 р. зустрічі з головою Сейму Польщі Т. Гродзьким спікер ВРУ Р. Стефанчук сказав, що великий діалог між Україною та Польщею тільки починається.

Інституційна співпраця

Найактивнішими центрами формування та координування взаємодії з Польщею з українського боку протягом року були МЗС та ОПУ, дещо менше — КМУ загалом і Міністерство економіки зокрема. Ці органи узгоджено контактували з офіційною Варшавою у рамках двосторонніх

механізмів, наприклад, взаємних політичних консультацій президентів і відомств чи через профільні міжурядові комісії, а також у межах Люблінського трикутника. Водночас до українсько-польської співпраці системно долучалося і МОН.

В окремих випадках учасниками двосторонніх контактів ставали Міністерство захисту довкілля, Міністерство цифрової трансформації, РНБО, Міненерго та Мінінфраструктури. Водночас рівень залученості окремих органів влади України до рішень на польському напрямку не завжди відповідає задекларованим Києвом амбіціям у відносинах із Варшавою. Наприклад, протягом 2021 р. знизилася число повідомлень про діяльність профільних українських відомств у питаннях безпеки та облаштування прикордонної інфраструктури у двосторонньому вимірі.

Стратегічне бачення

Стратегія зовнішньополітичної діяльності України (2021) говорить, що партнерство з Польщею в різних форматах є «одним з головних пріоритетів зовнішньополітичної діяльності». Крім цього, автори Стратегії називають перспективним розвиток тристороннього партнерства України, Литви та Польщі (втіленого в Люблінському трикутнику) та бачать можливості в започаткуванні трикутника співпраці між Україною, Польщею та Румунією. Документ вказує на необхідність поглиблення співпраці у рамках регіональних багатосторонніх майданчиків щодо безпеки, економіки, інфраструктури. Зокрема, йдеться про Бухарестську дев'ятку, Тримор'я та Вишеградську четвірку, де Польща бере участь. Водночас Стратегія зовнішньополітичної діяльності говорить, що партнерство з Варшавою «потребує подальшого наповнення новими масштабними проектами в безпековій, енергетичній, військовій, торговельно-економічній сферах».

У Стратегії публічної дипломатії (2021 р.) Польщу названо пріоритетною країною для культурної та цифрової зовнішньої діяльності, а також для просування туристичного потенціалу. Стратегія національної безпеки України, затверджена 2020 р., називає Польщу стратегічним партнером.

Енергетична стратегія України до 2035 р. говорить про необхідність «поглиблення кооперації з країнами Центральної Європи з метою підвищення надійності поставок енергоносіїв».

Діяльність

За інтенсивністю та змістом діяльність українських акторів у відносинах з Польщею у 2021 р. залишалася на високому рівні. В. Зеленський відвідав Варшаву у рамках багатосторонньої зустрічі (травень), двічі приймав польського очільника А. Дуду в Україні. Крім цього, за 2021 р. вони чотири рази спілкувалися дистанційно. Предметом розмов президентів, зокрема, були спільна протидія гібридним загрозам, недопущення початку роботи Північного потоку-2, інфраструктурні проекти та збільшення дозволів для українських перевізників.

Д. Кулеба тричі особисто зустрічався з польським колегою З. Рау. У центрі уваги двох міністрів була протидія проекту Північного потоку 2. Також голови дипломатичних відомств двох країн двічі зустрічалися та одного разу провели онлайн-розмову у форматі Люблінського трикутника. Крім цього, держави двічі проводили двосторонні політичні консультації на рівні заступників міністрів закордонних справ.

Відбулася зустріч між прем'єр-міністрами України та Польщі Д. Шмигалем і М. Моравецьким у Польщі (вересень). Сторони говорили про активізацію торгово-економічних відносин, співпрацю в енергетичній сфері та в рамках Люблінського трикутника. У цьому контексті також слід відзначити проведення зустрічі українсько-польської міжурядової комісії з питань економічного співробітництва. Слід згадати окремі зустрічі українських міністрів та заступників міністрів освіти, економіки, захисту довкілля, інфраструктури, секретаря РНБО й торгового представника України з польськими колегами.

Крім цього, голова законодавчого органу Р. Стефанчук зустрівся з послом Польщі Б. Ціхоцьким у Києві та відвідав Варшаву для відзначення 30-річчя дипломатичних контактів між державами.

Результати

Протягом 2021 р. Польща активно підтримувала Україну. Президенти двох держав В. Зеленський та А. Дуда підписали спільну двосторонню Декларацію про європейську перспективу України (травень). Ще одним важливим фактом підтримки Польщею України було відвідання А. Дудою саміту Кримської платформи (серпень). Серед важливих рамкових документів співпраці — Дорожня карта співпраці, Декларація про європейську спадщину та спільні цінності й План спільних дій з протидії дезінформації в рамках Люблінського трикутника, які були підписані протягом року. Крім того, було створено формат Молодіжного Люблінського трикутника.

ВРУ ратифікувала угоду між КМУ України та Урядом Республіки Польща про утримання трьох мостів на українсько-польському кордоні. Український уряд ухвалив Концепцію програми облаштування державного кордону. «Укрзалізниця» розпочала декілька проєктів з поліпшення сполучення з Польщею. Зокрема, у Львівській та Волинській областях розпочали модернізацію колій, що ведуть до українсько-польського кордону.

Водночас проблемним залишалось питання збільшення Польщею квот на автомобільні перевезення з України. На цю проблему під час розмов з А. Дудою звертав увагу В. Зеленський.

Фактично було завершено підготовчі процедури для відкриття Генерального консульства України у Вроцлаві. Громада міста надала українським дипломатам у користування необхідне приміщення.

За 2021 р. товарообіг між Україною та Польщею сягнув 10,2 млрд дол. США. У порівнянні з попереднім роком, експорт зріс на 59%, а імпорт — на 20%.

Румунія

B+

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	3	3
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	3	3
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	3	5
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	5
РЕЗУЛЬТАТИ	4	5
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	C+	B+

У 2021 р. зберігався високий рівень політичної динаміки у відносинах між Україною та Румунією. Дотепер суперечливим питанням порядку денного залишається проблема імплементації Закону «Про освіту». Водночас в інших галузях відносини лишаються на рівні 2020 р., а подекуди навіть намітився прогрес. Румунія залишається партнером України на шляху європейської та євроатлантичної інтеграції, відносини по суті наближені до рівня стратегічного партнерства, і прагнення такого партнерства відображено в українських документах стратегічного характеру. Водночас ПУ В Румунії залишається без Посла майже два роки.

Політичний інтерес

Ані Президент, ані Міністр закордонних справ не згадували про Румунію у своїх основних виступах та інтерв'ю протягом року, так само як і високопосадовці ОПУ. Аналітична доповідь до щорічного Послання Президента України до ВРУ за 2021 р. розглядає Румунію, як ключового партнера у сфері підтримки і забезпечення регіональної безпеки. Серед іншого наголошується на поглибленні взаємин на економічному напрямі, у т.ч. у сфері енергетики. Окремо в документі згадується співпраця у форматах так званих «трикутників», а саме Україна–Румунія–Молдова, Україна–Польща–Румунія. Очікується, що така тристороння співпраця сприятиме підняттю та розвитку питань у сферах безпеки, оборони, регіонального співробітництва, взаємодії у зовнішній політиці, а також в області економіки.

Інституційна співпраця

За лінією інституційної співпраці слід відзначити плідну роботу МЗС, Державної прикордонної служби, МО і МВС. Завдяки злагодженій роботі міністерств і відомств наприкінці вересня було вчетверте успішно проведено спільні двосторонні українсько-румунські навчання «Ріверайн-2021».

Водночас ще з липня 2020 р. залишається без очільника Посольство України в Румунії.

Стратегічне бачення

У Стратегії зовнішньополітичної діяльності України, що була затверджена у серпні 2021 р., Румунія згадується неодноразово. По-перше, як держава, з якою варто встановити відносини стратегічного характеру з огляду на її роль у ЄС, НАТО та міцні позиції у системі регіональної безпеки Чорноморського регіону, зокрема її енергетичної складової. По-друге, у контексті започаткування тісної взаємодії у форматах «трикутників» Україна–Республіка Польща–Румунія, Україна–Румунія–Республіка Молдова, що сприятиме формуванню спільного порядку денного з актуальних питань у сферах зовнішньої політики, безпеки, оборони, економіки, регіонального співробітництва. По-третє, у контексті необхідності поглиблення двосторонньої співпраці з Румунією в економічній та енергетичній сферах, які мають для обох держав стратегічний характер. Подібні згадки заповнили лакуни, які існували в попередніх стратегічних документах.

Діяльність

Попри пандемію, у 2021 р. відбувся ряд зустрічей і розмов з офіційними представниками Румунії. За лінією МЗС слід відзначити візит Міністра закордонних справ України до Румунії у квітні. На тлі весняного загострення безпекової ситуації на східному кордоні України Д. Кулеба, а також його грузинський, польський, турецький і румунський колеги провели міністерську зустріч у Бухаресті, темою якої була безпекова ситуація в регіоні східного сусідства ЄС та НАТО і перспективи відносин України та Грузії з НАТО. Окрім цього, румунський і український міністри наголосили на необхідності консолідації зусиль світового співтовариства з метою деокупації тимчасово окупованих територій України.

Прем'єр-міністр Д. Шмигаль на початку лютого мав телефонну розмову з очільником Уряду Румунії Ф. Кицу. Під час віртуального спілкування сторони обговорили широке коло питань, серед яких, зокрема, енергетична незалежність і диверсифікація поставок енергоносіїв. Зустріч прем'єрів відбулася наприкінці серпня.

У квітні Д. Кулеба та Б. Ауреску домовилися провести консультації між дотичними відомствами країн задля усунення перешкод для відкриття додаткових пропускних пунктів на українсько-румунському кордоні та втілення спільних інфраструктурних проектів. Сторони не оминули увагою питання енергетики. Тема дотримання прав національних меншин по обидва боки кордону була виділена в окремий кейс. Сторони домовилися докласти зусиль для збереження ідентичності, розвитку та благополуччя української громади в Румунії та румунської громади в Україні.

У березні відбувся офіційний візит до Румунії делегації у складі представників Антимонопольного комітету України, ВРУ та Секретаріату КМУ. Візит було організовано Проектом міжнародної технічної допомоги ЄС «Підтримка Антимонопольного комітету у впровадженні правил державної допомоги» (SESAR). На зустрічі обговорили широке коло питань у сфері конкуренції, діяльності регуляторних органів. У рамках цього візиту українські посадовці та народні депутати провели ряд зустрічей із державним секретарем Міністерства транспорту та інфраструктури, а також з Сенатом Румунії та Міністерстві фінансів Румунії.

Наприкінці серпня у Києві відбулася двостороння зустріч українського та румунського прем'єрів, під час якої, зокрема, обговорили інфраструктурні проекти (будівництво мостового переходу через р. Тиса між українським селом Біла Церква та румунським містом Сігету Мармаціей з відкриттям відповідного міжнародного пункту пропуску). Прем'єр міністр Румунії Ф. Кицу відзначив, що для Румунії співпраця в галузі енергетики, транспорту і власне транскордонна сфера діяльності з Україною є важливою.

Наприкінці серпня у багатосторонньому форматі під час урочистостей з нагоди Дня незалежності Молдови на рівні глав держав відбулася, зокрема, зустріч президентів України і Румунії.

Попри те, що Румунія не є стратегічним партнером України, згідно з українськими базовими документами, зустрічі присвячені, зокрема, і питанням безпеки на двосторонньому рівні відбуваються доволі регулярно. На початку листопада Заступник керівника ОПУ І. Жовква перебував з візитом у Румунії, де провів робочі консультації з державним секретарем МЗС цієї країни Д. С. Некулеску. Питання, які обговорювали в ході зустрічі, стосувалися обмеження судноплавства в Азово-Чорноморському регіоні, безпекової ситуації на Сході України.

Україна та Румунія ведуть переговори про підписання документу із визнанням європейської перспективи України.

Результати

Товарообіг між Україною та Румунією за результатами 2021 р. склав 2,3 млрд дол. США.

У другій половині грудня у Бухаресті між українською та румунською сторонами була підписана угода про безповоротну передачу Міністерству оборони України засобів санітарно-медичного призначення на суму близько 110 тис. дол. США. Також упродовж року було підписано Меморандум про співробітництво між МВС двох країн у сфері підготовки персоналу з надання домедичної допомоги та Меморандум про взаєморозуміння між Радою експортерів та інвесторів при Міністерстві закордонних справ України та Союзом двосторонніх торгових палат Румунії.

Румунія взяла участь в інавгураційному саміті Кримської платформи на рівні очільника уряду.

У лютому після зняття карантинних обмежень відновила свою роботу поромна переправа Орлівка–Ісакча.

Словаччина

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	4	3
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	4	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	3	4
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	4
РЕЗУЛЬТАТИ	5	4
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B	B-

Головною характеристикою українсько-словацького політичного діалогу залишається стійка зацікавленість обох сторін до розширення двостороннього співробітництва. Наряду з високою динамікою двосторонніх зустрічей, яка кульмінувала у 2021р., сторони визнають існуючі прогалини у співпраці. Помітним є гальмування розв'язання деяких технічних питань кооперації. На сьогодні між країнами не існує амбіційного двостороннього порядку денного з довгостроковим плануванням розвитку відносин. Проте позитивним явищем є розпочатий діалог про підготовку «Дорожньої карти» — міждержавної угоди щодо підтримки Словаччиною імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Політичний інтерес

Тематика українсько-словацьких відносин не користується значним політичним чи публічним інтересом в Україні та актуалізується здебільшого під час двосторонніх візитів. Аналіз промов високопосадовців, засідань комітетів ВРУ тощо свідчить, що інтерес до співпраці зі Словаччиною поступається іншим темам. Традиційним є сприйняття двосторонньої співпраці у зрізі політико-дипломатичної підтримки України Словаччиною, а також співпраці в транспортній галузі, організації комбінованих перевезень за маршрутом Схід–Захід, створення мультимодальних логістичних центрів в Україні та Словаччині з обробки вантажів на цьому маршруті, співпраці в енергетичній сфері, митного співробітництва, запровадження спільного прикордонного контролю тощо. Попри медійну увагу до некоректного висловлювання Прем'єр-міністра Словаччини І. Матовича щодо територіальної цілісності України та протест МЗС у березні, цей інцидент не вплинув на загальний позитивний баланс двосторонніх відносин.

Інституційна співпраця

Декілька питань, рішення яких гальмувалося в останні роки, все ще потребують уваги, та суттєвого прогресу в їх розв'язанні не було досягнуто. Йдеться насамперед про запровадження обміну попередньою митною інформацією, впровадження спільного прикордонного контролю на українсько-словацькому кордоні — завдання, які урядом були покладені на Мінфін та МВС. Після проведення декількох раундів переговорів прогресу в погодженні Проекту Угоди про запровадження спільного контролю на кордоні зі Словаччиною не було досягнуто. Це питання вимагає серйозної міжінституційної співпраці через те, що угода стикається з колізіями, пов'язаними з Шенгенським кодексом.

Стратегічне бачення

Словаччина зазвичай згадується як країна-сусід, надійний партнер, відносини з яким є «на підйомі» та мають шанс отримати «нову якість». Стратегія зовнішньополітичної діяльності України, затверджена у 2021 р., містить декілька згадок Словаччини — у контексті необхідності поліпшення інфраструктури державного кордону України з сусідніми державами-членами ЄС, посилення взаємодії з державами Вишеградської групи, вивчення їх досвіду європейської та євроатлантичної інтеграції, відновлення участі у співробітництві в рамках Бойової тактичної групи ЄС Вишеградської четвірки, розширення співпраці щодо реалізації спільних освітніх та гуманітарних проєктів. Окремо згадується завдання виведення відносин з СР на якісно новий рівень шляхом реалізації проєктів стратегічного значення.

Діяльність

Між Україною та Словаччиною спостерігався найінтенсивніший політичний діалог за останні роки. Прем'єр-міністр СР Е. Гегер тричі відвідав Україну. Зокрема, його участь у першому саміті Кримської платформи в Києві (23.08) була символом підтримки Словаччиною дипломатичних зусиль щодо відновлення суверенітету та територіальної цілісності України. Проводились також телефонні переговори Президента України В. Зеленського з Прем'єр-міністром СР (21.04) та керівників зовнішньополітичних відомств України та Словаччини (7.04). Відбувся робочий візит в Україну Міністра закордонних справ і європейських питань СР І. Корчока (16.02). Проведено робочий візит (12–13.05) Міністра закордонних справ України Д. Кулеби до СР з метою участі у засіданні глав МЗС у форматі Central 5 + Україна–Україна вперше долучилася до роботи регіонального формату взаємодії Австрії, Словаччини, Словенії, Угорщини та Чехії.

Результати

Була підписана Спільна декларація про визнання європейської перспективи України під час зустрічі Президента України В. Зеленського з Президенткою СР З. Чапутовою на полях Конференції ООН зі зміни клімату COP26 у Глазго (2.10) — Словаччина стала однією з перших держав ЄС, з якою підписано подібний документ.

Рада експортерів та інвесторів при МЗС України підписала Меморандум про співробітництво з Радою словацьких експортерів та Меморандум про взаєморозуміння зі Словацьким агентством з розвитку інвестицій і торгівлі (SARIO) при Міністерстві економіки СР, що надасть шанс поживити торговельні контакти між країнами. Також були підписані Договір між НЕК «Укренерго» та Словацьким оператором системи передачі про постачання електроенергії в рамках аварійної взаємодопомоги та План консультацій між міністерствами закордонних справ України і Словаччини на 2021–2022 рр. Попри те, що відновлення Міжурядової Українсько-Словацької змішаної комісії з економічного, промислового та науково-технічного співробітництва, останнє засідання якої відбулось ще у 2013 р., є постійною темою зустрічей двох сторін, засідання, заплановане на друге півріччя 2021 р., проведене не було.

На тлі суттєвого падіння торгівлі між Україною та СР у 2020 р., 2021 р. продемонстрував зростання: загальний товарообіг за 2021 р. склав 1,9 млрд дол. США, при цьому експорт виріс більше, ніж в два рази.

Було проведено шосте онлайн засідання Українсько-Словацького Форуму за участі МЗС України та Словаччини. Словаччина надавала гуманітарну допомогу, зокрема фінансову допомогу на закупівлю вакцини проти COVID-19, а також постачала Україні вакцину AstraZeneca. Позитивним результатом співпраці стало відновлення повноцінного функціонування Міжнародного аеропорту «Ужгород».

Головним результатом року є початок діалогу про підготовку «Дорожньої карти» — міжурядової угоди щодо підтримки Словаччиною імплементації УА між Україною та ЄС, яка передбачатиме тісну співпрацю та слугуватиме взірцем для співпраці з іншими країнами ЄС.

Туреччина

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	5	5
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	4	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	5	5
ДІЯЛЬНІСТЬ	5	5
РЕЗУЛЬТАТИ	4	4
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	A-	A-

У 2021 р. Турецька Республіка (ТР) увійшла до кола найближчих стратегічних партнерів України, ставши країною, що наряду зі США та Великою Британією надавала Україні не лише політико-дипломатичну, а і військово-технічну підтримку. Активно розвивалися відносини в оборонно-промисловій, торговельно-економічній та туристичній сферах, що дозволило перевищити навіть допандемічні показники.

Політичний інтерес

Політичний інтерес до турецького напрямку у 2021 р. продовжував зростати на всіх рівнях. Сигнали щодо важливості співпраці з Туреччиною у політико-дипломатичній, військово-технічній, оборонно-промисловій, торговельно-економічній, туристичній та інших сферах неодноразово звучали у виступах Президента України та його зовнішньополітичних радників, офіційних заявах і виступах Прем'єр-міністра, міністрів закордонних справ, оборони, з питань стратегічної промисловості, реінтеграції тимчасово окупованих територій, а також народних депутатів — представників різних фракцій, що входять до міжпарламентської Групи дружби з Туреччиною. В аналітичній доповіді НІСД до щорічного Послання Президента до ВРУ Туреччина згадується поруч зі США та Великою Британією як одна з трьох країн, з лідерами яких Президент України мав протягом року «особливо інтенсивні контакти».

Згадки про «стратегічне партнерство», «безпековий альянс» та «золоту еру» у двосторонніх відносинах з ТР зустрічаються у багатьох інтерв'ю вищого військового та політичного керівництва країни. Насамперед йдеться про розвиток стратегічного партнерства на тлі погіршення безпекової ситуації у Чорноморському регіоні, у контексті деокупації Криму та захисту прав кримських татар, застосування на Донбасі турецьких бойових БПЛА «Байрактар» та будівництва в Україні заводу з їх виробництва, реалізації турецькою стороною проекту корвета типу ADA для потреб ВМСУ та поглиблення співпраці у сфері ОПК, допомогу України у гасінні лісових пожеж у ТР. За словами очільника МЗС Д. Кулеби, наразі «українсько-турецькі відносини перебувають на найвищій точці розвитку в історії».

Інституційна співпраця

Попри залученість до турецького напрямку широкого кола різних суб'єктів зовнішньополітичної діяльності, можна говорити про загалом злагоджену міжінституційну взаємодію та узгоджені позиції представників ОПУ, ВРУ, КМУ, окремих міністерств та відомств. Водночас наявність різних

центрів прийняття рішень та реалізації державної політики у сферах ОПК та стратегічних галузей промисловості (МО, Мінстратегпром, Державне космічне агентство, ДП «Укроборонпром» тощо) вимагає чіткішого визначення повноважень кожного із зазначених органів у процесі реалізації міжнародних проєктів військово-технічного співробітництва. Позитивним прикладом посилення міжінституційної співпраці стала практика проведення урядових нарад з питань розвитку двосторонньої співпраці з ТР за участі Прем'єр-міністра та представників профільних міністерств (МЗС, Мінінфраструктури, МОЗ, Мінцифри, МКІП, ДАТР, Посольства України у ТР та ін.) задля координації дій у питаннях розвитку туризму, взаємного визнання COVID-сертифікатів, державно-приватного партнерства тощо.

Стратегічне бачення

Як і Стратегія національної безпеки 2020 р., прийнята у поточному році Стратегія зовнішньополітичної діяльності визначає Туреччину стратегічним партнером України. Увага фокусується на трьох основних аспектах взаємодії: підтриманні політичного діалогу на рівні глав держав (Стратегічна рада високого рівня та «Квадрига»); укладенні «збалансованої та взаємовигідної» Угоди про вільну торгівлю та залученні турецьких інвестицій; посиленні співпраці у військово-технічній сфері та оборонно-промисловому комплексі. Серед пріоритетів багатосторонньої дипломатії залишаються взаємодія з Анкарою щодо зміцнення безпеки Чорноморського регіону та співробітництво з ТР у питаннях захисту прав кримських татар.

Загалом наявність низки двосторонніх договорів, актуальних планів дій та інших операційних документів на їх виконання у відповідних міністерствах дозволяє говорити про існування стратегічного бачення пріоритетів і перспектив розвитку партнерства з ТР.

Діяльність

Попри триваючу пандемію COVID-19, між Україною і ТР збереглися активні дипломатичні контакти високого рівня. Так, у квітні у Стамбулі відбулося чергове 9-те засідання СРВР під співголованням двох президентів. У вересні лідери провели ще одну зустріч на полях 76-ї ГА ООН у Нью-Йорку. Крім того, протягом року р. Т. Ердоган і В. Зеленський мали 4 телефонні розмови.

Міністри закордонних справ зустрічалися у квітні на полях саміту країн «східного флангу НАТО» у форматі 3+2 (МЗС ТР, Польщі, Румунії + України та Грузії); двічі у серпні — у рамках участі Д. Кулеби в Анталійському дипломатичному форумі та М. Чавушоглу — в інавгураційному саміті Кримської платформи, а також у ході робочого візиту турецького міністра до Львова задля участі у 9-му засіданні Спільної групи стратегічного планування у жовтні.

Слід відзначити візити до ТР делегації на чолі з Міністром культури та інформаційної політики за участі Голови Державної агенції з розвитку туризму (квітень, м. Анталія), віцепрем'єр-міністра — міністра з питань стратегічних галузей промисловості України (серпень, м. Стамбул); візити до України заступника Міністра економіки і торгівлі ТР (липень), заступника Міністра енергетики та природних ресурсів ТР (липень), а також голови Ради науково-технічних досліджень ТЮБІТАК (липень, м. Дніпро, м. Київ) та державного освітнього фонду «Мааріф» (листопад).

Протягом року відбулися декілька раундів онлайн-переговорів щодо Угоди про вільну торгівлю, низка зустрічей Торгових представників України і ТР у Києві та Анкарі; проведено 5-е засідання Українсько-турецької робочої групи з питань енергетики. Втім, чергове засідання «Квадриги», анонсоване на грудень, перенесено на наступний рік.

Активно розвивалася співпраця за лінією МВС (зокрема, Нацполіції, ДПСУ та ДСНС), Міністерств оборони, Генеральних штабів та окремих видів і підрозділів ЗС. Значною іміджевою перемогою стала успішна участь українських літаків та гелікоптерів у гасінні лісових пожеж у Туреччині. Позитивному сприйняттю України у ТР сприяла й активна публічна, культурна і гастрономічна дипломатія українських дипмісій, кримськотатарських дернеків та асоціацій українців Туреччини.

Результати

Важливе значення для розвитку двосторонньої гуманітарної співпраці мало підписання (і подальша ратифікація ВРУ) Рамкової угоди між урядом України та урядом Турецької Республіки про співробітництво у сфері будівництва житла для представників кримськотатарського народу та пільгових категорій громадян України. Угода регулює правові аспекти співпраці з Туреччиною у будівництві на безоплатній основі 500 квартир для кримських татар та інших пільгових категорій українських громадян, які внаслідок тимчасової окупації АР Крим і м. Севастополя були змушені залишити місця постійного проживання. Практична реалізація проекту має розпочатися у 2022 р.

У сфері ОПК головним результатом співпраці слід вважати поступовий перехід від укладення зовнішньоекономічних контрактів на поставку озброєнь до створення спільного продукту. Зокрема, у вересні МО України та Генеральним директором турецької компанії Baykar Makina (виробник безпілотників «Байрактар») було підписано Меморандум щодо будівництва навчально-випробувального центру з експлуатації БПЛА, який має стати центром технічного обслуговування дронів та навчання операторів. Крім того, Президентом анонсовано початок будівництва в Україні заводу з виробництва безпілотників. Водночас досі не реалізованими залишається низка перспективних проектів у сфері авіації, космосу, R&D.

У квітні підписано Спільну декларацію за підсумками Дев'ятого засідання СРВР, у якій, зокрема, говориться про «підтримку створення Кримської платформи як нового формату для врегулювання питання незаконної та нелегітимної анексії Криму Російською Федерацією», а також містяться наміри активізації спільних зусиль щодо відновлення територіальної цілісності України у межах міжнародно визнаних кордонів, підтримки євроатлантичних прагнень Києва, зокрема отримання ПДЧ, розвитку співпраці у сферах безпеки, боротьби з тероризмом і кіберзлочинністю, оборонної промисловості, економіки, торгівлі, туризму, науки, освіти та молоді.

Також було підписано Програму співробітництва у галузі фізичної культури та спорту між Міністерством молоді та спорту України та

Міністерством молоді та спорту Турецької Республіки на 2021–2022 рр., яка покликана систематизувати українсько-турецьку взаємодію у цій галузі.

Пожвавлення економічних та торговельних зв'язків призвело до значного зростання обсягів двосторонньої торгівлі. За підсумками 2021 р. товарообіг між Україною та Туреччиною зріс на 52%, сягнувши 7,4 млрд дол. США. Важливим є і відновлення позитивного сальдо торговельного балансу: Україна експортувала до Туреччини товарів на 4,14 млрд дол. (3-є місце серед усіх країн), імпортувала — на 3,23 млрд дол. До того ж за результатами 2021 р. ТР зберегла першість як країна з найбільшими обсягами іноземних інвестицій в українську економіку (близько 4,5 млрд дол.) Водночас головним нереалізованим очікуванням року стало чергове відтермінування підписання Угоди про вільну торгівлю.

Суттєво збільшився і туристичний потік українців до Туреччини. За інформацією ДАРТ, цього року кількість українських туристів у ТР встановила історичний рекорд у близько 2 млн осіб, а Україна стала єдиною країною, з якої обсяги турпоточку перевищили допандемічні показники.

Угорщина

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	4	3
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	2	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	2	4
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	4
РЕЗУЛЬТАТИ	2	3
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	C-	B-

Як і в попередні роки, у 2021 р. українсько-угорські відносини не покращились, попри попередні заяви обох сторін. З огляду на наявні виклики, представники України зберігали ініціативність у продовженні політичного діалогу з Будапештом, демонструючи прагматичний підхід до партнерства. Україна продовжила узгодження позицій з угорськими партнерами щодо освіти мовами національних меншин. Було ухвалено нові рішення для поживлення співпраці у транскордонному співробітництві, охороні довкілля та транспортній сфері. Водночас попередні здобутки щодо нормалізації двосторонніх відносин були підважені підписанням довготермінової угоди між урядом Угорщини та «Газпромом», що поставила під загрозу позиції України як транзитера газу.

Політичний інтерес

Протягом 2021 р. представники України неодноразово демонстрували політичний інтерес до Угорщини. Однак у порівнянні з попереднім роком увага до відносин із цією державою стала менш системною і більш прагматичною.

Президент України В. Зеленський у щорічному Посланні до ВРУ не згадав Угорщини. Аналітична доповідь до Послання містить згадку про готовність України брати до уваги занепокоєння партнерів щодо прав національних меншин. Автори документа вказують на потребу перезавантажити двосторонні відносини. Водночас вони не бачать двостороннього діалогу щодо економічних питань без врахування національних інтересів України.

Відносини з Будапештом також неодноразово були предметом заяв Міністра закордонних справ України Д. Кулеби. Він наголошував на необхідності конструктивного діалогу, дякував угорським партнерам за підтримку в питаннях територіальної цілісності та суверенітету, підкреслював потребу поліпшення співпраці у контексті належності України до Центральної Європи та розбудови механізмів безпеки регіону. При цьому очільник МЗС заявляв про готовність розбудовувати відносини лише з урахуванням інтересів обох сторін.

Українські посадовці протягом 2021 р. згадували про намір деталізувати стратегічне бачення співпраці з Угорщиною. Зокрема, заступник керівника ОПУ І. Жовква на початку року розповів, що угорським партнерам було передано проєкт «джентльменської угоди про паритетність, рівність, взаємовигідність відносин». Також держави обмінялися проєктами Спільної декларації на підтримку європейської перспективи України.

Крім того, у 2021 р. Угорщина стала предметом ситуативного зацікавлення окремих політичних сил, представлених у ВРУ. Так, реагуючи на підписання угоди між російською компанією «Газпром» та офіційним Будапештом, голова партії «Голос» К. Рудик критикувала керівництво Української держави за брак попередніх пропозицій до угорської сторони щодо уникнення цього кроку. Очільники проросійської опозиції у ВРУ заявляли про контакти з Міністром закордонних справ Угорщини П. Сійярто щодо внутрішньополітичної ситуації в Україні.

Інституційна співпраця

Головними відомствами, що протягом 2021 р. формували напрями відносин з Угорщиною з українського боку, були МЗС та ОПУ. Однак до двосторонньої співпраці в різних секторах долучався цілий ряд державних акторів. У питаннях навчання мовами національних меншин активними були МОН та Державна служба з питань етнополітики України, у сфері енергетичної співпраці — Міністерство енергетики та Оператор газотранспортної системи, щодо транскордонного співробітництва та облаштування інфраструктури у прикордонних районах — Міністерство розвитку громад і територій, Закарпатська ОДА та профільні Державні агентства, у контексті безпекових питань — МО.

Проте варто відзначити залежність інтенсивності цієї співпраці від політичної ситуації. Найактивніша діяльність органів державної влади України у відносинах з Угорщиною щодо освіти відбувалася до підписання контракту з «Газпрому». І навпаки — дії офіційного Будапешта в енергетичних питаннях і можливості взаємодії України з сусідньою державою у цій сфері стали предметом уваги українських відомств лише після вказаних подій.

Стратегічне бачення

У 2021 р. Угорщина отримала більше місця у середньо- та довгострокових планах України щодо зовнішньої політики. Однак не можна стверджувати, що офіційному Будапешту призначено виняткову роль у співпраці.

У Стратегії зовнішньополітичної діяльності вказано, що пріоритетом України у регіональному співробітництві є проактивна позиція у розбудові добросусідських відносин, зокрема, з державами Центральної Європи. У цьому ж розділі зазначено про необхідність перезавантаження двостороннього діалогу з Угорщиною й поліпшення інфраструктури державного кордону з сусідами з ЄС. Водночас у Стратегії наголошено на важливості поглиблення співпраці у рамках регіональних багатосторонніх майданчиків щодо безпеки, економіки, транспорту.

У Стратегії публічної дипломатії Угорщину названо пріоритетною країною для зовнішньокультурної діяльності та співробітництва у цифровій сфері.

У Стратегії національної безпеки вказано, що для захисту власних національних інтересів і зміцнення регіональної безпеки Україна розвиватиме тісні добросусідські відносини з державами Центральної та Південно-Східної Європи.

Енергетична стратегія України до 2035 р. говорить про необхідність «поглиблення кооперації з країнами Центральної Європи з метою підвищення надійності поставок енергоносіїв».

Діяльність

Попри попередні виклики у двосторонніх відносинах, у 2021 р. українська сторона на різних рівнях ініціювала та погоджувалася на пропозиції угорських партнерів для продовження роботи над нормалізацією відносин. Однак нові проблеми підважили загальний політичний діалог, а з ним стала менш інтенсивною секторальна співпраця. Д. Кулеба за перші дев'ять місяців року тричі зустрівся з П. Сійярто. Відвідав Будапешт І. Жовква. Президент Угорщини Я. Адер прийняв запрошення відвідати саміт Кримської платформи.

Відбулися політичні консультації між МЗС, три засідання українсько-угорської міжвідомчої робочої групи з питань освіти, контакти співголів змішаних комісій з питань забезпечення прав національних меншин, з питань транскордонного та прикордонного співробітництва та питань контролю прикордонного руху, двосторонній бізнес-форум. Посольство України в Угорщині протягом року було активним у публічній дипломатії та налагодженні торговельної співпраці між двома країнами.

Після підписання Угорщиною контракту з «Газпромом» МЗС України заявило про перенесення зустрічі Спільної міжурядової українсько-угорської комісії з питань економічного співробітництва на невизначений термін. З цього моменту інтенсивність секторальної взаємодії між двома державами знизилася. Проте надалі українська сторона не відмовилася від ініціювання нових кроків у двосторонніх відносинах. Так, оператор

газотранспортної системи України продовжив перемовини з угорськими партнерами про укладення угоди щодо транспортування газу, а Міністр оборони О. Резніков у Будапешті (грудень) обговорив можливість проведення спільних військових навчань. З нагоди 30-річчя встановлення дипломатичних відносин Д. Кулеба та П. Сійярто зустрілися на полях засідання НАТО у Ризі (грудень). Під час першої телефонної розмови у грудні Президент В. Зеленський запросив Прем'єр-міністра Угорщини В. Орбана до Києва.

Результати

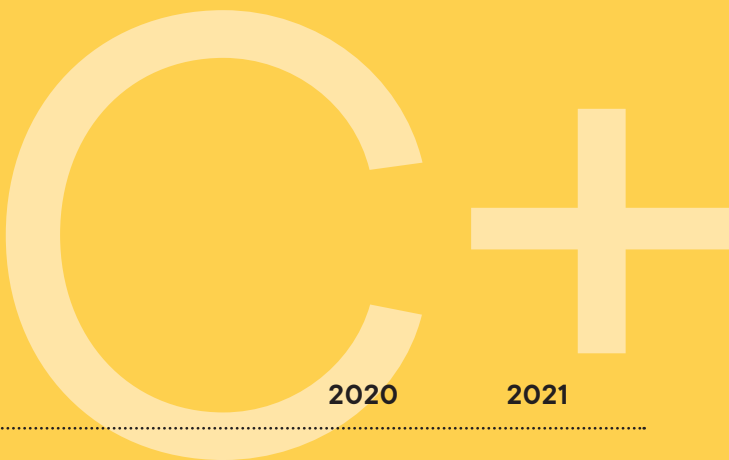
Протягом 2021 р. в українсько-угорських відносинах проявилися негативні тенденції, яких не було підстав очікувати з урахуванням прогресу 2020 р. Зокрема, Угорщина знову ускладнила політичну та практичну співпрацю України та НАТО, заблокувавши приєднання до Кіберцентру в Таллінні.

Однак діяльність українських органів влади на цьому напрямі не можна назвати безрезультатною. КМУ, завершивши семирічні перемовини, схвалив угоду з урядом Угорщини про взаємне визнання документів про освіту та наукові ступені. Крім цього, ОГС України та оператор ГТС Угорщини FGSZ уклали угоду про гарантовані потужності для транспортування природного газу з Угорщини в Україну, яка діятиме протягом трьох місяців 2022 р. та матиме опцію продовження. Цей документ також відкриває українським трейдерам доступ до газу з LNG-терміналу на острові Крк у Хорватії.

Уповноважені урядів України та Угорщини затвердили Протокол з визначенням умов та основних технічних рішень з реконструкції транскордонної Берегівської меліоративної системи. Укладення цього документа відкрило можливість для реалізації рішення уряду Угорщини про фінансову підтримку відновлення магістральних каналів Верке і Сипа в Закарпатській області. Україна та Угорщина відновили пасажирське залізничне сполучення, перерване через пандемію COVID-19.

Товарообіг між країнами за 2021 р. склав 3,19 млрд дол. США. Експорт зріс на 28.4% у порівнянні з 2020 р., а імпорт — на 12.2%.

Чехія

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	3	3
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	3	3
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	3	3
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	4
РЕЗУЛЬТАТИ	4	4
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	C+	C+

У 2021 р. відносини України та Чехії зберегли позитивну динаміку. У Києві відбулися офіційні зустрічі на рівні керівництва МЗС та парламентів, а також було організовано засідання Українсько-чеської змішаної комісії з питань економічного, промислового та науково-технічного співробітництва, яке в т.ч. відвідали віцепрем'єри обох країн. Збільшення торгового обороту та нові можливості для бізнесу та громадських організацій двох країн додатково дозволяють задовільно оцінити розвиток двосторонніх відносин.

Політичний інтерес

Політичний інтерес органів влади України щодо Чехії залишився дещо обмеженим та поза основним фокусом ключових акторів. До теми зверталися в ОПУ, ВРУ та КМУ. Політична залученість більшою мірою проявлялась як реакція на політичні події в обох країнах. Так, заступник керівника ОПУ І. Жовква навесні інформував чеську сторону щодо ескалації ситуації на сході України та нарощування військ РФ на кордоні. Голова МЗС Д. Кулеба підтримував Прагу на тлі розкриття деталей подій 2014р. у Врб'єтніце та роль РФ у них. Українські урядовці (на рівні міністрів та їх заступників) та парламентарі (на рівні керівництва ВРУ) за результатами двосторонніх зустрічей демонстрували інтерес у розвитку співпраці у сферах енергетики, технологій та економічних відносин.

Інституційна співпраця

Упродовж року українські інститути — Міністерство економіки, Міністерство стратегічних галузей та МЗС — координували підготовку до засідання Українсько-чеської змішаної комісії з питань економічного, промислового і науково-технічного співробітництва, що відбулося у жовтні. Координаційну роль для українських підприємств та громадських організацій також відіграло Посольство України у Празі, за участі якого було організовано декілька профільних зустрічей із представниками бізнесу та громадського сектору. Окремо ТПП України разом із ПУ та Мінекономрозвитку спільно організували онлайн бізнес-форум для українських та чеських підприємців. Загалом міжінституційна координація має ад-хок характер та відбувається, виходячи з потреб для окремих заходів чи ініціатив.

Стратегічне бачення

Стратегічне бачення зовнішньополітичного підходу до взаємодії з Чеською Республікою є досі обмеженим, однак є позитивні зрушення

в цьому напрямі. По-перше, у прийнятій Стратегії зовнішньополітичної діяльності України було відзначено необхідність посилення взаємодії України з державами Вишеградської групи, зокрема з Чехією, та виокремлені безпековий, освітній та гуманітарний напрями. Держави Центральної Європи також згадуються у Стратегії національної безпеки України в контексті необхідності розвитку з ними «тісних добросусідських відносин». У 2021 р. сторони не уклали стратегічні документи чи спільні дорожні карти.

Діяльність

У 2021 р. сторони підтримували активний політичний діалог як у двосторонньому форматі, так і на полях зустрічей регіональних та глобальних організацій. Підвищення активності взаємодії двох країн відзначається у травні. Спочатку очільник української дипломатії Д. Кулеба зустрівся з колегами з країн ЦСЄ (Австрія, Словаччина, Словенія, Угорщина та Чеська Республіка). У цьому ж місяці відбувся Чесько-український бізнес-форум, що з обох сторін зібрав лідерів дипломатичних місій, міністерств та торгово-промислових палат. Важливою подією для двосторонніх відносин став візит заступника Міністра закордонних справ Чеської Республіки А. Хмеларжа до Києва, де разом з українським колегою В. Боднарем дипломати відкрили друге засідання Українсько-чеського форуму експертів. Регулярними стали і двосторонні політичні консультації на рівні заступників міністрів (26.05) та керівників регіональних департаментів (25.11). Під час обох консультацій був узгоджений план подальшого діалогу.

Наприкінці жовтня відбулося ІХ засідання Українсько-чеської змішаної комісії з питань економічного, промислового та науково-технічного співробітництва, яке відвідали віце-прем'єри обох країн. Сторони обговорили шляхи розширення співпраці в промисловості, науці, впровадження зеленої енергетики, енергозбереження тощо.

Варто зазначити позитивні тенденції у сфері міжпарламентського діалогу між ВРУ та Сенатом. Сторони організували декілька зустрічей

упродовж року на рівні різних парламентських комітетів та керівництва парламенту. Так, 24 серпня із Головою Сенату М. Вистрічилом зустрівся спікер ВРУ Д. Разумков, а заступниця Голови ВРУ О. Кондратюк двічі зустрічалася з Першим заступником Голови Сенату Парламенту Чехії І. Ружічкою.

ПУ в ЧР також було досить активним у своїй діяльності, а Надзвичайний та Повноважний Посол Є. Перебийніс відвідав ряд заходів для української громадянської спільноти в Чехії та представників українського бізнесу. Окремо Посол зустрічався з представниками уряду та законодавчих органів Чехії.

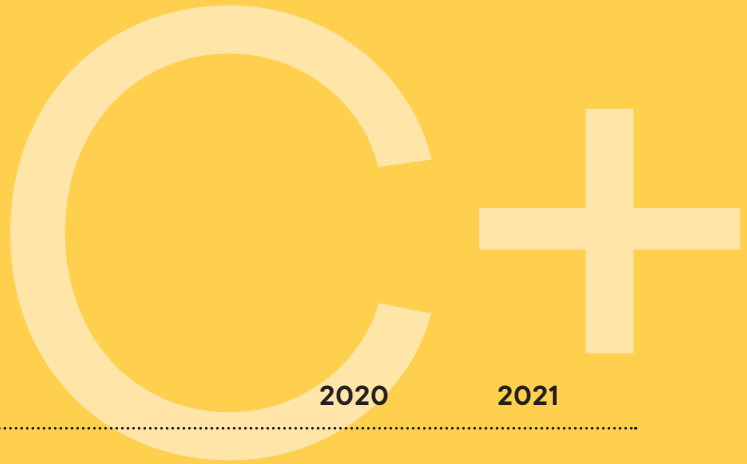
Результати

Чеська Республіка продовжувала активно підтримувати територіальну цілісність та суверенітет України впродовж 2021 р. Чехія також виступала за українські ініціативи в міжнародних організаціях, зокрема в ООН. Кримська платформа отримала визнання в Празі, а відповідний саміт відвідав голова Сенату М. Вистрічил. Важливо, що в рамках міжпарламентського діалогу сторони також досягли домовленості про створення групи «Кримської платформи» у вищій палаті законодавчого органу Чеської Республіки.

У рамках другого засідання Українсько-чеського експертного форуму була презентована нова грантова програма для фінансування спільних проєктів чеських та українських неурядових організацій. 9 червня у Празі був підписаний Меморандум про взаєморозуміння між Радою експортерів та інвесторів при МЗС України та Конфедерацію промисловості Чеської Республіки. Отримали розвиток й угоди, прийняті в минулих роках — Україна успішно закінчила тестування самохідних гаубиць DANA M2, що були надані чеською стороною.

Торговельно-економічні відносини також зазнали покращення, адже за 2021 р. експорт зріс на 70% до 1,4 млрд дол. США у порівнянні з аналогічним періодом 2020 р. Імпорт зріс до 1,48 млрд дол. США, що більше на 54% за аналогічний період 2020 р.

Росія

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	3,0	3,5
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	2,3	3,5
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	3,0	4,0
ДІЯЛЬНІСТЬ	2,3	3,5
РЕЗУЛЬТАТИ	2,0	2,0
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	D+	C+

ПОЛІТИЧНІ ВІДНОСИНИ	ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	C	ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	4	ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	3	СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	4	ДІЯЛЬНІСТЬ	3	РЕЗУЛЬТАТИ	1
ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ	B-	3	4	4	4	4	4	3	3			

ПОЛІТИЧНІ ВІДНОСИНИ

Протягом 2021 р. напруження у політико-безпековому діалозі з Росією продовжувало наростати. На заміну стагнації у пандемійну кризу 2020 р. прийшов період ескалації. Фактично заморожений прямий політичний діалог звів українські зусилля з російського питання до двосторонньої та багатосторонньої дипломатії на західному напрямку. Росія продовжувала демонструвати відверту незацікавленість у прямих контактах з українським керівництвом чи пошуку моделі діалогу у багатосторонніх форматах. Наростання загрози військового вторгнення навесні та її подальше загострення наприкінці року стало визначальним для українського зовнішньополітичного порядку денного.

Політичний інтерес

Протидія гібридній і військовій агресії з боку РФ та повернення тимчасово окупованих територій залишалися серед основних пріоритетів політичного порядку денного. Загроза нового військового загострення з Росією перенесла основні політичні акценти з повернення тимчасово окупованих територій на необхідність протидії всеохопної гібридної війни Росії проти Української держави.

1 грудня у виступі у ВРУ з щорічним Посланням Президент В. Зеленський вкотре наголосив на пріоритетності зупинення війни з Росією та поверненні Донбасу і Криму.

Загалом протягом року наростання військової загрози з боку Росії стало фактором консолідації провладної та опозиційних парламентських партій навколо безпекового порядку денного. Традиційне виключення становила позиція проросійської партії «Опозиційна платформа — За життя», яка серед іншого публічно звинуватила владу у переслідуванні інакодумців та ескалації конфлікту на Донбасі у партійній заяві від 17 травня.

Інституційна співпраця

У 2021 р. інституційна співпраця у трикутнику «ВРУ–КМУ–Президент» за російським напрямком не вирізнялася особливими змінами у розподілі повноважень. Варто відзначити системнішу координацію між ОПУ, РНБО, КМУ, МЗС та МО на тлі посилення викликів національній безпеці. 4 листопада Віцепрем'єр-міністр — міністр з питань тимчасово окупованих територій О. Резніков був призначений першим цивільним Міністром оборони. Слід відзначити його попередній досвід на російському напрямку в ролі представника України у Мінській тресторонній контактній групі з 2019 р.

До позитивних прикладів міжінституційної співпраці слід віднести створення Кримської платформи, яка передбачає паралельні дипломатичні треки на таких рівнях: глави держав та урядів; міністри закордонних справ; парламенти та міжпарламентські асамблеї; громадянське суспільство та експертне середовище.

Серед слабких аспектів міжінституційної співпраці надалі залишаються «ручне управління» щодо окремих питань з боку керівника ОПУ А. Єрмака та розширення сфери дипломатичної роботи його заступників, що ведеться паралельно до діяльності МЗС та міжпарламентської дипломатії. Примітно, що 22 грудня Указ Президента про Питання координації зовнішньополітичної діяльності держави визначив офіційне право «лише Президента України, Прем'єр-міністра України і Міністра закордонних справ України» робити заяви щодо зовнішньої політики або виступати з міжнародними ініціативами.

Стратегічне бачення

Російська Федерація продовжує визначатися як основна довготривала загроза Україні, а порушення нею територіальної цілісності України — головним зовнішнім викликом національній безпеці відповідно до основних стратегічних документів і нормативно-правових актів. У 2021 р.

перелік цих документів доповнила Стратегія зовнішньополітичної діяльності України, що одним з основних пріоритетів визначає «протидію агресії Російської Федерації політико-дипломатичними засобами» та детально розглядає двосторонні та багатосторонні формати міжнародних зусиль на цьому напрямі. Стратегія воєнної безпеки України в свою чергу говорить про всеохопну оборону від «екзистенційної воєнної загрози національній безпеці» з боку РФ, так само як і Стратегія деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя.

Діяльність

У 2021 р. прямий політичний діалог між Києвом та Москвою був фактично відсутній. Президент РФ В. Путін відмовився від пропозицій про телефонну розмову або зустріч із Президентом України В. Зеленським, аргументуючи тим, що Росія не є стороною у конфлікті на Донбасі. Так само протягом року російський міністр закордонних справ С. Лавров уникав зустрічі у Нормандському форматі з українським колегою Д. Кулебою. Натомість переважна більшість міжнародних переговорів щодо нарощування російських військових сил на своїх кордонах українській стороні довелося делегувати політичному керівництву США та НАТО.

Протягом року відбулися декілька зустрічей на рівні Мінської тристоронньої контактної групи у режимі відеоконференцій, але із доволі скромним результатом — сторонам не вдалося домовитися про обмін полоненими чи відкриття КПВВ. На зустрічі 22 грудня було досягнуто домовленість про посилення режиму припинення вогню на зимові свята.

Діяльність посольства України у РФ традиційно обмежувалась консульськими питаннями. З огляду на відсутність прямих контактів із російською стороною, політико-дипломатичні зусилля України із протидії російській агресії та повернення тимчасово окупованих територій були зосереджені на напрямах двосторонньої і багатосторонньої взаємодії із міжнародними партнерами та в міжнародних арбітражних судах.

Результати

Враховуючи відсутність прямих контактів між сторонами та нарощування російських військових сил поблизу українських кордонів, у 2021 р. тренд попередніх років щодо охолодження політичного діалогу лише посилюється. Російська сторона відверто уникала прямої комунікації, перевівши загрозу військової ескалації проти України у площину переговорів із США і НАТО щодо перегляду європейської архітектури безпеки та глобальних правил гри. Україні залишалося лише спрямувати свої дипломатичні зусилля на координацію дій і заяв із західними партнерами.

Міжнародні переговори щодо деескалації з боку Росії не принесли відчутних результатів до кінця 2021 р. У рамках багатостороннього формату Мінської ТКГ залишилися невирішеними більшість питань українського порядку денного: обмін полоненими, відкриття КПВВ та порушення режиму перемир'я.

Серед позитивних зрушень на політико-дипломатичному рівні слід відзначити міжнародний установчий саміт Кримської платформи. У рамках міжнародних організацій за участі Росії (ООН, ОБСЄ, РЄ та ін.) збереглося україно-російське дипломатичне протистояння.

ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Питання протистояння з РФ в економічній сфері поступово втрачають свою значущість на тлі загострення військової небезпеки та спровокованої енергетичної кризи у газовій сфері. Стратегія зовнішньополітичної діяльності України визначила економічними пріоритетами щодо РФ збереження санкційного тиску, відшкодування завданих збитків, зниження економічних загроз. 2021 р. розвернув тренд минулих років до скорочення торговельних зв'язків з РФ за рахунок збільшення поставок паливно-мастильних матеріалів.

Політичний інтерес

Попри наростання агресивної риторики та посилення заходів військового тиску на Україну та її партнерів з боку РФ, рівень політичного інтересу до економічних аспектів протистояння у поточному році не суттєво відрізняється від попередніх років. Гострота в економічному вимірі боротьби з РФ у 2021 р. обумовлена переважно політичними, безпековими та енергетичними чинниками. Суто економічний порядок денний українсько-російських відносин знаходиться поза увагою політичних акторів. Незмінною залишається позиція основних стейкхолдерів, діяльність яких спрямована на збереження та посилення економічного тиску партнерів з метою припинення гібридної агресії РФ.

Інституційна співпраця

Президент, РНБО, ВРУ, КМУ, НБУ, СБУ та секторальні ЦОВВ демонструють злагоджену діяльність, яка забезпечує міжнародний консенсус із продовження санкційного тиску на РФ, представлення інтересів України в міжнародних судах, прийняття рішень на національному рівні щодо захисту інтересів економічних суб'єктів. Судові процеси проти РФ, які відбуваються у міжнародних судах, курує МЗС, їх просування відзначається належним рівнем узгодженості дій вітчизняних органів влади.

Новим інтеграційним механізмом протидії російській агресії, у т. ч. в економічній сфері, стала Кримська платформа. В установчій декларації учасники засудили дії РФ, що мають наслідком негативні економічні наслідки для портів України в Азовському морі і для міжнародних торговельних потоків; вирішили розглянути можливість підтримки економічних, інфраструктурних та екологічних проектів, які сприяли б подальшому розвитку регіонів України, які межують з тимчасово окупованим Кримським півостровом; очікують повернення Україні тимчасово окупованих територій АР Крим та міста Севастополя і поліпшення соціально-економічного становища на півострові.

Стратегічне бачення

Стратегія економічної безпеки України (2021 р.) одним із завдань визначає ідентифікацію та протидію інструментам впливу на економічну безпеку України, що використовуються РФ з метою її послаблення. Стратегія зовнішньополітичної діяльності (2021 р.) серед основних напрямів містить розділи щодо протидії агресії РФ політико-дипломатичними засобами та зовнішньополітичної діяльності щодо РФ. Зусилля держави спрямовуватимуться на наступне: збереження на міжнародному порядку денному питання збройної агресії РФ проти України та пов'язаних із цим економічних загроз; активізацію діяльності з отримання від РФ відшкодування шкоди та збитків, завданих внаслідок тимчасової окупації частини території України; зміцненні міжнародного консенсусу щодо необхідності збереження і посилення політико-дипломатичного та економічного тиску на РФ, зокрема, через запровадження обмежувальних заходів. До припинення збройної агресії РФ проти України та повної деокупації тимчасово окупованих територій буде вжито заходів для скорочення залежності від торгівлі з РФ товарами та послугами у стратегічних і чутливих сферах та в подальшому їх повного заміщення з інших джерел. Актуальною проблемою визначено об'єднання зусиль для подолання блокади РФ у питанні транзиту з/до України.

Діяльність

Основні тактичні заходи економічного протистояння з РФ у поточному році знаходяться у судовій та санкційній площинах. Продовжуються раніше розпочаті судові процеси. Міжнародний суд ООН призначив другий раунд письмових пояснень у справі Україна проти Росії, яка стосується систематичних порушень РФ Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму. В Арбітражному суді у Гаазі відбуваються дебати у «морській справі» України проти Росії, ініційовані через напад росіян на українських моряків у Керченській протоці. У листопаді Верховний Суд Лондона завершив слухання у т.зв. справі «боргу Януковича».

Продовжується робота у законодавчій площині щодо обмеження економічного співробітництва з РФ. Поточного року ухвалено рішення про денонсацію угоди між урядами України та РФ про співробітництво у галузі туризму. Міністерству закордонних справ РФ передано ноту протесту у відповідь на видання указу про визнання РФ т.зв. «сертифікатів про походження товарів», які видаються на тимчасово окупованій Росією частині території Донецької та Луганської областей. На 2022 р. продовжена заборона на ввезення на митну територію України товарів, що походять з РФ, яка діє з 2016 р.

Результати

Україна залишається успішною у збереженні міжнародної підтримки щодо протидії російській агресії. Вчергове ЄС подовжив дію економічних санкцій на півроку. Європейська рада ухвалила рішення про продовження санкцій проти РФ за дії з підриву територіальної цілісності, суверенітету та незалежності України до 15 березня 2022 р. Економічні санкції проти окремих секторів економіки РФ були продовжені до 31 січня 2022 р., а обмежувальні заходи у відповідь на незаконну окупацію Криму і Севастополя — до 23 червня 2022 р. Ініціювання Україною введення нових міжнародних санкцій не знаходить підтримки серед партнерів головним чином через бажання мати контраргументи на випадок подальшої збройної ескалації з боку РФ.

Попри двосторонні обмежувальні заходи, РФ залишається одним з головних торговельних партнерів України. За 2021 р. товарообіг з РФ склав 9,5 млрд дол. США. Динаміка зростання експорту становила 26%, імпорту — 34%. Основними експортними позиціями є чорні метали — 27.2% (темп росту — 193.4%), продукти неорганічної хімії — 17,0% (101.2%), реактори ядерні, котли, машини — 16.2% (115.7%). В основі нарощування імпорту лежить зростання поставок паливно-мастильних матеріалів, на товари цієї групи припадає близько 60% імпорту України з РФ.

РЕГІОНАЛЬНА СПІВПРАЦЯ

АТР	B-
Близький Схід	B-
Західні Балкани	C-
Країни Балтії	B+
Вишеградська четвірка	C-
Латинська Америка	C+
Південна Азія	B-
Північна Європа	B-
Субсахарська Африка	B-
Центральна Азія	C+
Чорноморський регіон	B

Азійсько-Тихоокеанський

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	4	3
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	4	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	3	4
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	4
РЕЗУЛЬТАТИ	4	3
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B-	B-

МЗС, ВРУ та посольства у країнах регіону активно працювали над зближенням з АСЕАН. Важливим досягненням є отримання ВРУ статусу спостерігача в МААСЕАН. Активний діалог на політичному рівні тривав з Індонезією, Малайзією та Сінгапуром. Водночас спостерігається спад товарообороту з цими країнами (окрім Індонезії) у порівнянні з минулим роком. Україна відкрила почесне консульство у Новій Зеландії.

Політичний інтерес

Президент України не згадував про АТР у своєму щорічному Посланні до ВРУ та виступі на нараді послів у грудні. Окремо виділяється лише Японія (див. відповідний розділ). Про АТР згадано в аналітичній доповіді до щорічного Послання Президента у контексті перегляду там своїх інтересів великих геополітичних гравців, зокрема США.

У своїй публікації із завданнями для зовнішньої політики України на 2021 р. керівник Офісу Президента І. Жовква на початку року зазначав, що ОПУ працює над Азійським турне Президента, яке мало відбутися у другому півріччі 2021 р. Основними напрямками того турне мали стати Корея, В'єтнам, Таїланд, Сінгапур. Жодна із планованих поїздок так і не відбулася цього року. Під час вручення вірчих грамот послом В'єтнаму Н. Х. Тхаком (4.03) В. Зеленський наголосив на бажанні України співпрацювати з В'єтнамом у фармацевтичній галузі.

Депутати не приділяли уваги регіону АТР. Зокрема, досі неукомплектованою залишається група дружби із Філіппінами. Окрему увагу Філіппінам приділяв Міністр закордонних справ Д. Кулеба (5.03), який анонсує намір відкрити там посольство, мотивував це тим, що Філіппіни — складна країна, з якою треба більше працювати, аби вона прихильніше ставилася до українських ініціатив у міжнародних організаціях.

Чимало уваги цього року було до АСЕАН. Зокрема, про якісну взаємодію з країнами, що належать до цієї асоціації, говорив Д. Кулеба під час відкриття центру дослідження АСЕАН у Києві (19.10). Голова ВРУ Д. Разумков, коментуючи надання ВРУ статусу спостерігача в МА АСЕАН, зазначив, що це дозволить Україні просувати національні інтереси в регіоні та створювати нові економічні можливості (28.08). У плані дій уряду Д. Шмигала на 2021 р. увесь азійський регіон згадано у контексті збільшення консультацій для українських підприємств щодо експорту на іноземні ринки, зокрема й азійський.

Інституційна співпраця

Досить активно співпраця відбувалася на рівні ВРУ, залучалися міністерства оборони, стратегічних галузей, міністерство економіки, МЗС та ПУ на місцях. Українські установи злагоджено працювали, зокрема, в налагодженні співпраці з МА АСЕАН. 15 січня відбулося 15-те засідання Міжурядової українсько-в'єтнамської комісії з питань торговельно-економічного та науково-технічного співробітництва. Серед країн регіону це — єдине засідання міжурядової комісії, яке відбулося цього року.

28 січня Україна започаткувала почесне консульство в Новій Зеландії. 15 листопада призначено Посла в Кореї, 13 грудня — у В'єтнамі, де ПУ залишалася без посла з 2019 р. З жовтня 2021 р. немає посла в Австралії.

Стратегічне бачення

Затверджена цього року Стратегія зовнішньополітичної діяльності містить окремий підрозділ, присвячений співробітництву з державами Індо-Тихоокеанського регіону, Центральної Азії та з регіональними організаціями. При цьому наголос робиться на економічну співпрацю. Окремо згадуються Австралія та Республіка Корея. Японія значиться в окремому розділі щодо відносин пріоритетного стратегічного характеру та стратегічного партнерства. Документ зазначає потребу активізації політичного діалогу і зміцненні торговельної та інвестиційної співпраці з Кореєю. Австралію відзначено як надійного партнера, з яким Україна прагне розширювати співробітництво у торговельно-економічній, аерокосмічній та культурно-гуманітарній сферах. Окрім того, увагу приділено регіональним об'єднанням, зокрема налагодженню співпраці з Асоціацією держав Південно-Східної Азії, Форумом «Азія-Європа» та Азійсько-Тихоокеанським економічним співробітництвом.

Весь Азійський регіон згадано у Національній економічній стратегії до 2030 р., де одним із завдань є запровадження ефективної політики просування української продукції на ринки країн регіону та збільшення диппредставництв. У Стратегії національної безпеки так само весь

Азійський регіон згадано як такий, де відчуватимуться наслідки конкурування між США та Китаєм.

Наприкінці року було оголошено про Азійську стратегію України, яку підготували в МЗС, але документ не став публічним.

Діяльність

Протягом року діяльність була передусім зосереджена на рівні дипломатичних представництв у регіоні у зв'язку з продовженням пандемічних обмежень. Так, зокрема, не відбулось анонсоване на початку року Азійське турне Президента України.

У березні МЗС оголосило про започаткування проекту «IT Export Boost» задля просування експорту IT послуг українських компаній. Серед названих країн, на експорт в які орієнтується проект, — Сінгапур та Корея.

Активно розвивалися взаємини між Україною та Індонезією, зокрема на парламентському рівні. Делегація парламенту Індонезії тричі відвідувала ВРУ (18.03, 4.10 та 23.11).

Д. Кулеба провів телефонну розмову із главою МЗС Індонезії Р. Марсуді (11.06), під час якої обговорили кроки задля збільшення обсягів двосторонньої торгівлі. На рівні Посла в Індонезії були проведені зустрічі, зокрема із міністеркою закордонних справ Р. Марсуді (11.11), де обговорили шляхи підвищення динаміки політичного діалогу та перспективи двосторонньої співпраці, а також із міністром торгівлі РІ М. Лутфі (16.12), де обговорювали перспективи взаємовигідного співробітництва у цьому напрямі. Ця ж тема була на порядку денному зустрічі Посла із Головою Торгово-промислової палати РІ А. Расджидом (15.12). Під час відвідин України індонезійською делегацією Військово-повітряних сил були підписані контракти щодо співпраці в авіаційній галузі (4.11).

7–9 жовтня в Україні перебував посол Таїланду (з резиденцією у Варшаві), який зустрівся із представниками МЗС, Міністерства економіки, ТПП та державного космічного агентства, де обговорив питання двосторонньої співпраці за відповідними напрямками.

Упродовж року активізувалися відносини України та Таїланду у сфері правосуддя. Так, проведено зустріч між керівництвом ДБР та Департаментом спеціальних розслідувань Мінюсту Таїланду (23.02). Тимчасовий повірений П. Орел провів зустріч з генпрокурором Таїланду С. Танінсон (12.11).

ПУ в Кореї працювало над залученням України до міжнародних виставок, що відбувалися в країні, зокрема Korea Railways & Logistics Fair 2021 (16–17.06), Korea Import Goods Fair (22–24.07), COEX FOOD WEEK — 2021 (24–27.07).

Активним у налагодженні політичного діалогу та покращенні торгово-економічних зв'язків було ПУ в Сінгапурі. Під час вручення вірчих грамот (20.01) Посол України у Сінгапурі К. Зеленко мала зустріч із президенткою Сінгапуру Х. Якоб. Упродовж року Посол також мала зустрічі в МЗС Сінгапуру (9.02), зі спікером парламенту Т. Чуан-цзіном (11.03), у міністерстві торгівлі (19.03), з головою комітету із закордонних справ і оборони парламенту В. Наїром (15.06), із головою парламентської групи Сінгапур — Європа Лім Ві Кіаком (5.07). Відбулася також зустріч К. Зеленко із міністром оборони Сінгапуру Нг Енг Хен (25.11). У рамках реалізації проекту «IT Export Boost» проходив українсько-сінгапурський онлайн ІТ бізнес-форум, присвячений інноваційним підходам в обробці великих даних та розвитку хмарних технологій (15.11).

Дещо активізувалися відносини з Новою Зеландією. Зокрема, заступниця глави МЗС Е. Джапарова провела відеозустріч із заступником міністра закордонних справ і торгівлі Нової Зеландії Р. Тейлором (20.05). Заступник міністра закордонних справ України Є. Єнін мав зустріч із пані послом Нової Зеландії в Україні М. Терстон (25.08.), де вона передала ноту про приєднання до декларації Кримської платформи.

ПУ в Таїланді, Сінгапурі та Індонезії активно працювали на зближення з АСЕАН. Зокрема, проводилися зустрічі з МЗС у цих країнах та керівництвом АСЕАН для налагодження ширшої співпраці з організацією. У жовтні в Інституті міжнародних відносин КНУ Д. Кулеба відкрив перший в Україні Центр досліджень країн АСЕАН.

Результати

Серед найвагоміших дипломатичних досягнень цього року в регіоні — отримання ВРУ статусу спостерігача в МА АСЕАН.

Підписано низку договорів та меморандумів, які впливатимуть на активізацію торговельно-економічної співпраці. Зокрема, підписано Меморандум про взаєморозуміння між Радою експортерів та інвесторів при МЗС України та Міжнародною малайзійською палатою торгівлі та промисловості (15.04), Меморандум про взаєморозуміння між Радою експортерів та інвесторів при МЗС України та Радою торгівлі Таїланду (16.12). Україна та Малайзія уклали Договір про передачу засуджених осіб (12.04).

25 січня під час 15-го засідання Міжурядової українсько-в'єтнамської комісії з питань торговельно-економічного та науково-технічного співробітництва було підписано Меморандум про взаєморозуміння між Державним космічним агентством України та в'єтнамським національним космічним центром Академії наук та технологій СРВ щодо співробітництва у сфері дослідження та використання космічного простору в мирних цілях, а також Меморандум про взаєморозуміння між Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку України і Державною комісією з цінних паперів В'єтнаму (25.01).

18 січня було підписано Меморандум про взаєморозуміння між Державним космічним агентством України (ДКА) та австралійською приватною компанією, яка спеціалізується на космічних розробках «Cosmovision Global Corporation PTY LTD», що частково відповідає зазначеним цілям України розвивати співробітництво з цією країною у космічній галузі. 5 листопада ПУ в Кореї підписало Угоду про співробітництво, яка передбачає проведення виставки українських пам'ятних монет у Музеї грошей Банку Кореї.

Лише три країни регіону — Австралія, Нова Зеландія та Японія — приєдналися до декларації Кримської платформи. Також під час голосування за резолюцію ГА ООН «Ситуація з правами людини в Автономій Республіці Крим та місті Севастополь, Україна» (16.12) Австралія, Нова Зеландія, Японія проголосували «за», КНДР, Камбоджа, Філіппіни — «проти», Бангладеш,

В'єтнам, Індонезія, Республіка Корея, Лаос, Малайзія, М'янма, Сінгапур, Таїланд утримались. Що стосується резолюції ГА ООН щодо мілітаризації Криму та Чорного моря, то Австралія, Нова Зеландія, Сінгапур проголосували «за», КНДР, Камбоджа, М'янма, Лаос, Філіппіни — «проти», Бангладеш, В'єтнам, Індонезія, Республіка Корея, Таїланд утримались.

Проведення засідання Спільної комісії з питань торгівлі між Україною та Таїландом було заплановано ще на листопад 2020 р., однак через пандемію й досі не відбулося.

Товарооборот за 2021 р. зріс між Україною та Індонезією, Австралією, В'єтнамом (у 1.5 рази), утім майже у 4 рази впав із Сінгапуром, скоротився із Малайзією, Кореєю, Філіппінами та Таїландом. Найбільшими торговельними партнерами України в регіоні є Індонезія (1,2 млрд дол. США), Республіка Корея (994 млн), В'єтнам (851 млн), Таїланд (477 млн) та Малайзія (405 млн).

Близький Схід

В

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	4	3
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	4	3
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	3	3
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	5
РЕЗУЛЬТАТИ	3	4
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B-	B-

У 2021 р. українська політика відносно Близького Сходу була традиційно зосереджена на поглибленні торговельно-економічної співпраці і взаємодії у ключових сферах, зокрема щодо забезпечення продовольчої безпеки регіону, енергетики, інвестицій, АПК, військово-технічного співробітництва та високих технологій. Попри відсутність стратегічного виміру, була чітко сформована політика в контексті економізації зовнішньополітичної діяльності, що відтворено в Стратегії зовнішньої політики України та знаходить відображення в активності державних органів. Головна увага була зосереджена на взаємодії з Катаром, ОАЕ та Єгиптом.

Політичний інтерес

Рівень інтересу українських політиків до Близького Сходу не був високим. Зацікавленість прослідковувалась у контексті завдання з економізації зовнішньої політики України. На відміну від минулих років, немає згадок про Близький Схід у щорічному Посланні Президента до ВРУ та Аналітичній доповіді до нього. Проте, В. Зеленський згадував про регіон під час Щорічної конференції послів (21.12) у контексті необхідності збільшення присутності України в інших регіонах, зокрема, і на Близькому Сході. Заступник Голови ОПУ І. Жовква в інтерв'ю (січень) окремо виділив країни Затоки, а саме ОАЕ, Катар та Саудівську Аравію, як цікаві для просування українських інтересів.

Регіон загалом та окремі його країни викликали інтерес з точки зору розвитку торговельно-економічних відносин, залучення інвестицій та співробітництва в окремих галузях. Так, заступник Міністра економіки-Торговий представник України Т. Качка сказав, що Україна має на меті укладення угод про ЗВТ з країнами регіону (Форум «Україна 30. Міжнародна політика» 5–7.07).

Українські посадовці проявили значний інтерес до набуття Україною статусу гаранта продовольчої безпеки близькосхідних країн. Зокрема, Президент В. Зеленський зазначив, що «Україна залишатиметься надійним постачальником та гарантом продовольчої безпеки не лише ОАЕ, а й інших країн регіону» (офіційний візит до ОАЕ, 14–15.02). Було висловлено зацікавленість до збільшення співробітництва у високотехнологічних сферах та в енергетиці (наприклад, зацікавленість у постачанні скрапленого газу з Катару та його участь у розробці чорноморського шельфу, про що сказав Президент під час візиту в країну (5.04).

У центрі уваги знаходився субрегіон Затоки в цілому та, зокрема, Катар та ОАЕ. Так, Міністр закордонних справ України Д. Кулеба на заході «Дипломатія 2022: Пріоритети Стратегії зовнішньополітичної діяльності» (грудень) позначив субрегіон Затоки одним із ключових географічних пріоритетів для опанування ширших горизонтів української дипломатії. Президент В. Зеленський під час візитів до Катару та ОАЕ неодноразово називав ці країни ключовими партнерами України в регіоні, а Прем'єр-

міністр України Д. Шмигаль під час зустрічі з Міністром фінансів Катару (2.09) назвав важливим пріоритетом розвиток співпраці з цією країною. Єгипет знаходився у сфері уваги України як головний партнер у Магрибі, зокрема, заявлено зацікавленість в укладенні преференційної торговельної угоди (Перший віцепрем'єр-міністр України Ю. Свириденко під час засідання міжурядової комісії 16.12). Регіон згадується у Плані Дій Уряду на 2021 р. у контексті завдання з просування українського експорту, зокрема аграрної продукції.

Інтерес до регіону у парламентському вимірі — незначний. У порядках денних засідань ВРУ та профільного комітету наявні лише питання ратифікації угод з країнами регіону. У 2021 р. були створені групи з міжпарламентських зв'язків з Бахрейном, Тунісом, Марокко. Окремі депутати говорили про зацікавленість у співробітництві з країнами Близького Сходу. Так, народний депутат Р. Умеров («Голос», 31.05) зазначив, що розширення ринків збуту в інших регіонах, у т. ч. на Близькому Сході — стратегічне завдання України, а народний депутат О. Мошенець («СН») назвала розвиток відносин з ОАЕ «пріоритетом української зовнішньої політики».

Інституційна співпраця

Оскільки Близький Схід не є пріоритетом зовнішньої політики України, немає координаційних документів та структур для інституційної співпраці. Наявна ефективна взаємодія у трикутнику ОП–МЗС–посольства в контексті постановки завдань та їх виконання. Ефективна співпраця МЗС та Держпродспоживслужби дозволила погодити форми сертифікатів для виходу широкого переліку найменувань українського продовольства на близькосхідні ринки. Парламентська гілка залучена до напряму в контексті ратифікації угод (Договір з Єгиптом про передачу засуджених осіб, Протокол про внесення змін до Угоди про уникнення подвійного оподаткування між Україною та ОАЕ, Угода з Тунісом про співробітництво та взаємну допомогу у митних справах).

Стратегічне бачення

Стратегічний вимір відносин із країнами Близького Сходу відсутній. Проте, є цілісне бачення регіону в рамках поставлених завдань зовнішньої політики через економізацію та галузеве співробітництво, що закріплено документально в Стратегії зовнішньополітичної діяльності, прийнятої у 2021 р. (підрозділ «Співробітництво з державами Близького Сходу та Африки»). Там зазначено, що держави регіону є «перспективним ринком для експорту української продукції, розвитку військово-технічного співробітництва та потенційним джерелом залучення інвестицій», а Україна проводитиме проактивну економічну політику та диверсифікуватиме напрями співробітництва в бік високотехнологічного виробництва. Відзначено важливість взаємодії з використанням регіональних форматів (ОІС, ЛАД, РСАДПЗ). Головними партнерами названо країни Затоки та Магрибу.

Про важливість економічної співпраці також згадується у Стратегії національної безпеки 2020 р. та Національній економічній стратегії до 2030 р. У контексті безпекових аспектів Близький Схід згадується лише в контексті глобальних загроз безпеці та деструктивної активності РФ (Стратегія національної безпеки 2020, Стратегія деокупації), а також у контексті важливості уроків із забезпечення воєнної безпеки (СНБ 2020, Стратегія Воєнної Безпеки). Регіон є одним з пріоритетних для української публічної дипломатії, що зазначено у відповідній Стратегії.

Діяльність

Діяльність на близькосхідному напрямі відповідала заявленим інтересам та була зосереджена на активізації торгівлі та співробітництва в пріоритетних галузях (інвестиції, енергетика, ВПК, АПК, туризм, високі технології, авіа, космос). Пріоритетом діяльності стала взаємодія з ОАЕ та Катаром. На найвищому рівні відбулися візити Президента України В. Зеленського в ОАЕ (14.02–15.02) та Катар (5.04), у рамках яких відбулися зустрічі з керівництвом країн, представниками бізнес-кіл та ЗМІ.

Відбувалась активна взаємодія з Єгиптом, як ключовим партнером серед країн Магрибу. В. Зеленський провів телефонну розмову з Президентом Єгипту (25.09), де обговорив торговельне співробітництво, проекти у військово-технічній та космічній галузях. Крім цього, Президент України провів телефонну розмову з Королем Йорданії (13.04), під час якої висловив важливість активізації торговельно-економічного співробітництва.

До поглиблення співпраці у вищезазначених сферах активно долучалося МЗС. Міністр закордонних справ Д. Кулеба проводив телефонні розмови зі своїми колегами з КСА, Йорданії, Лівії, Єгипту, а також провів зустріч на полях ГА ООН зі своїм єгипетським колегою. Заступник Міністра Д. Сенік провів низку зустрічей з представниками профільних міністерств, інвесторами та представниками бізнесу у рамках візитів до ОАЕ (15.11), Єгипту (6.04), Йорданії (26.10), Оману (6.12).

Для досягнення нового рівня міжгалузевої співпраці було проведено чергові засідання міжурядових спільних комісій та координаційних рад з Єгиптом (16.12), Катаром (2.09, з особливою увагою до співробітництва у сфері енергетики, де перспективними напрямками співпраці зазначено довгострокові контракти LNG, будівництво заводів LNG/LPG та розвиток транспорту на природному газі, інвестиції у газотранспортну систему, нафтопереробну промисловість та український видобуток вуглеводнів), ОАЕ (25.02 відбулося установче засідання Координаційної ради та установче засідання Спільної комісії з військово-технічного співробітництва), КСА (20.01 відбулося перше засідання Українсько-Саудівської Робочої групи з розвитку торговельних та інвестиційних відносин у сільськогосподарській сфері), а також політичні консультації з Катаром (28.02), Кувейтом (29.09), Йорданією (25.10).

Для просування експорту та відкриття ринків Україна брала участь у виставках (Ukraine Export Promotion Days у рамках Експо-2020, IDEX (ОАЕ), Міліпол Qatar 2021, Gulfood 2021) та проводила бізнес-місії (Українсько-Єгипетський бізнес-форум, торговельна місія «Укркондпром» в КСА, бізнес-місія в Оман, українсько-кувейтський інвестиційний форум).

Результати

Головним результатом зовнішньої політики України в регіоні стало підписання низки угод з ОАЕ та Катаром за результатами візитів Президента В. Зеленського. З Катаром підписано 13 міжгалузевих угод та 3 угоди між компаніями, серед яких: Угода про співробітництво в правовій сфері, Меморандуми про взаєморозуміння щодо співробітництва в сферах охорони здоров'я, спорту, сільського господарства та безпечності харчових продуктів, інвестицій, енергетики, запобігання та боротьби зі злочинністю, Спільна Декларація про наміри між Міністерствами внутрішніх справ, Меморандум про співпрацю «Укроборонпрому» з катарськими партнерами, Угода між UDP Renewables з катарською компанією Nebras Power щодо інвестицій в зелену енергетику та ін. З ОАЕ підписано 6 міжгалузевих угод та 4 угоди між компаніями, серед яких: Угода про співпрацю у сфері боротьби зі злочинністю та тероризмом, Меморандуми про взаєморозуміння між Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України з Офісом Державного міністра продовольчої та водної безпеки ОАЕ, у сфері туризму, Угоди «Укроборонпрому» з еміратськими компаніями та контракти 18 українських компаній з державним інвестфондом Mubadala та ін.

Було погоджено низку форм сертифікатів для експорту українського продовольства в країни регіону між компетентними органами України та відповідних країн, зокрема з КСА, Йорданією, Лівією, Кувейтом, та Катаром.

Робота спільних міжурядових комісій розширила можливості взаємодії України з країнами регіону у пріоритетних галузях, зокрема, завдяки підписанню низки документів: Меморандуму про взаєморозуміння між Єгиптом та Україною щодо співробітництва у сфері космосу та мирного використання космічного простору (16.12), Протоколу, що закріплює співпрацю в енергосекторі з Катаром (2.09), Протоколу про внесення змін до Угоди про уникнення подвійного оподаткування з Катаром (2.09) та ін.

За 2021 р. загальний товарообіг з країнами регіону (без Ізраїлю, Туреччини, Ірану) склав 7,5 млрд дол. США (5.6% від загального товарообігу). Головними торговельними партнерами є Єгипет (2,1 млрд) та Саудівська Аравія (957 млн). Обсяг торгівлі послугами (без Ізраїлю, Туреччини, Ірану) склав 947 млн дол. США.

Західні Балкани

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	2	2
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	3	3
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	1	2
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	4
РЕЗУЛЬТАТИ	3	3
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	C-	C-

Зовнішньополітична діяльність України щодо Західних Балкан у 2021 р. була на невисокому рівні і традиційно здійснювалась за напрямками нейтралізації наслідків агресії РФ та сприяння європейській інтеграції України. Низька активність урядового та міжпарламентського співробітництва призвели до обмеження політичного діалогу з більшістю країн регіону. У галузі економічного співробітництва відбулась активізація з Сербією, Північною Македонією, Хорватією.

Політичний інтерес

Країни РЗБ не були згадані у виступах Президента В. Зеленського, хоча заявлені ним пріоритети передбачають співпрацю з усіма країнами, що постійно підтримують Україну на міжнародній арені. Немає згадки про Західні Балкани і в Доповіді до щорічного Послання Президента ВРУ. Відносини розвивались у двосторонньому вибіркового вимірі — пріоритетами України були країни-члени ЄС Словенія та Хорватія, а також економічно важливі Сербія та Північна Македонія.

Представники парламентських груп дружби не проявляли політичного інтересу до регіону у 2021 р.

Інституційна співпраця

У розвитку відносин із переважною більшістю країн РЗБ (окрім Хорватії та Північної Македонії) протягом 2021 р. усі органи влади України були радше пасивні, але підписані нові меморандуми та угоди з країнами регіону можуть свідчити про поживлення співпраці МЗС з Міністерством сільського господарства та Міністерством молоді та спорту. На хорватському та македонському напрямках співпраця прем'єр-міністра та міністра закордонних справ поживилась у порівнянні з минулим роком.

Стратегічне бачення

Регіон Західні Балкани залишався поза стратегічними пріоритетами України, й РЗБ практично не згадується у схвалених протягом року стратегічних документах України. Але є певна цікавість до окремих країн регіону, які набули членства в ЄС і НАТО. Стратегія зовнішньополітичної діяльності, затверджена у 2021 р., зазначає, що у центрі уваги відносин із державами Балканського регіону перебувають питання взаємовигідної співпраці у політичній, економічній та інших сферах, підтримка на шляху європейської та євроатлантичної інтеграції, взаємодія в рамках міжнародних організацій.

Діяльність

Візитів найвищого рівня до країн регіону у 2021 р. не відбулося. Зустрічі Президента В. Зеленського з лідерами країн РЗБ мали місце у серпні на саміті Кримської платформи у Києві, у ході якого Президент нагородив Прем'єр-міністра Хорватії А. Пленковича орденом «За заслуги» I ступеня та Президента Словенії Б. Пахора орденом князя Ярослава Мудрого I ступеня. 8 грудня В. Зеленський ще раз зустрівся з Прем'єр-міністром Хорватії А. Пленковичем, а також з Міністром закордонних та європейських справ Г. Грлич-Радманом і Міністром науки та освіти р. Фуксом у Києві. Під час цього візиту відбулась і зустріч з Прем'єр-міністром Д. Шмигалем. Тематику для обговорення були поглиблення співпраці в економіці, сфері цифровізації та освіти.

МЗС України проводило активну діяльність протягом року. Зокрема, Міністр Д. Кулеба провів переговори з Міністром закордонних справ Словенії А. Логаром під час його першого візиту до України (16.03), з новим Міністром закордонних справ Чорногорії Дж. Радуловичем (18–19.06), телефонні розмови з Міністром закордонних та європейських справ Хорватії Г. Грлич-Радманом та з Міністром закордонних справ Північної Македонії Б. Османі, де всі погодились, що агресивні дії РФ створюють загрозу безпеці Європи (20.04). Велика кількість контактів відбулась на рівні заступників Міністра закордонних справ України. Зокрема, Перша заступниця Міністра Е. Джапарова протягом року взяла участь у відеоконференції з заступником Міністра Європи та закордонних справ Албанії А. Таре щодо прав людини (26.05), відеозустрічі із Державним секретарем МЗС Чорногорії Л. Мішуровичем (31.05), зустрічі з Державним секретарем МЗС Словенії С. Рашчаном (26.10). У ході робочого візиту до Хорватії на зустрічі зі Спеціальним радником Прем'єр-міністра М. Граничем Е. Джапарова заявила, що Україна зацікавлена у вивченні досвіду Хорватії з мирної реінтеграції окупованих територій (22.07) й провела переговори із Державним секретарем МЗС та європейських справ РХ Ф. Матушичем (23.07). Заступник Міністра В. Боднар провів зустрічі з Послом Чорногорії в Україні Д. Понорац, із Державним секретарем МЗС Сербії Н. Старовичем (10.09) щодо необхідності відновлення роботи Міжурядової українсько-сербської комісії з питань торговельно-економічного та науково-технічного співробітництва

та діалогу з підготовки Угоди про вільну торгівлю. Заступник Міністра Д. Сенік взяв участь у 1 туристичній онлайн-конференції «Україна–Північна Македонія» (17.02).

Україна головує у Дунайській комісії (2021–2023 рр.), й 15 листопада 2021 р. Віцепрем'єр — міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції О. Стефанішина презентувала Програму головування України в Стратегії ЄС для Дунайського регіону.

Політичний діалог України з країнами РЗБ відбувався також у рамках ООН — 26 березня Албанія, Північна Македонія, Словенія, Хорватія, Чорногорія ще раз рішуче засудили продовження Росією дестабілізації України.

Міжпарламентська співпраця України з країнами регіону знаходилась на низькому рівні, що виключило навіть онлайн формат зустрічей.

Результати

Серед українських ініціатив слід назвати Кримську платформу, у відкритті якої серед представників 47 країн та організацій були Словенія (на рівні президента), Хорватія (на рівні прем'єр-міністра) та Албанія, Чорногорія, Північна Македонія (на рівні очільників МЗС).

Що стосується голосування за щорічні українські резолюції в ГА ООН, то так і не вдалося переконати керівництво Сербії дотримуватись нейтральної позиції під час схвалення рішень ООН із засудження агресії РФ.

Протягом 2021 р. йшла робота над оновленням договірно-правової бази співробітництва. Зокрема, були підписані такі меморандуми: про співпрацю з розвитку та підтримки туризму з Північною Македонією (лютий), про співпрацю з Економічними палатами Північної Македонії (квітень), про співпрацю з ТПП Сербії (квітень), про встановлення дружніх відносин між Києвом та Тираною (жовтень). Також було підписано Угоду про співробітництво у молодіжній сфері, сфері фізичної культури і спорту з Північною Македонією (червень). Знаком пожвавлення відносин стало відкриття почесного консульства Хорватії в Івано-Франківську (18 лютого).

В економічній сфері домінував сектор сільського господарства, а постраждали у порівнянні з доковідним періодом сектори туризму та енергетики. У 2021 р. відзначилась незначна позитивна тенденція розвитку економічного співробітництва. Обсяг двосторонньої торгівлі товарами між Україною та Сербією склав 410 млн дол. США. (експорт — 215 млн дол. США; імпорт — 195 млн дол. США). Словенія наразі вийшла на 2 місце серед партнерів у РЗБ: загальний товарообіг склав 363,1 млн дол. США. Північна Македонія також продемонструвала зростання — обсяг торгівлі товарами збільшився на 40% і склав 142,4 млн дол. США (експорт — 120 млн дол. США, імпорт — 22,3 млн дол. США). Відбулося зростання українсько-хорватського товарообігу, який склав 113 млн дол. США (експорт — 45,7 млн дол. США, імпорт — 67,4 млн дол. США). Товарообіг із Чорногорією хоч і виріс майже в три рази, але все ще складає лише 12,6 млн дол. США.

Країни Балтії

B+

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	4	4
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	4	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	4	4
ДІЯЛЬНІСТЬ	5	5
РЕЗУЛЬТАТИ	4	5
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B+	B+

Протягом року основні зовнішньополітичні зусилля України щодо країн Балтії були спрямовані на питання колективної безпеки. Нагальність безпекових викликів активізувала спільну діяльність України з країнами Балтії, що відобразилося у численних зустрічах у багатосторонньому форматі, які відбулися на найвищому рівні. У контексті євроатлантичної інтеграції Литва, Латвія та Естонія виступили ключовими партнерами України, підтвердивши незмінність курсу повної підтримки України. Просування ними стратегічних інтересів України на міжнародному порядку денному надало Україні значну підтримку, зокрема, підсиливши позиції в протистоянні російській агресії.

Політичний інтерес

На балтійському напрямі найактивніше зосередження дипломатичних і політичних зусиль з боку України спостерігається відносно Литви. Президент України В. Зеленський не згадує окремо країни Балтії у своєму щорічному Посланні до ВРУ та виступі на нараді послів у грудні. У Доповіді до щорічного Послання Президента єдиною згадкою про країни Балтії як регіон звучить намір продовження розвитку дружніх відносин із ними. Аналогічно заступник керівника ОПУ І. Жовква серед зовнішньополітичних пріоритетів на рік згадував регіон лише у загальному контексті. При цьому детальніше було визначено напрям взаємодії з Литвою. Зокрема, у всіх виступах згадується Люблінський трикутник.

Утім, з огляду на актуалізацію безпекових загроз, спільних для України та балтійського регіону в цілому, тріо країн Балтії фігурувало в українському порядку денному протягом року. Зокрема, країни Балтії названо важливими стратегічними партнерами, які, зі слів Секретаря РНБО О. Данілова, відіграють ключову роль у спротиві російській гібридній агресії. Голова МЗС Д. Кулеба також звертався до голів МЗС Литви, Латвії та Естонії із закликом сприяти підтримці позицій України іншими країнами-членами ЄС та НАТО в контексті дестабілізуючих дій РФ.

Інституційна співпраця

Протягом року балтійський напрям лишався пріоритетним для багатьох державних інституцій. У вимірі багатосторонньої взаємодії найактивнішою була робота МЗС, скоординована з діяльністю ОПУ, МО, РНБО, а також Комітету з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва ВРУ. Агресія РФ проти України, що триває, нові безпекові виклики, а також виникнення актуальних загроз для країн Балтії визначили вектор порядку денного, об'єднавши діяльність залучених інституцій.

Стратегічне бачення

Стратегія національної безпеки (2020 р.) визначає країни Балтії серед таких, з якими Україна розвиває партнерські відносини «[з] метою захисту власних національних інтересів та зміцнення регіональної безпеки». Єдиним посиланням на взаємодію з країнами Балтії у Стратегії зовнішньополітичної діяльності (2021 р.) можна вважати непряму згадку про розбудову «добросусідських та партнерських відносин» з країнами Балто-Чорноморського регіону. При цьому обидва документи визначають стратегічне партнерство з Литвою окремими пунктами. У площині двосторонніх відносин стратегічний інтерес України до кожної з трьох країн затверджено низкою угод і домовленостей, які визначають як загальний характер розвитку відносин, так і «тематичні» напрями у конкретних сферах взаємодії.

Діяльність

Ескалація Росією безпекової ситуації вздовж українського кордону, а також гібридні виклики щодо країн Балтії (зокрема, на литовсько-білоруському кордоні) слугували приводом для проведення більшості зустрічей у багатосторонньому форматі. Зокрема, таким став візит глав МЗС Литви, Латвії та Естонії до Києва на запрошення міністра Д. Кулеби (квітень). Окрім декларації підтримки суверенітету та територіальної цілісності України, було обговорено практичні кроки щодо підвищення ефективності безпекової взаємодії між усіма залученими сторонами.

У Вільнюсі відбулося засідання радників з питань національної безпеки та радників з питань зовнішньої політики президентів трьох країн Балтії та Польщі (травень-червень), у якому з українського боку взяли участь Секретар РНБО та заступник керівника ОПУ.

На парламентському рівні проведено спільну зустріч членів Комітету з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва з главами комітетів у закордонних справах парламентів Литви, Латвії та Естонії (квітень). Окрім нагальних викликів безпеці, на обговорення

було винесено питання посилення євроатлантичної інтеграції України та імплементації реформ.

На оперативному рівні кооперацію у сфері безпеки та оборони підтверджено участю Литви і Латвії у командно-штабних навчаннях «Об'єднані зусилля-2021» (вересень). Основною метою навчань, ініційованих Україною і проведених спільно з 15 країнами-партнерками, стало підвищення оборонних спроможностей ЗСУ та покращення взаємосумісності зі збройними силами держав-членів НАТО.

У вимірі двосторонніх відносин проведено низку зустрічей на найвищому рівні — протягом року Президент В. Зеленський зустрівся з лідерами кожної з трьох держав особисто та в режимі відеоконференції. Зокрема, лідерка Естонії К. Кальюлайд стала першою главою держави, яка відвідала адміністративний кордон з Кримом (серпень). Президенти обговорили питання безпеки, економічного співробітництва та відносин України з ЄС. У центрі розмови з лідером Латвійської Республіки Е. Левітсом (травень) постали питання взаємодії у подоланні наслідків пандемії, ситуація в тимчасово окупованому Криму та торговельно-економічна співпраця. Президент Литви Г. Науседа здійснив три візити до Києва (березень, серпень, грудень), у рамках яких між Україною та Литвою було досягнуто ряд стратегічних домовленостей.

Протягом року відбулось кілька зустрічей на рівні глав урядів у форматі Україна–Естонія (травень) та Україна–Литва (липень). Прем'єр-міністр Д. Шмигаль також зустрівся зі спікерками парламентів Латвії (травень) та Литви (липень).

Результати

Лідери усіх трьох балтійських країн підтвердили повну підтримку інтеграції України до ЄС, підписавши у двосторонньому порядку Спільні Декларації європейської перспективи України. Символічним стало підписання Спільної декларації президентів п'яти держав у форматі «країни Балтії+Україна+Польща» (травень), що засвідчує продовження діалогу між країнами та регіональну співпрацю.

Окремо Президентом України та Головою уряду Естонії було підписано Спільну заяву щодо пріоритетних напрямів двосторонньої співпраці (травень). Курс на поглиблення литовсько-українських відносин затверджено низкою двосторонніх домовленостей, які відображає Протокол XIII засідання Ради Президентів.

До стратегічних досягнень варто також віднести участь усіх трьох країн Балтії у саміті Кримської платформи на президентському рівні (серпень) та ініціювання створення груп підтримки Кримської платформи у парламентах цих країн.

Литва, Латвія та Естонія продовжують сталу підтримку України, надаючи гуманітарну та оборонну допомогу. Зокрема, у 2021 р. Естонія ухвалила новий пакет військової допомоги та продовжила надання реабілітаційного лікування для поранених військових, підтримку у підготовці офіцерського складу та тренуванні Сил спеціальних операцій. На рівні МО Естонії ухвалено рішення про передачу летальної зброї, зокрема, ракет Javelin і гаубиць (грудень). Також уряд Естонії затвердив план надання підтримки у розмірі 1,4 млн євро для розвитку двостороннього співробітництва та 1 млн євро для двосторонньої гуманітарної співпраці. З боку Литви Україна отримала підтримку у вигляді військового спорядження сумарною вартістю 676 тис. євро (грудень). Протягом року ЗС Латвійської Республіки було зібрано і доставлено до прифронтових міст Донеччини та Луганщини кілька вантажів гуманітарної допомоги.

Серед країн балтійської трійки Литва вже традиційно займає позицію найбільшого партнера України за товарообігом. За даними Державної служби статистики, за 2021 р. загальний обсяг торгівлі товарами з Литвою склав 1,8 млрд дол. США, що також вказує і на найвищу динаміку росту серед трьох країн. Загальний товарообіг з Латвією виріс на 20%, сягнувши 499 млн дол. США. Товарообіг з Естонією мав зростання до 339 млн дол. США за рахунок збільшення українського експорту на 54%. У торгівлі послугами найвищі показники зберігаються між Україною та Естонією, попри помітне падіння показників обсягу, який у 2021 р. склав 204 млн дол. США. Показники обсягів торгівлі з Литвою (141 млн дол. США) та Латвією (118 млн дол. США) зросли як щодо експорту, так і імпорту послуг при від'ємному сальдо для України.

Вишеградська група

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	3	2
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	2	3
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	3	4
ДІЯЛЬНІСТЬ	3	2
РЕЗУЛЬТАТИ	3	2
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	C	C-

У 2021 р. Вишеградська група перебувала під головуванням Республіки Польща та Угорщини. Попри 30-тирічний ювілей групи та декларування поглибленої співпраці з сусідами на сході, порядок денний цієї регіональної ініціативи щодо співробітництва з Україною не зазнав кардинального поліпшення. З боку України також не спостерігаємо значної активності у співпраці з В4 як регіональною ініціативою. Натомість країни активно співпрацювали у двосторонньому порядку та в рамках інших форматів. Варто відзначити продовження програми V4EastSolidarity, у рамках якої Україні надано значну медичну допомогу для боротьби з наслідками пандемії COVID-19.

Політичний інтерес

Протягом 2021 р. політичний інтерес до Вишеградської групи як регіональної ініціативи не був акцентованим у заявах та зверненнях основних політичних акторів. В Аналітичній доповіді до щорічного Послання Президента України до ВРУ згадуються лише окремі країни В4 (Польща, Словаччина та Угорщина). Співпраця з В4 не відзначалась Президентом В. Зеленським під час його зустрічей на вищому рівні, натомість акцентувалася увага на співпраці у форматах Люблінського трикутника, «Тримор'я», «Бухарест 9», Central 5+. Не згадували про В4 і на рівні Міністра закордонних справ чи народних депутатів.

Інституційна співпраця

Координаційних зусиль з української сторони потребували підготовка серії виставок, присвячених 30-тиріччю В4, які відбулися протягом року у різних областях України. Мала місце координація між МЗС, МОЗ та Луганською обласною військовоцивільною адміністрацією для постачання медичного обладнання у рамках програми V4EastSolidarity. Відсутність різних тематичних спрямувань формату В4+Україна зумовила низький рівень міжінституційного інтересу до напряму.

Стратегічне бачення

Ухвалена у 2021 р. Стратегія зовнішньополітичної діяльності України говорить, що задля покращення міжнародного безпекового середовища зовнішньополітичні зусилля будуть спрямовані на максимальне використання існуючих регіональних форматів «для стабілізації безпекової ситуації в регіоні шляхом участі України у спільних безпекових та оборонних ініціативах», де серед інших названа Вишеградська група. Також вказується, що «має бути посилено взаємодію з державами Вишеградської групи, передусім з метою вивчення багатого досвіду європейської та

євроатлантичної інтеграції Республіки Польща, Словацької Республіки, Угорщини та Чеської Республіки, підвищення рівня обороноздатності у Центрально-Східній Європі, відновлена участь у співробітництві в рамках Бойової тактичної групи ЄС, сформованої державами В4, а також розширено співпрацю щодо реалізації спільних освітніх та гуманітарних проєктів, що сприятиме розвитку міжлюдських контактів».

В Енергетичній стратегії 2035 вказується на необхідність інтеграції енергосистем України в Європейську мережу системних операторів передачі газу (ENTSOG), до якої входять вишеградські держави.

Діяльність

Протягом 2021 р. співпраця спостерігалася переважно у форматі інтенсивних двосторонніх відносин (див. відповідні розділи). Значні зусилля докладалися для посилення безпекової та оборонної співпраці, скоординованої протидії російському впливу та гібридним загрозам.

30 квітня у засіданні міністрів закордонних справ у форматі В4+СхП (присвяченому підготовці VI саміту СхП) взяла участь Перша заступниця Міністра Е. Джапарова. Єдиним проявом співпраці у форматі В4+Україна стала традиційна зустріч очільників збройних сил, що відбулася 13 жовтня у м. Балатонакараття (Угорщина) за участі Головнокомандувача ЗС України генерал-лейтенанта В. Залужного.

Результати

Позитивним залишається той факт, що на регіональному рівні члени В4 продовжують демонструвати солідарну позицію з підтримки територіальної цілісності та суверенітету України. Однак попри попередні домовленості, Україну так і не запросили на жоден саміт В4. У політичних заявах В4 щодо України та російських загроз присутня узгоджена позиція держав, але через достатньо різну динаміку їх двосторонніх відносин з Україною та РФ мали місце пом'якшення формулювань. Так, за результатом засідання голів уряду

В4 щодо безпекових питань (26.04) пропонувалося засудити дії РФ, але через позицію Прем'єр-міністра Угорщини В. Орбана прийняли «м'яку заяву».

У 2021 р. головування у В4 знаходилось почергово у Польщі та Угорщини, позиції яких щодо України відрізнялися, тому перевагу отримав формат Люблінського трикутника, як більш сприятливий для України. Пандемія COVID-19 також мала відчутний вплив на співпрацю України з В4, продовжилася реалізація програми «V4 East Solidarity Programme for the Eastern Partnership Countries» (V4EastSolidarity), у рамках якої Україні виділили 80 тис. євро. Кошти було спрямовано на практичне посилення медичної, соціальної, економічної стійкості вразливих груп населення, які постраждали від наслідків пандемії COVID-19. Зокрема, було закуплено медичне обладнання для трьох лікарень в Луганській області. Цільовий внесок на програму було зроблено МЗС Республіки Корея, оперативне керівництво здійснював Міжнародний Вишеградський Фонд. Також фонд продовжує надавати підтримку на грантовій основі українським недержавним громадським організаціям.

Країни Вишеградської групи продовжують надавати військовотехнічну допомогу, приймати на лікування та реабілітацію поранених українських військовослужбовців, а також беруть участь у заходах індивідуальної та колективної підготовки ЗСУ.

Країни регіону є серед найбільших торгівельних партнерів України. Товарообіг з В4 сумарно склав 18,2 млрд дол. США, 10 млрд з яких припадають на Польщу. При цьому експорт виріс майже в двічі до усіх чотирьох країн.

Латинська Америка

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	3	3
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	2	3
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	2	4
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	4
РЕЗУЛЬТАТИ	3	3
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	C-	C+

2021 р. став роком привернення насамперед практичної (економічної) уваги до латиноамериканського напрямку зовнішньої політики України. Зросли показники українського експорту до регіону. Країнам ЛАКБ було відведено місце і в ухваленій цього року Стратегії зовнішньополітичної діяльності України, наголошено на відносинах стратегічного партнерства із Бразилією. Водночас все ще спостерігаємо недостатній політичний інтерес, зокрема, і неналежну увагу депутатів ВРУ. Відсутня помітна міжнародна підтримка України у питанні протидії агресії РФ з боку владних еліт країн ЛАКБ, жодна із країн не взяла участі в установчому саміті Кримської платформи.

Політичний інтерес

У публічних заявах та виступах Президента, очільника зовнішньополітичного відомства та інших високопосадовців були присутні загальні згадки про регіон ЛАКБ, найчастіше у вже традиційному переліку поряд із регіонами Азії та Африки. Важливість регіону ЛАКБ для українських інтересів визначалася потребою у пошуку міжнародної підтримки для протидії російській агресії, започаткування та просування Кримської платформи і необхідністю пошуку нових експортних ринків.

Утім, ще на початку року про ЛАКБ не згадувалося серед пріоритетних напрямів зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної діяльності України, зокрема, в інтерв'ю представників ОПУ та МЗС, окрім планів відкриття повноцінного посольства України в Чилі. Така тенденція простежувалася упродовж усього року. Ані в Посланні Президента до ВРУ, ані в Доповіді до нього ні регіон ЛАКБ загалом, ні окремі країни не згадуються взагалі.

Наприкінці ж року Президент несподівано назвав одним із ключових торговельних партнерів України в Центральній Америці та Карибському басейні Домініканську Республіку, зокрема в енергетичній, машинобудівній та агропромисловій сферах (церемонія вручення вірчих грамот, грудень). Під час виступу на нараді Послів (грудень) В. Зеленський наголосив на необхідності розширення експортних можливостей України, і у переліку привабливих регіонів було названо ЛАКБ. У зв'язку із висловленою ініціативою Президента про множинне громадянство в інтерв'ю політичних діячів для вітчизняних ЗМІ зростає кількість згадок про окремі країни світу із найбільшими українськими діаспорами, зокрема, Аргентину та Бразилію.

Під час зустрічі спікера ВРУ Д. Разумкова із членом Палати депутатів Національного Конгресу Бразилії Е. Болсонару було окремо відзначено роль Бразилії у підтримці суверенітету та територіальної цілісності України та висловлено надію на подальшу тіснішу співпрацю в торговельній та оборонній сферах (липень). Аналіз роботи профільного Комітету ВРУ свідчить про неперіоритетність для обговорення парламентаріями латиноамериканського вектора як окремого напрямку зовнішньої політики України. Інтерес був помітний тільки на рівні парламентської групи дружби з Кубою.

Інституційна співпраця

Вже понад два роки немає очільника в Посольстві України в Аргентині, понад рік — Посла України в Республіці Перу, а з січня 2013 р. — у Республіці Куба, що свідчить про недостатню координацію роботи між МЗС та ОПУ. Наприкінці року без очільника залишилося ПУ у Бразилії. З липня 2021 р. розпочало діяльність у статусі окремого посольства дипломатичне представництво України в Республіці Чилі, утім, і туди досі не було призначено Посла. Таким чином, станом на кінець 2021 р. з 6 ЗДУ в регіоні ЛАКБ у 5 посольств не було очільників. Водночас у червні представника України при ООН було призначено Послом (за сумісництвом) у Співдружність Багамських Островів.

Попри сприяння з боку ЗДУ, відсутня співпраця деяких «регіональних» груп міжпарламентського співробітництва ВРУ. Приміром, Голова групи міжпарламентського співробітництва Чилі–Україна Палати Депутатів Конгресу двічі цього року підкреслював готовність співпрацювати з українською стороною на міжпарламентському рівні під час зустрічей із Тимчасово повіреними у справах України в Чилі. Утім, на рівні парламентаріїв такої зустрічі, навіть в онлайн-режимі, проведено не було. Водночас викликає сумнів, чи було узгоджено із МЗС дії групи з міжпарламентських зв'язків ВРУ із Республікою Куба, оскільки під час грудневого візиту до Куби голови цієї групи О. Воронька кубинська сторона «подякувала за лист цієї законодавчої групи проти економічної, торгової і фінансової блокади, введеної США проти Куби, а також за кампанію на підтримку пожертв кубинському народу».

Попри наявність кількох державних структур, відповідальних за просування експорту, жодна з них у 2021 р. не займалася проведенням в Україні експортних та бізнес-форумів за участю партнерів із латиноамериканського регіону (цьому приділила увагу лише ТППУ).

Водночас є і деякі позитивні приклади співпраці різних органів влади для забезпечення інтересів України в цьому регіоні. Зокрема, йдеться про координацію дій РНБО, ОПУ та ВРУ для ухвалення рішення «Про застосування секторальних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) до Республіки Нікарагуа» (лютий) за

відкриття т. зв. «почесного консульства» в анексованому Криму (2020 р.) та персональних санкцій щодо відкриття цього «представництва», запроваджених РНБО (листопад). МЗС спільно з Держспоживслужбою допомогло розпочати експорт до Аргентини української молочної продукції. Успішною також є співпраця МОН та МЗС (зокрема, Посольства України в Чилі) щодо направлення та підтримки української щорічної дослідницької місії в Антарктиді.

Стратегічне бачення

У затвердженій у серпні 2021 р. Стратегії зовнішньополітичної діяльності України окремо зазначено, що Україна розвиватиме стратегічне партнерство із Бразилією на основі раніше укладених міжнародних договорів. Окрім цього вперше виокремлено завдання співпраці із державами ЛАКБ, де, зокрема, йдеться про необхідність диверсифікації зовнішньоекономічних зв'язків та першочергове співробітництво з учасницями G20: Аргентиною, Бразилією, Мексикою. У сфері політичних відносин із державами ЛАКБ пріоритетним завданням поставлено забезпечення їхньої підтримки територіальній цілісності та суверенітету України. Наголошується на необхідності політичної та економічної співпраці із деякими регіональними організаціями, зокрема: ОАД, Тихоокеанським Альянсом, Асоціацією Карибських держав, Андським співтовариством, Карибським співтовариством, МЕРКОСУР. У сфері економічної дипломатії зроблено акцент на підтримці українських експортерів з метою розширення їхніх бізнес-контактів у державах ЛА.

У Стратегії національної безпеки (2020 р.) наголошується, що Україна розвиватиме взаємовигідну економічну співпрацю з державами Південної Америки. А в Стратегії економічної безпеки України до 2025 року (серпень 2021 р.) вже конкретизується, що одним із головних завдань є розвиток зовнішньоекономічних контактів на двосторонньому та багатосторонньому рівнях зі стратегічними партнерами, якими названо країни G20 (входять Аргентина, Бразилія, Мексика) та «пріоритетними країнами Латинської Америки». У протиріччя з цими документами вступають положення

Експортної стратегії України на 2017–2021 рр., де регіональні ринки ЛАКБ не вважаються перспективними для України.

Діяльність

Відбулася коротка зустріч Президента В. Зеленського з Президентом Аргентини А. Фернадесом на «полях» кліматичного саміту в Глазго (листопад). У квітні за участі Т.п.с. України в Аргентині було проведено відеоконференцію із Палатою імпортерів Аргентини, де було представлено потенціал вітчизняних підприємств у галузі харчових технологій.

Вперше в історії двосторонніх відносин відбулася телефонна розмова очільника МЗС Д. Кулеби та Міністра закордонних справ, міжнародного бізнесу та міжнародного співробітництва Республіки Суринам (листопад).

У контексті розвитку ВТС, започаткованої наприкінці минулого року, у травні 2021 р. відбувся візит української делегації у складі заступника Міністра закордонних справ Є. Сніна, голови Державного космічного агентства України В. Тафтаєва та представників кількох оборонних підприємств до Бразилії. Там вони провели низку зустрічей, зокрема з радником-керівником Спеціальної служби міжнародних справ Адміністрації президента Бразилії, Головою Групи дружби з Україною в Національному Конгресі Бразилії та Міністром оборони та ін. Проведено перші в історії двосторонніх відносин міжвідомчі консультації у сфері кібербезпеки та первинна онлайн-нарада у рамках Діалогу в оборонній сфері (березень). Відбулася зустріч голови групи з міжпарламентських зв'язків ВРУ з Бразилією з Послом цієї країни в Україні (лютий). Крім того, спікер ВРУ Д. Разумков мав зустріч із членом Палати депутатів Національного Конгресу Бразилії Е. Болсонару (липень). Відбулася відеозустріч між першими леді України та Бразилії (квітень). Дружини президентів Бразилії М. Болсонару та Коста-Ріки К. Камарго взяли участь у Київському саміті перших леді та джентльменів (серпень) в онлайн-режимі. Під час зустрічі голови Держпродспоживслужби з Послом Бразилії в Україні обговорено підготовку візиту Президента Бразилії до України та заходи з підготовки до підписання угоди в галузі карантину та захисту рослин (січень).

Заступниця очільника МЗС Е. Джапарова провела телефонну розмову із заступником Міністра закордонних справ Республіки Парагвай (липень), під час якої йшлося про завдання та пріоритети Кримської платформи.

У листопаді відбулася зустріч заступника очільника МЗС Д. Сеніка з Послом Чилі в Україні (за сумісництвом), під час якої було підтверджено налаштованість української сторони на започаткування переговорів про торговельні преференції / зону вільної торгівлі України та Чилі, підписання договору про дружні відносини та співробітництво. Упродовж року двічі (у серпні та у жовтні) тимчасово повірені України в Республіці Чилі провели зустрічі із Головою групи міжпарламентського співробітництва Чилі — Україна Палати Депутатів, під час яких обговорювалися питання про стан та перспективи розвитку міжпарламентської співпраці. У вересні в онлайн форматі пройшли торговельно-економічні переговори між Україною та Чилі за участю заступника Міністра економіки України Т. Качки, під час яких йшлося про започаткування спільних інвестиційних проєктів та посилення співпраці між торговельними палатами обох країн. Пройшли переговори Т.п.с. України в Чилі із головою Чилійської космічної асоціації (серпень). Відбулося засідання Чилійсько-української палати з питань торгівлі і туризму (червень). У діяльності української дипмісії в Чилі у 2021 р. помітне місце посіло налагодження співпраці щодо дослідження Антарктики, зокрема обговорення участі України в чилійському проєкті з питань кліматичних змін в антарктичному регіоні (травень та липень).

Відбулася онлайн-зустріч між головами державних космічних агентств України та Мексики (серпень). Під час зустрічі йшлося про заходи щодо імплементації Меморандуму між Державними космічними агентствами двох країн про співробітництво у космічній сфері в мирних цілях (підписано у 2017 р.).

У рамках візиту керівника групи з міжпарламентських зв'язків ВРУ з Республікою Куба (грудень) відбулася його зустріч із високопосадовцями Міністерства зовнішньої політики та іноземних інвестицій, учасниками Чорнобильської програми на Кубі, Кубинського інституту дружби народів та відвідини лікувально-профілактичного центру Тарара, де обговорено питання відновлення програми лікування українських дітей на Кубі на комерційній основі.

Переважаюча кількість контактів відбувалась в онлайн режимі на рівні керівників ЗДУ в регіоні, зокрема із високопосадовцями МЗС Чилі, які відповідають за напрями політичної та економічної дипломатії (червень, серпень), першою заступницею МЗС Чилі (серпень), членом Андського парламенту від Перу (грудень), із Субсекретарем з питань зовнішньої політики Міністерства закордонних справ, міжнародної торгівлі та культу Аргентини (травень), заступницею очільника МЗС Мексики (лютий), президентом Національної Асоціації імпортерів та експортерів Мексики (березень), Міністром туризму Мексики (березень), заступником Міністра економіки Мексики (квітень), віцепрезидентом Мексиканської підприємницької ради з питань зовнішньої торгівлі, інвестицій та технологій (червень). Про міжпарламентську взаємодію йшлося під час зустрічі Посла України в Мексиці із Головою Комітету із міжнародних відносин Палати депутатів Конгресу Мексики (березень), на яких обговорювалися як питання двосторонньої співпраці, так і питання міжнародної безпеки, зокрема агресія РФ проти України, співпраця в міжнародних організаціях тощо. Почесний консул України в Домініканській Республіці провела зустріч із заступником очільника МЗС (жовтень).

МЗС направило ноту протесту уряду Нікарагуа через нову угоду з окупаційною владою Криму в торгово-економічній сфері (липень).

У рамках культурної та освітньої дипломатії відбувалися зустрічі очільників Посольств у регіоні ЛАКБ із представниками ВНЗ Аргентини, Чилі, Бразилії з метою налагодження співпраці, представниками ГШ сухопутних військ Перу з метою вшанування пам'яті національного героя Перу, українця за походженням, М. Скибицького (лютий).

У рамках посилення міжрегіональної співпраці відбулися зустрічі: Т.п.с. України в Аргентині з мером м. Кордоба, Т.п.с. України в Чилі з адміністрацією м. Пуерто-Монт, Посла України в Мексиці із представниками низки штатів. У липні у форматі відеоконференції проведено робочу зустріч між представниками Запорізької ОДА та штату Халіско (Мексика).

У 2021 р. під егідою ТППУ було проведено низку заходів, зокрема: зустріч із президентом Панамської морської палати (червень); українсько-

бразильський онлайн бізнес-форум спільно з Apex Brasil (вересень), в якому взяло участь понад сто підприємств; зустріч із делегацією виробників сільськогосподарської техніки з Аргентини (листопад) тощо.

Результати

Під час зустрічі Президента В. Зеленського з Президентом Аргентини А. Фернандесом у Глазго (листопад) було домовлено про посилення двосторонніх відносин та обмін візитами, без зазначення конкретної дати.

Не відбувся очікуваний у 2021 р. візит Президента Бразилії до України.

У липні 2021 року підписано Угоду між КМУ та Урядом Республіки Перу про скасування візових вимог для короткострокового перебування. У квітні КМУ затвердив угоду між урядами України та Сент-Вінсент і Гренадін про взаємне скасування візових вимог. Із серпня громадяни України з біометричними паспортами отримали право безвізового в'їзду до заморських департаментів і спільнот Франції, зокрема і в регіоні ЛАКБ: Французька Гвіана, Гваделупа, Мартініка, Сен-Бартелемі та Сен-Мартен.

На початку березня ВРУ ухвалила Закон «Про приєднання України до Міжамериканської конвенції про підтвердження та інформацію стосовно іноземного законодавства».

Підписано Меморандум про співробітництво між Дипломатичною академією ім. Г. Удовенка та Інститутом Ріо Бранко при МЗС Бразилії (травень) та Меморандум про взаєморозуміння між Державним Космічним Агентством України та Космічною Асоціацією Республіки Чилі у сфері досліджень та використання космічного простору в мирних цілях (грудень). Підписано Меморандум про взаєморозуміння між РЕІ при МЗС України та Національною асоціацією імпортерів та експортерів Мексики (травень). Направлено проєкт договору про співробітництво м. Одеси з м. Росаріо (Аргентина).

Упродовж 2021 р. не було проведено засідання спільних міжурядових комісій з питань співробітництва. Мінекономіки забезпечувало захист інтересів українських товаровиробників у рамках антидемпінгових процедур щодо експорту українського прокату та арматури до Мексики.

У 2021 р. деякі українські компанії змогли вийти зі своєю продукцією та послугами на ринки країн ЛАКБ, зокрема ІТ-компанія SoftServe (Мексика, Колумбія, Чилі). ПАТ «ФАРМАК» почало просування на ринках Бразилії та Болівії. З середини квітня для українських виробників молочної продукції відкрився аргентинський ринок. Бразильський конгломерат Embraer узяв участь у XVII Міжнародній спеціалізованій виставці «Зброя та безпека — 2021», яка проходила в Києві, та отримав статус стратегічного партнера авіакосмічного салону «АВІАСВІТ–XXI» (червень). 12 державних та приватних українських компаній було представлено на об'єднаному українському стенді на VIII Міжнародній виставці технологій захисту та запобігання катастроф SITDEF2021, яка проходила в м. Ліма, Перу (жовтень).

Деяких іміджевих втрат Україна зазнала через чергову інформаційну хвилю у перуанських ЗМІ, яку підхопили і російські, направлену на дискредитацію авіабудівної галузі у зв'язку з контрактом на виробництво літаків АН-178 для потреб перуанського МВС (грудень).

У рамках культурної дипломатії у жовтні в м. Буенос-Айрес (Аргентина), а в листопаді у Мексичі пройшли Дні українського кіно. За підтримки Мінкульту було завершено зйомки документального фільму про українську еміграцію до Парагваю. Попри те, що у 2021 р. відзначалася 130-та річниця початку української еміграції до Бразилії, і під час тогорічної телефонної розмови між очільниками МЗС України та Бразилії було вирішено відзначити її низкою заходів, цій події було присвячено лише один онлайн-захід — Міжнародну наукову відеоконференцію за участю Послів (вересень). У бразильському штаті Парана відбулася церемонія встановлення пам'ятного каменю на честь цієї події (травень). У серпні указом Президента було відзначено державними нагородами групу діячів української діаспори, зокрема, з Аргентини, Бразилії та Парагваю.

У 2021 р. спостерігалася позитивна динаміка українського експорту до країн ЛАКБ. За даними Держмитслужби, у 2021 р. він зріс у понад 5 разів, досягши 1,9 млрд дол. США (проти 369,8 млн у 2020 р.). Зокрема, удвічі зріс експорт до Чилі, Коста-Ріки, Панами, Перу та у 3–7 разів — до таких країн, як Аргентина, Барбадос, Бразилія, Колумбія, Домініканська Республіка, Гватемала, Гаїті, Мексика, Сент-Вінсент і Гренадіни, Уругвай. Вперше до статистики потрапила інформація про товарообіг з Гренадою. Водночас

загалом втричі зросли і показники імпорту з країн ЛАКБ (у грошовому вимірі з 785,2 млн дол. США до 2,2 млрд дол. США). Очевидно на таких темпах нарощення товарообігу також позначилася скасування багатьох обмежень попереднього «пандемічного» року та поживлення вантажних перевезень.

Північна Європа

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	3	3
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	2	3
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	4	3
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	5
РЕЗУЛЬТАТИ	3	4
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	C+	B-

У контексті зовнішньої політики України щодо країн Північної Європи 2021 р. можна вважати успішним. Особливо це стосується економічної дипломатії. Водночас потенціал співпраці України з регіоном використовується не на повну потужність. На перший погляд, країни Північної Європи начебто перебувають на другому плані, проте вони були та залишаються серед надійних партнерів, які, підставляючи Україні надійне плече. Черговим підтвердженням цього стала активна участь представників країн Північної Європи в установчому саміті Кримської платформи. Хоча скандинавські країни і не були визнаними офіційно у стратегічних документах України «стратегічними партнерами», проте своїми діями підтвердили неофіційний статус «стратегічних друзів».

Політичний інтерес

Зацікавленість у країнах Північної Європи у ключових щорічних документах або політичних заявах вищого керівництва відображено незначною мірою. Зокрема, у виступі Президента України В. Зеленського на урочистому засіданні ВРУ з нагоди 25-ї річниці Конституції було згадано Швецію у контексті передачі Україні оригіналу Конституції Пилипа Орлика. Неодноразово В. Зеленський згадував про роль Швеції як головної в ОБСЄ. Президент не згадував про країни регіону у щорічному Посланні до ВРУ та під час наради послів. Але про Швецію та Норвегію згадував у інтерв'ю у січні заступник керівника ОПУ І. Жовква, зокрема, охарактеризувавши країни регіону як «надійних союзників, з якими плануємо підтримувати динаміку активних контактів і взаємодії».

Під час зустрічі Голови ВРУ Д. Разумкова з послами країн Північної Європи (березень) він подякував за проведення реформ в Україні та за підтримку територіальної цілісності та суверенітету України, а у жовтні під час зустрічі зі спікером Риксдагу Королівства Швеція А. Норленом підкреслив зацікавленість ВРУ у поглибленні співпраці з Риксдагом Швеції.

Інституційна співпраця

Протягом року не спостерігалось проблемних моментів щодо міжінституційної співпраці за скандинавським напрямком. Зокрема, зусилля різних інституцій були поєднані для підготовки робочого візиту до Копенгагена української делегації ключових управлінців із різних міністерств і державних установ з метою вивчення данського досвіду впровадження рішень електронного урядування (листопад). До складу української делегації увійшли керівники Міністерства цифрової трансформації України, Міністерства розвитку громад та територій України, Міністерства фінансів України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, Державної судової адміністрації України.

Стратегічне бачення

У Стратегії національної безпеки України (2020 р.) країни Північної Європи згадуються у контексті тих держав, з якими Україна планує розвивати партнерські відносини. У Національній економічній стратегії до 2030 р. міститься згадка про країни регіону. У Стратегії зовнішньополітичної діяльності України (2021 р.) країни Північної Європи не згадуються взагалі.

Діяльність

Президент України В. Зеленський провів телефонну розмову з Президентом Фінляндської Республіки С. Ніїністо (квітень). У рамках Конференції міністрів юстиції країн-членів Ради Європи Міністр юстиції України Д. Малюська зустрівся зі своєю фінською колегою А.-М. Хенрікссон (жовтень). Основним питанням до обговорення були функціонування системи правосуддя та пенітенціарної системи в обох країнах. Напередодні 30-річного ювілею Незалежності України Президент України нагородив Президента Фінляндської Республіки орденом князя Ярослава Мудрого І ступеня за «визначний особистий внесок у зміцнення українсько-фінляндського міждержавного співробітництва, підтримку незалежності та територіальної цілісності України».

Крім того, В. Зеленський провів розмову з прем'єр-міністром Королівства Данія М. Фредеріксен (червень). Під час робочого візиту до України делегації оборонного відомства Королівства Данія на чолі з пані міністром оборони Т. Брамсен відбулася зустріч з Міністром оборони України О. Резніковим та Віцепрем'єр-міністеркою О. Стефанішиною (грудень). Відбулась телефонна розмова міністра оборони А. Тарана з данською міністеркою (квітень). Крім того, очільник МЗС Д. Кулеба зустрівся з Міністром закордонних справ Данії Є. Кофодом (квітень). На полях 4-ї Конференції з питань реформ в Україні у Вільнюсі Віцепрем'єр-міністерка О. Стефанішина також зустрілась з данським очільником МЗС (липень). Заступниця Голови ВРУ О. Кондратюк у рамках п'ятої Всесвітньої конференції голів парламентів зустрілася з першою віцеспікеркою парламенту Данії К. Еллеманн (вересень).

Активною була культурна дипломатія. Так, за сприяння Міністерства культури та інформаційної політики України у данському археологічному та етнографічному музеї «Мосгорд» проводилася виставка, присвячена зв'язкам вікінгів з Київською Руссю. Важливим здобутком є також започаткування діяльності Дансько-Української торговельно-промислової палати в Копенгагені.

Голова ВРУР Стефанчук обговорив питання протидії російській агресії із Президентом Парламентської асамблеї ОБСЄ — представницею Швеції М. Седерфельт (грудень). Тодішній Голова ВРУ Д. Разумков провів зустріч зі Спікером Риксдагу Королівства Швеція А. Норленом у Києві, де мова йшла про поглиблення міжпарламентського співробітництва (жовтень). У межах робочої поїздки до Швеції Прем'єр-міністр України Д. Шмигаль мав зустріч із Прем'єр-міністром країни С. Льовеном (жовтень). Міністр закордонних справ Д. Кулеба провів переговори з міністеркою закордонних справ Королівства Швеція А. Лінде (червень) у рамках її робочого візиту до України, а під час січневого візиту — першого у якості очільника ОБСЄ — А. Лінде відвідала Луганщину.

Д. Кулеба мав перемовини з міністеркою закордонних справ Ісландії Т. Колбрун Рейкфьорд Гилфадоттір (грудень). Заступник Міністра закордонних справ України В. Боднар провів відеозустріч із державним секретарем міністерства закордонних справ Норвегії А. Халворсеном (квітень). Норвезько-українська торговельна палата за підтримки Посольства України в Норвегії регулярно проводила вебінари щодо представлення потенціалу України у галузі медичних технологій, у сфері рибної промисловості, металургійній галузі тощо. Політичні контакти з Норвегією не були активні у 2021 р. через продовження пандемії та вибори у Норвегії.

Заслужують на увагу проведення посольствами України у державах регіону низки заходів, спрямованих на покращення бізнес-клімату, а також на більшу присутність української тематики у місцевих медіа. Крім того, відбувалась активна робота з українською громадою, насамперед у Фінляндії та Данії.

Результати

Країни Північної Європи були активно презентовані на установчому саміті Кримської платформи у Києві. Зокрема, на рівні президентів регіон був представлений Фінляндією, на рівні прем'єр-міністрів — Швецією, а на рівні міністрів закордонних справ у саміті взяла участь Данія. Норвегію представляв державний секретар МЗС. Норвегія також стала співавтором «українських» резолюції в ГА ООН. У лютому була прийнята окрема заява восьми держав Північної Європи та Балтії (NB8) щодо ситуації на тимчасово окупованих територіях України.

Під час зустрічі Міністра оборони України О. Резнікова та Міністра оборони Королівства Швеція П. Хултквіста було підписано оновлену Угоду про співробітництво у сфері оборони (грудень). Крім того, схвалено проект Угоди між Урядом України та Урядом Королівства Швеція про співробітництво у сфері розвитку, якою, зокрема, передбачено просування у таких царинах, як посилення економічної інтеграції з ЄС та ринкова економіка, права людини та верховенство права, покращення стану навколишнього середовища.

Міністри закордонних справ підписали Угоду між КМУ та Урядом Ісландії про повітряне сполучення (грудень), яка створює можливість регулярного прямого авіасполучення між Україною та Ісландією.

Іншим вагомим результатом співпраці стало рішення уряду Данії передати Україні 500 тисяч доз вакцини проти COVID-19, а також участь українських спецпризначенців у багатонаціональних військових навчаннях «Night Hawk 2021», що пройшли у Данії. У ході візиту в Україну Міністра оборони Данії Т. Брамсен (грудень) відбулося підписання Меморандуму про взаєморозуміння між Міністерством інфраструктури України та Міністерством оборони Королівства Данія щодо співробітництва у галузі розвитку та посилення морського потенціалу України.

Протягом останніх років торговельно-економічні відносини між Україною та державами регіону динамічно розвиваються. Зокрема, за результатом 2021 р. товарообіг зі Швецією виріс майже вдвічі і становив 832 млн дол. США, з Фінляндією ріст на 50% до 416 млн дол. США, з Данією ріст на 30% — 590 млн дол. США, з Норвегією та Ісландією ріст на 40% — досягли відповідно 428,6 млн та 139,7 млн дол. США.

Південна Азія

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	4	4
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	3	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	4	5
ДІЯЛЬНІСТЬ	3	3
РЕЗУЛЬТАТИ	3	3
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	C+	B-

У 2021р. активізовано співпрацю насамперед з двома країнами регіону — Індією та Пакистаном. У контексті зовнішньополітичного курсу щодо обох країн Україна зробила значні кроки як у покращенні політичного діалогу, так і економічної співпраці. Товарообіг із Пакистаном зріс у 2 рази. Студенти з цих двох країн та Непалу належать до десятки найчисельніших серед іноземних студентів в Україні. Водночас більшої уваги потребують інші країни регіону — Непал, Шрі-Ланка, Бутан та Бангладеш.

Політичний інтерес

Ані у щорічному Посланні Президента до ВРУ, ані у Доповіді до нього про регіон Південної Азії не йшлося. Індія згадувалась Президентом під час його виступу на щорічній нараді послів у грудні у контексті необхідності більше використовувати потенційні можливості. У своїй публікації із цілями зовнішньої політики України на 2021 р. заступник керівника Офісу Президента І. Жовква переконував, що цього року Індія має повноцінно відкритися для України. Загалом 2021 р. засвідчив високий політичний інтерес до цієї країни. В інтерв'ю українським медіа у березні глава МЗС Д. Кулеба заявив, що Україна планує відкрити генеральне консульство у Мумбаї. За його словами, у цьому місті є величезні можливості для українського бізнесу та для залучення інвестицій в Україну. У плані дій уряду Д. Шмигала на 2021 р. увесь азійський регіон згадано в контексті збільшення консультацій для українських підприємств щодо експорту на іноземні ринки, зокрема й азійський.

Про Пакистан йшлося на порядку денному комітету у закордонних справах ВРУ у червні, де обговорювали лист керівника групи дружби з Пакистаном у ВРУ О. Леонова щодо запрошення парламентської групи НА Пакистану здійснити візит в Україну.

Інші країни регіону залишилися поза політичною увагою.

Інституційна співпраця

Співпраця між Україною та країнами регіону найактивніше відбувалась на рівні Міністерства оборони та Міністерства стратегічної промисловості України. Водночас за цей рік не було проведено зустрічей у рамках Комісії по торговельно-економічному співробітництву із жодною з країн регіону. Активно до двосторонньої співпраці залучене МЗС та ПУ на місцях.

Стратегічне бачення

Загалом Азійський регіон згадано у більшості основних стратегічних документів. У Стратегії національної безпеки про регіон згадано як такий, де відчуватимуться наслідки конкурування між США та Китаєм. У контексті зовнішньополітичної діяльності у документі йдеться про розвиток взаємовигідного економічного співробітництва з державами Азії. Відповідно у Національній економічній стратегії до 2030 р. одним із завдань визначено запровадження ефективної політики просування української продукції на ринки серед іншого і країн Азії. Також одним із цільових індикаторів цієї стратегії є збільшення дипломатичних представництв, зокрема і в зазначеному регіоні.

Стратегія зовнішньополітичної діяльності (2021 р.), більше фокусується на конкретних країнах регіону. Так, Індію там названо «важливим партнером» у регіоні, з яким пріоритетними напрямками розглядаються військово-технічне співробітництво, співпраця у сферах високих технологій, альтернативної енергетики, фармацевтики, медицини, освіти, туризму, реалізація інфраструктурних проєктів. У документі зазначається, що Україна прагне «збільшувати обсяги та диверсифікувати структуру експорту» з Пакистаном, а також нарощувати співробітництво у туристичній сфері. Щодо туризму, то поки що таке рішення складно втілити, з огляду на інфраструктурні та візові перешкоди.

Діяльність

Слід відзначити пожвавлення політичного діалогу на різних рівнях між Україною та двома країнами регіону — Індією та Пакистаном.

Так, у листопаді на полях Конференції ООН COP26 у Глазго В. Зеленський провів зустріч із Прем'єр-міністром Індії Н. Моді. Це була перша зустріч українського Президента та індійського прем'єра за останні 9 років. Співрозмовники відзначили важливість активізації політичних контактів на найвищому рівні та домовилися про обмін візитами найближчим часом. Також посилено політичний діалог на рівні міністерств оборони. ПУ в Індії,

МО, «Укроборонпром», «Спецтехноекспорт» та Міністерство стратегічних галузей представляли Україну на міжнародній авіаційній виставці «Aero India — 2021» (м. Бангалор, Республіка Індія). У рамках цієї події (4–5.02.) відбулася низка зустрічей та переговорів. Зокрема, Міністр оборони А. Таран зустрівся зі своїм індійським колегою р. Сінгхом. У червні Україна передала Індії гуманітарну допомогу у вигляді 400 кисневих концентраторів.

У серпні глава МЗС Д. Кулеба провів телефонну розмову з міністром закордонних справ Пакистану М. Ш. М. Куреші. Політики домовилися провести найближчим часом перші після п'яти років перерви політичні консультації зовнішньополітичних відомств і перше в історії засідання Спільної українсько-пакистанської комісії з питань економічного співробітництва.

У травні делегація на чолі із головнокомандувачем сухопутних військ Пакистану генералом К. Дж. Баджвою відвідала Україну. Вони зустрілися із Міністром оборони А. Тараном та віцепрем'єр-міністром — міністром з питань стратегічних галузей промисловості О. Уруським. Під час зустрічі генерал Баджва, який є ключовою людиною у військово-політичній ієрархії своєї країни, відзначив важливість нарощування військово-технічної співпраці, а також висловив задоволення у готовності Пакистану й надалі підтримувати Україну на міжнародній арені. Перший віцепрем'єр-міністр — Міністр економіки України О. Любченко зустрівся із послом Пакистану в Україні Н. І. Хохаром (21.10), де йшлося про успіхи двосторонньої економічної співпраці, зокрема зростання товарообігу та шляхи його подальшого покращення, а також зацікавленість у регулярному постачанні Пакистану аграрної продукції.

Відбулась перша в історії двосторонніх відносин телефонна розмова міністрів закордонних справ України та Мальдівської Республіки (3.06). Політики особливу увагу звернули на взаємодію у рамках ООН та інших міжнародних організацій.

Голова Комітету з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва О. Мережко зустрівся із новопризначеним Послом Шрі-Ланки в Україні (за сумісництвом) М. Р. Хассеном (10.12). Сторони говорили про поглиблення співпраці. Представники «Укроборонпрому» мали зустріч із військовою делегацією зі Шрі-Ланки на чолі з командувачем військово-повітряних сил цієї країни С. Патираною (22.04).

Результати

Країни регіону звично утримуються під час голосування за українську Резолюцію на ГА ООН «Проблема мілітаризації Автономної Республіки Крим і міста Севастополя, Україна, а також частин Чорного і Азовського морів» (9.12), утім, Шрі-Ланка проголосувала «проти». Всі решта, зокрема і Мальдівська республіка, яка минулого року проголосувала «за», цього року утрималися. У голосуванні за Резолюцію «Ситуація з правами людини в Автономній Республіці Крим та місті Севастополь, Україна» (16.12) не лише Індія, але й Шрі-Ланка проголосувала «проти» (у попередні роки так голосувала лише Індія), Бутан проголосував «за», а Пакистан, Бангладеш, Непал та Мальдіви утрималися.

Країни регіону — серед ключових для української аграрної та харчової промисловості. Так, Індія належить до основних ринків з експорту української олії. За даними Мінагрополітики, 6,5% усього аграрного експорту з України за 11 місяців 2021 р. було експортовано до Індії (більше — лише до Китаю). За 2021 р. обсяг торгівлі товарами між Україною та Індією зріс на 30% і сягнув 3,5 млрд дол. США. Загальний товарооборот з Пакистаном за 2021 р. зріс майже удвічі за рахунок збільшення українського експорту та досяг 751,2 млн дол. США. Збільшився також товарооборот із Непалом до 29,6 млн дол. США, але незначно впав з Бангладеш (435,4 млн) і Шрі-Ланкою (73,4 млн).

У Нью Делі було підписано Меморандум про взаєморозуміння між Радою експортерів та інвесторів при МЗС України та Індійською торгово-промисловою палатою імпортерів задля посилення економічної співпраці (22.10). За повідомленням «Укроборонпрому» після участі у виставці «Aero India 2021» Україна мала попередніх домовленостей на суму 140 млн дол.

Студенти з Індії, Пакистану та Непалу входять у десятку найчисельніших іноземних студентів в Україні.

Анонсованого відкриття генерального консульства в Мумбаї не відбулось.

Субсахарська Африка

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	5	4
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	3	3
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	3	5
ДІЯЛЬНІСТЬ	2	3
РЕЗУЛЬТАТИ	2	3
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	C	B-

Україно-африканські відносини у 2021 р. активізувались. Слід відзначити нормативне оформлення стратегічного бачення місця країн Субсахарської Африки у зовнішній політиці України. Фокус робиться на розкритті економічного потенціалу континенту для українського бізнесу. Практичне втілення в життя проголошених завдань та підходів африканської політики дасть змогу поступово збільшити українську вагу на африканському континенті, і вже спостерігаються суттєві позитивні зрушення в цьому напрямі. Утім, дефіцит політичних контактів на найвищому рівні, нестача професійних кадрів-африканістів та вплив чинників глобальної кон'юнктури є об'єктивними бар'єрами на шляху досягнення українських завдань в Африці.

Політичний інтерес

Президент України В. Зеленський зберігає зацікавленість у розвитку україно-африканських відносин, особливо в контексті економічної складової зовнішньої політики, але наявний стан справ його не задовольняє. Під час виступу на Всеукраїнському форумі «Україна 30. Міжнародна політика» (серпень) Президент наголосив на недостатній увазі до Африки, яка є однією з ключових точок подальшого світового розвитку, і що Україна має бути активним учасником цього процесу. Голова держави на щорічній конференції послів у грудні підкреслив, що пріоритетами роботи на африканському напрямку є укладення угод про зони вільної торгівлі, збільшення обсягів торгівлі та інвестицій, відкриття нових ринків для українських товарів. Заступник керівника ОПУ І. Жовква у квітні відзначив, що Україна починає відновлювати позиції в Африці, втрачені після розпаду СРСР, отже, потрібно спонукати МЗС ухвалити африканську стратегію.

Достатньо велику увагу африканському напрямку приділяв у своїх виступах Міністр закордонних справ України Д. Кулеба. У березні він зауважив, що задля поступового зміцнення позицій в Африці буде відкрито посольство України в Гані. Пізніше Міністр виступив ще з двома ініціативами, що сприятимуть реалізації українських інтересів у Субсахарській Африці. Йдеться про відкриття дистанційних посольств з резиденцією у Києві й впровадження нового формату посольств за кордоном «1+2», що передбачає присутність одного посла та двох дипломатів. Також Д. Кулеба ініціював створення Ради почесних консулів іноземних держав при МЗС України, аби посилити практичну взаємодію українських дипломатів та почесних консулів у напрямі відкриття нових ринків для української продукції, в т. ч. задля збільшення обсягів торгівлі з країнами Африки та започаткування спільних українсько-африканських економічних проектів. У грудні, виступаючи на заході «Дипломатія 2022: пріоритети Стратегії зовнішньополітичної діяльності», Міністр відніс Субсахарську Африку до числа ключових географічних пріоритетів, що будуть розвиватися наступного року у межах опанування ширших горизонтів української дипломатії.

У січні заступник Міністра закордонних справ (CDTO) Д. Сенік підтвердив наявність можливостей для посилення економічної присутності

України в Субсахарській Африці, аби активізувати зусилля зі збільшення експорту, особливо продовольства, участь в інфраструктурних проєктах, популяризації української освіти. Для цього заплановано низку заходів і ділових місій, буде посилена дипломатична присутність та поліпшено кадрове забезпечення, а також просуватиметься автоматизація процесів.

На урядовому рівні увага до африканської тематики акцентувалася з боку голови Держпродспоживслужби В. Магалецької, яка зазначила, що Україна поки що не реалізувала свій потенціал торговельного та економічного співробітника в цьому регіоні, а Субсахарська Африка для бізнесу є «майже terra incognita». Отже, будуть тривати перемовини з африканськими країнами щодо відкриття нових ринків для вітчизняних виробників.

Проблематика відносин України з державами Субсахарської Африки не була присутня в порядку денному обговорень ВРУ протягом 2021 р. Помітних зрушень у напрямі розвитку міжпарламентської активності виявлено не було. Водночас у грудні була створена міжпарламентська група дружби з Ботсваною. Також спостерігається увага окремих представників депутатського корпусу України до Африки. Зокрема, депутат «Слуги народу» О. Устенко відзначив, що стимулюванню зростання кількості робочих місць у країні буде сприяти пошук нових ринків, отже, Африканський регіон, що активно зростає, має перспективи для українських товаровиробників, і Україна може стати тут потужним гравцем. Також депутати від СН, зокрема Ю. Камельчук та О. Василевська-Смаглюк, озвучували думку, що в разі дефіциту вугілля для потреб енергетичної системи України можливим є імпорт даного виду палива з ПАР.

Інституційна співпраця

Аналіз матеріалів дозволяє констатувати наявність низки прикладів взаємодії українських державних інститутів для розв'язання питань, пов'язаних з африканською проблематикою. Утім, спеціалізованих координаційних органів для системної роботи в цьому напрямі утворено не було.

МЗС, Мінекономіки, Держпродспоживслужба співпрацюють з метою відкриття ринків країн Субсахарської Африки для українського експорту, надаючи підтримку виробникам та усуваючи технічні перешкоди в торгівлі,

а також забезпечуючи державні гарантії щодо дотримання вимог країн-партнерів. Така робота ведеться щодо Ефіопії, Ліберії, Сенегалу, Анголи, Ботсвани, ПАР, Гани, ДР Конго, Кот д'Івуару, Нігерії, Танзанії, Судану.

У рамках діяльності Ради експортерів та інвесторів при МЗС українські дипломати спільно з Центром міжнародної ділової співпраці ТПП України організували участь українського колективного стенда, присвяченого продукції АПК на міжнародній виставці «Export Gateway to Africa» (Стамбул, грудень).

Для захисту інтересів українських громадян за кордоном відбувається співпраця ОПУ, МЗС та СЗРУ. Саме завдяки їх злагодженій роботі вдалося в січні визволити з піратського полону українських громадян — членів екіпажу судна Stevia, захоплених у Гвінейській затоці.

Також Президент призначив нового посла до Сенегалу та посла у ПАР за сумісництвом до Ботсвани і Мозамбіку (де не було українських послів майже 15 років), посла в Алжирі — до Мавританії, посла у Кенії — до Танзанії й Руанди, посла у Нігерії — до Камеруну. Водночас уже понад 10 років залишається без очільника стратегічно важливе ПУ в Ефіопії. Без очільника залишається і ПУ в Анголі.

Стратегічне бачення

Найважливішим моментом у стратегічному позиціонуванні Африканського регіону в нормативно-правових актах України є його згадка у Стратегії зовнішньополітичної діяльності України (серпень). У документі відзначено, що Африка є перспективним ринком для експорту української продукції. Щодо регіону буде проводитися проактивна економічна політика, при цьому щодо країн Африки Україною будуть вироблені нові підходи для розбудови прагматичних відносин, у т. ч. з Африканським Союзом та ЕКОВАС, зокрема і для протидії російській агресії. У фокусі уваги — просування українських освітніх послуг та поглиблення взаємодії у сфері ВТС.

У грудні була ухвалена Африканська стратегія України, про що головою МЗС Д. Кулебою було зазначено як про одну з ТОП 10 перемог української зовнішньої політики. Але текст документу не оприлюднювався.

Слід відзначити, що Африканський регіон згадувався у змінах, внесених КМУ до Національної економічної стратегії на період до 2030 р. Вони передбачають збільшення кількості посад дипломатів з економічних питань у країнах, що є перспективними ринками збуту для української продукції (березень). У Стратегії економічної безпеки на період до 2025 р. (серпень) до числа завдань зовнішньоекономічної безпеки віднесено підтримку та розвиток зовнішньоекономічних зв'язків з пріоритетними країнами Африки.

Діяльність

Попри обмеження та перешкоди, що їх продовжила справляти пандемія COVID-19, українська сторона суттєво посилила свою роботу на африканському напрямку.

Президент України В. Зеленський у листопаді у ході кліматичного саміту у Глазго COP26 провів переговори та зустрічі щодо налагодження економічного співробітництва з президентами Ліберії, Анголи та Республіки Конго.

У липні Президент підписав указ про направлення додаткового персоналу чисельністю у 40 осіб для участі України у місії ООН зі стабілізації ситуації в ДР Конго. Таким чином, станом на 1 січня 2022 р. у країнах Субсахарської Африки (ДРК, Судан, Південний Судан, Малі) перебувають 273 українські миротворці. Окрім того, у липні 2021 р. Україна приєдналася до санкції РБ ООН щодо Малі.

Надзвичайно високий темп відновлення та налагодження двосторонніх контактів з Африкою за лінією МЗС взяв Міністр Д. Кулеба. У червні Міністр зустрівся з головою МЗС Республіки Нігер на полях Анатолійського дипломатичного форуму та домовився про проведення політичних консультацій на рівні МЗС з широкого спектра питань. У вересні Міністр прийняв кенійську делегацію та запросив кенійську колегу Р. Омамо відвідати Україну. Д. Кулеба також провів серію телефонних переговорів з колегами з Кот д'Івуару, Ботсвани, Нігерії (липень), Сенегалу (серпень), ПАР (жовтень). У рамках діяльності РЕІ відбулася низка онлайн-брифінгів

для українських експортерів (Ефіопія, Кенія), бізнес-форум «Україна–Сенегал: можливості двосторонньої співпраці» у форматі відеоконференції. Заступник міністра Д. Сенік також провів відеозустріч із заступником міністра закордонних справ Танзанії та політичні консультації з кенійськими та ліберійськими колегами.

У контексті діяльності інших українських відомств на африканському напрямку слід згадати торговельну місію українських підприємців до ПАР на чолі із заступником міністра розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України — торговим представником України Т. Качкою (квітень). У червні КМУ видав розпорядження щодо надання фінансової допомоги Республіці Судан для реструктуризації її боргів перед МВФ. У серпні КМУ схвалив рішення про збільшення статутного капіталу Експортно-кредитного агентства на 1,8 млрд грн — до 2 млрд грн. Цей крок повинен допомогти українським підприємствам, які планують освоювати африканські ринки.

У гуманітарній сфері Україна налагоджує співпрацю з науковцями ПАР задля проведення спільних досліджень в Антарктиці. Також ПЦУ намагається зміцнити свій міжнародний авторитет шляхом контактів з Александрійським патріархатом — у липні делегація від Блаженнішого Папи і Патріарха Александрійського і всієї Африки Феодора відвідала Київ та взяла участь у святкуванні дня пам'яті святого рівноапостольного князя Київського Володимира та 1033-ліття Хрещення Русі-України.

Результати

Хоча українська сторона дійсно суттєво активізувалася на африканському напрямку, результативність від зусиль, що докладаються, поки виглядає обмеженою.

У політичному плані продовжує бракувати діалогу найвищого рівня, оскільки не відбулося анонсованого ще в попередні роки турне Президента України до країн Субсахарської Африки. Одночасно африканські керівники також поки не відвідали Київ. Підтримка африканських країн на міжнародних майданчиках не зазнала суттєвих змін. Для прикладу, під час

голосування за Резолюцію ГА ООН щодо мілітаризації Криму лише одна країна Субсахарської Африки — Гвінея-Бісау — підтримала документ, тоді як 4 держави — Ефіопія, Еритрея, Малі, Зімбабве — проголосували «проти».

Наявний прогрес у сфері поліпшення договірно-правової бази. Зокрема, КМУ схвалив розпорядження про підписання угоди про повітряне сполучення з Ефіопією (вересень), а також два проекти угод про взаємне скасування візових вимог з Маврикієм (серпень) та Сейшельськими Островами (грудень). У липні Держпродспоживслужба України погодила з Ліберією сертифікати на м'ясо птиці та продукти з нього, що дає можливість здійснення експорту до цієї країни.

Розрахунки за 2021 р. вказують, що відбувся суттєвий приріст обсягу українського товарного експорту до країн Субсахарської Африки (+35%). При цьому питома вага країн регіону у загальному обсязі українського експорту за означений період склала 2.7%. На цьому тлі сальдо торговельного балансу лишається позитивним для України. Найбільшими покупцями української продукції виступають Гана (300 млн дол. США), Ефіопія (286 млн), Кенія (214 млн), Нігерія (197 млн), Кот д'Івуар (182 млн). Одночасно спостерігається послаблення українських експортних позицій на ринках ПАР (117 млн дол США й -17% товарообігу) та Мозамбіку (34,8 млн й -25%).

Щодо бізнес-діяльності окремих українських компаній у Субсахарській Африці, то у 2021 просували українську продукцію наступні компанії: «Українські вертольоти», «Авіа Лінії Антонова», Bees Airlines (вантажні та пасажирські авіаперевезення), «Укроборонпром», «Українська бронетехніка», «Скаетон» (BTC), «Укртатнафта» (торгівля енергоресурсами), «Центренерго» (електроенергетика), Firefly Aerospace (космічні технології), Genesis (IT-сфера), «Сади Дніпра», USPA Fruit (продовольча продукція).

У культурній сфері потрібно відзначити реалізацію проекту першої леді України О. Зеленської щодо запровадження україномовних аудіогідів у найвідоміших музеях країн світу, зокрема, вони були запущені у музеї «Форт Ісус» (м. Момбаса, Кенія) та у Меморіалі геноциду (м. Кігалі, Руанда).

Центральна Азія

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	2	3
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	3	3
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	3	4
ДІЯЛЬНІСТЬ	3	4
РЕЗУЛЬТАТИ	3	3
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	C-	C+

Хоча у відносинах України з країнами Центральної Азії у 2021 р. не відбулося кардинальних зрушень, українській дипломатії вдалося забезпечити низку політичних контактів, відновити роботу бізнес-форумів, створити умови для подальшого просування економічних інтересів українських виробників, забезпечити підґрунтя для відновлення обсягів двосторонньої торгівлі товарами та послугами. Попри деякі успіхи, існуючі політичні та логістичні обмеження через залученість країн до орбіти впливу та регіональних об'єднань під егідою Російської Федерації, а також безпекові виклики у зв'язку з ситуацією в Афганістані, виступають обмежуючим чинником для більш ефективного просування українських інтересів у регіоні.

Політичний інтерес

У 2021 р. політичний інтерес до регіону ЦА отримав новий імпульс. Тематика розвитку відносин із країнами регіону та бачення місця України у регіональних інфраструктурних маршрутах вперше почала артикулюватися з боку МЗС. Під час онлайн-включення у рамках форуму «Інфраструктура півдня України» Міністр закордонних справ зазначив про транзитний маршрут Європа — Центральна Азія, де «точкою входу в Європу були б українські порти» (червень).

Водночас регіон не згадувався ані в щорічному Посланні Президента до ВРУ, ані в його виступі на Щорічній нараді послів у грудні. Немає згадок про Центральну Азію у Доповіді до щорічного Послання Президента та виступах й інтерв'ю очільників МЗС та ОПУ протягом року.

Попри сформовані депутатські групи з міжпарламентських зв'язків майже з усіма країнами регіону (окрім Киргизстану), наявний інтерес на парламентському рівні у ВРУ IX скликання поки що залишається на рівні особистих контактів окремих голів груп дружби без залучення інших зацікавлених сторін.

Окремо різними посадовцями згадувався Афганістан у контексті необхідності евакуації українських громадян у серпні.

Інституційна співпраця

Загалом рівень координації діяльності між інститутами залишається задовільним. Попри спроби підвищити ефективність зусиль, така координація залишається в парадигмі ad hoc, яка може підсилюватися інтересами окремих акторів процесу імплементації зовнішньополітичних рішень.

Високий рівень координації між МЗС, МО, іншими органами державної влади спостерігався у контексті виконання евакуаційних заходів з Афганістану. Успішним прецедентом є координація між МЗС та МОН щодо популяризації української вищої освіти в окремих країнах регіону, зокрема у Таджикистані.

Стратегічний інтерес

До затвердження Стратегії зовнішньополітичної діяльності України у 2021 р. у більшості документів стратегічного характеру регіон ЦА як окремий політичний простір не згадувався. Стратегія національної безпеки України робить акцент на економічному співробітництві з «провідними державами Азії», маючи на увазі ширший контекст Азіатсько-Тихоокеанського простору.

Водночас Стратегія зовнішньополітичної діяльності визначає регіон ЦА для України як важливий, при цьому констатує уповільнення динаміки «двостороннього діалогу з державами цього регіону у політичній сфері», а також проблему «блокади РФ у питанні транзиту з/до України». Тож зусилля української сторони спрямовуються на «відновлення повноцінного політичного діалогу, а також для розвитку торговельно-економічних відносин». Крім того, розробка та впровадження Азійської стратегії МЗС України демонструє перспективний характер, який вбачає українська сторона у розвитку відносин як із регіоном ЦА загалом, так і з його окремими країнами.

Діяльність

У порівнянні із відносно низьким рівнем регіональної залученості України у попередні роки, здебільшого на рівні дипломатичних представництв, ситуація у 2021 р. відзначилася якісними змінами у рамках реалізації Азійської стратегії МЗС. З деякими країнами Центральної Азії вдалося активізувати окремі напрями співпраці, проте повноцінне відновлення всебічного діалогу на високому та найвищому рівнях залишається актуальним завданням.

На казахстанському напрямі зусилля були спрямовані на розширення економічної співпраці, зокрема, в аграрній, енергетичній та військово-технічній сферах. Попри відсутність політичних контактів на високому та найвищому рівні у звітний період, активність дипломатичної установи була зосереджена на проведенні чергового засідання СМК з економічного

співробітництва (червень), розширенні присутності українських товарів на ринку Казахстану. Зокрема, 19 лютого відбулась зустріч представників української та казахстанської сторін Ділової ради «Україна–Казахстан», у ході якої були обговорені організаційні питання проведення 16 березня 2021 року установчого засідання Ділової ради. Українські компанії були представлені на виставці «Kazakhstan Machinery Fair 2021». Крім того, Посол України в Казахстані взяв участь у зустрічі Президента РК з главами делегацій, які беруть участь у роботі 6-го засідання Наради з взаємодії та заходів довіри в Азії (жовтень), та зустрівся з Заступником міністра оборони РК М. Таласовим, де обговорили питання військової освіти, проведення у 2022 р. в Києві VIII засідання Спільної міжурядової українсько-казахстанської комісії з питань військово-технічного співробітництва та можливість створення сервісного центру для ремонту літаків «Ан» на території Казахстану тощо. У сфері культурної дипломатії у травні відбувся запуск україномовного аудіогіда в музейно-меморіальному комплексі «АЛЖИР», а у червні встановлений пам'ятний знак «Синам і дочкам України, замученим у важкій неволі» в Карагандинській області.

На киргизькому напрямі відбулося відновлення політичних контактів на найвищому та високому рівнях після довготривалої паузи (зустріч президентів на полях Конференції країн-учасниць Рамкової конвенції ООН про зміну клімату; зустріч міністрів закордонних справ на полях Анталійського дипломатичного форуму). З метою сприяння подальшій інтенсифікації зв'язків між державами у Киргизстані розпочало роботу перше Почесне консульство України.

Узбецький напрям відзначився проведеними політичними консультаціями на рівні заступників міністрів закордонних справ (травень), під час яких було відзначено важливість подальшого розвитку політичного діалогу та поглиблення торговельних зв'язків між країнами.

На туркменському напрямі діяльність була зосереджена на відновленні позицій українських підприємств у туркменській економіці. Відбулася телефонна розмова між міністрами закордонних справ (червень), під час якої було домовлено про створення Ділової Ради. Водночас діюча Програма співробітництва між МЗС країн на 2020–2021 рр. не мала додаткових практичних вимірів.

Таджицький напрям відзначився суттєвою активізацією. Зокрема, вперше проведений робочий візит делегації МОН України до Таджикистану (березень); проведені політичні консультації на рівні заступників міністрів, керівників відповідних структурних підрозділів (травень); проведена онлайн-зустріч на рівні міністрів закордонних справ, підписано Програму співпраці між МЗС України та Таджикистану на 2021–2022 рр. (червень); відновлено роботу Спільної міжвідомчої комісії з економічних питань (жовтень).

У 2021 р. відбулася актуалізація питань регіональної безпеки через ситуацію в Афганістані. У першій половині року відбулася активізація ділових контактів (2-е засідання українсько-афганської СМК з торговельно-економічного співробітництва, березень), політичного діалогу на високому рівні частково через справу PS752 (у липні вперше з 2008 р. відбувся контакт у форматі телефонної розмови міністрів закордонних справ). У червні відбувся візит Посла України у Таджикистані, за сумісництвом в Афганістані, В. Сервастюка до Кабулу, під час якого були проведені переговори з міністром закордонних справ щодо важливості розширення взаємовідносин в економічній, освітній, військово-технічних сферах. Відбулася робоча зустріч з міністром внутрішніх справ, під час якої обговорили необхідність активізації співпраці та підготовку підписання Меморандуму про співпрацю між міністерствами двох країн, керівництвом Міністерства промисловості і торгівлі та депутатами. Після відновлення в країні влади руху «Талібан» зі зрозумілих причин афганський вектор перебуває на паузі. Успішно відбулась евакуація українських та іноземних громадян з Афганістану у серпні.

Результати

Недружні заходи з боку РФ, спрямовані на протидію активній зовнішній політиці України в регіоні, та обмежена кількість політичних контактів (більшість контактів забезпечується на рівні дипломатичних установ) залишаються негативними чинниками, які поки що не дозволяють реалізувати наявний потенціал, який би відповідав інтересам сторін.

Водночас у 2021 р. зусилля української дипломатії були спрямовані на укріплення фундаменту двосторонніх відносин для подальшого розширення взаємодії з регіоном Центральної Азії як окремим геополітичним простором.

За звітний рік відбулося відновлення роботи бізнес-форумів. За результатами 2021 року експорт до Казахстану, Киргизстану та Узбекистану та незначно впав до Туркменістану та Таджикистану. Загальний обсяг зовнішньої торгівлі товарами між Україною та країнами регіону склав: з Казахстаном — 1,29 млрд дол. США, Узбекистаном — 703 млн, Туркменістаном — 144 млн, Киргизстаном — 54,7 млн, Афганістаном — 4,2 млн дол. США.

Наявна позитивна динаміка у розвитку співпраці між регіонами України та країн ЦА. При цьому залишається відкритим питання прямого авіасполучення з окремими країнами (Киргизстаном, Туркменістаном, Таджикистаном), що надалі обмежує ділові, туристичні, гуманітарні та міжособистісні контакти з країнами регіону.

Що стосується голосування за щорічні українські резолюції в ГА ООН, то у голосуванні за резолюцію щодо мілітаризації Криму Казахстан утримався, Киргизстан голосував проти, а Афганістан, Туркменістан, Таджикистан та Узбекистан не брали участь. У голосуванні за резолюцію щодо прав людини в Криму Афганістан та Таджикистан утрималися, Казахстан та Киргизстан голосували проти, Туркменістан та Узбекистан не брали участь. Жодна з країн регіону не взяла участь в інавгураційному саміті Кримської платформи у серпні.

Чорноморський регіон

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	4	5
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	4	3
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	4	4
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	4
РЕЗУЛЬТАТИ	4	4
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B	B

Чорноморський регіон став ключовим регіональним напрямом зовнішньої політики України у 2021 р. насамперед через триваючу російську агресію та загострення безпекових загроз на суші і на морі. Пріоритетними завданнями залишалися консолідація міжнародної підтримки з деокупації Криму, відновлення територіальної цілісності та забезпечення вільного судноплавства в Азово-Чорноморському басейні. Із запуском Кримської платформи, створенням Асоційованого тріо та посиленням співпраці з НАТО у Чорному морі політика України щодо регіону почала набувати системного характеру.

Політичний інтерес

У 2021 р. можна нарешті говорити про формування стійкого політичного інтересу до Чорноморського регіону і спроби сформулювати державну політику щодо регіону в цілому, а не окремих його країн. Велика увага у виступах офіційних осіб, зокрема і у щорічному Посланні Президента до ВРУ, приділяється успішному запуску Кримської платформи, поглибленню співпраці з НАТО та регіональними країнами у Чорному морі, розбудові спроможностей ВМС ЗСУ із залученням міжнародних партнерів — США, Великої Британії, Туреччини. В аналітичній доповіді до щорічного Послання відзначається «рішуча налаштованість» України на зміцнення чорноморської безпеки включно із забезпеченням свободи судноплавства в Чорному та Азовському морях. Перспективними напрямками зовнішньої політики називаються формати «багатосторонньої співпраці під егідою НАТО за участю чорноморських держав – членів Альянсу та держав-аспірантів», а також посилення співробітництва з країнами ГУАМ та приєднання України до ініціативи Тримор'я.

Безпекова політика у регіоні великою мірою розглядається в ширшому, європейському та трансатлантичному контексті. Так, взаємодія у Чорному морі та спільні навчання з НАТО були відзначені Президентом у його Посланні до ВРУ як один із пріоритетних напрямів зовнішньої політики України. Віцепрем'єрка з питань європейської та євроатлантичної інтеграції зі свого боку декларувала готовність України бути «надійним партнером НАТО в Чорноморському регіоні» та долучитися до формування регіональної стратегії Альянсу, зокрема у рамках reflection process та підготовки Стратегічної концепції НАТО-2030.

Значну увагу приділяли регіону і законодавці. За результатами спільних комітетських слухань комітетів ВРУ з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва, з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій, національних меншин і міжнаціональних відносин, з питань національної безпеки, оборони та розвідки «Зовнішньополітичні аспекти деокупації АР Крим та м. Севастополь: парламентський вимір» (січень) КМУ було, зокрема, рекомендовано здійснити підготовчі заходи для започаткування Форуму з питань безпеки у регіонах Чорного та Середземного морів. Окремо були заплановані слухання з «Державної морської політики» (які, втім, було перенесено через карантинні обмеження).

В офіційних заявах МЗС як на рівні двосторонніх контактів, так і міжнародних організацій згадки про Чорноморський регіон лунали здебільшого у контексті протидії російській агресії, запуску Кримської платформи, посилення військово-морської співпраці з НАТО, зокрема Туреччиною і Румунією, а також підтримки територіальної цілісності Азербайджану, Грузії та Молдови.

Співпраця у рамках ОЧЕС та ГУАМ не отримала помітної політичної уваги протягом року.

Інституційна співпраця

Позиції ОПУ, ВРУ, КМУ та окремих міністерств щодо пріоритетів державної політики у регіоні загалом були суголосні. Необхідність вироблення морської стратегії і комплексної державної політики в Азово-Чорноморському регіоні відзначали представники ОПУ, МЗС, Комітету ВРУ з питань національної безпеки, оборони і розвідки, РНБОУ, МО, ГШ ЗСУ, Командування ВМСУ, зокрема на Міжнародному форумі «Морська стратегія держави. Розвиток та реалізація морського потенціалу України», який відбувся у травні.

До організації інавгураційного саміту Кримської платформи (серпень) були активно залучені ОПУ, СКМУ, МЗС. Утім, започаткування парламентського виміру платформи було перенесено на пізніший термін.

Враховуючи значну безпекову складову чорноморської політики України, важливою залишалася співпраця за лінією МЗС та МО. Показовим у цьому сенсі стало створення у 2020 р. формату щорічних політико-безпекових консультацій «Квадрига» з Туреччиною (два МЗС + два МО), але 2021 р. її чергове засідання не відбулося. Водночас відсутність єдиного координаційного органу з вироблення морської політики держави, а також недостатньо ефективна взаємодія між МЗС, ВМС ЗСУ, Мінстратегпромом, Мінінфраструктури та іншими ЦОВВ значно ускладнювала міжнародну співпрацю на морі та підготовку відповідних двосторонніх документів з іншими країнами.

Стратегічне бачення

У Стратегії зовнішньополітичної діяльності (2021 р.) серед ключових пріоритетів зазначається взаємодія щодо зміцнення безпеки Чорноморського регіону, зокрема із залученням потенціалу НАТО. Велике значення приділяється діяльності міжнародного консультативно-координаційного формату «Кримська платформа», поглибленню співробітництва з Турецькою Республікою. Відмічається, що відносини стратегічного партнерства з Азербайджанською Республікою і Грузією та встановлення таких відносин із Румунією є вагомим чинником стабільності у регіоні Азовського, Чорного, Балтійського та Середземного морів і важливим елементом архітектури загальноєвропейської безпеки. Пріоритетними завданнями визначаються об'єднання зусиль щодо протидії російській агресії, відновлення територіальної цілісності держав регіону, а також взаємодія у питаннях європейської та євроатлантичної інтеграції. У цьому контексті важлива роль відводиться новоствореному формату «Асоційованого тріо» з Грузією та Молдовою, а також започаткуванню взаємодії у межах регіональних альянсів Україна–Туреччина, Україна–Польща–Румунія, Україна–Румунія–Молдова, які мають на меті формування спільного порядку денного у сферах зовнішньої політики, безпеки, оборони та економіки. Розвитку регіонального співробітництва має сприяти створення нових та активізація чинних форматів ГУАМ+ та ОЧЕС (посилення

економічного, транспортного, митного співробітництва, боротьба з нелегальною торгівлею, організованою злочинністю), а також Комісія по захисту морського середовища Чорного моря.

У Стратегії воєнної безпеки (березень) наголошується, що на регіональному рівні найбільш загрозливим викликом є ймовірність дестабілізації ситуації у Балтійському та Чорноморському регіонах, на Кавказі й у Східній Європі, зокрема внаслідок нарощування військової присутності РФ, подальшої мілітаризації Криму, перешкоджання Росією вільному судноплавству в Азово-Чорноморському басейні та загострення «заморожених» конфліктів у регіоні тощо.

Діяльність

Наявність значного політичного інтересу до розвитку співпраці з регіональними країнами та погіршення безпекової ситуації у регіоні призвело до інтенсифікації дипломатичних контактів і політичного діалогу. Так, протягом року Президент України відвідав з візитами Туреччину (квітень), Грузію (липень) та Молдову (серпень); Прем'єр-міністр — Грузію (червень) і Молдову (серпень). У вересні відбувся робочий візит до Молдови Віцепрем'єр-міністра України — Міністра з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, співголови Міжурядової українсько-молдовської комісії з торговельно-економічного співробітництва О. Резнікова. МЗС України Д. Кулеба здійснив візити до Румунії (квітень) та Туреччини (червень).

Зі свого боку Україну неодноразово відвідували перші особи з країн регіону, зокрема: Грузії — Віцепрем'єр-міністр — Міністр закордонних справ Д. Залкаліані (травень), Президентка С. Зурабішвілі (червень), Прем'єр-міністр І. Гарібашвілі (серпень), Спікер парламенту К. Кучава (жовтень); Молдови — Президентка М. Санду (перший закордонний візит після обрання на посаду у січні), Віцепрем'єр-міністр, міністр закордонних справ і європейської інтеграції Н. Попеску (травень, жовтень); Румунії — Прем'єр-міністр Ф. Кіцу (серпень); Туреччини — міністр закордонних справ М. Чавушоглу (жовтень).

Крім того, в інавгураційному саміті Кримської платформи у серпні взяли участь Президентка Молдови, Прем'єр-міністри Грузії та Румунії, міністрами закордонних справ Болгарії та Туреччини, а також Генеральний секретар ГУАМ А. Ефендієв.

Окремо слід відзначити зустрічі у багатосторонніх регіональних форматах. У квітні МЗС Польщі, Румунії та Туреччини, України та Грузії на робочому засіданні «східного флангу НАТО» у Бухаресті обговорили питання безпеки в Чорноморському регіоні та євроатлантичні перспективи України та Грузії. У серпні на полях Анталійського дипломатичного форуму відбулися зустрічі Д. Кулеби з колегами з Румунії та Туреччини. У листопаді прем'єр-міністри трьох країн провели переговори з керівництвом ЄС у форматі «Асоційованого тріо» у рамках саміту Східного партнерства у Брюсселі.

Активно розвивалась військово-морська співпраця. У липні відбулись наймасштабніші в історії навчання Sea Breeze-2021, у яких взяли участь понад 5 тис. військових з 32 країн. У серпні в акваторії Чорного моря проведено багатонаціональні протимінні навчання «Дайв-2021» за участі ВМС України, США, Азербайджану, Грузії, Болгарії та Румунії. Рекордного рівня досягли обсяги спільних навчань і кількість відвідувань українських портів кораблями країн-партнерів, що свідчить про успішність дипломатичних зусиль України звернути увагу міжнародної спільноти до Азово-Чорноморського регіону та необхідності стримування агресора на суші і на морі.

Водночас співпраця у рамках багатосторонніх майданчиків ОЧЕС та ГУАМ носила обмежений характер через погіршення безпекової ситуації в регіоні, невирішені проблеми між країнами-членами (ОЧЕС) та перехід до формату відеоконференцій на тлі пандемії COVID-19.

Детально про відносини з Азербайджаном, Грузією, Молдовою, Румунією, Туреччиною дивіться у відповідних розділах.

Результати

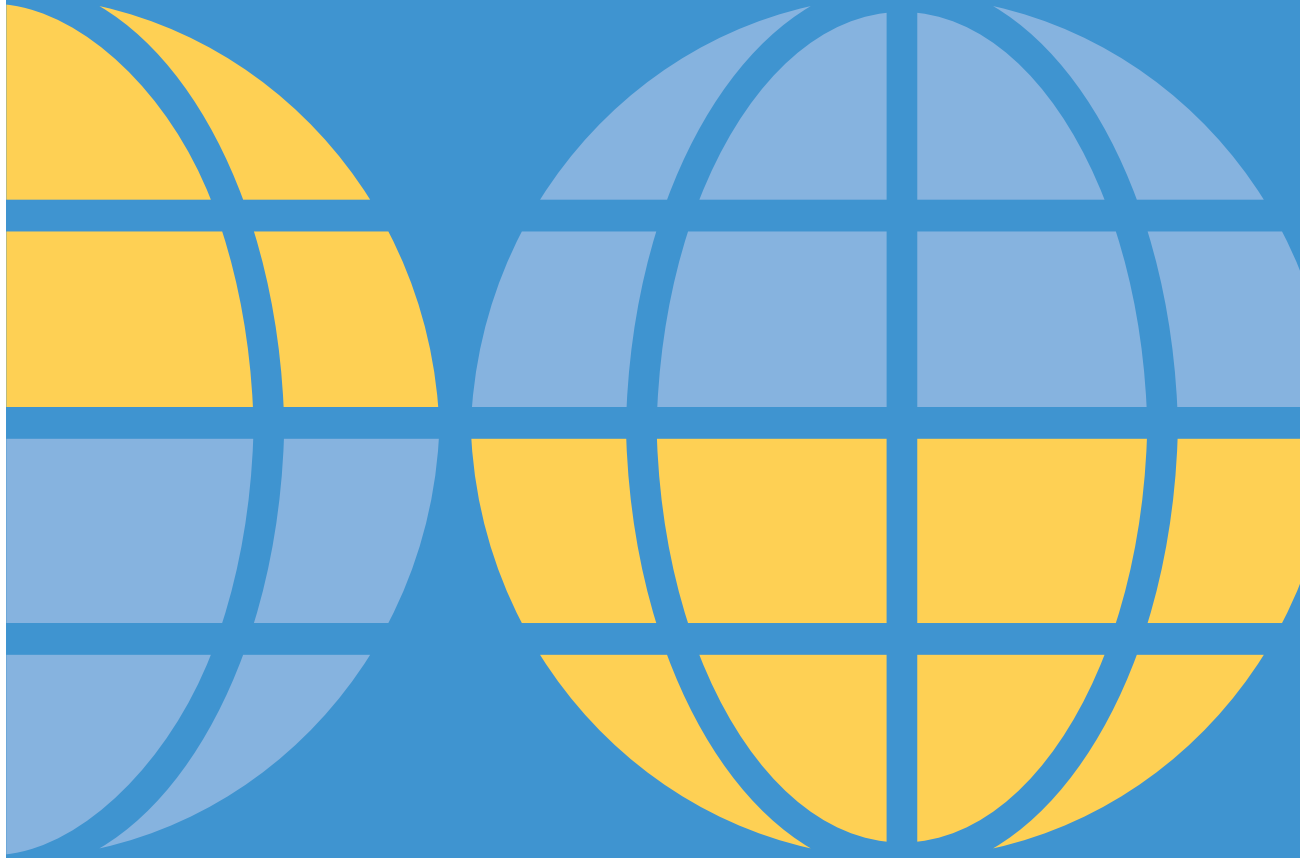
Безумовним досягненням української дипломатії стало проведення інаугураційного саміту Кримської платформи за участі 46 іноземних делегацій, яке було відзначено Президентом і МЗС як головна зовнішньополітична перемога України 2021 року.

Важливе значення з точки зору формування регіонального порядку денного та проведення проактивної політики на європейському напрямку мало інституціональне оформлення Асоційованого тріо, яке завершилось підписанням Батумської декларації на президентському саміті (липень).

Загалом створення малих регіональних альянсів з метою стримування російської агресії дозволило не тільки зберегти певний мінімум стабільності в Чорноморському регіоні, але і поглибити двосторонню співпрацю з регіональними країнами (за винятком РФ і Болгарії).

Позитивна динаміка помітна у торговельно-економічних відносинах України з країнами регіону. Обсяги двосторонньої торгівлі вийшли на допандемічні показники, а в деяких випадках (Туреччина) навіть перевищили їх. Загальний товарообіг склав з Азербайджаном — 1,1 млрд, Болгарією — 1,37 млрд, Грузією — 641 млн, Молдовою — 976,6 млн, Румунією — 2,34 млрд, Туреччиною — 7,4 млрд дол. США.

Водночас ескалація напруги з боку Росії і домінування проблем «жорсткої» безпеки на регіональному порядку денному не дозволили приділити достатньої уваги розвитку співпраці на інших напрямках — транспортному, енергетичному, екологічному, туристичному, науково-освітньому, культурно-гуманітарному тощо.

МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ

ОБСЄ

B-

ООН

B+

Рада Європи

B

ОБСЄ

B-

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	4	3
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	5	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	4	4
ДІЯЛЬНІСТЬ	5	4
РЕЗУЛЬТАТИ	4	3
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B+	B-

Протягом року Україна продовжила активно долучати всі інституції ОБСЄ до питань, пов'язаних з російською агресією та проблемами тимчасово окупованих територій, та використання всіх майданчиків для представлення української позиції з цих питань. Україну регулярно відвідували головуєча в ОБСЄ, генеральна секретарка та інші посадовці ОБСЄ. Водночас не вдалося переломити російське вето на продовження спостережної місії в пунктах Гуково та Донецьк. Крім того, політичний інтерес України фактично концентрувався лише на діяльності СММ ОБСЄ.

Політичний інтерес

Протягом 2021 р. політичний інтерес стосовно ОБСЄ, як і в попередні роки, здебільшого був зосереджений на діяльності СММ ОБСЄ та залученні до протидії російській агресії.

Президент В. Зеленський у своєму щорічному Посланні до ВРУ не згадав ОБСЄ, а в Аналітичній доповіді до щорічного Послання говориться про використання Організації для відновлення територіальної цілісності та миру в Україні. Не згадували про ОБСЄ у своїх основних промовах та інтерв'ю ані міністр закордонних справ, ані представники ОПУ.

Народні депутати звертались до тематики ОБСЄ тільки у рамках участі у Парламентській Асамблеї ОБСЄ та загострення ситуації на Донбасі.

Інституційна співпраця

Протягом року відбувалась координація діяльності у напрямі ОБСЄ між МЗС, МО, Постійним представництвом Президента в АР Крим. Водночас координація діяльності переважно була зосереджена на безпековому напрямі, із відсутністю видимої координації за іншими напрямками.

Стратегічне бачення

ОБСЄ фігурує у Стратегії зовнішньополітичної діяльності України (2021 р.), де, зокрема, йдеться про «максимальне використання існуючих регіональних форматів», зокрема ОБСЄ, задля покращення міжнародного безпекового середовища. Крім того, у документі підкреслюється важливість ОБСЄ та її парламентського органу як ключового регіонального формату для інформування та консолідації міжнародної спільноти у протидії російській агресії. Україна обирає проактивну позицію у рамках ОБСЄ,

зокрема, «обстоюватиме позицію щодо досягнення нової якості ОБСЄ в ефективному реагуванні на сучасні виклики та загрози європейській безпеці у військово-політичному, економіко-екологічному та людському вимірах» тощо. Водночас пріоритет отримав лише безпековий «кошик» діяльності організації без згадування інших напрямів діяльності організації та її інституцій.

Діяльність

У 2021 р. Україна продовжила зосереджувати свою діяльність у рамках ОБСЄ на політико-безпековому напрямі, насамперед на використанні інструментів та майданчиків ОБСЄ для протидії російській агресії. Питання економічного та екологічного порядку денного, а також права національних меншин тощо продовжили залишатися на другому плані.

Врегулювання російсько-українського збройного конфлікту було серед пріоритетів на порядку денному Шведського головування в ОБСЄ у 2021 р. Президент В. Зеленський та Міністр закордонних справ Д. Кулеба мали неодноразові перемовини з діючою головою ОБСЄ — Міністеркою закордонних справ Королівства Швеція А. Лінде, зокрема, під час її робочих візитів в Україну у січні та червні, та телефонних перемовин у квітні. Міністерка, також відвідувала зону ООС.

Міністр закордонних справ України Д. Кулеба провів телефонну розмову з Генеральною секретаркою ОБСЄ Х. Шмід (1.04) на фоні загострення ситуації на українсько-російському кордоні. У травні під час її візиту в Україну вона зустрілась з міністром Д. Кулебою та відвідала Донбас. Під час візиту, зокрема, обговорювалися питання необхідності посилення ролі СММ ОБСЄ у верифікації порушень припинення вогню.

Українська сторона неодноразово наголошувала на необхідності забезпечення доступу СММ ОБСЄ до всієї території України, а також важливості забезпечення доступу місії на територію АР Крим. Протягом року Постійний представник України при міжнародних організаціях у Відні Є. Цимбалюк під час засідань Постійної Ради ОБСЄ регулярно виступав із заявами щодо триваючої російської агресії проти України. Україна

протягом року приєднувалась до обговорення питань врегулювання придністровського конфлікту, ситуації в Білорусі та Грузії, ситуації на кордонах ЄС та Білорусі, щодо питань прав національних меншин, транспарентності військових навчань тощо. Крім того, Українська делегація привертала увагу до екологічних викликів через російську агресію (березень), яка робить неможливим відповідний моніторинг ситуації на непідконтрольних територіях.

1 березня заступниця Міністра закордонних справ Е. Джапарова та Постійний представник Президента України в АР Крим А. Кориневич взяли участь в онлайн-брифінгу для делегацій держав-учасниць ОБСЄ у контексті сьомої річниці тимчасової окупації Криму, де, зокрема, представили Кримську платформу.

7 квітня Україна активувала Віденський документ ОБСЄ 2011 р. про заходи зміцнення довіри та безпеки, відповідно до процедури направивши російській стороні офіційний запит щодо надання роз'яснень стосовно суттєвого зростання військової присутності РФ вздовж кордону з Україною та на тимчасово окупованих територіях України.

У травні Міністр закордонних справ Д. Кулеба зустрівся із директором БДПЛ ОБСЄ М. Мекаччі, де обговорили ситуацію з правами людини, зокрема, на тимчасово окупованих територіях та шляхи посилення взаємодії України та БДПЛ ОБСЄ. У липні на запрошення Д. Кулеби Україну з візитом відвідала представниця ОБСЄ з питань свободи ЗМІ Т. Рібейро. Окрім питань свободи слова в регіоні, також були обговорені питання затриманих Росією українських журналістів. Протягом року Україна була активно залучена у роботу Економіко-екологічного форуму ОБСЄ та інші зустрічі цього треку.

Під час Міністерської зустрічі ОБСЄ у Стокгольмі (грудень), окрім офіційних заходів, українська делегація на чолі з очільником МЗС провели паралельний захід «Кримська платформа: Рух вперед». У грудні Україна також виголосила Заяву стосовно 19-х щорічних консультацій щодо стану виконання Документа про заходи зміцнення довіри і безпеки у військово-морській галузі на Чорному морі, зазначивши, що дії РФ ведуть до порушення мір довіри.

Протягом року Україна активно приєднувалась до заяв ЄС в ОБСЄ (72 заяви).

У березні народні депутати взяли участь у зимовій сесії ПА ОБСЄ (онлайн), на якій інформували про порушення міжнародного права та прав людини на окупованих територіях, про створення Кримської платформи тощо. Літня сесія ПА ОБСЄ також відбулась онлайн.

Офіс Координатора проєктів ОБСЄ в Україні продовжив свою діяльність відповідно до мандату. Головні теми порядку денного у 2021 р. — подолання наслідків пандемії, права журналістів, публічні консультації, національна стратегія підтримки громадянського суспільства, реформа децентралізації, судова реформа, боротьба з домашнім насиллям, екологічні наслідки окупації на Сході України.

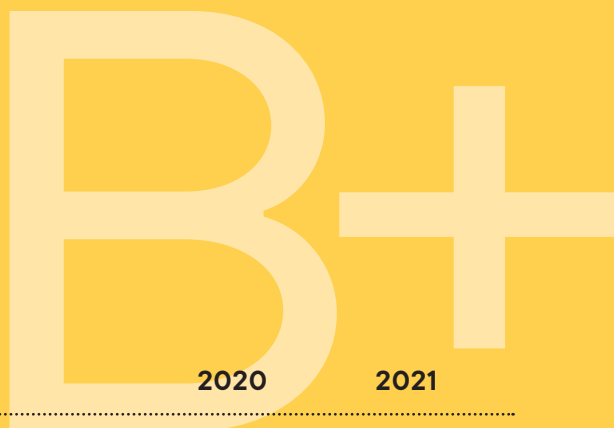
Результати

Україні вдалося утримати питання тимчасово окупованих територій та російської агресії на порядку денному різних інституцій ОБСЄ, проте протидія РФ не дозволила досягти значних результатів, які б дозволили змінити поточний статус-кво.

У липні на літній сесії ПА ОБСЄ (6.07) було ухвалено термінову резолюцію, яка була ініційована Україною, із засудженням дій Росії та вимогою звільнити окуповані території України та припинити мілітаризацію Криму та Чорного моря.

Через блокування з боку Російської Федерації не був продовжений мандат місії спостерігачів ОБСЄ на російських прикордонних пунктах пропуску «Гуково» і «Донецьк». РФ також регулярно ігнорувала українські запити у рамках Віденського документа. Генеральна секретарка ОБСЄ проігнорувала установчий саміт Кримської платформи у серпні.

ООН

 A large, light-colored graphic of the letter 'B' followed by a plus sign '+', representing a credit rating. The 'B' is significantly larger than the '+'.

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	4	3
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	4	5
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	3	4
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	5
РЕЗУЛЬТАТИ	5	5
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B	B+

Протягом року Україна продовжила активний захист національних інтересів у рамках відповідних механізмів ООН. Головна увага приділялась питанням прав людини, роззброєння, врегулювання ситуації на тимчасово окупованих територіях України. Водночас, ООН все ще сприймається переважно через призму врегулювання конфлікту, на чому зосереджений політичний інтерес. Постійні представництва в Нью-Йорку та Женеві взяли на себе основний тягар співпраці та просування українського порядку денного в ООН.

Політичний інтерес

Політичний інтерес щодо ООН протягом року був на середньому рівні. Увага приділялась більше практичному співробітництву та використанню механізмів організації, а не політичній залученості.

Під час свого виступу на загальних дебатах 76-ї сесії ГА ООН (23.09) В. Зеленський зупинився на питаннях вирішення конфліктів через діалог, подолання наслідків пандемії COVID-19, реформування та оживлення ООН, Кримської платформи, ситуації в окупованих Криму та Донбасі.

У черговому Посланні до ВРУ Президент не згадував ООН, а в Аналітичній доповіді до щорічного Послання Організації приділяється увага у контексті її реформування, насамперед — Ради безпеки, та покращення дієвості ООН. Водночас Президент не згадував про ООН у своїй промові на нараді послів у грудні.

Внесення орнаменту Орнек до списку світової культурної спадщини ЮНЕСКО, було названо Міністром закордонних справ серед десяти перемог 2021 р.

Інтерес народних депутатів у 2021 р. щодо ООН був вкрай обмежений.

Інституційна співпраця

Питання порядку денного ООН та діяльності України у рамках системи ООН не викликають суперечностей у різних гілок влади. Здебільшого міністерства та відомства зосереджені на виконанні власних зобов'язань у рамках відповідних секторальних Конвенцій ООН, рішень ГА та РБ ООН. Взаємодія відбувається за лінією захисту прав людини, участі в операціях з підтримання миру та заходів у юрисдикційних органах. Протягом року окрім МЗС активно долучались також міністерства юстиції, охорони здоров'я, економіки, оборони тощо.

Стратегічне бачення

ООН згадується у більшості поточних стратегічних документів України, окрім Закону «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики». Водночас у новій редакції Стратегії національної безпеки України (2020) наголошено на використанні «всіх наявних механізмів ООН, Ради Європи, ОБСЄ, інших міжнародних організацій для консолідації міжнародної підтримки України у протидії російській агресії».

Прийнята у 2021 р. Стратегія зовнішньополітичної діяльності України приділяє окрему увагу ООН з основним наголосом на питання боротьби з російською агресією, права людини, реформування ООН, поваги до міжнародного права, залучення до моніторингу ситуації на окупованих територіях. Окрема увага приділена залученню проектної та гуманітарної допомоги у рамках ООН для України. Крім того, йдеться і про долучення України до операцій ООН з підтримки миру.

Питання співробітництва з ООН зазвичай розпорошені у робочих документах різних міністерств, які співпрацюють з окремими інституціями ООН або виконують зобов'язання України за певними конвенціями. Україна та ООН продовжують співпрацювати на основі Рамкової програми партнерства між Урядом України та ООН на 2018–2022 рр.

Діяльність

Як і в попередні роки, діяльність у рамках ООН здебільшого реалізовувалась силами постійних представництв України при відповідних штаб-квартирах ООН із залученням окремих представників міністерств відповідно до тематики.

Президент В. Зеленський виступив на загальних дебатах 76-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью Йорку (23.09). Міністр закордонних справ Д. Кулеба виступив під час міністерських дебатів РБ ООН з нагоди 20-річчя схвалення резолюції 1373 щодо протидії тероризму (12.01) та під час заходу високого рівня за формулою «Арріа»: «Крим: 7 років порушень суверенітету та територіальної цілісності України» (13.03).

Традиційно найбільш активним з трьох було ППУ у Нью-Йорку. Головна увага була приділена питанням гуманітарного та безпекового характеру, пов'язаним із ситуацією в Україні через агресію РФ, а також проблематиці забезпечення прав людини, кризам в інших країнах, роззброєнню, тероризму, реформуванню ООН тощо. Зокрема, представники України виступили під час дебатів Спеціального комітету зі Статуту ООН та зміцнення ролі Організації (16.02), у рамках загальної дискусії Комісії ООН зі становища жінок (18.03), четвертому неформальному засіданні міжурядових переговорів стосовно реформи РБ ООН (19.04), засіданні ГА ООН щодо відповідальності за захист та запобігання геноциду, військовим злочинам, етнічним чисткам та злочинам проти людяності (18.05), а також ряді відкритих дебатів РБ ООН («Операції ООН з підтримання миру» (18.08); щодо безпеки та миру через превентивну дипломатію (16.11); щодо безпеки у контексті тероризму та зміни клімату (9.12) тощо). Також Українська делегація виступала під час брифінгів щодо ситуації у Сирії, М'янмі.

У заходах у Нью-Йорку (офлайн та онлайн) окрім дипломатів також брали участь ВіцеПрем'єр-міністр України з питань європейської та євроатлантичної інтеграції О. Стефанішина, Міністр захисту довкілля р. Абрамовський, заступник Міністра з питань реінтеграції ТОТ І. Яременко, заступник Міністра соціальної політики України О. Ревук, заступниця Міністра закордонних справ України Е. Джапарова, заступник Міністра молоді та спорту А. Чесноков, голова НАЗК О. Новіков.

Діяльність ППУ при відділенні ООН та інших міжнародних організацій у Женеві також була на високому рівні. Основна увага приділялась питанням прав людини, роззброєння, охорони здоров'я, ситуації на тимчасово окупованих територіях України тощо. Делегація України брала активну участь у засіданнях Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я (25.05), тематичних дебатах Конференції з роззброєння щодо негативних гарантій безпеки (08.06) та Конференції з роззброєння «Транспарентність в озброєннях» (27.07), тематичній дискусії «Участь та роль жінок у міжнародній безпеці» (1.09), 48-ої сесії Ради ООН з прав людини (27.09), 112-ої сесії Ради Міжнародної організації міграції (1.12), Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я (1.12), зустрічі держав-учасниць Протоколу V про

вибухонебезпечні предмети (9.12), Щорічній конференції держав-учасниць Протоколу II про заборону або обмеження застосування мін, мін-пасток та інших пристроїв (10.12), Шостої оглядової конференції Конвенції про негуманну зброю (14.12) тощо.

До женевської делегації також приєднувались Міністр охорони здоров'я О. Ляшко, заступниця Міністра закордонних справ Е. Джапарова, заступник Міністра економіки — Торговий представник України Т. Качка, заступниця Міністра юстиції В. Коломієць. Крім того, протягом року відбулась низка зустрічей з очільниками міжнародних організацій системи ООН, які розташовані в Женеві, як на рівні постійної представниці України Є. Філіпенко, так і заступниці Міністра Е. Джапарової.

Україна виголосила спільну заяву про негативний вплив дезінформації на права людини від імені майже шістдесяти держав під час роботи Ради ООН з прав людини (02.07) та від імені 40 держав із засудженням Росії за порушення прав людини в Криму та з підтримкою Кримської платформи (2.10). У грудні Рада ООН з прав людини провела Інтерактивний діалог щодо України.

Представництво України у Відні традиційно було зосереджено на діяльності у рамках ОБСЄ з огляду на пріоритетність питання російської агресії на порядку денному ОБСЄ. Менша динаміка спостерігалася у напрямі ООН, окрім діяльності у рамках МАГАТЕ (див. розділ щодо ядерного нерозповсюдження).

Станом на кінець 2021 р. 307 представників України (військовий, поліцейський та цивільний персонал) були представлені у шести місіях ООН: Косово, Судані, Південному Судані, Малі, Кіпрі і найбільше представництво — у ДР Конго. Військове представництво й надалі значно переважає над цивільним та поліцейським.

Україна продовжила активну співпрацю з Місією ООН з прав людини в Україні та Генеральним секретарем Організації щодо моніторингу ситуації на тимчасово окупованих територіях України.

Результати

Україні вдалося втримати підтримку в ГА ООН щодо двох «кримських» резолюцій та розвинути їх змістовну частину. На ГА ООН (16.12) було позитивно проголосовано за резолюцію «Ситуація з правами людини в Автономній Республіці Крим та м. Севастополь (Україна)». Резолюцію підтримали 65 країни, що на одну більше, ніж у 2020 р., 25 країн проголосувало проти, 85 — утримались. Четвертий рік поспіль ГА ООН ухвалила резолюцію «Проблема мілітаризації Автономної Республіки Крим та міста Севастополь (Україна), районів Чорного та Азовського морів» (9.12), яка цього року була значно посилена. Зокрема, в ній зазначається, що Росія намагається встановити свою юрисдикцію над колишніми ядерними об'єктами та матеріалами у Криму, а також міститься заклик припинити переміщення на територію Криму різних категорій озброєнь та засудження права Національної гвардії блокувати території та акваторії (кількість голосів «за» залишилась без змін — 63, але кількість «проти» підвищилась до 22).

Важливим результатом є збереження в порядку денному ГА ООН пункту «Ситуація на тимчасово окупованих територіях України», дебати за яким відбулися 23 лютого. У березні була ухвалена Спільна заява 46 держав з нагоди сьомої річниці схвалення Генеральною Асамблеєю ООН резолюції 68/262 «Територіальна цілісність України».

У Женеві в ході 133-ї сесії Комітету ООН з прав людини (25–26.10) відбувся захист восьмої періодичної доповіді України про виконання нею положень Міжнародного пакту про громадянські та політичні права.

Подовжилася співпраця з агенціями ООН з надання гуманітарної допомоги мешканцям сходу України. Зокрема, для реалізації Плану гуманітарного реагування для України на 2021 р. залучалося 168 млн дол. США. План гуманітарного реагування ООН для України на 2022 р. було представлено в Нью-Йорку (30.11). У ньому вказується, що допомоги потребуватимуть 2,9 млн постраждалих від конфлікту на сході України, і на його реалізацію потрібно 190 млн дол.

У квітні 2021 р. Україну було обрано до складу Виконавчої ради ООН — Жінки на 2022–2024 рр., а також переобрано на трирічний термін до складу Виконавчої ради ПРООН, Фонду ООН у сфері народонаселення, Управління ООН з обслуговування проєктів. На жаль, представниця України не була обрана до Комітету ООН проти тортур, попри активні спільні зусилля дипломатів та правозахисників.

Рада Європи

В

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	3	4
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	5	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	4	4
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	4
РЕЗУЛЬТАТИ	3	4
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	В	В

У 2021р. зріс політичний інтерес та динаміка співробітництва України у рамках РЄ. Збережені вже сталі пріоритети: підтримка у втіленні цілей політики реформ, зміцнення верховенства права, демократичних інститутів, удосконалення виборчих процедур, дотримання прав людини, реформи судочинства, децентралізація, розвиток місцевої демократії. Українська сторона намагається належним чином використовувати майданчик РЄ для протидії гібридній агресії РФ проти України. Україна та РЄ загалом змогли подолати політичне дистанціювання і повернутись до діалогу та співпраці.

Політичний інтерес

Упродовж 2021 р. рівень політичного інтересу в Україні до взаємодії та співпраці з Радою Європи підвищувався, що пов'язано з певним потеплінням і налагодженням довірливого двостороннього діалогу, підтримкою у рамках РЄ низки українських ініціатив. Помітну роль на міждержавному треку співробітництва в рамках РЄ відігравав Постійний представник України при РЄ. Водночас РЄ не звучала в основних промовах та інтерв'ю ані Президента, ані Міністра закордонних справ. Сторонам вдалося подолати шоківий стан взаємин (після рішення Асамблеї повернути російську делегацію в ПАРЕ у червні 2019 р.), відновити можливості для подальшого діалогу.

Помітною була робота Постійної делегації ВР України в ПАРЕ на чолі з М. Мезенцовою. «Російський кейс» залишався одним пріоритетних напрямів роботи делегації.

Інституційна співпраця

Сталу динаміку у 2021 р. демонструвала інституційна співпраця (як в межах України, так і зі структурами РЄ та проектами РЄ в Україні). Міністерства та відомства України проявляли належне ставлення до відповідного напряму діяльності і взаємодії з партнерськими сторонами. Головним майданчиком за лінією співпраці з РЄ були МЗС, Мін'юст, ВРУ та КМУ.

Як і минулими роками, співпраця Мін'юсту, Верховного Суду, Генеральної прокуратури, Урядового уповноваженого у справах ЄСПЛ, МЗС, Мінреінтеграції та Мінрегіону тощо проявляється у двох десятках великих проектів Ради Європи (та спільних РЄ і ЄС) в Україні, що стосуються питань верховенства права, реформи системи судочинства, правозахисту тимчасово переміщених осіб, порушення прав громадян на тимчасово окупованих територіях, протидії корупції, сприяння децентралізації і місцевій демократії, регіональному розвитку та зміцненню демократичних процедур.

Посилюється співпраця у рамках проектів та ініціатив, що стосуються розвитку соціальних прав людини, між Мінсоцполітики, МОН,

Уповноваженим ВРУ з прав людини, Урядовою уповноваженою з питань гендерної політики та ін.

Дедалі більш значимими партнерами виступають місцеві органи державної влади та органи місцевого самоврядування, а також ціла низка їх асоціацій. Це особливо було помітним під час проведення у лютому 2021 р. засідання Ради розвитку громад та територій. 15 грудня 2021 року у МЗС України відбулась Міжвідомча нарада з питань імплементації Плану дій Ради Європи для України на 2018–2022 рр.

Водночас через затягування процесу не була затверджена кандидатура українського представника на посаду судді ЄСПЛ, а у жовтні був повторно запущений конкурс відбору судді. Крім того, гостро стоїть питання призначення Урядового уповноваженого у справах ЄСПЛ — посада вакантна з 1 вересня.

Стратегічне бачення

В основі стратегічного бачення відносин між Україною та РЄ, як і раніше, лежить План дій РЄ для України на 2018–2022 рр.

У Стратегії зовнішньополітичної діяльності України (2021 р.) окрему увагу приділено РЄ. Зокрема, Рада Європи і ПАРЕ названі серед ключових регіональних форматів для подальшої консолідації підтримки та збереження міжнародного тиску на державу-агресора. У відносинах з організацією пріоритет робиться на співпрацю у питаннях розбудови України як демократичної правової держави та проведенні реформ, а сама організація залишається авторитетним джерелом правових стандартів у сфері демократії, верховенства права та прав людини.

Діяльність

У 2021 р. Україна здійснювала інтенсивну роботу у всіх основних робочих органах РЄ (КМРЕ, ПАРЕ, КМРВРЕ), а також переважній кількості міжурядових експертних комітетів та конвенційних моніторингових

механізмах. Упродовж року відбувалися сталі робочі контакти з очільниками РЄ Президента України, Міністра закордонних справ, Першої заступниці Міністра закордонних справ, Віцепрем'єр-міністерки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, Міністра юстиції, Голови ВРУ, Генерального прокурора та багатьох ін.

У публічній площині помітною є робота української делегації в ПАРЕ на чолі з М. Мезенцевою. Делегація цілеспрямовано працює над посиленням інструментів і механізмів Асамблеї та її здатності протистояти російським діям. Водночас слід констатувати стале зниження інтересу Асамблеї до проблематики російсько-українського конфлікту. Зокрема, постійна делегація України розвивала партнерство у рамках Групи «Балтік плюс» та ініціювала розгортання активної роботи щодо Кримської платформи. У квітні 2021 р. Групою «Балтік плюс» було ініційовано підписання політичної Заяви щодо засудження військової ескалації і провокацій з боку Росії біля кордонів України. Українською делегацією здійснювалися безрезультатні спроби оскаржити повноваження Росії в ПАРЕ (зокрема, у зв'язку з порушенням Росією прав людини в окупованому Криму та арештом О. Навального). Активну роботу проводили такі члени української Постійної делегації у ПАРЕ, як Л. Василенко, О. Гончаренка, Є. Кравчук, М. Бардіну, О. Мережка, Є. Ясько.

У квітні відбулась робоча зустріч української делегації до ПАРЕ з Комісаром Ради Європи з прав людини Д. Міятович, де обговорювалися питання про стан прав людини в окупованому Криму.

Важливим здобутком української делегації стало переобрання на 2021 р. віцепрезидентом ПАРЕ народного депутата О. Мережка, що серед іншого дозволяє українській делегації бути представленою у складі Бюро.

У серпні відбувся візит Генеральної секретарки РЄ М. Пейчинович-Бурич для участі у саміті Кримської платформи. Генсек РЄ була єдиним керівником міжнародних організацій, що взяла участь у саміті. У липні вона також взяла участь у Конференції з питань реформ в Україні у Вільнюсі, де, зокрема, провела зустріч з Міністром Д. Кулебою. Підтвердженням підвищеного взаємного політичного інтересу варто вважати офіційний візит до України Генеральної секретарки у листопаді і її чисельні зустрічі високого політичного рівня з українськими урядовцями та парламентарями,

представниками Меджлісу, а також із Президентом України В. Зеленським. Сторонами було підкреслено, що співпраця України в рамках Ради Європи наразі активно розвивається за пріоритетними напрямками: забезпечення верховенства права (співпраця із Венеційською Комісією), захист прав людини (співпраця із ЄСПЛ), розвиток демократичних інституцій, судова реформа та боротьба з корупцією.

У Страсбурзі відбулась зустріч Генеральної прокуратури України І. Венедіктової з Генеральною секретаркою РЄ М. Пейчинович-Бурич, на якій сторони обговорили досягнення України у реформі прокуратури та питання боротьби із корупцією (10.09). І. Венедіктова провела онлайн конференцію з представниками Ради Європи (Генеральним директором з прав людини та верховенства права РЄ, директором Директорату з прав людини РЄ та ін.) щодо протидії порушенню прав людини у тимчасово окупованому Криму (7.10).

Як і минулими роками, у 2021 р. продуктивно велася робота Постійного представництва України при Раді Європи.

Доволі активною була діяльність української делегації в Конгресі МРВ РЄ, у лютому було оновлено її склад. У грудні Україну відвідав Генеральний секретар КМРВ А. Кіфер.

За лінією співпраці з Венеційською Комісією у 2021 р. Україна отримувала консультативну допомогу й рекомендації у частині конституційного права, т.зв. «антиолігархічного законодавства», місцевих референдумів. Буде продовжено співпрацю в частині судової реформи. Глава Венеціанської комісії Дж. Букіккіо відвідав Україну у червні та закликав якнайшвидше реформувати Вищу раду правосуддя.

Результати

У травні Комітетом міністрів РЄ було ухвалено рішення «Ситуація з правами людини в АР Крим та м. Севастополь (Україна)», в якому вкотре була підтверджена підтримка незалежності й суверенітету України, а РФ закликає відновити територіальну цілісність України у її міжнародно визнаних кордонах. Документ констатує суттєве порушення РФ як

державою-окупантом прав людини в Криму, зобов'язує ГС РЄ готувати щороку доповідь про ситуацію з правами людини в Криму, а Комісара з прав людини — розглянути можливості оцінювання на регулярній основі ситуації.

Урядовий уповноважений у справах ЄСПЛ продовжив належне представлення України в Суді під час розгляду справ, у т. ч. тих, що стосуються міждержавних скарг України проти Росії.

КМУ затвердив конкретизований план заходів з імплементації Національної стратегії (розв'язання проблеми невиконання рішень судів, боржниками за якими є державний орган або державне підприємство, установа, організація) та зобов'язав відповідні міністерства, відомства й інші центральні органи виконавчої влади забезпечити виконання затвердженого цим розпорядженням плану заходів (17.03).

На літній сесії ПАРЕ було ухвалено Резолюцію «Порушення прав людини, вчинені проти кримських татар у Криму», в якій констатувалися факти порушення прав людини в Криму та заклик до Росії «скасувати рішення, яке забороняє діяльність Меджлісу кримськотатарського народу» (23.06).

У липні був прийнятий Закон України про приєднання з 2022 р. до Групи Помпиду — групи РЄ зі співробітництва у боротьбі проти зловживання наркотиками та їх незаконного обігу. Це відкриє додаткові можливості для залучення міжнародної технічної допомоги, вивчення та запровадження міжнародного досвіду у боротьбі з незаконним обігом наркотиків.

Україна долучилася до Конвенції Ради Європи про спільне кінематографічне виробництво (25.11).

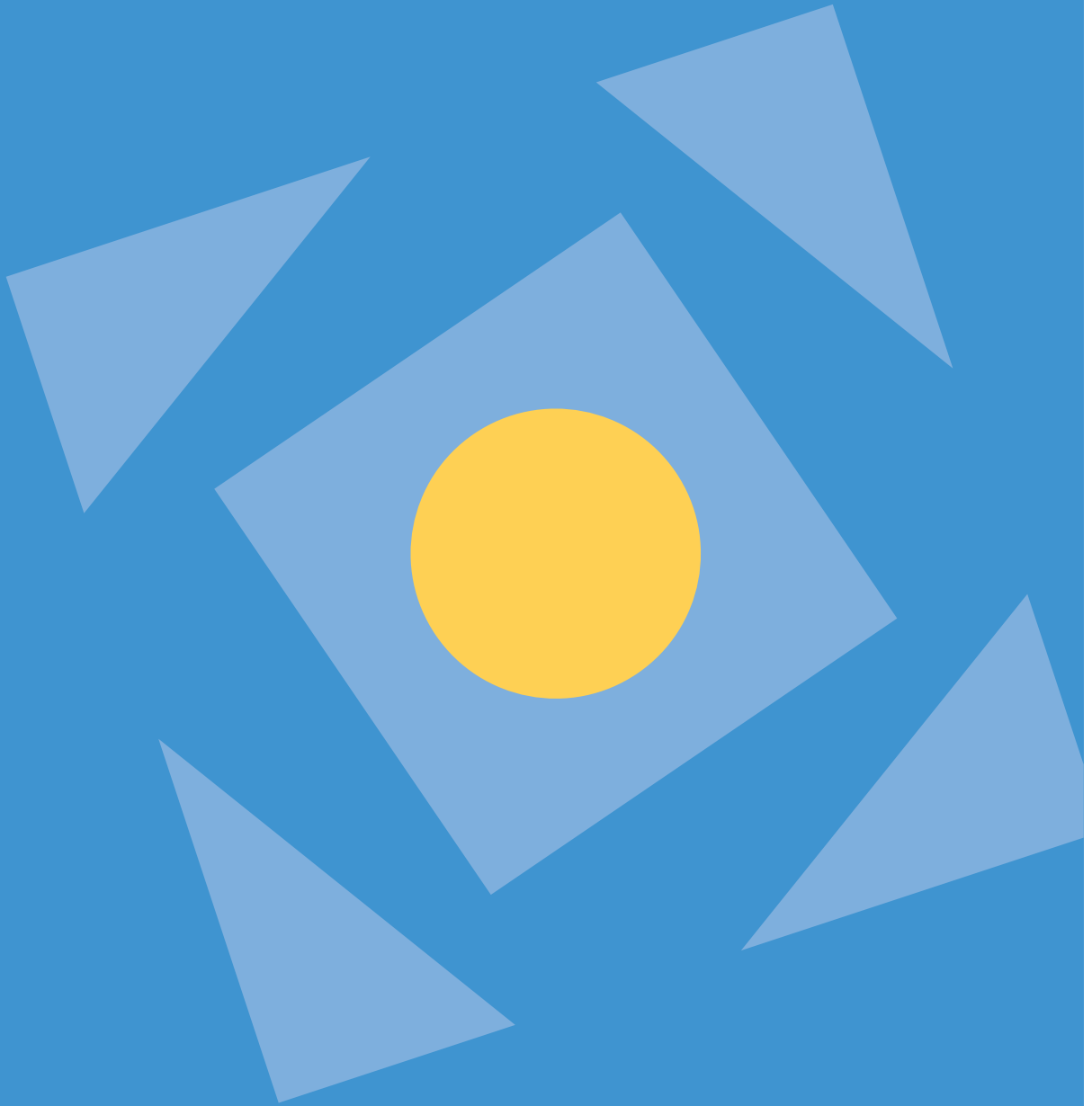
Рада Європи і Україна визнають досягнення в розгорнутих РЄ в Україні десятках Проектів і Програм, зокрема у сфері децентралізації, підтримки прозорості виборчої практики в Україні, реформування виборчого законодавства, внутрішнього переміщення в Україні, зміцнення громадської участі у демократичному процесі прийняття рішень, кримінальної юстиції, судової реформи тощо.

Під час засідання Комітету Міністрів РЄ у березні Генеральний секретар Конгресу МРВ А. Кіфер, звітуючи про діяльність Конгресу, відзначив продуктивність співпраці з Україною, зокрема у контексті здійснення моніторингу виборів в Україні (у жовтні 2020 р.) та діяльності

із забезпечення належної імплементації Європейської хартії про місцеве самоврядування. Він також привітав створення Конгресу місцевих та регіональних влад України (при Президентові України) та початок розробки нового муніципального кодексу.

Наприкінці жовтня Урядову уповноважену з питань гендерної політики Катерину Левченко було переобрано Віцеголовою Комітету з питань гендерної рівності Ради Європи. У червні 2021 р. Голову Державної служби України з етнополітики та свободи совісті О. Богдан обрано Віцеголовою Керівного комітету Ради Європи з антидискримінації, розмаїття та інклюзії (CDADI), у грудні 2021 р. — переобрано Віцеголовою CDADI з мандатом до кінця 2022 р.

Примітною подією стало визнання українського міста Хмельницький лауреатом щорічної найвищої нагороди ПАРЄ за просування європейських цінностей — Призу Європи.

ІНІЦІАТИВИ БАГАТОСТОРОННЬОГО ХАРАКТЕРУ

Захист прав людини	B
Зміна клімату	B
Нерозповсюдження ядерної зброї	C
Питання міжнародної безпеки	B-

Захист прав людини

B

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	5	4
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	4	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	4	4
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	4
РЕЗУЛЬТАТИ	4	4
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B+	B

У 2021р. зовнішня політика України у сфері прав людини стала значно проактивніша та продовжилася на високому рівні. Одним з головних фокусів був стан дотримання прав людини та норм міжнародного гуманітарного права на тимчасово окупованих територіях України. У рамках міжнародного співробітництва щодо забезпечення міжнародних зобов'язань України у сфері прав людини держава використовувала на лише «традиційні» механізми системи інституцій ООН, ОБСЄ, Ради Європи, ЄС, але й ініціювала та розпочала роботу першого міжнародного консультативно-координаційного формату — Кримська платформа.

Політичний інтерес

Політичний консенсус щодо зовнішньополітичної діяльності України проявлявся у питаннях, що пов'язанні з порушенням прав людини на окупованих територіях України. Ці питання порушувалися під час офіційних виступів Президента України, секретаря РНБО, міністрів, Генерального прокурора, очільників комітетів ВРУ та депутатів різних фракцій. Парламент неодноразово ухвалював спільні заяви та постанови щодо прав людини на окупованих територіях.

Щодо інших зобов'язань України у сфері прав людини, то спільні заяви з'являлися набагато рідше, а політичні партії часто займали протилежні позиції щодо реалізації реформ, необхідних для захисту прав людини у країні (наприклад, з питань реформи системи правосуддя, розслідування злочинів проти журналістів та громадянських активістів, Стамбульської конвенції тощо). Крім того, майже був відсутній інтерес до питань прав людини в інших частинах світу.

Інституційна співпраця

У 2021 р. координація діяльності Уряду, ВРУ, ОПУ, Уповноваженого ВРУ з прав людини, міжнародних експертів та громадянського суспільства відбувалася не лише у рамках підготовки оновленої Національної стратегії у сфері прав людини і плану дій для її імплементації, але й в межах контролю за виконанням Стратегії. Представники уряду України активно брали участь у консультаціях та спільних нарадах з Моніторинговою місією ООН та іншими інституціями ООН, ОБСЄ, ЄС та РЄ з питань захисту прав людини в Україні. МЗС України активно використовувало всі наявні

міжнародні інструменти у сфері прав людини. Зокрема, відбувалась активна міжінституційна співпраця між МЗС та Генпрокуратурою та ін. щодо низки важливих міжнародних розслідувань, хоча і спостерігались труднощі в середині самої ГП. Також відбувалась координація щодо просування української кандидатури для обрання членом Комітету ООН проти катувань.

Кримська платформа була розбудована у трьох вимірах: урядовий, парламентський та експертний, які взаємодіють між собою з метою реалізації задач Платформи. Задля координації діяльності різних вимірів в Україні був відкритий Офіс Кримської платформи.

Стратегічне бачення

Базовим стратегічним документом у сфері прав людини, як і в попередні роки, є Національна стратегія у сфері прав людини для вдосконалення діяльності держави задля забезпечення прав і свобод людини та створення дієвих механізмів їх реалізації та захисту. Також до Стратегії був затверджений План дій з її реалізації на 2021–2023 рр. Реалізація Стратегії передбачає співпрацю урядового та неурядового секторів за підтримки ООН, РЄ, ОБСЄ, ЄС та інших міжнародних організацій.

Стратегія зовнішньополітичної діяльності України (2021 р.) також звертається до проблематики прав людини. Це стосується як питань захисту прав громадян за кордоном, так і захисту прав людини та протидії їх порушенню на тимчасово окупованих територіях усіма засобами, включаючи відповідні міжнародні судові інституції, а також наголос, що Україна у рамках членства в Раді ООН з прав людини послідовно просуватиме ініціативи щодо захисту прав людини у глобальному вимірі, зокрема у сфері превенції їх порушень.

У 2021 р. Стратегія була розширена через включення нових розділів та посилення уваги до подолання негативних наслідків збройного конфлікту для реалізації прав людини в Україні.

У контексті захисту прав людини на окупованих територіях України необхідно відзначити затвердження Президентом України першого офіційного стратегічного документа з питань деокупації — Стратегії

деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополя. Захист прав і свобод людини в Стратегії зазначений першим серед пріоритетних напрямів.

Діяльність

У 2021 р. Уповноважена ВРУ з прав людини продовжила співпрацю з міжнародними організаціями, такими як Міжнародний інститут Омбудсмана, Європейський інститут Омбудсмана, Міжнародний координаційний комітет національних інституцій з просування та захисту прав людини, Європейська мережа національних інституцій з прав людини. Крім того, Офіс Уповноваженої брав участь у низці міжнародних проєктів (наприклад, проєкт «ЄС та РЄ працюють разом задля посилення операційної спроможності Омбудсмана у захисті прав людини»). Водночас законодавство про омбудсмана потребує вдосконалення задля усунення ризиків залежності від політичних сил та більш прозорої процедури обрання кандидатів на посаду, на чому наголошують й міжнародні експерти. З метою наближення законодавства України у сфері діяльності Омбудсмана до міжнародних стандартів та кращих практик таких інституцій був зареєстрований відповідний законопроект про внесення змін до закону про Омбудсмана, який потребує доопрацювання.

У 2021 р. Україна подала кандидата для висунення на обрання членом Комітету ООН проти катувань — українську правозахисницю О. Матвійчук. МЗС проводила широку міжнародну кампанію на підтримку її кандидатури.

У 2021 р. в Офісі Генерального прокурора продовжив свою роботу Департамент нагляду в кримінальних провадженнях щодо злочинів, вчинених в умовах збройного конфлікту. Департамент координує розслідування таких резонансних та міжнародно значимих справ, як захоплення Криму, МН17, Іловайська та Дебальцевська трагедії, захоплення моряків у Керченській протоці, збиття українського пасажирського літака в Ірані. Однак рішення Генеральної прокурорки І. Венедіктової про усунення з посади Г. Мамедова, який курував цим департаментом, викликало серйозне занепокоєння з боку міжнародних партнерів України щодо

подальшої спроможності України виконувати свої зобов'язання у сфері ефективного розслідування.

Президент України та МЗС регулярно зверталися до питань порушень прав людини на окупованих територіях України під час дво- або багатосторонніх перемовин та міжнародних заходів вищого рівня. Так, питання порушень прав людини в окупованому Криму було піднято у рамках 76-ї сесії ГА ООН та Ради міністрів ОБСЄ. Окрім цього, МЗС України на постійній основі робило заяви з приводу порушень прав людини на окупованих територіях Криму та Донбасу.

Народні депутати України долучалися до тематики через низку двосторонніх зустрічей зі своїми колегами, а також діяльність постійних делегацій при міжнародних організаціях, насамперед ПАРЕ.

Однією з найважливіших подій зовнішньополітичної діяльності України стало проведення Інавгураційного саміту Кримської платформи 23 серпня у Києві. У Саміті взяли участь 47 держав та міжнародних організацій. Одним з ключових напрямів Платформи стала протидія порушенням прав людини та норм міжнародного гуманітарного права.

Результати

У 2021 р. була затверджена оновлена Національна стратегія у сфері прав людини та План дій з її реалізації на 2021–2023 рр. У цьому ж році розпочав свою роботу оновлений механізм оцінки — урядом була утворена міжвідомча робоча група з проведення оцінки прогресу реалізації Національної стратегії у сфері прав людини.

Україна продовжила співпрацю з інституціями ООН, ОБСЄ, ЄС та РЄ, а відповідні моніторингові місії безперешкодно продовжували свою діяльність на території України. Водночас треба відмітити, що в Європейському суді з прав людини (ЄСПЛ) так і не був призначений новий суддя від України, оскільки ПАРЕ відхилила кандидатури від України.

У 2021 р. було ухвалено важливе рішення ЄСПЛ у рамках поданих Україною міждержавних скарг проти РФ. У справі «Україна проти Росії» щодо Криму суд визнав прийнятною скаргу України про порушення

прав людини на окупованій території Криму та встановив, що контроль РФ над окупованим Кримом розпочався не пізніше 27 лютого 2014 року, і, відповідно, з 27 лютого 2014 року суди, що діяли у Криму, не можуть вважатися такими, що сформовані у законний спосіб.

Масові порушення прав людини в окупованому Криму були висвітлені в доповіді Генерального секретаря ООН «Стан у сфері прав людини в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, Україна». ГА ООН ухвалила посилену резолюцію «Ситуація з правами людини в тимчасово окупованих Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, Україна» (грудень).

Питання окупованих територій залишалося на порядку денному ЄС. Так, була ухвалена Декларація Верховного представника від імені ЄС про незаконну анексію Криму та м. Севастополя, а санкцій ЄС за окупацію Криму були не лише збережені, але й розширені. На сесіях ПАРЕ регулярно порушувалися питання прав людини на окупованих територіях України, включаючи ухвалення резолюції про порушення прав людини кримськотатарського народу.

Беззаперечним успіхом зовнішньої політики України став запуск нового міжнародного координаційно-консультаційного формату Кримська платформа, стартом якого є підписання Спільної декларації Учасників Міжнародної Кримської платформи з метою мирного припинення окупації Російською Федерацією території АР Крим та міста Севастополя і відновлення контролю України над цією територією у повній відповідності до міжнародного права.

Зміна клімату

B

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	3	4
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	3	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	3	4
ДІЯЛЬНІСТЬ	3	4
РЕЗУЛЬТАТИ	2	4
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	C-	B

За 2021р. в Україні відбулись суттєві зміни в законодавстві у напрямі зміни клімату. Уряд затвердив ряд стратегічно важливих документів. Наприкінці року Парламент проголосував за закон, який збільшить податок на викиди двоокису вуглецю від великих установок. Значну роль для встановлення довгострокових кліматичних цілей зіграли вже взяті Україною міжнародні зобов'язання. Водночас не всі зобов'язання виконані.

Політичний інтерес

За останній рік політичний інтерес до питань зміни клімату зріс у провідних країнах світу — партнерах України та в самій Україні, що впливає і на двосторонні та багатосторонні відносини. У своїх основних виступах та інтерв'ю Президент не згадував про питання зміни клімату або міжнародні зобов'язання України в цій сфері. У Доповіді до щорічного Послання до ВРУ питання зміни клімату згадуються лише у внутрішньому порядку денному, а також Оновленого Національного визначеного внеску України до Паризької угоди (далі — НВВ). Крім того, звертається увага на Європейський зелений курс та відповідні трансформації України. Про питання клімату згадував у своєму інтерв'ю заступник керівника ОПУ І. Жовква у січні.

Водночас у Парламенті, окрім профільного Комітету, залученість до питань зміни клімату майже відсутня, окрім випадків залучення Комітету з питань європейської інтеграції (за відповідними питаннями). Комітетом екологічної політики наприкінці року було проведено слухання «Кліматична стратегія України. Підсумки 26-ї Конференції Сторін Рамкової Конвенції ООН про зміну клімату (далі — COP26). Українська екологічна складова Європейського Зеленого Курсу. План дій Уряду до 2030р. щодо реалізації вимог Оновленого НВВ». Також представники Комітету активно долучались до роботи Уряду та Міндовкілья над стратегічними документами. Голови фракцій, лідери політичних партій не проявляють інтересу до питання кліматичної політики.

Інституційна співпраця

Основною зацікавленою стороною у питаннях зміни клімату залишається Міністерство довкілля, яке залучає інші міністерства та ЦОВВ до роботи у напрямі. У рамках розробки НВВ була створена робоча група, до якої входили представники різних міністерств. Рішення щодо фінального бачення цілі для України виносились після погодження всіх залучених ЦОВВ. Міністерство енергетики після погодження оновленого НВВ розпочало роботу над Енергетичною стратегією 2050 та розробкою Національного плану з енергетики та зміни клімату на 2021–2030. До питань кліматичної політики також почали долучатись представники Мінекономіки.

У березні рішенням РНБО було затверджено ряд задач для Уряду та Парламенту, які стосуються зміни клімату, зокрема, розробка стратегій низьковуглецевого розвитку, енергоефективності, національного плану з енергетики та зміни клімату. Деякі з них є частиною міжнародних угод — про Енергетичне співтовариство, Угода про асоціацію з ЄС та ін.

Стратегічне бачення

У 2021 р. Урядом було затверджено ряд стратегічно важливих документів, які забезпечать бачення довгострокової політики у сфері зміни клімату для країни. У Стратегії економічного розвитку до 2030 р. вперше була зазначена чітка ціль досягнення кліматичної нейтральності не пізніше 2060 р. У липні Україна подала оновлений НВВ (затверджений КМУ), де вперше було прийнято реальну ціль щодо скорочення викидів парникових газів до 2030 р. на рівні –7% від 2019 р. У жовтні напередодні міжнародних кліматичних переговорів було затверджено Стратегію екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 р.

Питання зміни клімату знайшли відображення і в новій Стратегії зовнішньополітичної діяльності України. Зокрема, зміна клімату зазначається як виклик та загроза. У рамках співпраці з ЄС наголошується на подальшій імплементації відповідного законодавства ЄС з метою стимулювання регіональної інтеграції та торгівлі, розв'язання проблем зміни клімату.

Діяльність

Уперше за 6 років до Конференції сторін (COP26) долучився Президент, де взяв участь у церемонії відкриття та Саміті лідерів у Глазго (жовтень). Українська делегація під головуванням ВіцеПрем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції брала участь у різноманітних заходах у рамках конференції. Зокрема, були проведені консультації щодо приєднання України до міжнародної ініціативи «Лідерська група для індустріального переходу». У Конференції COP26 взяли участь як представники уряду, так і депутати та експерти.

У рамках поглиблення діалогу з ЄС у контексті Європейського зеленого курсу була створена урядова робоча група по механізму вуглецевого коригування імпорту (СВАМ), метою якої є отримання найновішої інформації про розробку цього законодавства, а також ведення діалогу з ЄС щодо застосування цього режиму до України. Також в Україні відбулись засідання робочої групи з питань координації подолання наслідків зміни клімату у рамках ініціативи Європейської комісії Європейський зелений курс.

Міністерством довіклля протягом року були проведені зустрічі з представниками посольств Данії, Польщі, Канади, Великої Британії, Швейцарії, Німеччини та Італії. У рамках зустрічей обговорювались можливості співпраці у сферах, важливих для пом'якшення зміни клімату та досягнення встановлених кліматичних цілей Україною.

Результати

Урядом України було прийнято ряд стратегічно важливих документів для розвитку кліматичної політики країни до 2030 р. Затверджений оновлений Національно-визначений внесок до Паризької угоди та поданий до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату. Уряд встановив реальну ціль щодо скорочення викидів парникових газів до 2030 р. Схвалена Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 р.

Під час COP26 у Глазго Україна долучилась до Глобальної ініціативи зі скорочення викидів метану, Декларації про ліси та землекористування, Альянсу щодо припинення використання вугілля при виробництві електричної енергії та Заяви щодо галузевих проривів.

Уряд продовжує заявляти про підтримку ЄЗК і вважає необхідним створити постійні секторальні робочі групи та координувати зусилля всіх учасників навколо Стратегії зеленого переходу. Наприкінці року були створені підгрупи за напрямками енергетичної незалежності та трансформації енергетики, енергоефективності та термомодернізації, нової конкурентоспроможної економіки, кліматичних фінансів для забезпечення зеленого переходу.

За даними Міндовкілля, за останній рік ступінь імплементації Угоди про асоціацію Україна–ЄС у сфері захисту довкілля зріс з 47 до 60% відповідно до пульсу угоди, частиною якої також є зміна клімату та захист озонового шару.

Нерозповсюдження ядерної зброї

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	3	2
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	3	3
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	1	4
ДІЯЛЬНІСТЬ	3	3
РЕЗУЛЬТАТИ	2	3
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	D+	C

Україна підтвердила неухильне виконання міжнародних зобов'язань щодо фізичного захисту, експортного контролю та гарантій нерозповсюдження, а фокус у цій сфері традиційно зміщений на питання ядерної енергетики, а не міжнародних відносин. За звітний період зовнішня політика України у сфері нерозповсюдження мала реактивний і часом навіть пасивний характер, при тому, що існує об'єктивне вікно можливостей для більш проактивної та сильної позиції. Водночас можна відмітити прогрес у формуванні стратегічного бачення, в якому розставлені акценти, що відповідають актуальній ситуації.

Політичний інтерес

Позиція політичних еліт щодо питання ядерного статусу України не відрізнялась від історично сформованого нарративу, що демонструє певну послідовність політичного вектора. У звітному році дискурс щодо відмови України від ядерної зброї продовжив активно обговорюватися на тлі загострення агресії РФ. Президент України В. Зеленський в інтерв'ю на початку року наголосив, що відмова від ЯЗ є «зрадою стосовно України та великою помилкою», і якби цього не сталося, РФ не здійснила б вторгнення. Водночас промова Президента під час 76-ї сесії ГА ООН взагалі не містила згадок щодо питання нерозповсюдження та зброї масового знищення, як і послання до ВРУ та виступ на Нараді послів. Проте в аналітичній доповіді до щорічного Послання Президента відмічається зростання ризиків набуття новими гравцями, зокрема недержавними, ЗМЗ та засобів її доставки в результаті руйнування міжнародної системи стратегічної стабільності та припинення дії договорів у сфері озброєнь.

Голова фракції «Слуга народу» Д. Арахамія наголошував на телебаченні, що при збереженні свого ядерного статусу Україна могла б «шантажувати весь світ», а секретар РНБО О. Данілов в інтерв'ю зауважив, що Україна повинна була отримати вагому компенсацію в обмін на відмову від ЯЗ. Досить резонансною стала заява Посла України в Німеччині А. Мельника в інтерв'ю радіо Deutschlandfunk у квітні, де він відзначив, що Україна не зможе гарантувати власну безпеку, якщо не стане частиною НАТО, і, можливо, буде змушена знов подумати про ядерний статус.

Найбільш збалансовану позицію висловив Міністр закордонних справ України Д. Кулеба під час онлайн пресконференції для іноземних ЗМІ (20.04), коли наголосив, що з 1994 р. Україна ніколи не порушувала і не виявляла ніякого наміру порушити взяті на себе зобов'язання та відновити ядерний потенціал. Таким чином він чітко окреслив прихильність України сформованій архітектурі існуючих домовленостей.

Україна не надала своєчасної негативної оцінки потенційному розміщенню російської ЯЗ у Білорусі. Президент Зеленський не сприйняв цю загрозу серйозно та назвав відповідні заяви «черговою інформаційною атакою» для залякування.

Позиція України щодо Договору про заборону ЯЗ, який набув чинності у звітному році, залишилася без змін. Існує розуміння того, що додаткові багатосторонні договори в секторі нерозповсюдження можуть негативно позначитися на ефективності чинного Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ).

30 березня ВРУ виступила з заявою щодо ескалації російсько-українського конфлікту, акцентуючи, серед іншого, на небезпечності відновленні ядерного потенціалу в окупованому Криму.

Інституційна співпраця

Протягом звітнього року інституційна співпраця відбувалася у порядку, передбаченому законодавством, та залишалась спорадичною у рамках існуючих робочих груп і координаційних майданчиків (здебільшого у контексті міжнародних організацій). На реалізацію планів у сфері експортного контролю КМУ 15 грудня видав розпорядження «Про виконання Україною резолюцій РБ ООН № 1540 (2004) та № 2325 (2016)». Проте розпорядження охоплює лише питання підготовки та обробки відповідних звітів без вказівок щодо розробки практичних кроків в імплементації відповідних норм, хоча документом визначений чіткий перелік виконавців, а міжвідомчу координацію покладено на МЗС.

Стратегічне бачення

Можна відзначити прогрес у формуванні актуального та релевантного стратегічного бачення зовнішньої політики щодо нерозповсюдження у 2021 р. У Стратегії зовнішньополітичної діяльності України (2021 р.) наголошено, що Україна здійснюватиме подальше співробітництво з питань роззброєння, нерозповсюдження ЗМЗ, засобів її доставки, контролю над озброєннями, принципово слідуючи існуючим зобов'язанням. В аналізі зовнішнього середовища відзначено посилення ролі військової сили у зв'язку зі зниженням надійності архітектури безпеки, яка ґрунтується на

дотриманні міжнародного права, що посилює небезпеку розширення кола ядерних держав та застосування ЯЗ.

У РНП на 2021 р. серед ключових заходів у секторі нерозповсюдження можна виділити актуалізацію процедур та правил державного експортного контролю, забезпечення функціонування надійних систем обміну даними за міжнародними договорами та реагування на ризики, удосконалення правозастосування та попередження правопорушень у сфері ЕК, спрямування інформаційної політики на позитивний імідж України щодо контролю над озброєннями та нерозповсюдження, участь в удосконаленні міжнародних механізмів запобігання розповсюдженню ЗМЗ, запобігання фінансуванню тероризму та розповсюдження ЗМЗ.

Ключові заходи у сфері ЕК ввійшли до Стратегії розвитку оборонно-промислового комплексу.

У новій Стратегії енергетичної безпеки констатується, що атомно-промисловий комплекс України досі критично залежить від РФ. Тож пріоритетним завданням, зокрема, є збільшення частки локалізації виробництва обладнання.

Діяльність

Делегації України та США продовжили серію зустрічей Українсько-американської робочої групи з питань нерозповсюдження та експортного контролю (РГНЕК), засідання якої є важливими для координації зусиль у рамках багатосторонніх режимів нерозповсюдження, контролю над озброєннями та експортного контролю.

У контексті набуття чинності ДВЗЯВ Україна займає послідовну позицію щодо необхідності розробки індивідуально орієнтованих підходів стосовно усіх країн, від яких залежить вступ Договору в дію. Постпредство України у Відні регулярно засуджує дискримінаційні і політизовані стратегії, що просуваються Росією, адже у 2021 р. вони призвели до ускладнень на шляху до консенсусу стосовно політичних декларацій під час міжнародної конференції «Стаття 14». Однак загальна діяльність представництва зосереджена більше на ОБСЄ, і не приділяється достатньо уваги МАГАТЕ.

Основна діяльність протягом року відбувалась у рамках відповідних агенцій та механізмів ООН. Зокрема, Постпред у Женеві Ю. Клименко під час засідання Конференції з роззброєння (26.01) підкреслив негативний вплив на архітектуру глобальної безпеки нехтування з боку Росії положеннями інструментів у сферах контролю над озброєннями, роззброєння та нерозповсюдження. А 20 травня у тематичних дебатах Конференції з роззброєння «Запобігання ядерній війні та інші дотичні питання» висловив серйозне занепокоєння триваючою концентрацією російських бойових частин, що можуть мати на озброєнні тактичну ядерну зброю, на кордоні з Україною.

На жовтневому брифінгу в ООН щодо ситуації в Чорному й Азовському морях заступник глави МЗС М. Точицький нагадав, що в Криму Росія фактично встановила контроль над ядерними об'єктами та матеріалами, а також захопила колишні сховища ЯЗ, що суперечить Статуту МАГАТЕ та ДНЯЗ та підриває офіційний без'ядерний статус українського півострова.

У рамках роботи Конференції з роззброєння 23 лютого Міністр Д. Кулеба відмітив готовність України до активної участі у розробці Договору про заборону виробництва матеріалів для ЯЗ, що розщеплюються, або матеріалів для інших ядерних вибухових пристроїв, а також юридично зобов'язуючого документа, який надав би ефективні гарантії безпеки для неядерних держав-учасниць ДНЯЗ.

У рамках тематичних дебатів Першого комітету ГА ООН у жовтні Україна наголосила, що Росія проігнорувала всі заклики до проведення консультацій за механізмом, передбаченим Будапештським меморандумом.

Вперше за 10 років Генеральний Директор МАГАТЕ р. М. Гроссі відвідав Україну з офіційним візитом з нагоди 35-х роковин Чорнобильської трагедії. Під час візиту він зустрівся з Президентом України В. Зеленським, Міністром закордонних справ Д. Кулебою та Прем'єр-міністром Д. Шмигалем, відвідав Чорнобиль та офіс Women in Nuclear Ukraine. Окремим фокусом дискусії стало збільшення представництва України в Секретаріаті МАГАТЕ у Відні з акцентом на забезпеченні гендерної рівності. Також порушувалося питання захоплення Росією українських ядерних установок та матеріалів у Криму та шахти «Юний комунар» (Юнком) у Донецькій області, через що у 2020 р. МАГАТЕ не змогло надати розширений висновок щодо України.

В. Зеленський зробив акцент на тому, що Україна прагне до відновлення застосування гарантій МАГАТЕ на окупованих територіях та безперечно віддана міжнародним зобов'язанням.

На 65-й Генеральній конференції МАГАТЕ Україна була представлена офіційною делегацією на чолі з Головою Державної інспекції ядерного регулювання України Г. Плачковим. До складу делегації ввійшли представники МЗС, Міненерго, НАЕК «Енергоатом» та ДНТЦ ЯРБ. Україна засудила перешкоджання виконанню Агентством своїх статутних повноважень з боку Росії у Криму та на Донбасі, а також відмітила нещодавні досягнення, включаючи НБК над енергоблоком № 4 Чорнобильської АЕС.

Результати

Зовнішня політика України за напрямом нерозповсюдження у звітному році характеризувалася намаганнями використовувати усі наявні міжнародні майданчики для донесення важливості забезпечення України та інших без'ядерних держав реальними гарантіями безпеки на тлі активізації агресії РФ. Україна й надалі продовжила виконання взятих зобов'язань та була активним учасником міжнародних платформ співробітництва в секторі нерозповсюдження. Більшою мірою активність мала декларативний та реактивний характер.

16 грудня завдяки спільним зусиллям місія МАГАТЕ нарешті здійснила інспекційний візит до Донецька та Луганська. РФ після тривалих переговорів надала допуск інспекторам МАГАТЕ на окуповану територію. Наразі немає офіційного звіту про інспекцію об'єктів. Загалом інспектори МАГАТЕ констатували повне дотримання українською стороною виконання міжнародних зобов'язань після успішного проведення понад 30 інспекцій.

В оновленому тексті резолюції ГА ООН «Проблема мілітаризації Автономної Республіки Крим та Севастополя, Україна, а також частин Чорного та Азовського морів» відзначається, що переміщення на територію півострова потенційних носіїв ЯЗ є прямою загрозою безпеці і стабільності у регіоні.

У рамках співробітництва Україна–НАТО на 2021 р. було заплановане впровадження електронної системи у сфері державного експортного контролю (ІТСЕК, на кінець року система не була запущена). Крім того до кінця року не відбулось винесення на розгляд ВРУ проекту Закону «Про внесення змін до Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання», представленого МЕРТ у квітні, і передбаченого Стратегією розвитку оборонно-промислового комплексу (2021).

Питання міжнародної безпеки

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	3	3
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	3	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	3	5
ДІЯЛЬНІСТЬ	3	3
РЕЗУЛЬТАТИ	2	3
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	C-	B-

У 2021р. Україна продовжувала концентруватись на проблемах власної безпеки, але спостерігалась і зацікавленість в участі у різноманітних регіональних альянсах. За цей рік Україна суттєво оновила базу стратегічних документів, прийнявши низку нових, які відображають актуальні пріоритети у сфері міжнародної безпеки. Продовжилась участь в операціях з підтримки миру та масштабних міжнародних навчаннях. Окремим досягненням української дипломатії стала успішна евакуація громадян України та іноземців з Афганістану та Сектору Газа.

Політичний інтерес

У 2021 р. Україна переважно концентрувалась на власній безпеці, зокрема протидії агресії Російської Федерації, що пояснюється нарощуванням військ на українських кордонах. Основними майданчиками для висловлення позицій все ще лишаються ООН та ОБСЄ, а основними темами зовнішньополітичної діяльності для забезпечення безпеки залишається євроатлантична інтеграція (див. відповідний розділ). Водночас значна увага приділялась міжнародній безпеці у розрізі створення нових регіональних альянсів, як-от Квадрига з Туреччиною, Люблінський трикутник з Литвою та Польщею, а також Асоційоване тріо з Молдовою і Грузією, які, зокрема, мають за пріоритети і безпековий діалог.

У щорічному Посланні до ВРУ Президент України концентрувався на військових загрозах від РФ та курсі на вступ до ЄС і НАТО, водночас згадав про діяльність ЛитПолУкрбригу, гуманітарну операцію в Афганістані. Схожі питання, а також участь в операціях з підтримки миру та міжнародних навчаннях згадувалися і в Доповіді до щорічного Послання. Важливою була також промова Президента на ГА ООН (вересень), де йшлося про поживлення діяльності ООН, проблеми світового порядку та загрози світовій безпековій архітектурі.

Окрему увагу у МЗС, МО та ОПУ приділяли операціям з порятунку людей за кордоном, зокрема успішній евакуації з Афганістану та з Сектору Газа. МЗС також активно опікувалось питаннями повернення українців з полону.

МЗС у заявах протягом року неодноразово коментувало роботу з притягнення до відповідальності винних у збитті рейсу PS752, висловлювало засудження замаху на прем'єр-міністра Республіки Ірак М. Аль-Кадімі, коментувало ситуацію в Білорусі у контексті дебатів в ООН за формулою Арріа, підкреслювало важливість Балто-Чорноморської вісі, а також вшановувало жертв тероризму.

Народні депутати не проявляли значного інтересу до питань міжнародного безпекового порядку денного. Окремо коментувалися питання підтримки територіальної цілісності Азербайджану та Грузії.

Інституційна співпраця

Загалом інституційна співпраця у 2021 р. не зазнала особливих змін у порівнянні з 2020 р. Комітет ВРУ з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва часом достатньо в'яло реагує на події у сфері міжнародної безпеки, тож у напрямі співпраці з парламентом існує простір для покращення. Досить скоординованими виглядають дії МЗС та ОПУ.

Гарним прикладом інституційної співпраці стала евакуація громадян України та інших країн з Афганістану, що об'єднала зусилля МЗС, дипломатичних представництв у Таджикистані та Пакистані, МО та ОПУ (серпень).

Стратегічне бачення

2021 р. був досить плідним на оновлення стратегічних документів, які стосуються сфери міжнародної безпеки. У березні затверджена Стратегія воєнної безпеки, яка аналізує глобальний, регіональний та національний рівні міжнародної безпеки. Хоча стратегія і надає оцінку ризиків на кожному з рівнів, фактично, спроби вписати Україну у глобальну безпекову архітектуру (поза межами інтеграції до Північноатлантичного альянсу) не робиться.

У серпні була затверджена Стратегія зовнішньополітичної діяльності, яка ставить за мету активніше залучення до забезпечення міжнародної безпеки, у т.ч. і в регіональному вимірі. Серед глобальних викликів Стратегія зазначає боротьбу з міжнародним тероризмом, злочинністю, нелегальною міграцією, кіберзагрозами, а також відповідальне співробітництво з питань роззброєння, нерозповсюдження зброї масового знищення та протидію дезінформаційним зусиллям. Також робиться наголос на тому, що Україна має прагнути регіонального лідерства, зокрема в безпековому аспекті. У стратегії відзначається, що увага буде приділятися також і міжнародним зусиллям з урегулювання затяжних конфліктів на території Азербайджану, Грузії, Молдови з фокусом на продовженні активної участі України як держави-гаранта у переговорному процесі щодо врегулювання ситуації у Придністровському регіоні Республіки Молдова.

У серпні у дію введена Стратегія кібербезпеки, яка також перелічує проблеми, пов'язані з міжнародним тероризмом та слабкими місцями світового порядку, а також сфери для співпраці, зокрема на міжнародному рівні.

У грудні затверджена Стратегія інформаційної безпеки. Вона меншою мірою фокусується на питаннях міжнародної безпеки. По суті, її міжнародний вимір обмежений європейською та євроатлантичною інтеграцією та стратегічними комунікаціями для створення сприятливого іміджу України у світі.

Діяльність

Міжнародна діяльність України з підтримки міжнародного миру та безпеки відзначилась тим, що почалось опрацювання питання створення кібервійськ, а українські фахівці з кібербезпеки уперше взяли участь у міжнародних навчаннях Cyber Flag (листопад), організованих Кіберкомандуванням Армії США.

Україна продовжувала брати участь у тих самих миротворчих місіях, що і попереднього року, а саме: у місіях ООН у ДР Конго, Косово, Південному Судані, Малі, у складі Тимчасових сил ООН в Аб'ей та Сил ООН з підтримання

миру на Кіпрі, у складі Багатонаціональних сил КФОР у Косово та Тренувально-дорадчої місії НАТО «Рішуча підтримка» в Афганістані. Попри оголошений намір відправити українських представників до тренувальної місії НАТО в Іраку, цього не відбулося.

Протягом року українські представники брали участь у різноманітних міжнародних безпекових форумах, деякі з яких відбувались в обмеженому форматі. Зокрема, у Галіфакському міжнародному безпековому форумі взяли участь Секретар РНБО, заступник керівника ОПУ, голова Державного космічного агентства України та заступник Міністра оборони України з питань європейської інтеграції. На Варшавському безпековому форумі (жовтень) виступили Міністр закордонних справ та Віцепрем'єр-міністерка з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, а також голова української делегації у ПАРЄ і представник Міністерства оборони. Віцепрем'єрка з питань європейської та євроатлантичної інтеграції виступила також на Брюссельському форумі (червень).

Протягом року також провели низку заходів об'єднаної (спільної) підготовки, у т. ч. у рамках розгорнутих в Україні тренувальних місій та груп JMTG-U (США), UNIFIER (Канада), ORBITAL (Велика Британія). Відбулося розширення навчально-тренувальних місій Великої Британії, Канади, Литви та США на території України.

Цього року Україна активно брала участь у міжнародних навчаннях. Двічі були проведені стратегічні командно-штабні навчання «Об'єднані зусилля», до яких залучалися міжнародні партнери. Крім того, на території України у липні пройшли навчання «Три мечі-2021» за участю військовослужбовців чотирьох країн — України, Польщі, Литви та США. У вересні відбулися українсько-американські навчання Rapid Trident 2021. У листопаді пройшли багатонаціональні командно-штабні навчання «Кленова Арка-2021», що об'єднали військовослужбовців багатонаціональної ЛитПолУкрбриг, ЗС Грузії, Литви, Польщі, Північної Македонії, Болгарії та Канади. Проведені у Чорному морі улітку навчання «Сі бриз-2021» стали наймасштабнішими за всю історію їхнього проведення (31 країна). Також українські військовослужбовці взяли участь у ще 15 міжнародних навчаннях на територіях різних країн.

Водночас Україна не проявляла активності щодо врегулювання конфліктів в інших країнах. Про питання ядерного нерозповсюдження див. відповідний розділ.

Результати

Вагомим досягненням 2021 р. став порятунок близько 700 осіб з Афганістану та близько 120 осіб з Сектору Газа. Також Україна повернула додому 37 осіб з полону за кордоном, зокрема шістьох моряків — з піратського полону та 5 українських родин — з сирійських таборів для біженців.

Водночас діяльність України у сфері міжнародної безпеки великою мірою залишається реакційною і відходить на другий план у порівнянні з іншими безпековими викликами.

Формування міжнародної підтримки протидії російській агресії

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	4	5
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	4	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	5	5
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	5
РЕЗУЛЬТАТИ	4	4
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B+	A-

Збереження та зміцнення міжнародної підтримки України цього року було пріоритетом номер один. Найяскравішим заходом стало проведення установчого саміту Кримської платформи. Значне збільшення підтримки можна було спостерігати під кінець року на тлі стягування російських військ та техніки до українських кордонів. Водночас важко стверджувати, що до цього результату призвели лише зусилля України, адже значну дипломатичну активність у відбудові трансатлантичної єдності та протидії російській агресії демонстрували країни-партнери.

Політичний інтерес

На необхідності мобілізувати міжнародну підтримку України протягом року наголошував Президент В. Зеленський. У виступі під час саміту Кримської платформи (23.08) В. Зеленський заявив, що наодинці Україна не може повернути Крим, але синергія зусиль України та партнерів має змусити Росію сісти за стіл переговорів щодо повернення півострова. У квітні В. Зеленський виступав за розширення складу учасників «нормандського формату» щодо врегулювання ситуації на Донбасі за рахунок залучення США, Канади та Великої Британії. Президент також заявляв про необхідність спільних дій у відповідь на «газову агресію» РФ у Європі. Він неодноразово дякував партнерам (21.04; щорічна доповідь у ВРУ 1.12), закликав партнерів до допомоги Україні шляхом інвестування. Водночас Зеленський закликав і до більшої самостійності та лідерства з боку України (24.08).

Збереження та зміцнення міжнародної підтримки України як пріоритети на рік називав і заступник керівника ОПУ І. Жовква (2.01). Про це йшлося у контексті необхідності заручитися підтримкою для встановлення миру на Донбасі та звільнення Криму від окупації.

Протягом року ситуація навколо України декілька разів загострювалася. Про доручення Президента В. Зеленського утримати та розвинути світову коаліцію на підтримку України та стримування РФ неодноразово заявляв Міністр закордонних справ Д. Кулеба, який наголосив, що він особисто провів 53 телефонних розмови і раунди переговорів з партнерами для досягнення цієї мети.

Про недостатність дипломатичної підтримки для впливу на ситуацію в Криму і необхідність дій економічного або фінансового характеру заявляв і секретар РНБОУ О. Данілов. Він наголошував, що про дії військового характеру не йдеться, адже вони потягнуть за собою втрату людських життів (11.09). Крім того, він заявляв, що РФ розуміє лише мову сили, тому для України важлива підтримка партнерів, насамперед США, Канади та Великої Британії.

Навесні ВРУ прийняла постанову, в якій закликала світове співтовариство засудити агресивну політику Російської Федерації щодо України, продовжити та посилити міжнародний політичний й економічний тиск на РФ з метою припинення агресії, виведення іноземних військ та озброєння з території України.

Міністр оборони О. Резніков заявив, що протистояння новим безпековим викликам вимагає залученості стратегічних партнерів.

Подібну позицію висловлювали і в опозиції. Лідер політичної партії «Європейська солідарність» П. Порошенко закликав міжнародних партнерів надати українській армії допомогу у вигляді зброї.

Інституційна співпраця

Цього року питання Криму залишилося переважно у віданні МЗС, а питання врегулювання ситуації на Донбасі залишилися за ОПУ. У питаннях Криму основною подією було проведення установчого саміту Кримської платформи, організацією якого займалося переважно МЗС. У день саміту було відкрито офіс Кримської платформи, який курує Представництво Президента в АРК. На сьогодні Офіс КП має власні завдання, а також відповідає за координацію діяльності між різними рівнями Кримської платформи. Хоча лінії комунікації на сьогодні до кінця не вибудовані, і певні непорозуміння трапляються, конкуренції та голосних суперечок не спостерігається. Так само не було публічних непорозумінь і у роботі над консолідацією міжнародної позиції щодо стримування потенційної агресії РФ наприкінці року.

Стратегічний інтерес

На стратегічному рівні мобілізація партнерської підтримки залишається одним з пріоритетів у продовження курсу, закладеного у Стратегії національної безпеки (2020 р.). У прийнятій цього року Стратегії зовнішньополітичної діяльності серед іншого йдеться про «розширення кола держав, які активно підтримують територіальну цілісність і державний суверенітет України у протистоянні з Російською Федерацією». Стратегія наголошує на використанні багатосторонніх майданчиків для подальшої консолідації підтримки і збереження міжнародного тиску на державу-агресора. Важливо відзначити, що у Стратегії йдеться не лише про те, що Україна може отримати від союзників, а також і про внесок, який вона може зробити.

У березні Указом Президента було затверджено Стратегію деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополя, у якій підкреслюється необхідність залучення міжнародної підтримки та використання інструментів міжнародних організацій.

Обидві стратегії говорять про заснування та розвиток Кримської платформи як ключового зовнішньополітичного інструменту консолідації міжнародних зусиль, спрямованих на деокупацію та відновлення територіальної цілісності України.

Діяльність

Цей рік позначився активізацією співпраці зі США. Під час загострення ситуації навколо України з метою формування консолідованої позиції щодо можливої відповіді на потенційну агресію РФ проти України українські дипломати та посадовці перебували у контакті з США на різних політичних та робочих рівнях. У США активізувалась робота з Конгресом, у результаті чого звучали заяви та подавалися законопроекти на підтримку України.

Активно над залученням міжнародної підтримки протягом року працював Президент України. Він здійснив низку візитів. Серед них — візит до США для зустрічі з Президентом Дж. Байденом (вересень), візит на

ГА ООН (вересень), візит до Брюсселя (грудень) на шостий саміт «Східного партнерства», де він також провів зустріч з учасниками Нормандського формату — Президентом Франції Е. Макроном та новим Федеральним Канцлером Німеччини О. Шольцом.

Багато роботи як на рівні Президента, так і на рівні МЗС велося щодо забезпечення енергетичної безпеки України у зв'язку із завершенням 10 вересня побудови газогону Північний потік-2. Україна наголошувала, що Північний потік-2 є насамперед безпековим викликом для України та Європи. Велася робота у напрямі розвитку ядерної енергетики та відходу від радянських реакторів, використання яких робить Україну залежною від російського ядерного палива.

Практичні питання безпекової співпраці у вигляді фінансової допомоги, спільних проєктів, поставок зброї та нелетальної військової допомоги обговорювалися зі США, Великою Британією, Туреччиною, Швецією, відбувалась взаємодія з Японією, зокрема у військово-політичній та інвестиційній сферах. Україну було запрошено на засідання глав МЗС держав-членів НАТО в Ризі у грудні, яке було присвячено посиленню викликів з боку РФ.

Було проведено низку спільних військових навчань як у двосторонніх, так і у багатосторонніх форматах. Проводилися навчання на землі, на морі, а також навчання щодо протидії гібридним загрозам. Багато з них було спрямовано на досягнення взаємодії з партнерами по НАТО та досягнення стандартів НАТО. Щорічні навчання Сі-Бріз цього року були наймасштабнішими за всю історію. Морські навчання проводилися як в акваторії Чорного та Азовського морів, так і в дельті Дунаю.

23 серпня у Києві відбувся установчий саміт Кримської платформи, в якому взяли участь представники 46 країн та міжнародних організацій. Учасники саміту підписали декларацію та домовилися тиснути на РФ з метою мирного відновлення територіальної цілісності України відповідно до міжнародного права. Кримська платформа стала постійним міжнародним форматом, який підтримуватиме питання Криму на порядку денному міжнародної спільноти.

Протягом року відбулось 7 зустрічей політичних радників у рамках Нормандського формату і жодної повноцінної зустрічі за участі всіх

чотирьох учасників або на рівні очільників країн, або очільників МЗС. РФ уникала зустрічей з Українським керівництвом.

Представництво Президента України в АРК організувало робочі візити на адміністративну межу з тимчасово окупованою територією АРК та м. Севастополя делегацій Посольства США в Україні, депутатів французьких Національної асамблеї і Сенату, Надзвичайних і Повноважних Послів Словенії, Хорватії, Кіпру в Україні, голови Представництва ЄС в Україні, Президента Естонії та Спікера Сенату Парламенту Чехії, Постійної делегації ВРУ у ПАРЕ з групою парламентарів із Польщі, Чехії, Латвії, Грузії, а також представниками Албанії й Іспанії. Лінію розмежування на Донбасі тільки за перші шість місяців року відвідали 22 делегації.

Результати

Протягом року Україна отримувала значну дипломатичну, фінансову, консультативну та військову підтримку з боку союзників. Наприкінці року у відповідь на фактичний розвал Нормандського формату та перехід до загрози агресії з боку РФ країнами-партнерами за активної участі України було сформовано комплексний пакет стримування РФ, який буде застосовано у разі відкритої агресії.

Європейський парламент ухвалив заяву на підтримку України (16.12), у якій депутати засудили нарощування російської військової сили на кордоні з Україною та зажадали негайно відвести сили. Європейська рада (16.12) закликала Росію деескалювати ситуацію навколо України та висловила підтримку Нормандському формату та Мінським домовленостям. 12 грудня Міністри закордонних справ G7 застерегли від подальшої агресії РФ проти України, щоб уникнути значних наслідків. Подібні заяви звучали від НАТО, Президента Франції то новообраного Канцлера Німеччини. О. Шольц також погрожував блокуванням запуску Північного потоку-2 у разі російської агресії. Спільне комюніке 8 грудня 2021 р. України та Великої Британії підкреслило наміри працювати разом над зміцненням безпеки України.

Україна та США підписали угоду про стратегічні засади оборонного партнерства, поновили спільну міждержавну комісію та підписали стратегічний документ — Хартію про стратегічне партнерство. Україна отримала чотири патрульні катери типу Island, два вантажі медичного майна та озброєння У серпні 2021 р. Президент США Дж. Байден схвалив додатковий пакет безпекової допомоги Україні на суму 60 млн дол. Також було погоджено, що США надаватимуть Україні розвідувальні дані про ворожу діяльність у космосі.

У військовій сфері було підписано рамкову угоду з Туреччиною про будівництво двох корветів класу Ada, договір з Великою Британією щодо посилення військово-морських спроможностей України. Україна та Швеція підписали угоду про посилення потенціалу української армії за рахунок технологічних напрацювань. Естонія пообіцяла надати протитанкові ракети Javelin.

НАЕК «Енергоатом» та американська компанія Westinghouse підписали угоди щодо будівництва двох нових атомних енергоблоків на майданчику Хмельницької АЕС. Відбулося підписання кредитних угод з МБРР, Фондом чистих технологій та Угоди про грант за проектом «Підвищення стійкості енергосистеми для європейської інтеграції енергомережі». Також було створено зелений фонд для України, до якого Німеччина зобов'язалась внести 175 млн дол. та збільшувати внески.

ЄС продовжив дію санкційних пакетів, запроваджених за порушення територіальної цілісності України (двічі по півроку), а також санкції за окупацію Криму та м. Севастополя (21.06). Санкції за порушення територіальної цілісності України було запроваджено додатково проти 8 осіб (11.10).

У грудні ГА ООН ухвалила оновлену резолюцію «Ситуація з правами людини в тимчасово окупованій Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, Україна» (17.12). За резолюцію проголосували 65 країн, проти — 25, утрималися 85. Серед новацій — заклик до країн ООН співпрацювати у рамках Кримської платформи, відповідальність Росії за дотримання прав кримських татар як корінного народу Криму, а також вимога скасувати вироки, винесені заочно щодо лідерів кримськотатарського народу та кримських татар. Документ став

шостою поспіль резолюцією ГА ООН з правозахисної проблематики в окупованому Криму. Також було ухвалено резолюцію ГА ООН «Проблема мілітаризації АР Крим та м. Севастополя (Україна), а також частин Чорного й Азовського морів» (9.12). Цей документ підтримали 63 країни, проти нього висловилися 22, утрималися 55. Рівень підтримки обох резолюцій у порівнянні з попереднім роком істотно не змінився. За першу резолюцію проголосувало на одну країну більше, і на дві більше проголосували проти. На 5 країн стало більше противників резолюції щодо мілітаризації Криму, у той час, як рівень підтримки не змінився.

На початку року Україна звернулася до Німеччини з проханням про постачання оборонних озброєнь для захисту свого узбережжя на тлі зростання напруженості на кордоні з Росією, на що отримала відмову. Більше того, наприкінці року з'явилися повідомлення, що Німеччина блокувала постачання зброї Україні через НАТО. Позиція Німеччини у питанні надання Україні летальної зброї залишилася незмінною і після зміни уряду. У Німеччині також було завершено будівництво газогону Північний потік-2, проти якого виступала Україна, хоча в експлуатацію його запущено не було.

Економічна дипломатія

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	5	5
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	4	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	4	5
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	4
РЕЗУЛЬТАТИ	4	4
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B+	B+

Економічна дипломатія не тільки залишилася у мейнстрімі зовнішньополітичного курсу України, але й набула оформлення у державних стратегічних документах. Зацікавленість у нарощуванні торговельно-економічної та інвестиційної співпраці з освоєними та новими ринками простежувалася у діяльності провідних політичних суб'єктів країни. Спільними зусиллями МЗС, Мінекономіки та інших відповідальних інституцій розширювалася географія та номенклатура українського товарного експорту тощо. Це слугувало додатковим поштовхом для зростання українського експорту, який на фоні сприятливої кон'юнктури на світовому ринку вперше перевищив позначку докризового 2013 р. Попри впровадження законодавчих стимулів та укладення меморандумів про співпрацю, залучення іноземних інвестицій залишається на недостатньому рівні.

Політичний інтерес

Більшість головних політичних суб'єктів країни демонстрували свою прихильність курсу на зміцнення економічної складової зовнішньої політики. Президент України неодноразово вказував на пріоритет економічних цілей у діяльності українських дипломатичних установ, посилення присутності вітчизняної продукції на ринках Азії, Африки та Латинської Америки за сприяння українських посольств. Забезпечення національних зовнішньоекономічних інтересів засобами економічної дипломатії було визначено серед пріоритетних дій Уряду на 2021 р.

Налаштованість на якісно новий рівень підтримки українського бізнесу за кордоном, зміцнення позицій України на глобальному ринку інвестицій висловлювали Прем'єр-міністр, очільники МЗС, Мінекономіки, ВРУ. На щорічній нараді послів В. Зеленський вчергове підкреслив важливість трансформації зусиль представників ЗДУ у конкретні економічні результати, а Д. Кулеба заявив про нагальність формування нової культури партнерства бізнесу та держави у питаннях просування експорту та залучення інвестицій.

Інтерес Парламенту тяжів до інвестиційної тематики, зокрема покращення інвестиційного іміджу України та вдосконалення політики економічних санкцій. На порядку денному Комітету з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва обговорювалися питання щодо використання можливостей парламентської дипломатії для залучення іноземних інвестицій.

Інституційна співпраця

Згідно з Планом дій Уряду відповідальність за удосконалення механізмів просування українського експорту та популяризації інвестиційного потенціалу України поділяли МЗС та Мінекономіки. Їх представники дотримувались узгоджених позицій щодо реалізації зовнішньоекономічної політики, співпрацювали за напрямом відкриття нових ринків. У МЗС було призначено посла з особливих доручень з просування експорту та залучення інвестицій — О. Трофімцеву.

Водночас наявність декількох платформ для діалогу між державними інституціями та бізнесом щодо міжнародної торгівлі (Офісу з просування експорту та підприємництва, Ради експортерів та імпортерів при МЗС та нещодавно запущеного цифрового сервісу «Назовні») свідчить про певне дублювання функцій у сфері економічної дипломатії. Уперше за два роки з'явилася інформація щодо діяльності Ради з міжнародної торгівлі, однак судячи з доступних даних координація зусиль вказаних міністерств відбувалася поза межами цього органу. Попри рішення Уряду збільшити статутний капітал Експортно-кредитного агентства, запуск його діяльності нашою владою перепони організаційного-управлінського характеру.

Слід відзначити злагодженість зусиль різних гілок влади щодо формування сприятливого інвестиційного клімату. Окрім МЗС та Мінекономіки, з іноземними інвесторами працювали Тимчасова спеціальна комісія ВРУ, урядовий офіс із залучення та підтримки інвестицій UkraineInvest. Натомість розподіл повноважень щодо економічних санкцій між МЗС, Мінекономіки, РНБО залишився відкритим питанням.

Стратегічне бачення

Напрямок економічної дипломатії займає важливу нішу у чинних стратегічних документах України: Стратегії національної безпеки України, Стратегії економічної безпеки України, Стратегії зовнішньополітичної діяльності України, Національній економічній стратегії. Усі вказані документи узгоджуються між собою в частині економічної дипломатії та

відповідають поточним інтересам України, зокрема щодо поглиблення економічної інтеграції з ЄС шляхом посилення торговельно-економічних можливостей Угоди про асоціацію / ПВЗВТ через оновлення окремих її положень. У процесі коригування знаходяться Експортна стратегія, секторальні та крос-секторальні стратегії з розвитку перспективних секторів економіки. Довгострокові засади для поліпшення інвестиційного клімату закладено у законодавстві щодо залучення масштабних інвестиційних проектів (механізм «інвестиційних нянь»), а також законі про індустріальні парки.

Діяльність

Більшість зустрічей на високому та найвищому рівнях мали торговельно-економічну та інвестиційну складову. МЗС продовжувало впроваджувати Азійську стратегію. Крім того, у фокусі з'явилися країни Африки. Посольства України відзначалися активною участю у проведенні бізнес-форумів як з традиційними країнами-партнерами (Польщею, Великою Британією, Німеччиною, Італією, Чехією, Китаєм та ін.), так і з державами, чий потенціал співпраці ще не розкритий (Сенегалом, Алжиром, країнами Перської затоки). Під час форуму UkraineInvest (14.12.) за участі представників Уряду, міжнародних організацій, бізнесу, експертів ключовими темами були презентація програми залучення інвестицій у виробництво «MAKE in UA» та розвиток бізнес-дипломатії України у світі. У рамках системи «інвестиційних нянь» подано перші дві заявки до Мінекономіки та надається супровід ще 25 проектам. Діяльність Торгового представника України зосереджувалася довкола посилення ролі України у глобальних продовольчих системах.

Продовжувалися перемовини щодо підписання угоди про вільну торгівлю з Туреччиною, розпочато перемовини з Канадою та Молдовою стосовно оновлення чинних угод. Під час 7-го засідання Ради асоціації між Україною та ЄС, 23 Саміту Україна–ЄС, 6-го засідання Комітету асоціації Україна–ЄС у торговельному складі представники України продовжували переговори з ЄС щодо перегляду торговельних параметрів Угоди про

асоціацію. На крок ближче стало підписання «промислового безвізу» — розпочато другу фазу попередньої оціночної місії ЄС щодо готовності інституцій інфраструктури якості України функціонувати на основі європейських норм і правил.

Результати

Україна та ЄС уклали Меморандум про стратегічне партнерство у сировинній галузі та відповідну дорожню карту заходів. Підписано Хартію стратегічного партнерства США — Україна, що покликана сприяти нарощенню торгівлі між українськими та американськими компаніями. Численні міждержавні документи з намірами про економічне партнерство було укладено у ході візитів Президента України до країн Перської Затоки — ОАЕ (14.02) і Катару (5.03). Відбулося оформлення економічної складової у системі регіональних альянсів — у дорожній карті Люблінського трикутника затверджено пріоритет економічної співпраці, Асоційоване тріо отримало Економічний та інвестиційний план на Саміті Східного партнерства з фінансуванням у розмірі 2,3 млрд євро, за яким найбільшу підтримку отримує Україна. Попри сплеск активностей з лібералізації двосторонніх торговельних відносин, 2021 р. не відзначився укладенням нових угод про зону вільної торгівлі.

Зовнішня торгівля України продемонструвала рекордне зростання за останні 9 років, перевершивши не лише показники «доковідного» 2019 р., але й «докризого» 2013 р. У 2021 р. показники товарообігу зросли у порівнянні з 2020 р. більше ніж на 30% і становили 140,9 млрд дол., з яких експорт — 68,1 млрд дол., та імпорт — 72,8 млрд дол. Хоча позитивна динаміка українського експорту забезпечувалася передовсім зростанням попиту та цін на світових ринках сировини, металевої та аграрної продукції, завдяки економічній дипломатії понад 200 українських компаній вийшли на нові зовнішні ринки. Схожу динаміку продемонструвала і торгівля послугами, загальний обсяг якої у 2021 р. склав 20,7 млрд дол. США.

Публічна дипломатія

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	4	4
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	4	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	4	5
ДІЯЛЬНІСТЬ	5	5
РЕЗУЛЬТАТИ	4	4
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B+	B+

2021р. став роком здобутків у стратегічному баченні ПД. Стратегія зовнішньополітичної діяльності України (2021) виділила ПД окремим напрямом. Крім того, було прийнято Стратегію публічної дипломатії України. Пандемія COVID-19, з одного боку, стала викликом напрямку, з іншого — сприяла пошуку нових форматів й розвитку онлайн проєктів, які охопили широкі закордонні аудиторії. Активно продовжує нарощувати масштаби роботи УІ, успішно реалізуючи 16 програм.

Політичний інтерес

Публічна дипломатія незмінно продовжує залишатися у фокусі уваги МЗС, зокрема Міністра Д. Кулеби та першої заступниці Міністра Е. Джапарової. У своїх виступах вони неодноразово наголошували на важливості цього напрямку. У щорічному Посланні Президента до ВРУ та в Аналітичній доповіді до Послання про ПД не йшлося. Щоправда, зазначена у доповіді «активна інтеграція української культури в глобальний культурний простір» серед іншого реалізується і зусиллями ПД. Називаючи пріоритети у зовнішній політиці у 2021 р., про іміджеву складову згадав заступник керівника ОПУ І. Жовква у контексті участі України у Всесвітній виставці ЕХРО-2020 в Дубаї. До напрямку активно зверталася перша леді. Зокрема, О. Зеленська ініціювала Київський саміт перших леді та джентльменів «М'яка сила в новій реальності». Під час конференції послів у грудні відбулася пленарна сесія «Дипломатія м'якої сили», під час якої О. Зеленська поділилася планами щодо популяризації україномовних книжок та підтримки проекту україномовних перекладів Інституту української книги.

Інституційна співпраця

На потребі тісної міжінституційної/міжвідомчої координації неодноразово наголошується у Стратегії ПД, сам процес напрацювання якої сигналізував синергію державного та громадського сектору. До об'єднання зусиль усіх суб'єктів ПД для просування інтересів України у світі заохочував у своїх виступах Міністр закордонних справ. Серед прикладів успішної інституційної співпраці у напрямі, у т.ч. із залученням представників громадського сектору та бізнесових кіл, зокрема — використання національного бренду UkraineNOW, організація й проведення форумів «Україна 30», культурної дипломатії, стратегічних комунікацій «Kyiv Stratcom Forum». Налагоджується координація роботи МЗС та УІ.

Спільно з Міністерством культури та інформаційної політики України та Державним агентством розвитку туризму МЗС представило Комунікаційну

стратегію популяризації туристичного бренду України та запустило міжнародну інформаційну кампанію «Visit Ukraine — Summer in Ukraine». Міністерство цифрової трансформації спільно з Міністерством освіти і науки виступили з ініціативою запуску єдиної міжвідомчої платформи та е-кабінету для вступу іноземних студентів до українських університетів.

Водночас не вдалося уникнути і деяких проблемних моментів, як-от наступ на УКФ та його тодішню очільницю, що передував конкурсу на посаду виконавчого директора.

Стратегічне бачення

У 2021 р. зусилля щодо формування та просування позитивного іміджу України у світі були винесені на стратегічний рівень. По-перше, вже у першому розділі прийнятої Стратегії зовнішньополітичної діяльності прямо згадано про публічну дипломатію та наголошено на її ролі для «налагодження нових політичних зв'язків, розвитку торговельно-економічного партнерства, поширення достовірної інформації про розвиток та досягнення України». Також Стратегія виділяє ПД окремим напрямом зовнішньополітичної діяльності України.

По-друге, було затверджено Стратегію публічної дипломатії. Вона визначає сім напрямів (культурна, економічна, експертна, кулінарна, науково-освітня, спортивна і цифрова дипломатії), які є ключовими для ПД України, а також окреслює, які інституції будуть опікуватися кожним із них. Крім того, визначаються принципи та предметне наповнення ПД — йдеться про національний бренд UkraineNOW, основні наративи, що просуватимуться для позиціювання України у світі, головні географічні вектори та ін. Обидва документи сприяють подальшій системності та послідовності роботи у напрямі.

У контексті розвитку репутації України, інвестиційної привабливості, покращення іміджу українських виробників, розвитку інформаційно-комунікаційних технологій про ПД йдеться у Національній економічній стратегії на період до 2030 р. На потребі утвердження позитивного іміджу України через створення ефективної системи стратегічних комунікацій

наголошує Стратегія інформаційної безпеки. Представлено Комунікаційну стратегію МЗС, а також нову Комунікаційну стратегію популяризації туристичного бренду України.

Діяльність

Основним генератором напряму виступає система МЗС, де питаннями ПД безпосередньо опікується Директорат публічної дипломатії та комунікацій. Було проведено цілу низку публічних дискусій та презентаційних заходів у різноманітних форматах, до участі у яких були запрошені суб'єкти ПД з державного і громадського секторів. Організовано форум «Україна 30» (2–4.08), серед ключових тем якого — Україна як бренд у світі, публічна дипломатія, туризм як інструмент просування України. Проведено другий Міжнародний форум культурної дипломатії (23.09), який онлайн дивилися понад 4000 глядачів з 15 країн.

Український інститут продовжує розгортати активну діяльність у сфері культурної дипломатії, розвиваючи вже існуючі та ініціюючи нові проекти (57 у 2021 р.) у рамках 16 програм в успішному тандемі з партнерами як в Україні, так і за кордоном. Такі партнерства сприяють ширшому охопленню аудиторій та розвитку нетворкінгу для подальшої співпраці. З метою посилення ефективності своєї роботи УІ продовжує проведення емпіричних досліджень (наприклад, дослідження сприйняття України у світі та дослідження підручників історії в ряді країн). Для посилення фахового забезпечення напряму було організовано освітній курс з культурної дипломатії в УКУ. Українським інститутом також розроблено онлайн-каталог сучасного українського сувеніра, проект «30 незалежних» тощо.

Враховуючи те, що пандемія й надалі ускладнювала, а часом й унеможлилювала проведення офлайн заходів і мобільність, значні зусилля було спрямовано на проекти в онлайн форматі. Онлайн ресурс <https://ukraine.ua>, створений МЗС та УІ, надав іноземним аудиторіям можливість віртуально відвідати Україну. До кінця 2021 р. сайт запрацював уже сімома мовами. Крім того, створено офіційні сторінки України в Instagram, Facebook та Spotify.

У соцмережах було проведено англомовний онлайн-марафон МЗС «Україна надихає» (24.08), який переглянули 3,5 млн осіб у всьому світі. Стартувала промокампанія України на BBC World News та низка інформаційних кампаній з просування позитивного іміджу України у соцмережах (усього 13 кампаній, присвячених туризму, спорту, бізнесу та інноваціям, культурі, із сумарним охопленням понад 26,5 млн користувачів). Проведено Місяць культурної дипломатії України у Вікіпедії (10.02–10.03). Продовжено інформаційну кампанію з поширення обізнаності про порушення Росією прав людини на сході України та презентовано новий мультимедійний ресурс «Izolyatsia: must speak».

Відбувалася активна співпраця МЗС з українськими креативними школами. Наприклад, з онлайн-інститутом Projector було створено вищезгадану Комунікаційну стратегію популяризації туристичного бренду України, розроблено айдентику «Щедрика». Разом із КАМА створені промоматеріали для кампанії з популяризації української кухні у світі Uacuisine, розроблено концепт мультимедійної виставки, який ліг в основу міжнародної інформаційної кампанії «Щедрик: магія Різдва».

Триває промоція українського кінематографа, книги, музики, театрального мистецтва тощо через представлення українського продукту на профільних заходах (фестивалях, виставках, ярмарках та ін.). Започатковано Клуб шеф-дипломатів при МЗС для співпраці з шеф-кухарями та експертами з метою популяризації української кухні у світі.

Запроваджено щорічну премію «Почесний амбасадор України», що вручатиметься у різних сферах промоутерам України у світі.

Ініційовано експертну мережу Кримської платформи. Крім того, платформа має і потужний культурний вимір — на полях саміту було представлено комплексну культурну програму.

Результати

Виклик пандемії COVID-19, який постав перед напрямом попереднього року, залишився актуальним і в 2021 р., але при цьому послугував і потужним мотиваційним поштовхом до пошуку нових форматів роботи. Важливим був фокус на цифрову дипломатію та використання цифрових каналів комунікації для просування позитивного іміджу України. Наприклад, за рік існування <https://ukraine.ua> відвідали користувачі з 201 країни, а офіційні сторінки України в соцмережах у 2021 р. охоплювали близько 2 млн осіб на місяць. Упродовж місяця культурної дипломатії України у Вікіпедію було додано 817 статей 44 мовами, що забезпечило ширший доступ до об'єктивної інформації про українську культуру у різних регіонах світу. На створений минулого року онлайн курс «Україна: історія, культура та ідентичності», який нині доступний чотирма мовами, зареєструвалися слухачі зі 101 країни.

Кримськотатарський орнамент «Орнек» став частиною нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО. Прийнято рішення Апеляційного суду Амстердаму стосовно скіфського золота (на користь України). Видано книгу «Україна. Їжа та історія», яка потрапила у дві номінації міжнародної премії Gourmand Awards. Фільм Катерини Горностай «СТОП-ЗЕМЛЯ» на Берлінському міжнародному кінофестивалі отримав «Кришталевого ведмедя». Українська мова з'явилася у мовному меню Netflix. Дедалі більше музеїв за кордоном пропонують туристам аудіогіди українською. Вперше пройшло нагородження премією для перекладачів з української мови Drahoan Prize.

Традиційно слабкою стороною залишається фінансування — навіть новоприйнята Стратегія публічної дипломатії визнає обмеженість ресурсів на напрям. Відкритою залишається проблема часткової застарілості бюджетного законодавства та надмірної бюрократизації.

Закордонне українство

	2020	2021
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	4	4
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	3	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	4	5
ДІЯЛЬНІСТЬ	3	4
РЕЗУЛЬТАТИ	3	3
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	C+	B

Закордонне українство продовжує бути у фокусі уваги, про що свідчать зустрічі керівництва країни з представниками української діаспори, а також прийняті у 2021р. стратегічні документи. З організаціями української діаспори відбувається активна співпраця, хоча спостерігається певна її диспропорція, коли переважають заклики до закордонного українства про надання всебічної допомоги Україні, зокрема у популяризації України, захисту її інтересів у світі та привернення уваги до важливих проблем щодо протистояння агресії РФ. Натомість, попри декларативну пріоритетність наряду, реальна робота з діаспорою досить часто не має системного характеру, продовжується практика невиконаних обіцянок, а питання подвійного (множинного) громадянства, трудової міграції та розширення можливостей для носіїв статусу закордонного українця так і залишаються невирішеними.

Політичний інтерес

У 2021 р. політичний інтерес українського керівництва до питань закордонного українства зберігався на високому рівні. Під час виступу з щорічним Посланням до ВРУ В. Зеленський окремо наголосив, що важливою складовою міжнародної політики України є підтримка світового українства. Президент також звертався до питання множинного громадянства.

Протягом року керівництво держави висловлювало сподівання на допомогу закордонних українців, насамперед у подальшій протидії російській агресії і наданні гуманітарної допомоги, а також у сприятливій інвестуванні в Україну та налагодженні економічної співпраці на міждержавному рівні.

Інституційна співпраця

Завдання забезпечення співпраці з закордонними українцями покладено на МЗС, зокрема Управління закордонного українства та гуманітарного співробітництва. На базі МЗС також продовжує діяльність Національна комісія з питань закордонних українців, до складу якої входять представники ЦОВВ, зокрема ряду міністерств, ОПУ, ВРУ та громадських організацій. Попри нарікання щодо обмеженого наповнення статусу закордонного українця та труднощів у процедурі його отримання, протягом року жодних змін не відбулося.

Мала місце співпраця Міносвіти з МЗС, Львівською ОДА та рядом партнерів, які на базі Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою Національного університету «Львівська політехніка» провели тематичну конференцію.

Стратегічне бачення

Питання закордонного українства відображається в офіційних документах стратегічного характеру: в Конституції, ряді законів та стратегій.

Зокрема, продовжує діяти Стратегія державної міграційної політики України на період до 2025 р. (2017 р.), яка покликана створити необхідні умови для повернення та реінтеграції українських мігрантів в українське суспільство.

Ухвалена у 2021 р. Стратегія зовнішньополітичної діяльності України серед цілей зовнішньополітичної діяльності України виділяє підтримку українців за кордоном, їх залучення до державотворчих, соціальних, економічних проєктів. Також акцентується увага на захисті прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном, деталізується система відносини із закордонними українцями (шкільництво, діалог з ГО діаспори, збереження об'єктів культурної спадщини тощо).

Знайшлося місце закордонному українству і в прийнятих у 2021 р. Комунікаційній стратегії МЗС України і Стратегії публічної дипломатії МЗС України на 2021–2025 рр. Водночас ще у 2020 р. завершилась дія Державної програми співпраці із закордонними українцями. У лютому 2021 р. Проєкт Концепції Державної цільової програми співпраці із закордонними українцями на період до 2023 року був представлений до публічно обговорення, але протягом року так і не був затверджений.

Діяльність

Переважає частина роботи з закордонним українством продовжує здійснювати МЗС та ЗДУ, в яких ця робота виділена в окремий напрям діяльності. Реалізація проєктів з налагодження міжнародних культурних зв'язків здійснюється Українським інститутом. Також українська влада підтримує зв'язки із закордонними українцями через Світовий Конгрес Українців (СКУ).

Важливими у сфері співпраці із закордонним українством були зустрічі з представниками діаспори, організовані в Україні та за її межами на різних рівнях. Так, Президент України В. Зеленський під час візитів до США (1.09 і 21.09) зустрічався з представниками української діаспори. Крім того, В. Зеленський мав онлайн зустріч з представництвом СКУ (18.12). Відбувся ряд зустрічей проведут СКУ з представниками центральних державних органів України (27.04, 12.06, 25.08 і 27.08). Зустрічався з представниками

української діаспори під час свого візиту до Канади на безпековий форум експрезидент України П. Порошенко (18.11).

Важливою була робота культурно-інформаційних підрозділів ЗДУ, які провели значну кількість культурних заходів за участі громадських організацій закордонних українців. Зокрема, по всьому світу була відзначена 30-та річниця Незалежності України. Також відзначалися 130-тиріччя діаспор Канади та Бразилії. Так, у бразильському місті Прудентополіс українську мову визнали офіційною нарівні з португальською; це стало можливим через те, що 75% усього населення цього муніципалітету — етнічні українці.

У 2021 р. засідання Національної комісії з питань закордонних українців відбувались регулярно під головуванням заступника міністра В. Боднара (18.03, 15.06, 28.09, 24.11), який відповідає за напрям. Під час цих нарад розглядалося питання надання, припинення та відмови у наданні статусу закордонного українця. Спроба Президента врегулювати питання подвійного (множинного) громадянства, актуального для більшості закордонних українців, через проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про громадянство України» щодо підстав і порядку набуття та припинення громадянства України», який він подав до ВРУ у грудні, викликала в колах закордонного українства критику і вимогу доопрацювання.

Результати

2021 р. як рік світового українства залишився таким переважно у декларативному вигляді. Стратегічні документи, політичні заяви та офіційні зустрічі не мали значного практичного виміру, адже ситуація в порівнянні з минулими роками суттєво не змінилася. З організаціями української діаспори комунікують щодо питань популяризації України, просування інтересів України у світі та привернення уваги до важливих проблем безпеки, особливо у світлі агресії РФ. Діаспора відкликлася на всі події, важливі для міжнародної позиції України: звільнення українських політичних в'язнів у РФ, визнання Голодомору 1932–1933 рр. актом геноциду, підтримка суверенітету й територіальної цілісності з боку міжнародної спільноти, зокрема, привернення уваги до ініціативи Кримська платформа, вимоги щодо

протидії російській агресії тощо. Так, наприклад, представники української діаспори Швейцарії провели громадську акцію в Женеві під час переговорів Дж. Байдена з В. Путіним (16.06).

Цікавими проектами у 2021 р. відзначився Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою Національного університету «Львівська політехніка», який створив інноваційну комунікаційну платформу з інтерактивною картою українських шкіл у діаспорі та провів конференцію, присвячену темі закордонного українства.

Результати діяльності у сфері співпраці із закордонним українством у 2021 р. продовжують фактично дорівнювати роботі ЗДУ в цьому напрямі та співпраці з організаціями СКУ.

Національною комісією з питань закордонних українців у 2021 р. 660 особам було надано статус закордонного українця. Проте, така незначна (у порівнянні з 20 млн діаспорою українців у світі) чисельність вказує на відсутність вагомих переваг від його наявності для українців за кордоном і потребу значних змін щодо престижності такого статусу.

Зведена таблиця оцінок реалізації напрямів зовнішньої політики у 2021 р.

Напрямки зовнішньої політики				Політична залученість	Інституційна співпраця	Стратегічне бачення	Діяльність	Результати
	2019	2020	2021					
СПІВПРАЦЯ З КРАЇНАМИ “ВЕЛИКОЇ СІМКИ”								
Велика Британія	V+	A-	A	5	5	5	5	5
Італія	C+	V+	V+	5	4	3	5	4
Канада	V+	V+	V	3	3	5	5	4
Німеччина	V+	V+	A-	5	5	5	5	4
США	V+	V+	A-	5	4	5	5	5
Франція	C+	V-	V+	4	4	5	4	4
Японія	V-	C+	V+	4	4	4	5	5
ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ	V+	C+	V+	4.5	5.0	4.5	4.3	4.3
Співпраця з ЄС	A-	V+	A-	5	5	5	4.5	4.0
<i>Політичний діалог</i>	A-	V+	A-	5	5	5	4	4
<i>Економічна співпраця</i>	A-	V+	A	5	5	5	5	5
Східне партнерство	V	C	V+	4	5	4	4	4
Євроатлантична інтеграція	V+	A-	A-	5	5	5	5	4
ДВОСТОРОННІ ВІДНОСИНИ								
Австрія	-	-	C+	3	2	4	4	3
Азербайджан	-	-	V+	4	4	5	4	4
Білорусь	V+	V-	V-	4	4	3	4	3
Грузія	V-	V-	V	4	4	5	4	3
Ізраїль	V+	C-	C+	4	3	3	4	3
Іран	E+	C	C	3	4	3	3	2
Китай	C	V	C+	3	3	3	4	4
Литва	V+	V+	A-	4	4	5	5	5
Молдова	C	C+	V-	3	4	5	4	3
Польща	V+	A-	A-	5	4	5	5	5
Румунія	C	C+	V+	3	3	5	5	5
Словаччина	V-	V	V-	3	4	4	4	4
Туреччина	C+	A-	A-	5	4	5	5	4
Угорщина	C-	C-	V-	3	4	4	4	3
Чеська Республіка	V-	C+	C+	3	3	3	4	4

Напрямки зовнішньої політики				Політична залученість	Інституційна співпраця	Стратегічне бачення	Діяльність	Результати
	2019	2020	2021					
Російська Федерація	C	D+	C+	3.5	3.5	4	3.5	2
<i>Політичні відносини</i>	C-	D+	C	4	3	4	3	1
<i>Економічні відносини</i>	C+	C-	B-	3	4	4	4	3
РЕГІОНАЛЬНА СПІВПРАЦЯ								
АТР	C	B-	B-	3	4	4	4	3
Близький Схід	C+	B-	B-	3	3	3	5	4
Західні Балкани	C+	C-	C-	2	3	2	4	3
Країни Балтії	A-	B+	B+	4	4	4	5	5
Північна Європа	B	C+	B-	3	3	3	5	4
Латинська Америка	C-	C-	C+	3	3	4	4	3
Південна Азія	C+	C+	B-	4	4	5	3	3
Субсахарська Африка	C-	C	B-	4	3	5	3	3
Центральна Азія	D+	C-	C+	3	3	4	4	3
Вишеградська група	C	C	C-	2	3	4	2	2
Чорноморський регіон	B-	B	B	5	3	4	4	4
МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ								
ОБСЄ	B+	B+	B-	3	4	4	4	3
ООН	B	B	B+	3	5	4	5	5
Рада Європи	B+	B	B	4	4	4	4	4
ІНІЦІАТИВИ БАГАТОСТОРОННЬОГО ХАРАКТЕРУ								
Захист прав людини	B-	B+	B	4	4	4	4	4
Зміна клімату	C+	C-	B	4	4	4	4	4
Нерозповсюдження ядерної зброї	D-	D+	C	2	3	4	3	3
Питання міжнародної безпеки	D+	C-	B-	3	4	5	3	3
ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ПІДТРИМКИ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ	C+	B+	A-	5	4	5	5	4
ЕКОНОМІЧНА ДИПЛОМАТІЯ	B	B+	B+	5	4	5	4	4
ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ	B+	B+	B+	4	4	5	5	4
ЗАКОРДОННЕ УКРАЇНСТВО	B-	C+	B	4	4	5	4	3
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	C+	B-	B-	3.72	3.76	4.22	4.21	3.71

АЗ	Асоційоване тріо
БДПІЛ	Бюро демократичних інститутів та прав людини
БСПА	Близький Схід та Північна Африка
ВКНМ	Верховний комісар у справах національних меншин
ВДЕ	Відновлювані джерела енергії
ВМС ЗС	Військово-Морські Сили Збройних Сил
ВПК	Військово-промисловий комплекс
ВПО	Внутрішньо переміщені особи
ВРУ	Верховна Рада України
ВТС	Військово-технічне співробітництво
В4	Вишеградська Четвірка
ГВЗВТ	Глибока та всеохоплююча зона вільної торгівлі
ГТС	Газотранспортна система
ГУАМ	Організація за демократію та економічний розвиток (Грузія, Україна, Азербайджанська Республіка та Республіка Молдова)
ГП	Генеральна прокуратура
ДВН	Договір про відкрите небо
ДКАУ	Державне космічне агентство України
ДПС	Державна прикордонна служба
ДСНС	Державна служба України з надзвичайних ситуацій
ЕК	Європейська Комісія
ЄСПЛ	Європейський суд з прав людини
ЄС	Європейський Союз
ЕК	Експортний контроль
ЗВТ	Зона вільної торгівлі
ЗДУ	Закордонна дипломатична установа
ЗЕД	Зовнішньоекономічна діяльність
ЗМЗ	Зброя масового знищення
ЗСУ	Збройні сили України
КМРВ	Конгрес місцевих та регіональних рад Ради Європи
КМУ	Кабінет Міністрів України
КП	Кримська платформа
КПВВ	Контрольний пункт в'їзду-виїзду
КУН	Комісія Україна НАТО
КФОР	Міжнародні сили з підтримки миру в Косові (НАТО)
ЛАКБ	Латинська Америка та Карибський басейн
МА АСЕАН	Міжпарламентська Асамблея АСЕАН
МАГАТЕ	Міжнародне агентство з атомної енергії
МЗС	Міністерство закордонних справ
МінТОТ	Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб
МКПШ	Міністерство культури та інформаційної політики
МКС	Міжнародний кримінальний суд
МО	Міністерство оборони
МОЗ	Міністерство охорони здоров'я
МЕРТСГ	Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України
НВВ	Національний визначений внесок до Паризької Угоди

Список скорочень

ГШ	Генеральний штаб
НУО	Неурядова організація
НБУ	Національний банк України
НКРЕКП	Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг
ОАД	Організацією Американських держав
ОБСЕ	Організація з безпеки та співробітництва в Європі
ООС	Операція об'єднаних сил
ОПК	Оборонно-промисловий комплекс
ОПУ	Офіс Президента України
ОРДЛО	Окремі райони Донецької та Луганської областей
ОЧЕС	Організація Чорноморського економічного співробітництва
ПА	Парламентська асамблея
ПАР	Північноатлантична Рада
ПАРЄ	Парламентська Асамблея Ради Європи
ПВЗВТ	Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі
ПГС	Платформа громадянського суспільства
ПД	Публічна дипломатія
ПДЧ	План дій щодо членства в НАТО
ПС ЗС	Повітряні Сили Збройних Сил
ПУ	Посольство України
РЄ	Рада Європи
РБ ООН	Рада безпеки Організації об'єднаних націй
РЗБ	регіон Західних Балкан
РЕІ	Рада експортерів та інвесторів
РНП	Річна національна програма України
РНБО	Рада національної безпеки і оборони України
СЕС	Секретаріат Енергетичного співтовариства
СКУ	Світовий конгрес українців
СММ ОБСЕ	Спеціальна моніторингова місія ОБСЕ
СРВР	Стратегічна рада високого рівня
СхП	Східне партнерство
ТКГ	Тристороння контактна група
ТЕП	Торговельно-економічна палата
ТОТ	Тимчасово окуповані території
ТПП	Торгово-промислова палата
Т.п.с.	Тимчасово повірений у справах
УА	Угода про асоціацію
Угода АСАА	Угода про взаємне визнання сертифікатів відповідності на промислову продукцію
УІ	Український інститут
УІК	Український інститут книги
УКФ	Український культурний фонд
УНП ФГС СхП	Українська національна платформа Форуму громадянського суспільства Східного партнерства
ЦА	Центральна Азія
ЦОВВ	Центральні органи виконавчої влади
ЯЗ	ядерна зброя

- Брусиловська Ольга,** проф., д.політ.н., завідувачка кафедри міжнародних відносин Одеського національного університету ім. І. Мечникова **(Західні Балкани)**
- Бурейко Надія,** к.політ.н., директорка програми «Україна за кордоном» Ради зовнішньої політики «Українська призма» **(Публічна дипломатія)**
- Вдовенко Юрій,** к.екон.н., доцент, координатор Української національної платформи Форуму громадянського суспільства Східного партнерства **(Європейський Союз. Економічна співпраця; Східне партнерство; Російська Федерація. Економічні відносини)**
- Вдовиченко Вікторія,** к.іст.н., доцентка кафедри міжнародних відносин та міжнародного права Київського Університету ім. Б. Грінченка, експертка Ради зовнішньої політики «Українська призма» **(Італія)**
- Ворожбит Ольга,** заступниця головного редактора тижневика «Український тиждень», аспірантка кафедри політології Львівського національного університету ім. І. Франка, **(Азійсько-Тихоокеанський регіон; Південна Азія)**
- Воротнюк Марина,** к.політ.н., асоційована дослідниця Королівського інституту оборонних та безпекових студій (Лондон); членкиня правління Ради зовнішньої політики «Українська призма» **(Словаччина)**

- Габер Євгенія,** к.політ.н., старша аналітикиня Центру досліджень сучасної Туреччини Карлтонського університету (**Туреччина; Чорноморський регіон**)
- Герасимчук Анастасія,** асистентка головного редактора UA: Ukraine Analytica, експертка Ради зовнішньої політики «Українська призма» (**Ізраїль; Близький Схід**)
- Герасимчук Сергій,** заступник виконавчого директора, Директор програми «Регіональні ініціативи та сусідство» Ради зовнішньої політики «Українська призма» (**КНР; Румунія**)
- Глебов Сергій,** к.політ.н., доцент кафедри міжнародних відносин факультету міжнародних відносин, політології та соціології Одеського національного університету ім. І. Мечникова, експерт Ради зовнішньої політики «Українська призма» (**Азербайджан; Грузія**)
- Драпак Михайло,** експерт Програми «Регіональні ініціативи та сусідство» Ради зовнішньої політики «Українська призма» (**Польща; Угорщина**)
- Засядько Євгенія,** керівниця відділу клімату ГО «Центр екологічних ініціатив «Екодія» (**Зміна клімату**)
- Зосименко Тетяна,** к.екон.н., доцентка кафедри теоретичної та прикладної економіки Національного університету «Чернігівська політехніка», директорка програми «Економічна дипломатія» Ради зовнішньої політики «Українська призма» (**Економічна дипломатія**)

- Каздобіна Юлія,** магістриня політології (міжнародні відносини), голова Української фундації безпекових студій (**Формування міжнародної підтримки протидії російській агресії**)
- Кияк Максим,** к.філос.н., магістр державного управління, публічний дипломат і фахівець зі стратегічних комунікацій, експерт Ради зовнішньої політики «Українська призма» (**Північна Європа**)
- Кістол Катерина,** магістриня наук з безпекових студій (University College London), керівниця проекту ЛІГА. нет «Сприяння протистоянню дезінформації в українських ЗМІ» (**Країни Балтії; Литва**)
- Коваль Надія,** завідувачка інформаційно-аналітичного відділу Українського інституту (**Франція**)
- Коваль-Гончар Марія,** проектна координаторка Представництва Фонду ім. Ф. Еберта в Україні, експертка програми європейських студій Ради зовнішньої політики «Українська призма» (**Австрія, Німеччина**)
- Константинова Віра,** аспірантка Національного інституту стратегічних досліджень, експертка Голови Верховної Ради України (2019–2021) (**Центральна Азія**)
- Краєв Олександр,** директор програми «Північна Америка» Ради зовнішньої політики «Українська призма» (**Велика Британія; США**)

- Максим Хилько,** к.філос.н., старший науковий співробітник НАН України, голова «Ініціативи з дослідження східноєвропейської безпеки», директор програми «Російські та Білоруські Студії» Ради зовнішньої політики «Українська призма» **(Білорусь)**
- Матійчик Ярослав,** виконавчий директор ГНДО «Група стратегічних та безпекових студій» **(Рада Європи)**
- Мішин Олександр,** к.політ.н., асистент кафедри міжнародного регіоназнавства Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім. Т. Шевченка, співзасновник Центру дослідження Африки **(Субсахарська Африка)**
- Поліщук Анастасія,** студентка PhD програми з міжнародних відносин, Вища школа азійсько-тихоокеанських досліджень (GSAPS), Університет Васеда **(Японія)**
- Скрипник Ольга,** голова правління Кримської правозахисної групи, координаторка групи з прав людини та міжнародного гуманітарного права Експертної мережі Кримської платформи **(Права людини)**
- Теребіло Віталій,** студент магістерської програми з міжнародних відносин Карлового університету, експерт Програми «Регіональні ініціативи та сусідство» Ради зовнішньої політики «Українська призма» **(Чеська Республіка)**

- Филипенко Артем,** завідувач сектором досліджень Південного регіону Національного інституту стратегічних досліджень **(Молдова)**
- Хессе Валерія,** дослідниця Одеського центру з нерозповсюдження при Одеському національному університеті ім. І. Мечникова **(Нерозповсюдження ядерної зброї)**
- Чебан Олександр,** к.політ.н., науковий консультант Одеського центру з проблем нерозповсюдження при Одеському національному університеті ім. І. Мечникова **(Іран)**
- Чорногор Ярослав,** к.іст.н., старший науковий співробітник ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», заступник головного редактора видання «Український тиждень», член правління Ради зовнішньої політики «Українська призма» **(Вишеградська група; Закордонне українство)**
- Чумак Дмитро,** науковий консультант Одеського центру з проблем нерозповсюдження при Одеському національному університеті ім. І. Мечникова **(Нерозповсюдження ядерної зброї)**
- Шаіпова Юлія,** магістриня міжнародного та публічного права, керівниця проектів ГС «Центр економічного відновлення», експертка Ради зовнішньої політики «Українська призма» **(Питання міжнародної безпеки)**

- Шевченко Наталія,** к.іст.н., доцентка кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн Київського національного університету ім. Т. Шевченка, експертка Ради зовнішньої політики «Українська призма» **(Латинська Америка)**
- Шелест Ганна,** к.політ.н., директорка програми «Безпекові студії» Ради зовнішньої політики «Українська призма», головна редакторка журналу «UA: Ukraine Analytica» **(НАТО; ООН; ОБСЄ)**
- Шеренговський Дмитро,** к.політ.н, проректор з академічних питань Українського католицького університету **(Канада)**
- Шинкарук Катерина,** к.політ.н., старша викладачка кафедри міжнародних відносин Національного університету «Киево-Могилянська академія», асоційована аналітикиня Аналітичного центру Українського католицького університету **(Російська Федерація. Політичні відносини)**
- Ярошевич Марина,** директорка програми «Інтеграція України з ЄС» Ради зовнішньої політики «Українська призма», координаторка заходів та партнерств в «Promote Ukraine», директорка Представництва Світового Конгресу Українців при міжнародних організаціях в Брюсселі (2017–2019) **(Європейський Союз. Політичний діалог)**

Про Раду зовнішньої політики «Українська призма»

Рада зовнішньої політики «Українська призма» є мережевим неурядовим аналітичним центром, метою якого є участь у запровадженні демократичних основ вироблення і реалізації зовнішньої та безпекової політик органами державної влади України, здійснення міжнародних та загальнодержавних проєктів і програм, спрямованих на поліпшення зовнішньополітичного аналізу та експертизи, посилення участі експертної спільноти у процесі прийняття рішень у сфері зовнішньої політики, міжнародних відносин, публічної дипломатії.

Основними напрямками діяльності «Української призми» є:

- запровадження сталої співпраці експертної спільноти та органів виконавчої, законодавчої влади, які долучені до розробки і реалізації зовнішньої політики України;
- дослідження проблематики зовнішньої політики, дипломатичної служби, міжнародних відносин та безпеки, розробка та оприлюднення відповідних рекомендацій;
- допомога органам влади України у поширенні достовірної інформації про Україну за кордоном, налагодження каналів публічної дипломатії;
- сприяння покращенню нормативно-правового поля, що регулює основи зовнішньої та безпекової політики України, основ дипломатичної служби та публічної дипломатії;
- інформаційна, організаційна та консультаційна підтримка органів державної влади, організацій громадянського суспільства, освітніх закладів та інших суб'єктів із питань зовнішньої політики та безпеки.

Рада зовнішньої політики «Українська призма» офіційно зареєстрована як організація громадянського суспільства в 2015 році, у той час як аналітико-дослідницька діяльність у рамках мережі експертів «Української призми» здійснювалась з 2012 року. Наразі організація об'єднує більш ніж 15 експертів у сфері зовнішньої політики, міжнародних відносин, міжнародної безпеки, а також асоційованих експертів в Україні та за кордоном.

**Про Фонд
ім. Фрідріха
Еберта**

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**

Фонд імені Фрідріха Еберта є найстарішим політичним фондом Німеччини, що володіє багатими соціал-демократичними традиціями зі дня свого заснування в 1925 році. Фонд був заснований як політичний заповіт Фрідріха Еберта, першого президента Німеччини, що був обраний демократичним шляхом, та іменем якого був названий Фонд.

Ключовою діяльністю політичного Фонду є втілення в життя основоположних ідеалів та цінностей соціал-демократії: свободи, справедливості, солідарності. Фонд працює в тісному зв'язку з соціал-демократами та організаціями вільних профспілок. Як некомерційна установа, Фонд організує свою діяльність на принципах самостійності та незалежності.

Фонд сприяє розвитку:

- вільного суспільства, що ґрунтується на принципах солідарності, та надає всім своїм громадянам можливість брати участь у політичному, економічному, соціальному та культурному житті, незалежно від свого походження, статі чи релігійних переконань;
- активної та сильної демократії, сталого економічного росту та наявності для всіх громадян гідної роботи;
- соціально-орієнтованої держави з розвиненою системою освіти та охорони здоров'я, яка одночасно прагне подолати бідність й забезпечує захист від тяжких випробовувань та труднощів, з якими доводиться стикатися громадянам у житті;
- держави, що несе відповідальність за мир та соціальний прогрес в Європі та світі в цілому.

Фонд підтримує та зміцнює ідеали соціал-демократії, зокрема, завдяки:

- політико-просвітницькій роботі з метою зміцнення громадянського суспільства. Політико-просвітницькі програми Фонду в Німеччині спрямовані на мотивування громадян, розвиток їх самостійності, інформування та навчання практиці активної участі в політичному житті, діяльності профспілок та громадянського суспільства. Ми сприяємо підвищенню рівня участі громадян у дискусіях на тему соціальних питань та процесів прийняття рішень;

- політичним консультаціям. Фонд проводить стратегічні дослідження з основних питань економічної, соціальної та освітньої політики, а також з основних напрямків подальшого розвитку демократії. Завдяки залученню до досліджень Центру наукових кіл, чинних політиків, Фонд створює умови для широкого обговорення питань формування справедливого та сталого економічного і соціального ладу в окремих країнах, Європі та світі в цілому;
- міжнародній співпраці. За допомогою міжнародних представництв Фонду, що здійснюють свою діяльність у більш ніж 100 країнах світу, Фонд підтримує політику мирної співпраці та захисту прав людини, сприяє створенню і зміцненню демократичних, соціальних і конституційних структур. Фонд є прибічником вільних профспілок і сильного громадянського суспільства. У рамках європейського інтеграційного процесу Фонд активно сприяє розвитку соціально-орієнтованої, демократичної, конкурентоздатної Європи;
- наданню підтримки обдарованій молоді шляхом надання стипендій, зокрема, студентам та аспірантам із малозабезпечених родин та з числа мігрантів;
- збереженню колективної пам'яті соціал-демократії. Архіви та бібліотеки Фонду, а також праці з сучасної історії дозволяють зберегти коріння історії соціал-демократії та профспілок, при цьому вони є джерелом інформації при проведенні соціально-політичних та історичних досліджень.

У даний час головні офіси Фонду знаходяться в Бонні і Берліні. Крім того, у Федеративній Республіці Німеччина Фонд має 6 освітніх центрів, а також 12 земельних і регіональних офісів. Крім того, Фонд імені Фрідріха Еберта має в Бонні власну бібліотеку, де зібрано більше 650 000 томів. «Архів соціальної демократії» Фонду імені Фрідріха Еберта в Бонні містить найбільшу в світі колекцію матеріалів з історії європейського робочого руху.